

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ &
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2012 – 2013

**Καθηγητές – Σύμβουλοι: α. Δρ. Πολυμέρης Βόγλης
β. Δρ. Άννα Ματθαίου**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Κωνσταντίνος Γιαννακός**

Τίτλος Εργασίας

**«Η Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Στρατού Κατά τη
Διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου και ο Ρόλος των
Ξένων Στρατιωτικών Αποστολών –
Τα Πρώτα Χρόνια 1945 – 1947»**

Βόλος, Ιούνιος 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ **ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο	Σελίδες
Σημείωμα του Συγγραφέα – Ευχαριστίες	I – III
Εισαγωγικό Σημείωμα	1 – 8
Ανάπτυξη Θέματος	
Αρχές που Διέπουν τη Συγκρότηση Ενός Στρατεύματος	9 – 21
Οι Πρώτες Προσπάθειες Ανασυγκρότησης του ΕΕΣ	22 – 24
Η Εθνοφυλακή και οι Προσπάθειες Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας	25 – 32
ΜΑΥ και ΜΑΔ και η Μετατροπή τους σε Τάγματα Εθνοφρουράς	33 – 36
Οι Αρχικές Προβλέψεις Οργάνωσης του Ελληνικού Εθνικού Στρατού	37 – 39
Τα Κρίσιμα Έτη (1946 – 1947)	40 – 52
Η Εκκαθάριση του Στρατεύματος από τους Αριστερούς	53 – 59
Οι Μυστικές Οργανώσεις «ΕΝΑ» και «ΙΔΕΑ»	60 – 63
Η Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (British Military Mission)	64 – 78
Οι ΛΟΚ και η SAS. Η Γέννηση των Σύγχρονων Καταδρομών του ΕΣ	79 – 84
Η Αμερικανική Στρατιωτική Αποστολή	85 – 104
Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα	105 – 117
Πίνακας Συντμήσεων	118 – 120
Βιβλιογραφικές Αναφορές και Ιστοσελίδες	121 – 124
Παράρτημα «Α» (Φωτογραφικό Υλικό)	A – 1 έως A – 10

Σημείωμα του Συγγραφέα – Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί προϊόν πολύμηνης προσωπικής εργασίας και έρευνας πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Η περίοδος του Εμφυλίου Πολέμου βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός μου για πολλούς και διάφορους λόγους. Ο κυριότερος είναι οι οικογενειακές καταβολές. Η καταγωγή του πατέρα μου είναι από την Κερασιά Καρδίτσας. Στο σπίτι μου δεν γινόταν λόγος για τον Εμφύλιο, αλλά η μόνιμη επωδός των συγγενών και φίλων της οικογένειάς μου (κοντινών αλλά και όχι μόνο), όταν η συζήτηση ερχόταν στα χρόνια της δεκαετίας του '40, ήταν για το *«πόσο κακό πράγμα είναι ο πόλεμος»* και *«μακάρι να μην ξαναζήσουμε όσο ζούμε τέτοιες μέρες»*. Αργότερα, το 1984, γνώρισα για πρώτη φορά τον αδερφό της γιαγιάς μου (από τη μεριά του πατέρα μου), ο οποίος είχε έρθει για διακοπές από την Τασκένδη του Ουζμπεκιστάν, όπου ζούσε ως πολιτικός πρόσφυγας από το 1949. Τότε έμαθα για πρώτη φορά για αυτή την πλευρά της οικογένειας και τα τραύματα που είχε προκαλέσει ο πόλεμος σε αυτήν.

Όσο περνούσαν τα χρόνια και επέμενα να ρωτάω τους διάφορους συγγενείς με ποιο τρόπο βίωσαν την περίοδο του Ελληνοϊταλικού πολέμου, της Κατοχής, της Αντίστασης και του Εμφυλίου, διαπίστωσα ότι οι πιο έντονες και τραυματικές εμπειρίες τους ήταν από την περίοδο του τελευταίου. Τότε έμαθα ότι η οικογένεια διασπάστηκε σε *«εθνικόφρονες»* (ή *«μοναρχοφασίστες»*) και σε *«αντάρτες»* (ή *«Κομμουνιστοσυμμορίτες»*), με μέλη της να σκοτώνονται και από τις δύο παρατάξεις. Πέραν του θείου που προανέφερα, άλλος θείος είχε εκτελεστεί από τον Στρατό για τη δράση του στον ΔΣΕ. Ένας άλλος αδερφός στάλθηκε στη Μακρόνησο και αποκλήρυξε τους δύο παραπάνω αδερφούς του. Τον πατέρα ενός άλλου θείου του πατέρα μου τον εκτέλεσε ο ΔΣΕ, ενώ και ο ίδιος ο παππούς μου αναγκάστηκε να καταφύγει για ασφάλεια το 1945 στο Βόλο, όπου τον ακολούθησε η γιαγιά μου με τον πατέρα μου και τα τρία αδέλφια του το 1947.

Αντίστοιχα οικογενειακά δράματα συνέβησαν σε αρκετές οικογένειες του χωριού, όπως είχα την ευκαιρία να διαπιστώσω μέσα από συζητήσεις με τα παιδιά των γηραιότερων ή και όσους ζούνε ακόμη.

Στη συνέχεια όταν επέλεξα να ακολουθήσω το στρατιωτικό επάγγελμα διαπίστωσα ότι αν και όλες οι Μονάδες του Πεζικού στις οποίες υπηρέτησα, ιδρύθηκαν στη διάρκεια του Εμφυλίου, εν τούτοις οι περιοχές στις οποίες έδρασαν,

II

οι απώλειες τις οποίες είχαν και γενικά η δράση τους στην περίοδο αυτή, αποτελούσαν θέμα ταμπού. Ο Εμφύλιος Πόλεμος αποτελούσε και αποτελεί ένα ευαίσθητο θέμα στον Ελληνικό Στρατό και τα μόνιμα στελέχη του. Ενώ τα στελέχη του στις διάφορες στρατιωτικές σχολές διδάσκονται στο μάθημα της στρατιωτικής ιστορίας για μάχες όπως του Στάλινγκραντ, της Νορμανδίας, του Σινά κλπ, αγνοούν τελείως τις μάχες της Φλώρινας, της Κόνιτσας, της Καρδίτσας. Ενώ μπορούν με ευκολία να απαριθμήσουν τα ονόματα και τα επιτεύγματα στρατηγών όπως του Ρόμελ, του Πάτον, του Ζούκοφ κ.α., αγνοούν ποιοι ήταν ο Τσακαλώτος, ο Γιατζής ή ο Κετσέας. Μια από τις επίλεκτες Μονάδες του Ελληνικού Στρατού, το 596 Αερομεταφερόμενο Τάγμα Πεζικού¹ (τα γνωστά «Κόκκινα Μπερέ»), είχε συγκροτηθεί στην περίοδο του Εμφυλίου από πρώην «Μακρονησιώτες» και είχε πολεμήσει στο Γράμμο το 1948 – 1949 εναντίον των πρώην συντρόφων τους, εν τούτοις δεν μπόρεσα να βρω ούτε ένα στέλεχος ή στρατεύσιμο που να γνωρίζει αυτή την πτυχή της Μονάδας τους.

Την περίοδο 1997 – 1999, όταν υπηρετούσα σε Τάγμα των Πεζοναυτών (που και αυτό είχε συγκροτηθεί την περίοδο του Εμφυλίου ως Τάγμα Πεζικού), αναπτυχθήκαμε με τη Μονάδα μου για έλεγχο της Ελληνοαλβανικής μεθορίου και διεξαγωγή ασκήσεων, στην περιοχή του Αμάραντου Κονίτσης και στον Γράμμο. Εκεί είχα την ευκαιρία να περπατήσω και να γνωρίσω από κοντά περιοχές όπως ήταν το Κάμενικ, η Βούρμπιανη, η Αετομηλίτσα, ο Κλέφτης, το Ταμπούρι κλπ. Με την εμπειρία του στρατιωτικού μπόρεσα να εκτιμήσω τις δυσκολίες που παρουσίαζε το ανάγλυφο στη διεξαγωγή επιχειρήσεων τόσο για τα κυβερνητικά στρατεύματα, όσο και για τους μαχητές του ΔΣΕ. Τα κατάλοιπα του πολέμου ήταν ακόμη παρόντα, μιας και η μόνιμη προειδοποίηση των κατοίκων της περιοχής, αλλά και του τοπικού Τάγματος ήταν να μην βγαίνουμε από τα μονοπάτια, γιατί υπήρχαν αχαρτογράφητα ναρκοπέδια και μη εκραγέντα πυρομαχικά από τον Εμφύλιο. Τις παραπάνω προειδοποιήσεις είχαμε πολλές φορές την ευκαιρία να διαπιστώσουμε, όταν ακούγαμε εκρήξεις στο δάσος και ανακαλύπταμε κατά καιρούς διαμελισμένα ζώα. Παραμένει άγνωστο εάν ο Εμφύλιος Πόλεμος έχει διεκδικήσει θύματα και από τους παρανόμως εισελθόντες οικονομικούς

¹ Για το 596 Τάγμα Πεζικού κάνει ιδιαίτερη μνεία ο Ζαφειρόπουλος Ν. στο βιβλίο του *Ο Αντισυμμοριακός Αγών, 1945 – 1949*, Αθήνα, 1956, σελ. 212 και όπως φαίνεται στις σχετικές φωτογραφίες «20» και «21», στο Παράρτημα στο τέλος της εργασίας.

III

μετανάστες από την Αλβανία, που δεν είχαν γνώση της περιοχής και των κινδύνων της. Περισσότερο να πω ότι παρόμοια άγνοια για τη σημασία της περιοχής στην πρόσφατη ελληνική ιστορία είχε το σύνολο σχεδόν των στρατιωτών και των στελεχών του Τάγματος.

Ένα μόνιμο ερώτημα που είχα ως επαγγελματίας στρατιωτικός, ήταν ο τρόπος με τον οποίο συγκροτήθηκε ο στρατός της περιόδου του Εμφυλίου, μετά τη διάλυσή του το 1941 και με ποιο τρόπο κατάφερε να επιβληθεί επί του αντιπάλου του. Με ποιο τρόπο οι ξένες αποστολές τον συνέδραμαν και σε ποιο βαθμό η τελική νίκη ήταν προϊόν της βοήθειάς τους, ή η νίκη θα έρχονταν ούτως ή άλλως και χωρίς αυτήν. Πώς μπόρεσαν τα στελέχη του Στρατού να επιβάλλουν σε ένα στρατό κληρωτών τη θέληση για τη διεξαγωγή ενός πολέμου εναντίον άλλων Ελλήνων και πώς ο στρατός αυτός μετασχηματίστηκε στη διάρκεια του πολέμου σε μια αποτελεσματική φονική μηχανή που συνέτριψε τις δυνάμεις του ΔΣΕ.

Θέλω να ευχαριστήσω για τις αφηγήσεις και παρατηρήσεις τον πατέρα μου Ηρακλή Γιαννακό και τον αδερφό του Θωμά. Τον Νικόλαο Κόφφα και τον γιο του Ευάγγελο, τον θείο μου Γεώργιο Αντωνάκη (+2007) για το πολύτιμο ημερολόγιό του, όπου κατέγραψε τις αναμνήσεις του από τα παιδικά του χρόνια έως τα μέσα της δεκαετίας του '80, και τον Θωμά Αντωνίου που το διέσωσε και μου παρέδωσε αντίγραφό του, μαζί με τις αφηγήσεις του για το τι σήμαινε να μεγαλώνεις σε ένα ορεινό χωριό που αποτελούσε πεδίο μάχης.

Η εργασία αυτή δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση της συζύγου μου Αιμιλίας, η οποία ανέχθηκε την απομόνωσή μου προκειμένου να μελετήσω και να γράψω, παραμελώντας τις οικογενειακές μου υποχρεώσεις, ενθαρρύνοντάς με να συνεχίσω, όταν έφτανα στα όριά μου και στις κόρες μου, Ήλια και Λυδία, οι οποίες με στήριζαν με το χαμόγελό τους.

Τέλος θέλω να ευχαριστήσω για την καθοδήγηση, τα σχόλια και τη βοήθειά τους, τους επιβλέποντες καθηγητές μου Πολυμέρη Βόγλη και Άννα Ματθαίου, χωρίς τους οποίους δεν θα ήταν δυνατή η εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Η εργασία αυτή αφιερώνεται στη μνήμη της αδερφής μου Λαμπρινής (1975 – 2011).

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το πρωί της 30^{ης} Αυγούστου 1949, η ελληνική σημαία κυμάτιζε στην κορυφή του όρους Κάμενικ στα Ελληνοαλβανικά σύνορα, κοντά στο χωριό Αμάραντο της Κόνιτσας. Τμήματα της VIII Μεραρχίας Πεζικού, του Σχηματισμού του Ελληνικού Στρατού που η ιστορία του είναι άρρηκτα δεμένη με την Ήπειρο, κατέλαβαν τα τελευταία προπύργια του ΔΣΕ στο Κάμενικ και το Γκόλιο. Οι υπερασπιστές του τα εγκατέλειψαν και διέφυγαν στο αλβανικό έδαφος (που βρίσκεται στο αντιπρανές τους), ενώ είχε ήδη ολοκληρωθεί η εκκένωση του ελληνικού εδάφους από τα τμήματα του ΔΣΕ, ανατολικότερα. Με τον τρόπο αυτό έπεσε η αυλαία σε μια (ακόμη) τραυματική εμπειρία του ελληνικού έθνους, αυτήν του Εμφυλίου Πολέμου.

Για πολλούς ιστορικούς ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος της περιόδου 1946 – 1949, θεωρείται ως η τρίτη και αιματηρότερη φάση της εμφύλιας σύρραξης της δεκαετίας του 1940, με τις άλλες δύο να ανάγονται, η μεν πρώτη στην περίοδο 1943 – 1944 (μεσοσύσης της Κατοχής και της Αντίστασης), η δε δεύτερη, στην περίοδο Δεκεμβρίου 1944 – Ιανουαρίου 1945, που έλαβε την ονομασία «*Δεκεμβριανά*»¹. Η πρώτη φάση του Εμφυλίου, που όπως προαναφέρθηκε, συνυπάρχει μαζί με την κατοχή της χώρας από τα ναζιστικά, ιταλικά και βουλγαρικά στρατεύματα, χαρακτηρίζεται από την ενδυνάμωση του κινήματος της Εθνικής Αντίστασης και τις προσπάθειες του ΕΑΜ (και του ένοπλου σκέλους του, του ΕΛΑΣ) να μονοπωλήσει τον αντιστασιακό αγώνα, μέσω της αφομοίωσης ή εξόντωσης των υπολοίπων ανταγωνιστικών αντιστασιακών οργανώσεων και της εξίσου βίαιης αντίδρασής τους στην απόπειρα αυτή, καθώς και του αγώνα του εναντίον των ένοπλων τμημάτων που συνεργάζονταν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο με τους κατακτητές (πχ Τάγματα Ασφαλείας, ΕΑΣΑΔ, «Πουλικοί» κλπ). Η πρώτη αυτή φάση των συγκρούσεων έληξε με τη συμφωνία του Λιβάνου (Μάιος 1944), όταν συμφωνήθηκε η υπαγωγή όλων των αντιστασιακών ομάδων (του ΕΛΑΣ συμπεριλαμβανομένου) υπό τις διαταγές της εξόριστης ελληνικής

¹ Άποψη του γράφοντος είναι ότι αν και υπάρχει σχέση μεταξύ των διαφόρων φάσεων του Εμφυλίου Πολέμου, λόγω του συνεχώς διευρυνόμενου κύκλου αίματος, εν τούτοις δεν θεωρώ ότι υπήρξε μια προδιαγεγραμμένη πορεία προς αυτόν, ή ότι η κάθε πλευρά επιθυμούσε τη διεξαγωγή του. Αυτή η συζήτηση περί της πρόθεσης ή όχι των εμπλεκόμενων πλευρών να οδηγήσουν τη χώρα σε εμφύλιο πόλεμο δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας και ο όρος φάσεις χρησιμοποιείται σχηματικά και για λόγους περιοδολόγησης.

κυβέρνησης και του Συμμαχικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής (ΣΜΑ). Ακολουθώντας, με τη Συμφωνία της Καζέρτας (26 Σεπτεμβρίου 1944), συμφωνήθηκε (μεταξύ άλλων) η συμμετοχή μελών του ΕΑΜ στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, μετά την απελευθέρωση της χώρας, η υπαγωγή όλων των ένοπλων τμημάτων υπό τις διαταγές του Άγγλου Αντιστράτηγου Ronald Scobie, ενώ απαγορεύονταν οποιαδήποτε προσπάθεια βίαιης κατάληψης της εξουσίας και προσδοκούσαν η επάνοδος στην πολιτική ομαλότητα.

Η δεύτερη φάση του Εμφυλίου, θεωρείται ότι έλαβε χώρα τον Δεκέμβριο του 1944 και έμεινε γνωστός στην Ιστορία ως «*Δεκεμβριανά*» ή «*Μάχη των Αθηνών*», όταν υπήρξαν σφοδρές μάχες στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας και του Πειραιά, μεταξύ των δυνάμεων του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ και των δυνάμεων που έλεγχε η ελληνική κυβέρνηση, με την υποστήριξη των βρετανικών στρατευμάτων. Οι μάχες έληξαν, κατόπιν ανακωχής, στις 11 Ιανουαρίου 1945, ενώ στις 12 Φεβρουαρίου υπογράφηκε η Συμφωνία της Βάρκιζας που προέβλεπε, μεταξύ άλλων, τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ, την αποκατάσταση πολιτικών ελευθεριών, την αμνηστία των πολιτικών εγκλημάτων, τη λύση του πολιτειακού με δημοψήφισμα και τη διενέργεια εκλογών. Δυστυχώς και αυτή η ευκαιρία για ομαλή μετάβαση στη μεταπολεμική εποχή και την έναρξη της ανοικοδόμησης της χώρας χάθηκε, για λόγους που δεν είναι σκοπός της παρούσας εργασίας να αναλύσει, με αποτέλεσμα η χώρα να οδηγηθεί στην τρίτη πράξη του δράματος, η οποία διήρκεσε περισσότερο από τρία χρόνια, προκάλεσε πλήθος θυμάτων και καταστροφών και μετέθεσε την έναρξη των προσπαθειών ανοικοδόμησης της χώρας για τη δεκαετία του 1950, όταν οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης είχαν ήδη, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ειρηνεύσει.

Κοινή συνισταμένη όλων των φάσεων του Εμφυλίου Πολέμου είναι ότι ενώ τα αίτιά τους είχαν τις ρίζες τους στην ελληνική πολιτική και κοινωνική κατάσταση της χώρας, εν τούτοις υπήρχε πάντα ανάμειξη ξένων δυνάμεων, οι οποίες υποστήριζαν έμμεσα ή άμεσα τους εμπολέμους, για τους δικούς τους λόγους. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, οι Γερμανοί εξόπλισαν και υποστήριξαν τα Τάγματα Ασφαλείας και άλλες ακροδεξιές – αντικομμουνιστικές ομάδες, ενώ πέτυχαν και κατά τόπους προσωρινές εκχειρίδες με τον ΕΔΕΣ, στις προσπάθειές τους να αντιμετωπίσουν την εξάπλωση του ΕΛΑΣ, να υποδαυλίσουν τον εμφύλιο πόλεμο,

.Ι.

να εξασφαλίσουν τις γραμμές επικοινωνιών τους, να εκκενώσουν ανεμπόδιστοι τη χώρα και να προκαλέσουν ρήγματα στη συμμαχική συνοχή (Βρετανίας / ΗΠΑ – ΕΣΣΔ). Οι Βρετανοί από την πλευρά τους, επιδίωκαν να ελέγξουν την πολιτική, οικονομική και πολιτειακή κατάσταση στη μεταπολεμική χώρα, με αποτέλεσμα να μην επιθυμούν μια ισχυρή Αριστερά, η οποία θα αμφισβητούσε την πρωτοκαθεδρία τους και για το λόγο αυτό μια πολεμική σύγκρουση, σε τόπο και χρόνο της επιλογής τους, δεν τους ήταν ανεπιθύμητη. Οι όμορες προς την Ελλάδα κομμουνιστικές χώρες και συγκεκριμένα η Αλβανία και η Βουλγαρία, επιθυμούσαν τη διαιώνιση του εμφυλίου πολέμου, προκειμένου να υπάρχει μία εξασθενημένη πολιτικά και στρατιωτικά χώρα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για τα σύνορα της μεταπολεμικής Ευρώπης (μιας και η χώρα μας ήγειρε εδαφικές αξιώσεις εναντίον τους), ενώ η Γιουγκοσλαβία προσδοκούσε μια πιθανή αυτονόμηση της Μακεδονίας και ενσωμάτωσή της σε μια ευρύτερη βαλκανική ένωση. Οι υπόλοιπες κομμουνιστικές χώρες βοήθησαν, υλικά, τις δυνάμεις του ΔΣΕ, κατόπιν υποδείξεων της ΕΣΣΔ, σε μια προσπάθεια δοκιμής της θέλησης των Δυτικών δυνάμεων να αντισταθούν σε ενδεχόμενη ανατροπή των συμφωνηθέντων στη Γιάλτα. Οι ΗΠΑ τέλος, αντικατέστησαν τη Μ. Βρετανία, μετά την αδυναμία της τελευταίας, να συνεχίσει να εμπλέκεται στις Ελληνικές υποθέσεις και είδαν στον Ελληνικό Εμφύλιο το πρώτο πεδίο σύγκρουσης εναντίον του «κόκκινου κινδύνου / *red peril*», που ονομάστηκε «Ψυχρός Πόλεμος». Αποτέλεσε το τέλος του αμερικανικού απομονωτισμού και την έναρξη της μετατροπής των ΗΠΑ σε παγκόσμιο χωροφύλακα, στις περιοχές εκείνες που δεν ήταν σαφής η κυριαρχία της ΕΣΣΔ.

Ενώ η πρώτη φάση του Εμφυλίου αφορούσε συγκρούσεις μεταξύ ανταρτικών τμημάτων και η δεύτερη μεταξύ ημιοργανωμένων ένοπλων κυβερνητικών τμημάτων (πρώην μέλη των Ταγμάτων Ασφαλείας, Χωροφύλακες – Αστυφύλακες, άνδρες της ΙΙΙ ΕΟΤ και της Εθνοφυλακής) και μελών του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, η τρίτη φάση του είδε, από ένα σημείο και μετά, αγώνα μεταξύ τακτικών τμημάτων, τα οποία μάχονταν υπό τις διαταγές δύο ανταγωνιστικών κυβερνήσεων, οι οποίες αξίωναν υποταγή και ασκούσαν έλεγχο επί τμημάτων του πληθυσμού και του εδάφους της χώρας, ενώ είχαν διαφορετικές προτάσεις για την κοινωνική, οικονομική και πολιτειακή της μορφή.

Στον αγώνα της εναντίον των ανοργάνωτων ανταρτών, αρχικά και του ΔΣΕ στη συνέχεια, η ελληνική κυβέρνηση έτυχε της υλικής, οικονομικής και πολιτικής υποστήριξης της Μ. Βρετανίας και των ΗΠΑ. Για τους δικούς της λόγους η καθεμιά, επέλεξαν να μην αφήσουν στην τύχη του το ελληνικό πρόβλημα, αλλά να εμπλακούν άμεσα, ερχόμενοι πολλές φορές σε αντίθεση με την κοινή γνώμη της χώρας τους. Φυσικά η βοήθεια είχε ως αντάλλαγμα την άσκηση επιρροής στα πολιτικά, πολιτειακά θέματα, καθώς και στην οργάνωση και λειτουργία τόσο της δημόσιας διοίκησης, όσο και των ενόπλων δυνάμεων. Βλέποντας ως εξωτερικός παρατηρητής κάποιος το βαθμό ανάμειξης των δύο αυτών χωρών στις εσωτερικές υποθέσεις της Ελλάδας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι την εξουσία τυπικά την ασκούσαν οι Έλληνες ιθύνοντες, αλλά στην ουσία λειτουργούσαν περισσότερο ως εντολοδόχοι των Βρετανών ή των Αμερικανών προστατών τους.

Οι δύο αυτές χώρες στην προσπάθειά τους να έχουν ίδια γνώση και άποψη περί των τεκταινομένων, αλλά και για να ελέγχουν τις εξελίξεις στη χώρα, ίδρυσαν διάφορες αποστολές και έστειλαν κατώτερο και ανώτερο πολιτικό και στρατιωτικό προσωπικό που λειτουργούσε άλλοτε σε συνεργασία και άλλοτε ως επικυρίαρχοι των αντίστοιχων Ελλήνων. Το τελικό αποτέλεσμα (η νίκη δηλαδή των κυβερνητικών δυνάμεων στον Εμφύλιο), δεν είναι ξεκάθαρο εάν οφείλεται στις συμβουλές τους και στον τρόπο που επέβαλαν τις απόψεις τους, ή εάν εκμεταλλεύτηκαν καλύτερα τις ευκαιρίες που τους δόθηκαν. Είναι άλλωστε γνωστό το απόφθεγμα του Τσόρτσιλ ότι *«η νίκη έχει πολλούς πατεράδες, ενώ η ήττα είναι ορφανή»*.

Οι ένοπλες δυνάμεις οι οποίες διεξήγαγαν τον Εμφύλιο Πόλεμο της περιόδου 1946 – 1949 δεν είχαν σχέση με αυτές που πολέμησαν στον Ελληνοϊταλικό και Ελληνογερμανικό πόλεμο το 1940 – 1941, άσχετα εάν το μεγαλύτερο μέρος της ηγεσίας τους είχε συμμετάσχει σε αυτούς. Ενώ το 1940 – 1941 ήταν ένας εθνικός πόλεμος, εναντίον ενός ξένου εισβολέα, το 1946 – 1949 ήταν ένας αδελφοκτόνος (στην κυριολεξία) πόλεμος. Ο σκοπός για τον οποίον πολεμούσαν οι Έλληνες το 1940 ήταν ξεκάθαρος, ενώ οι στρατεύσιμοι το 1946 δεν

έδειχναν ιδιαίτερη προθυμία (τουλάχιστον στα αρχικά του στάδια) να πολεμήσουν εναντίον άλλων Ελλήνων².

Οι ένοπλες δυνάμεις της περιόδου 1946 – 1949 πέρασαν από τρεις φάσεις συγκρότησης (ή μάλλον ανασυγκρότησης) και επανεξοπλισμού. Δεν πρόκειται για διακριτές φάσεις, καθώς ο Ελληνικός Στρατός συνέχισε να χρησιμοποιεί μέσα και υλικό που είχε ξεμείνει από την περίοδο του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, γερμανικά και ιταλικά λάφυρα, παράλληλα με υλικό βρετανικής προέλευσης, αρχικά, και αμερικανικής στη συνέχεια. Η πρώτη φάση ξεκινάει λίγο πριν την Απελευθέρωση από τους Ναζί, όταν και αρχίζουν σε πρώτη φάση μυστικά στην ακόμα κατεχόμενη Ελλάδα οι προσπάθειες οργάνωσης στρατεύματος πιστού στην εξόριστη ελληνική κυβέρνηση και συνεχίζεται μέχρι το καλοκαίρι του 1946. Η σταδιακή κλιμάκωση των συγκρούσεων από το καλοκαίρι του 1946 σηματοδοτεί τη δεύτερη φάση της ανασυγκρότησης του στρατεύματος, όταν γίνεται πλέον φανερό ότι ο Στρατός πρέπει να ενισχυθεί τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στο νέο είδος πολέμου και φτάνει μέχρι τα τέλη του 1947. Η τρίτη φάση αρχίζει από τα τέλη του 1947 – αρχές του 1948, όταν ήδη οι Βρετανοί έχουν παραδώσει τη σκυτάλη στους Αμερικανούς, οι οποίοι αναλαμβάνουν την παροχή εξοπλισμού, συντήρησης και οργάνωσης του στρατεύματος και φτάνει μέχρι τη λήξη του πολέμου, το καλοκαίρι του 1949.

Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος της παραπάνω περιόδου διακρίνεται και αυτός σε τρεις φάσεις. Κατά την πρώτη φάση, η οποία αρχίζει μετά την Συμφωνία της Βάρκιζας και πριν την έναρξη των επιχειρήσεων (Φεβρουάριος 1945 – Μάρτιος 1946), το ελληνικό κράτος προσπαθεί να ανασυγκροτηθεί από τα ερείπια που είχε σωρεύσει ο πόλεμος και η Κατοχή, να εδραιώσει την εξουσία του στην επικράτεια και να επιβάλλει το νόμο και την τάξη. Για να το πετύχει αυτό χρειαζόταν ισχυρές δυνάμεις εσωτερικής ασφάλειας (Χωροφυλακή, Αστυνομία κλπ) και ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις. Βέβαια το έργο αυτό, όπως γνωρίζουμε, κάθε άλλο παρά εύκολο ήταν, λόγω της συνεχιζόμενης ένδειας της χώρας, της πολιτικής αναταραχής, της επικράτησης στην ύπαιθρο ακροδεξιών στοιχείων που αγνοούσαν τις εντολές της κυβέρνησης και συνέχιζαν τις αντεκδικήσεις εναντίον

² Μαργαρίτης, Γ., *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946 – 1949, Τόμος 1*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2001, σελ. 238.

της Αριστεράς, αναγκάζοντας τα μέλη της να επιλέξουν μεταξύ της φυλάκισης (ή χειρότερα) και της εξόδου στα βουνά ως φυγάδων, επιτείνοντας το κλίμα αναρχίας. Οι ΕΔ και συγκεκριμένα ο Στρατός προχωρούσε με αργά βήματα στην αναδιοργάνωσή του, υπό την καθοδήγηση των Βρετανών, οι οποίοι είχαν άλλες προτεραιότητες, ενώ και οι πόροι που μπορούσαν να διαθέσουν ήταν περιορισμένοι. Οι πρώτες κλάσεις στρατευσίμων αποτελούνταν από μεγάλης ηλικίας στρατολογηθέντες, οι οποίοι δεν είχαν καμία όρεξη να συνεχίσουν να υπηρετούν και επιθυμούσαν να συνεχίσουν τη ζωή τους ασχολούμενοι με ειρηνικά έργα, άρα εξ' ορισμού ήταν ακατάλληλοι για στράτευση. Δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι πολλοί από αυτούς ήταν φιλικά διακείμενοι στην Αριστερά. Η ηγεσία του επίσης, ήταν γαλουχημένη με άλλες αντιλήψεις και οι γνώσεις τους περιστρέφονταν γύρω από τη διεξαγωγή ενός συμβατικού πολέμου και όχι του νέου είδους πολέμου που καλούνταν να διεξάγουν. Κατά τη δεύτερη φάση του Εμφυλίου, (καλοκαίρι 1946 – τέλη 1947 / αρχές 1948) οι ασύντακτες ομάδες φυγάδων αρχίζουν να οργανώνονται σε μεγαλύτερους σχηματισμούς, να αποκτούν συγκεντρωτική διοίκηση και να αμφισβητούν την εξουσία της κυβέρνησης στο χώρο και τους ανθρώπους, ενώ προτείνουν οι ίδιοι μια εναλλακτική πρόταση για τη μεταπολεμική συγκρότηση της χώρας. Όργανο για την εφαρμογή αυτής της πολιτικής αποτέλεσε ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας. Ο Εθνικός Στρατός (ένα από τα μέσα άσκησης της κυβερνητικής πολιτικής) προσπάθησε να αντιμετωπίσει τη διαμορφούμενη κατάσταση και να ανακτήσει την πρωτοβουλία των κινήσεων, χωρίς όμως επιτυχία. Αυτό που κατάφερε ήταν να μην ηττηθεί, να ενισχύσει την ιδεολογική του ομοιογένεια και να απομονώσει τους οπαδούς της Αριστεράς που υπήρχαν στις τάξεις του. Παράλληλα η Μ. Βρετανία έφτασε στα όρια της οικονομικής αντοχής της και ενημέρωσε τις ΗΠΑ για την αδυναμία συνέχισης της υποστήριξης της κυβέρνησης της χώρας και την πρόθεσή της να αποσυρθεί. Η είσοδος των ΗΠΑ στα ελληνικά πράγματα, σηματοδοτεί την τρίτη και τελευταία φάση του Εμφυλίου (τέλη 1947 / αρχές 1948 – καλοκαίρι 1949). Η δυναμική ανάμειξη των Αμερικανών σε όλες τις πτυχές οργάνωσης του κράτους (ουσιαστικά μιλάμε για μια διαδικασία «οικοδόμησης κράτους / *state building*»³), θα

³ Χρησιμοποιείται ο όρος «state building» και όχι «nation building», διότι ο πρώτος ορισμός σημαίνει την οικοδόμηση ενός βιώσιμου κράτους, όσον αφορά τις δομές και της κρατικές

έχει και τον αντίκτυπό της στην αναδιοργάνωση των ΕΔ, καθώς και στον τρόπο που διεξήγαγαν τον αγώνα τους ενάντια στον ΔΣΕ. Η από την πλευρά του τελευταίου εγκατάλειψη του ανορθόδοξου πολέμου και η μετατροπή του σε τακτικό στρατό, ικανό να διεξάγει τακτικό αγώνα, σε μια προσπάθεια υπεράσπισης εδαφικής επικράτειας (κυρίως των ορεινών όγκων του Γράμμου και του Βιστίου), έδωσαν τη δυνατότητα στον διαρκώς ενισχυόμενο ΕΣ να εφαρμόσει τις τακτικές του ορθόδοξου ορεινού αγώνα, τον οποίο επιθυμούσαν οι στρατηγοί του και να χρησιμοποιήσει την αδιαμφισβήτητη υπεροχή του σε μέσα πυρός και προσωπικό, εναντίον των μαχητών του ΔΣΕ, με αποτέλεσμα την τελική επικράτησή του.

Με το χάρισμα της εκ των υστέρων γνώσης είναι εύκολο να υποπέσει κάποιος στο σφάλμα και να υποθέσει ότι η τελική επικράτηση του ΕΣ εναντίον του ΔΣΕ ήταν μια νομοτέλεια και ότι η κομμουνιστική Αριστερά δεν είχε ποτέ ελπίδες επικράτησης. Αυτό όμως για τους στρατιώτες (ή αντάρτες) και των δύο πλευρών δεν ήταν ξεκάθαρο τότε και σίγουρα όχι το 1946 ή το 1947, που ήταν και τα κρίσιμα χρόνια του πολέμου, όπου η επικράτηση της μιας ή της άλλης πλευράς κρεμόταν από μια κλωστή. Οι Νίκος Μαραντζίδης και Γιώργος Μαργαρίτης (για να αναφέρουμε μόνο δύο μελετητές), έχουν αναλύσει επαρκώς και εμπειριστικώς τη δομή, οργάνωση, συγκρότηση, εξοπλισμό και πολιτική υποστήριξη από το εξωτερικό του ΔΣΕ. Επίσης υπάρχει ένας μεγάλος όγκος γραπτών μαρτυριών με τη μορφή απομνημονευμάτων ή μελετών, πρώην μαχητών του ΔΣΕ, ο οποίος μας παρέχει πληροφορίες για τα παραπάνω. Από την πλευρά του κυβερνητικού στρατού, η ΔΙΣ/ΓΕΣ έχει εκδώσει τα Αρχεία του Εμφυλίου Πολέμου (μια 16τομη έκδοση), στην οποία περιέχονται εκθέσεις, αναφορές, διαταγές και πολεμικά ημερολόγια των μονάδων και των στρατηγείων που έλαβαν μέρος στον πόλεμο. Επίσης έχει ψηφιοποιήσει μεγάλο μέρος από τα αρχεία της περιόδου, τα οποία είναι προσβάσιμα από την ιστοσελίδα της στο διαδίκτυο και δεν συμπεριλαμβάνονται στην ανωτέρω έκδοση. Πολύτιμες πληροφορίες για τα γεγονότα της περιόδου παρέχουν τα απομνημονεύματα του Θρασύβουλου

Λειτουργίες, ενώ ο δεύτερος χρησιμοποιείται όταν χρησιμοποιούνται οι ήδη υπάρχουσες κρατικές δομές για τη δημιουργία εθνικής συνείδησης των πολιτών ενός κράτους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα του δεύτερου όρου αποτελούν οι περιπτώσεις της Βορείου και Νοτίου Κορέας και των δύο Βιετνάμ που προέκυψαν μετά την Συμφωνία της Γενεύης το 1954. Στις περιπτώσεις αυτές τα κράτη χρησιμοποίησαν τις δομές και τα μέσα που δέθηκαν για τη δημιουργία μιας ξεχωριστής εθνικής ταυτότητας στους λαούς τους, προκειμένου να υπηρετήσουν πολιτικούς σκοπούς.

.Ι.

Τσακαλώτου και ο Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, στο εμβληματικό έργο του *Ο Αντισυμμοριακός Αγών, 1945 – 1949*. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει μια αρκετά εκτεταμένη ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία που πραγματεύονται τις πολιτικές πλευρές του Εμφυλίου Πολέμου και τη συμμετοχή των Βρετανών και Αμερικανών σε αυτόν. Αυτό που λείπει είναι μια ολοκληρωμένη σύνδεση μεταξύ των προσπαθειών αναδιοργάνωσης του ΕΣ κατά την προαναφερόμενη περίοδο και του ρόλου που έπαιξαν σε αυτή οι βρετανικές και αμερικανικές στρατιωτικές αποστολές. Αυτό το κενό θα προσπαθήσει να καλύψει και να φωτίσει η παρούσα εργασία. Λόγω του όγκου του διαθέσιμου αρχειακού υλικού και του περιορισμένου χώρου για την ανάπτυξή της, η εργασία θα επικεντρωθεί στις πρώτες προσπάθειες ανασυγκρότησης του Ελληνικού Εθνικού Στρατού (ΕΕΣ, όπως ήταν η επίσημη ονομασία του την περίοδο εκείνη) και το ρόλο που έπαιξαν η βρετανική και η αμερικανική στρατιωτική αποστολή κατά τα πρώτα κρίσιμα στάδια, δηλαδή την περίοδο από τον Ιανουάριο 1945 – αρχές 1948. Δεν θα γίνει ανάλυση των στρατιωτικών επιχειρήσεων και τακτικών του ΕΣ, παρά μόνο στο επίπεδο που έχουν σχέση με την αναδιοργάνωσή του. Τέλος, θεωρείται δεδομένη η γνώση των πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών της περιόδου, οπότε η σύνδεση των στρατιωτικών γεγονότων της περιόδου με αυτές θα γίνεται μόνο σε ό, τι επηρέασε τη δομή και οργάνωση του ΕΣ. Ενδεικτικά αναφέρεται η σχέση του Γ' Ψηφίσματος και οι υπερεξουσίες που αυτό έδωσε στο Στρατό και τη στρατιωτική δικαιοσύνη επί της ζωής και της ελευθερίας των υποστηρικτών της Αριστεράς, ή η ίδρυση του στρατοπέδου της Μακρονήσου που ήταν ένα μέτρο που αφορούσε τόσο το Στρατό, όσο και την πολιτική ηγεσία. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Εμφύλιος ήταν ένας ολοκληρωτικός πόλεμος που ενέπλεξε με τον ένα ή άλλο τρόπο όλη την ελληνική κοινωνία της εποχής, ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθέτησης και τόπου διαμονής, ενώ δύσκολα μπορεί να βρεθεί μία οικογένεια που να μην επηρεάστηκε από αυτόν. Ο σημερινός ΕΣ μπορεί να μην διαπνέεται από την ιδεολογία της εποχής και φαινομενικά να μην έχει σχέση με τον Στρατό του 1949, αλλά οι βαθμοί, οι κανονισμοί, οι ονομασίες των Μονάδων και η δομή του ανάγονται σε μεγάλο ποσοστό σε εκείνη την εποχή.

Αρχές που Διέπουν τη Συγκρότηση Ενός Στρατεύματος

Κάποιος ο οποίος αγνοεί τον τρόπο που συγκροτείται ένα στράτευμα, μελετώντας την ιστορία της ανασυγκρότησης των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στην περίοδο του Εμφυλίου, είναι εύκολο να καταλήξει σε λανθασμένα συμπεράσματα, ή να θεωρήσει τις τότε ηγεσίες ανίκανες, διεφθαρμένες ή φανατικές (όσον αφορά στον αντικομμουνισμό τους ή / και τον αντικοινοβουλευτισμό τους). Ενώ σίγουρα υπήρχαν και τέτοιες περιπτώσεις δεν είναι αυτό το κύριο χαρακτηριστικό τους. Όπως θα φανεί στη συνέχεια της εργασίας, οι τότε ιθύνοντες έπρεπε να λάβουν δύσκολες αποφάσεις και να κάνουν το καλύτερο δυνατό για την επίτευξη των σκοπών τους, με ελάχιστα μέσα στη διάθεσή τους, δεχόμενοι πιέσεις τόσο από το εσωτερικό, όσο και από το εξωτερικό. Η διαδικασία συγκρότησης στρατεύματος είναι μία εξαιρετικά πολύπλοκη διαδικασία, όπου η ύπαρξη προσωπικού και μέσων είναι δύο μόνο από τους παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Ένας βασικός παράγοντας που επηρεάζει άμεσα τη μορφή, το μέγεθος και το είδος του στρατεύματος που θα συγκροτήσει ένα κράτος είναι η γεωγραφία. Η γεωγραφία μαζί με τα σύνορα (χερσαία ή θαλάσσια) θα καθορίσουν όχι μόνο το είδος των ενόπλων δυνάμεων που θα συγκροτηθούν, αλλά και πού αυτές θα τοποθετηθούν στο χώρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μ. Βρετανία. Λόγω της νησιωτικής της θέσης, από πολύ νωρίς είχε γίνει αντιληπτό ότι η πρωταρχική γραμμή άμυνας απέναντι σε κάθε ξένο εισβολέα θα ήταν το ναυτικό της, με αποστολή την απαγόρευση προσέγγισης και αποβίβασης των δυνάμεών του. Είναι ένα δόγμα που το έχουμε δει να εφαρμόζεται αδιαλείπτως από το 1588 (με την απόκρουση της μεγάλης Αρμάδας), μέχρι τον Β' ΠΠ. Επίσης οι ανάγκες υπεράσπισης μιας τεράστιας υπερπόντιας αποικιακής αυτοκρατορίας, καθώς και των θαλασσίων γραμμών επικοινωνιών που ήταν ζωτικές για την ευημερία της, καθιστούσαν κάτι παραπάνω από επιτακτική τη διατήρηση ενός μεγάλου και αξιόμαχου πολεμικού ναυτικού. Σε μια τέτοια εθνική στρατηγική ο στρατός ξηράς έπαιζε (και παίζει) δευτερεύοντα ρόλο, και βασίζεται στην ικανότητα του ναυτικού να τον μεταφέρει στα σημεία που θα κληθεί να πολεμήσει, να τον εφοδιάζει, να τον ενισχύει ή να τον αποσύρει με ασφάλεια, όταν οι επιχειρήσεις δεν έχουν ευνοϊκή

./.

τροπή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα υπήρξαν η εκστρατεία στην Ιβηρική χερσόνησο κατά τους ναπολεόντειους πολέμους, η εκστρατεία στην Καλλίπολη κατά τον Α' ΠΠ και στην Ελλάδα κατά τον Β' ΠΠ. Για το λόγο αυτό ο βρετανικός στρατός ξηράς ήταν και είναι ολιγάριθμος και βασίζεται παραδοσιακά στην εθελοντική στράτευση, μιας και δεν υπάρχει η ανάγκη διατήρησης υπό τα όπλα μεγάλου αριθμού στρατευσίμων. Σε δύο μόνο περιπτώσεις ο βρετανικός στρατός κατέφυγε στην υποχρεωτική στράτευση και αυτές ήταν οι περίοδοι των δύο παγκοσμίων πολέμων, όταν απαιτήθηκε να συγκροτηθούν μεγάλοι χερσαίοι στρατοί, προκειμένου να αντιπαρατεθούν στις δυνάμεις των κεντρικών αυτοκρατοριών, στην πρώτη περίπτωση και του άξονα στη δεύτερη. Και πάλι όμως υπήρξε ο τελευταίος στρατός που εφάρμοσε την υποχρεωτική στράτευση και ο πρώτος που την κατέργησε. Άλλα τέτοια παραδείγματα από την Ιστορία, έχουμε από την αρχαία Αθήνα, που υπήρξε η πρώτη που δημιούργησε μια ναυτική αυτοκρατορία, την αρχαία Ρώμη και τελευταία τις ΗΠΑ, οι οποίες έχουν δυσανάλογα μικρές χερσαίες δυνάμεις σε σχέση με το ναυτικό και την αεροπορία τους.

Σε αντίθεση με τη Μ. Βρετανία, η Γερμανία τοποθετημένη στο κέντρο της Ευρώπης, και περιβαλλόμενη από δυνητικούς εχθρούς, είχε ανάγκη διατήρησης ισχυρών χερσαίων δυνάμεων, για να μπορεί αφ' ενός να υπερασπίζει τα σύνορά της, αφ' ετέρου να επιβάλει τη θέλησή της επί των αντιπάλων της. Όταν η γερμανική ηγεσία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα αγνόησε τις παραινήσεις του Μπίσμαρκ, όπως επικεντρωθεί στην ευρωπαϊκή ήπειρο και προσπάθησε να αμφισβητήσει την πρωτοκαθεδρία της Μ. Βρετανίας στην κυριαρχία των θαλασσών, αυτόματα ώθησε τη δεύτερη σε ένα πρόγραμμα ναυπήγησης νέων και καλύτερων σκαφών (τύπου Dreadnaught) και στη σύμπτυξη συμμαχίας με τη Γαλλία και τη Ρωσία.

Η Ελλάδα λόγω της ιδιαίτερης γεωγραφίας της, πρέπει να ισορροπεί τη συγκρότηση των ενόπλων της δυνάμεων, μεταξύ του πολεμικού ναυτικού και του στρατού ξηράς. Την περίοδο του Εμφυλίου, η χώρα δεν αντιμετώπιζε εδαφική απειλή από την πλευρά της Τουρκίας, ενώ αντίθετα ήταν διάχυτος ο φόβος για τους βόρειους γείτονες και ενώ εθνικιστικοί κύκλοι της Αθήνας ήγειραν εδαφικές αξιώσεις εναντίον τους. Το παραπάνω γεγονός σε συνδυασμό με τον εσωτερικό πόλεμο, αυτόματα υποχρέωνε τις ηγεσίες (πολιτικές και στρατιωτικές) να ρίχνουν

./.

πρωταρχικό βάρος στην ισχυροποίηση του στρατού ξηράς. Από την άλλη πλευρά όμως, το φτωχό οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, η εξάρτηση από την εισαγωγή πρώτων υλών και τροφίμων από το εξωτερικό και η ανάγκη παρουσίας και εδραίωσης της κρατικής κυριαρχίας σε όλη την επικράτεια, καθιστούσαν υποχρεωτική και τη συγκρότηση ενός αξιόπιστου και ικανού σε αριθμό πλοίων διαφόρων τύπων, στόλου. Έτσι στα πλαίσια αυτά τα σκάφη του πολεμικού ναυτικού ανέλαβαν την αποναρκοθέτηση των λιμανιών και των θαλασσίων γραμμών επικοινωνιών, μετέφεραν στρατεύματα σε διάφορα σημεία της ελληνικής επικράτειας (από την Κρήτη έως τον Έβρο και από τα Επτάνησα έως τα Δωδεκάνησα) και εκτέλεσαν μικρής έκτασης αποβατικές επιχειρήσεις, υποστήριξαν με πυρά τα χερσαία τμήματα, όταν οι μάχες λάμβαναν χώρα κοντά στις ακτές, ανέλαβαν αποστολές παρεμπόδισης εφοδιασμού ή μεταφοράς τμημάτων του ΔΣΕ από τη θάλασσα. Επίσης, λόγω της καταστροφής του εμπορικού ναυτικού, ανέλαβαν τη διεκπεραίωση κρατικών λειτουργιών, με τη μεταφορά κυβερνητικών αξιωματούχων και ιδιωτικής και υπηρεσιακής αλληλογραφίας, τη μεταφορά των πολιτικών κρατούμενων στους χώρους κράτησής τους (Μακρόνησος, Άγιος Ευστράτιος, Γυάρος, Ικαρία κλπ), τον ανεφοδιασμό τους, καθώς και τη μεταφορά τροφίμων και πρώτων υλών σε διάφορα σημεία της χώρας και κυρίως στη νησιωτική χώρα.

Ένας άλλος παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τη συγκρότηση ενόπλων δυνάμεων είναι ο εχθρός. Ένας ισχυρός κατά ξηρά εχθρός, καθιστά υποχρεωτική τη συγκρότηση αντίστοιχα ισχυρών χερσαίων δυνάμεων. Λέγοντας ισχυρών δεν εννοούμε μόνο αριθμητικά, αλλά και ποιοτικά. Ο αμερικανικός στρατός ξηράς καθ' όλη την περίοδο από την ίδρυσή του, μέχρι την είσοδό του στον Β' ΠΠ, υπήρξε ολιγάριθμος και είχε χαρακτηριστικά περισσότερο αστυνομικής παρά στρατιωτικής δύναμης, με την ευρωπαϊκή σημασία του όρου. Εξαίρεση αποτέλεσε η περίοδος του Εμφυλίου Πολέμου (1861 – 1865) και του Α' ΠΠ. Αυτό οφείλονταν στο γεγονός ότι οι αποστολές που έπρεπε να φέρει εις πέρας, είχαν σχέση με την αντιμετώπιση των φυλών των ιθαγενών, την αστυνόμευση των συνόρων με το Μεξικό ή τις επεμβάσεις στις διάφορες χώρες της Καραϊβικής, της Κεντρικής Αμερικής και στις Φιλιππίνες. Σε καμία από τις προαναφερόμενες περιπτώσεις δεν προβλέπονταν η αντιμετώπιση ενός ισχυρά

./.

οργανωμένου στρατού, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, ούτε υπήρχε η απαίτηση για τον εξοπλισμό του στρατού με βαριά όπλα ή τη συγκρότηση των υπάρχοντων δυνάμεων σε μεγάλους σχηματισμούς, όπως Σώματα Στρατού, Στρατιές κλπ. Όταν όμως εισήλθε στον Β' ΠΠ και βρέθηκε στην ανάγκη να συγκροτήσει μεγάλους σχηματισμούς, έπρεπε σε πολλές περιπτώσεις να αυτοσχεδιάσει. Η διαδικασία μετατροπής από αστυνομική δύναμη σε υπερδύναμη δεν ήταν εύκολη και κόστισε πολύ κόπο, χρήμα και αίμα. Ας μην ξεχνάμε πόσο φτωχή και απογοητευτική ήταν η απόδοσή του κατά τα πρώτα στάδια του πολέμου και πόσο ταπεινωτικές ήταν οι ήττες του, τόσο από τους Ιάπωνες (πχ Φιλιππίνες, 1942) όσο και από τους Γερμανούς (πχ Κάσσεριν, 1943). Το ότι ανταπεξήλθε στις προκλήσεις οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, κυριότεροι των οποίων είναι οι δύο ωκεανοί που προστατεύουν τις ηπειρωτικές ΗΠΑ από χερσαία εισβολή και από αεροπορικές και ναυτικές προσβολές, το μέγεθος του πληθυσμού, οι πρώτες ύλες και η βιομηχανική βάση που επιτρέπουν τη δημιουργία, εξοπλισμό και εκπαίδευση μεγάλου στρατεύματος, με άνεση χρόνου⁴.

Αντίστοιχα ο Ελληνικός Στρατός της περιόδου που εξετάζουμε έπρεπε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα που είχαν δημιουργηθεί. Αφ' ενός μεν έπρεπε να είναι συγκροτημένος κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να αμυνθεί, αλλά από την άλλη θα έπρεπε να είναι αρκετά ευκίνητος και να έχει τη δυνατότητα αναδιάταξης και την ευκινησία που επέβαλε η αντιμετώπιση των ανταρτών, στην αρχή και του ΔΣΕ στη συνέχεια. Εάν έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην ευκινησία (όπως προέβλεπαν τα σχέδια των Βρετανών και των Αμερικανών) θα συγκροτούσε μια «ελαφριά» δύναμη, η οποία θα ήταν ανίκανη να αντιπαρατεθεί με επιτυχία σε εισβολή από τις βόρειες όμορες χώρες, ενώ εάν συγκροτούσε την παραδοσιακή προπολεμική «βαριά» δομή δεν θα είχε την απαραίτητη ευελιξία, ώστε να μπορεί να μάχεται

⁴ Για τη μετατροπή του στρατού των ΗΠΑ από αστυνομική δύναμη σε υπερδύναμη και τον τρόπο με τον οποίο κατάφεραν να διεξάγουν τον πόλεμο στην Βόρεια Αφρική, την Ευρώπη και τον Ειρηνικό, προτείνονται τα βιβλία των Weigley, R., *Eisenhower's Lieutenants*, Indiana University Press, USA, 1981, Hastings, M., *Nemesis, The Battle for Japan 1944 – 45*, Harper Perennial, London, 2008 και Atkinson, R., *An Army at Dawn*, Henry Holt and Company LLC, New York, 2002. Επίσης είναι πολύ διαφωτιστικό το βιβλίο του Overy, R., *Why the Allies Won*, Norton, New York, 1995. Σε αυτό το βιβλίο ο συγγραφέας πραγματεύεται τους λόγους για τους οποίους οι Γερμανοί δεν μπορούσαν να κερδίσουν τον Β' ΠΠ ενάντια στους συμμάχους και το ρόλο που έπαιξαν οι δημογραφικοί, οικονομικοί, πολιτικοί, επιστημονικοί / ερευνητικοί, γεωπολιτικοί παράγοντες.

επιτυχώς απέναντι στον ΔΣΕ, όσο αυτός εφάρμοζε τις τακτικές του ανταρτοπόλεμου.

Η συγκρότηση ενός στρατεύματος και ο χαρακτηρισμός του ως «ελαφριάς» ή «βαριάς» δομής, έχει να κάνει με τον εξοπλισμό του. Το δίδαγμα που είχαν αποκομίσει οι Έλληνες ιθύνοντες από την εμπειρία τους στον Β' ΠΠ, ήταν ότι για να έχει πιθανότητες επιτυχούς άμυνας ο ΕΣ απέναντι σε ένα συμβατικό στρατό εισβολής, έπρεπε να εξοπλιστεί με τεθωρακισμένα, βαρύ πυροβολικό και μηχανοκίνητα μέσα⁵. Αυτά όμως με τη σειρά τους έχουν αυξημένες απαιτήσεις σε έργα υποδομής και συντήρησης (αποθήκες καυσίμων, ανταλλακτικών, συνεργείων επισκευής, αποθηκών πυρομαχικών). Απαιτούν την ύπαρξη εκτεταμένων οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων για τη μεταφορά τους, καθώς και τη δέσμευση μεγάλου αριθμού βοηθητικού προσωπικού για τη συντήρηση και υποστήριξή τους από πλευράς διοικητικής μέριμνας, με αποτέλεσμα τη μείωση της παρατακτής δύναμης των μάχιμων τμημάτων από το σύνολο των στρατευμένων. Τα άρματα μάχης π.χ. απαιτούν πέρα από τα προφανή (ανταλλακτικά, καύσιμα, πυρομαχικά, συνεργεία επισκευών) και την ύπαρξη μονάδων μεταφορών, εξοπλισμένων με αρματοφορείς, οι οποίες θα τα μεταφέρουν από τις Μονάδες στις περιοχές συντήρησης ή εγγύς του πεδίου της μάχης, έτσι ώστε να μην προκαλείται άσκοπη καταπόνηση και φθορά στο υλικό⁶. Ομοίως και το πυροβολικό, απαιτεί πληθώρα οχημάτων για τη μεταφορά τόσο των ίδιων των πυροβόλων (εάν δεν είναι

⁵ Σε όλες τις παραπάνω διαπιστώσεις – παρατηρήσεις – σχόλια δεν συμπεριλαμβάνεται ο αεροπορικός κλάδος, μιας και αυτός είχε γίνει αναπόσπαστο κομμάτι κάθε εθνικής στρατηγικής. Σε κάθε είδος πολέμου (συμβατικός, ανορθόδοξος) και σε κάθε είδος στρατού («ελαφρύς» - «βαρύς»), η αεροπορία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση πληθώρας αποστολών. Το μέγεθός της και ο τύπος των αεροσκαφών που θα χρησιμοποιηθούν, έχουν να κάνουν καθαρά με την ικανότητα της χώρας να τα υποστηρίξει οικονομικά και υλικά.

⁶ Σύμφωνα με τον Sir Basil Liddell Hart, στο μνημειώδες έργο του *Η Ιστορία του Β' ΠΠ*, η συνεισφορά της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας στον Β' ΠΠ, δεν είχε να κάνει με την καθυστέρηση που αυτές προξένησαν στα σχέδια των Γερμανών στην εκστρατεία τους στη Ρωσία, αλλά στο γεγονός ότι για την εκστρατεία στα Βαλκάνια οι Γερμανοί δέσμευσαν ένα μεγάλο μέρος από το αρματικό τους δυναμικό, το οποίο έπρεπε να αναδιαταχθεί στη συνέχεια σε νέες θέσεις στην Πολωνία και την Ρουμανία, χωρίς να έχει προλάβει να συντηρηθεί επαρκώς και το προσωπικό του να ξεκουραστεί, με αποτέλεσμα τις συνεχείς μηχανικές βλάβες κατά τη διάρκεια της εκστρατείας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του ρυθμού προελάσεως των μηχανοκίνητων τμημάτων και της ισχύος πυρός αυτών. Επίσης οι μεγάλες απώλειες σε μεταγωγικά αεροσκάφη κατά τη μάχη της Κρήτης οδήγησαν στην ελλιπή υποστήριξη (με αερομεταφορά εφοδίων) των μαχόμενων στρατευμάτων, τόσο στο μέτωπο της Μ. Ανατολής, όσο και στην ΕΣΣΔ. Μάλιστα ο αριθμός των απολεσθέντων αεροσκαφών δεν είχε αναπληρωθεί ένα χρόνο αργότερα, κατά τις μάχες του Στάλινγκραντ και του Ελ Αλαμίν, με τις γνωστές συνέπειες.

αυτοκινούμενο και είναι ρυμουλκούμενο), όσο και των πυρομαχικών του. Απαιτούνται επίσης μονάδες μηχανικού για τη διευθέτηση των δρομολογίων και την κατασκευή διαφόρων έργων υποδομής (πχ γέφυρες, δρόμοι) για τη μετακίνησή τους και μονάδες διαβιβάσεων για τη διοίκηση και τον έλεγχό τους.

Μία συχνή κριτική που ασκούσαν από Έλληνες και ξένους πολιτικούς και στρατιωτικούς στην ελληνική και βρετανική ηγεσία της εποχής σχετικά με τη συγκρότηση του στρατεύματος ήταν η δομή δυνάμεων. Κατηγορούνταν οι τότε ηγεσίες ότι συγκροτούσαν ένα στράτευμα ιδιαίτερα βαρύ σε προσωπικό διοικητικής μέριμνας, με αποτέλεσμα να μην επαρκούν οι διαθέσιμες δυνάμεις για την ανάληψη αποστολών εναντίον του ΔΣΕ. Πέρα από τους λόγους που αναφέραμε παραπάνω, θα πρέπει να τονιστούν και μια σειρά άλλων λόγων που καθιστούν τον παραπάνω ισχυρισμό άδικο. Οι πόλεμοι στη βιομηχανική εποχή, τείνουν να είναι μακροχρόνιοι⁷ και να έχουν μεγάλες απαιτήσεις τόσο σε έμπυχο δυναμικό, όσο και σε υλικούς πόρους. Ο «πόλεμος του υλικού» (matelialschacht) είναι κοστοβόρος και απαιτεί τη διάθεση τεράστιων πόρων από τις κοινωνίες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο Β' ΠΠ κόστιζε στις ΗΠΑ 200 εκατομμύρια \$ ημερησίως (σύμφωνα με τον τότε αρχηγό του Ναυτικού, Ναύαρχο Ernest King) και ότι το 1944 στα ναυπηγεία τους εργάζονταν περισσότερα από 1 εκατομμύρια άτομα⁸. Στον σύγχρονο πόλεμο οι απαιτήσεις σε τρόφιμα, καύσιμα, ανταλλακτικά, υγειονομικό υλικό και γενικά σε θέματα υποστήριξης διοικητικής μέριμνας είναι τεράστιες, αλλά η ικανοποίησή τους είναι αυτή που πολλές φορές κρίνει τον πόλεμο. Στους στρατιωτικούς είναι γνωστές δύο ρήσεις. Η μία του Ναπολέοντα λέει ότι «ο στρατός προχωράει με το στομάχι του», για να δείξει τη σπουδαιότητα του επαρκούς εφοδιασμού (μην ξεχνάμε άλλωστε τη διάλυση της Μεγάλης Στρατιάς στη Ρωσία από τις κακουχίες και την κατάρρευση του συστήματος εφοδιασμού) και η άλλη που λέει ότι «όταν οι ερασιτέχνες μιλάνε για στρατηγική, οι επαγγελματίες μιλάνε για διοικητική μέριμνα». Χαρακτηριστικό παράδειγμα

⁷ Ακόμα και σήμερα που έχουμε περάσει σε νέα εποχή συγκρούσεων, όπως απέδειξαν οι πρόσφατες εμπειρίες του Αφγανιστάν και του Ιράκ, το τέλος της συμβατικής – τακτικής φάσης των επιχειρήσεων δεν σηματοδοτεί και το τέλος του πολέμου. Το Αφγανιστάν είναι ήδη ο μεγαλύτερης διάρκειας πόλεμος των ΗΠΑ, άσχετα εάν δεν είναι ο ολοκληρωτικός πόλεμος του Β' ΠΠ (όσον αφορά τις ΗΠΑ γιατί για τους Αφγανούς είναι ολοκληρωτικός) και αφορά ένα μικρό μέρος της κοινωνίας τους.

⁸ Hastings, M. *NEMESIS – The Battle for Japan, 1944 – 45*, Harper Perennial, London, 2008, σελ. 103.

αποτελεί η εμπειρία του Β' ΠΠ στον Ειρηνικό Ωκεανό, όπου για κάθε 4 τόνους εφοδίων που μετέφεραν οι ΗΠΑ στις χερσαίες δυνάμεις τους, οι Ιάπωνες μετέφεραν μόνο 2 λίβρες. Ο Ιάπωνας στρατιώτης μετέφερε σχεδόν το μισό φόρτο από τον αντίστοιχο Αμερικανό, διότι διέθετε μόνο τα στοιχειώδη⁹.

Από την άλλη πλευρά τα παραπάνω μέσα δεν είναι και τα πλέον κατάλληλα για χρησιμοποίηση εναντίον ενός στρατού που πολεμά με τις τακτικές του «χτυπήω και φεύγω», μιας και αυτός θα επιλέξει να επιτεθεί σε τμήματα που δεν διαθέτουν την υποστήριξη αρμάτων και επίσης δεν θα παραμείνει στατικός για αρκετό χρονικό διάστημα, προκειμένου να μπορέσει να δράσει το βαρύ πυροβολικό. Η προσπάθεια αντιμετώπισης μικρών ευκίνητων ανταρτικών ομάδων με τα παραπάνω μέσα είναι (όπως πολύ εύστοχα αναφέρεται στην αγγλική γλώσσα) «σαν να προσπαθείς να σκοτώσεις μία μύγα με μία βαριοπούλα»¹⁰. Ένα σημείο στο οποίο είχαν δίκιο οι Αμερικανοί και Βρετανοί στρατιωτικοί, ήταν στην επιμονή τους ότι τα τεθωρακισμένα και το βαρύ πυροβολικό δεν ήταν τα πλέον κατάλληλα για το νέο είδος πολέμου, που έπρεπε να διεξάγουν οι Έλληνες και λόγω του εδάφους της χώρας. Όποιος έχει επισκεφτεί τους ορεινούς όγκους της Θεσσαλίας, του Γράμμου, της Ροδόπης ή της Ηπείρου καταλαβαίνει αμέσως ότι δεν μπορούν να αναπτυχθούν τεθωρακισμένα σε τόσο απότομες και δασωμένες περιοχές, ενώ και το πυροβολικό δεν έχει κατάλληλους χώρους τάξεως, χωρίς προηγουμένως να γίνουν οι απαραίτητες εργασίες διαμόρφωσης του εδάφους (πχ άνοιγμα δρόμων, διευθετήσεις εδαφών) από το μηχανικό, κάτι που απαιτεί μέσα, χρόνο, κόπο, χρήμα και εξειδικευμένο προσωπικό. Αυτό που απαιτούνταν ήταν ορειβατικό πυροβολικό και όλμοι, οι οποίοι μπορούσαν να μεταφερθούν με ζώα, αλλά αυτά τα οπλικά συστήματα είχαν το μειονέκτημα ότι απαιτούσαν την ύπαρξη πολλών ζώων για τη μεταφορά τους και των ανάλογων πυρομαχικών, τα οποία δεν υπήρχαν στη χώρα, ενώ και οι ίδιοι οι Βρετανοί δεν μπορούσαν να τα προμηθεύσουν σε ανάλογες ποσότητες. Επίσης το βελιγμένο τους ήταν μικρό και με δεδομένη την ευκινησία του ΔΣΕ, που πολύ σπάνια εγκλωβίζονταν σε στατικές μάχες, ήταν αναπόφευκτο να μην μπορούν να παρέχουν την επιζητούμενη εγγύς υποστήριξη

⁹ Στο ίδιο, σελ. 56.

¹⁰ Η φράση έχει ως εξής: «*To kill a fly with a sledgehammer*» και σημαίνει ότι χρησιμοποιείς υπερβολικά μέσα και βία για να επιτύχεις ένα σκοπό, ενώ μπορείς να πετύχεις το ίδιο αποτέλεσμα με λιγότερα μέσα και μικρότερες παράπλευρες απώλειες.

στα μαχόμενα τμήματα του ΕΣ. Οι Βρετανοί ιδίως είχαν την εμπειρία της εκστρατείας στη Βιρμανία, όπου στην αρχική φάση της εισβολής (1942), οι Ιάπωνες είχαν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν στη φιλική Ταϋλάνδη, τα μηχανοκίνητα μέσα και το βαρύ πυροβολικό τους και να τα αντικαταστήσουν με άλογα (pack horses) και ορειβατικά πυροβόλα, διότι πολύ απλά δεν υπήρχαν οι δρόμοι να τα μεταφέρουν, ενώ και τα ψηλά βουνά αποτελούσαν ανυπέρβλητο κώλυμα. Αντίστοιχα οι Βρετανοί στις δικές τους επιχειρήσεις το 1943 – 1944 με τους θρυλικούς Τσίντιτς (Chindits)¹¹ βασίζονταν ομοίως σε μουλάρια και όλμους, καθώς και στον εναέριο εφοδιασμό των τμημάτων. Ο ΔΣΕ εφάρμοζε τη γνωστή ρήση του Μάο που έλεγε: *«όταν ο εχθρός προχωρά ο αντάρτης υποχωρεί, όταν ο εχθρός σταματά και στρατοπεδεύει ο αντάρτης τον παρενοχλεί. Όταν ο εχθρός αποφεύγει τη μάχη ο αντάρτης του επιτίθεται και όταν ο εχθρός υποχωρεί, τότε ο αντάρτης τον κυνηγά»*.

Ένας άλλος παράγοντας που επιδρά στη συγκρότηση ενός στρατεύματος, είναι και το μορφωτικό επίπεδο των στρατευσίμων και των στελεχών. Η ύπαρξη στο οπλοστάσιο σύγχρονων οπλικών συστημάτων, όπως είναι το πυροβολικό, τα τεθωρακισμένα, οι ασύρματοι ή τα αεροπλάνα, επιβάλλουν όχι μόνο υψηλό μορφωτικό επίπεδο για το χειρισμό τους (πχ γνώσεις μαθηματικών, φυσικής, ηλεκτρονικών), αλλά και πολύμηνη ή πολυετή εκπαίδευση. Εκπαίδευση επίσης απαιτείται όχι μόνο για το χειρισμό τους, αλλά και τη συνδυασμένη χρήση τους στο πεδίο της μάχης, προκειμένου αυτά να καταστούν αποτελεσματικά. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η διάρκεια εκπαίδευσης των πιλότων της USAAF (της πολεμικής αεροπορίας των ΗΠΑ) κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ διαρκούσε 29 εβδομάδες και περίπου 260 ώρες πτήσεων, μόνο για να περάσει ο εκπαιδευόμενος τα στάδια της εκπαίδευσης πριν πάει στη Μοίρα του. Στα τελευταία στάδια του Β' ΠΠ, όταν και η νίκη ήταν πλέον αδιαμφισβήτητη και υπήρχε η πολυτέλεια της καλύτερης εκπαίδευσης των πιλότων, αυτοί εισέρχονταν για πρώτη φορά στη μάχη αφού είχαν συμπληρώσει περίπου 500 ώρες πτήσης, σε αντίθεση με τους Ιάπωνες που

¹¹ Οι Chindits ήταν το προϊόν της ιδέας του Υποστράτηγου Orde Wingate και ήταν μονάδες πεζικού, οι οποίες ήταν ειδικά εκπαιδευμένες για να επιχειρούν σε αρκετό βάθος πίσω από τις ιαπωνικές γραμμές, για τη διεξαγωγή ανταρτοπόλεμου. Για περισσότερες πληροφορίες στο βιβλίο του Allen, L., *Burma – The Longest War, 1941 – 1945*, Phoenix Giant, London, 1984, σσ, 91 – 150 και 316 – 386.

είχαν μόνο 40, με ό, τι αυτό συνεπάγεται για τις πιθανότητες νίκης και επιβίωσης στη μάχη¹².

Το πρόβλημα με τον ΕΕΣ κατά την περίοδο του Εμφυλίου πολέμου ήταν ότι δεν διέθετε μια μεγάλη δεξαμενή μορφωμένων ανδρών για να μπορέσει να επιλέξει τους κατάλληλους χειριστές για τα σύγχρονα οπλικά συστήματα που εισέρχονταν στο οπλοστάσιό του. Η βασική αδυναμία της ελληνικής κοινωνίας της εποχής εκείνης ήταν ότι υπήρχε μεγάλο ποσοστό αναλφάβητων ή ανδρών με στοιχειώδη μόρφωση, με αποτέλεσμα να απαιτείται επιπλέον χρόνος για την εκπαίδευσή τους. Ο χρόνος όμως ήταν μια πολυτέλεια που δεν διέθετε ο ΕΕΣ, τόσο για να εκπαιδεύσει σωστά τους κληρωτούς του, όσο και τα στελέχη του. Κάθε Μονάδα που συγκροτούνταν έπρεπε να σταλεί το συντομότερο δυνατό στο πεδίο της μάχης, πριν προλάβουν να δεθούν τα τμήματα μεταξύ τους ή να εξοικειωθούν με τη χρήση του οπλισμού τους.

Η νίκη στον πόλεμο από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, μπορεί να εξαρτάται από την αριθμητική ή τεχνολογική ή υλική υπεροχή του ενός εκ των δύο αντιπάλων, αλλά εξακολουθεί να παραμένει η υπέρτατη ανθρώπινη δοκιμασία. Είναι η θέληση των ανθρώπων που είτε κρατούν δόρυ, είτε πολυβόλο να σκοτώσουν τον αντίπαλο τους ή να σκοτωθούν, που πολλές φορές κρίνει το αποτέλεσμα. Δεν είναι σκοπός της εργασίας να εξετάσει τα ηθικά κίνητρα των αντιπάλων (των μαχητών του ΕΕΣ και του ΔΣΕ) ή το δίκαιο ή άδικο αυτών, αλλά θα πρέπει να τονιστεί ότι και οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην ιδεολογική προετοιμασία των μελών τους. Από την πλευρά του ΕΕΣ είχε καθιερωθεί η Εθνική και Ηθική Διαπαιδαγώγηση (ΕΗΔ), με την οποία γινόταν προσπάθεια να εξυψωθεί το ηθικό του στρατεύματος, να απονομιμοποιηθεί ο ΔΣΕ, να φανεί ότι κινούνταν από προδοτικά κίνητρα και ότι στην ουσία ο πόλεμος δεν ήταν εμφύλιος, αλλά μια αμυντική επιχείρηση του έθνους εναντίον αυτών που επιβουλευόνταν την ακεραιότητά του. Οι αριστεροί χαρακτηρίζονταν ως προδότες που ήθελαν να παραχωρήσουν εθνικό έδαφος στους προαιώνιους εχθρούς της Ελλάδας και για το λόγο αυτό έπρεπε να καταπολεμηθούν αμείλικτα. Από την άλλη πλευρά, το στράτευμα έπρεπε να προστατευθεί από τους «προδότες» που

¹² Hastings, M., σελ. 112, 113.

υπήρχαν στους κόλπους του, οι οποίοι έπρεπε να ξεσκεπαστούν, να απομονωθούν και να τιμωρηθούν. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι ο αξιωματικός του 2^{ου} Γραφείου (Πληροφοριών) που ήταν και ο αξιωματικός ΕΗΔ της Μονάδας και ο κομματικός κομισάριος του ΔΣΕ, ήταν οι δύο αντίθετες όψεις του ίδιου νομίσματος, αν και το νομικό και θεσμικό καθεστώς του πρώτου ήταν τελείως διαφορετικό από του δεύτερου. Γι' αυτούς που ήταν ύποπτοι για τα φρονήματά τους ή δεν επεδείκνυαν τον απαραίτητο ζήλο στον πόλεμο υπήρχαν πανίσχυροι κατασταλτικοί μηχανισμοί, όπως ήταν η Μακρόνησος και τα στρατοδικεία που εξασφάλιζαν την υποταγή και την πειθαρχία.

Όμως η μαχητική ικανότητα ενός στρατεύματος δεν εξασφαλίζεται μόνο με τον φόβο και την προπαγάνδα. Ο πλέον αξιόπιστος τρόπος για να δημιουργηθεί ένα αποτελεσματικό στράτευμα είναι μέσω της εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση ξεκινάει από την είσοδο του νεοσύλλεκτου στο στράτευμα και θεωρητικά συνεχίζεται μέχρι την απόλυσή του από αυτό. Κατά τη βασική εκπαίδευση στα Κέντρα Εκπαίδευσης Νεοσυλλέκτων (ΚΕΝ), ο στρατευμένος μαθαίνει τα βασικά στοιχεία της στρατιωτικής ζωής και αποκτά βασικές γνώσεις γύρω από απλά οπτικά συστήματα (τη χρήση του τυφεκίου του, χρήση χειροβομβίδας κλπ). Στη συνέχεια στα Ειδικά Κέντρα Εκπαίδευσης (ΕΚΕ) μαθαίνει την ειδικότητά του (πχ χρήση βαρέως οπλισμού, οδήγηση άρματος μάχης, χρήση σταθμών ασυρμάτου κλπ). Τέλος ο στρατεύσιμος μεταβαίνει στη Μονάδα του, όπου συνεχίζει την εκπαίδευσή του σε αντικείμενα ατομικής τακτικής εκπαίδευσης (πχ πώς λαμβάνεται μία θέση μάχης, πρώτες βοήθειες, ανάγνωση και χρήση χάρτη κλπ), καθώς και τον τρόπο που μάχεται η ομάδα του, η διμοιρία του ή ο λόχος του μέσω διαφόρων ασκήσεων. Εκεί εντάσσεται για πρώτη φορά σε ένα οργανικό σύνολο και αναπτύσσει δεσμούς με τους άλλους συστρατιώτες του, αλλά και τους προϊσταμένους του. Η ρεαλιστική, συστηματική και σκληρή εκπαίδευση δημιουργεί το λεγόμενο «πνεύμα Μονάδας / *Esprit de Corps*», το οποίο καθιστά τη Μονάδα αξιόμαχη και ετοιμοπόλεμη. Για τα στελέχη (αξιωματικούς και υπαξιωματικούς) απαιτείται διαφορετικού είδους εκπαίδευση, μιας και οι απαιτήσεις από αυτούς είναι διαφορετικές, αλλά η όλη διαδικασία είναι μακροχρόνια και δαπανηρή, μιας και πρέπει να διαμορφωθούν οι ηγέτες που θα οδηγήσουν τα τμήματα στη μάχη

και θα επιβληθούν επί των ανδρών τους, καθιστώντας τις διαταγές τους εφαρμόσιμες και σεβαστές.

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι ο ΕΕΣ της περιόδου δεν ήταν καθόλου εύκολο να εφαρμόσει τις παραπάνω αρχές. Πρώτα απ' όλα δεν υπήρχε η υλικοτεχνική υποδομή για να λειτουργήσουν τα ΚΕΝ – ΕΚΕ. Η ταχεία συγκρότηση των Μονάδων και η εμπλοκή τους σε επιχειρήσεις πριν προλάβουν να δεθούν τα τμήματα μεταξύ τους, καθιστούσε δύσκολη έως ανέφικτη την εμπέδωση «πνεύματος Μονάδας». Η διασπορά των Μονάδων σε μικρά τμήματα για τη φύλαξη στόχων (πχ γεφυρών, χωριών, οδικών αξόνων κλπ) δεν επέτρεπε την εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης, ενώ καταπονούσε χωρίς αποτέλεσμα το προσωπικό τους. Η εκπόνηση ρεαλιστικών και σκληρών προγραμμάτων εκπαίδευσης από τις Μονάδες δεν μπορούσε να υλοποιηθεί, λόγω έλλειψης πόρων και μέσων (πχ πυρομαχικών, καυσίμων, ανταλλακτικών), με αποτέλεσμα να μην αναπτύσσεται η απαραίτητη αυτοπεποίθηση μεταξύ των ανδρών τόσο για τις ικανότητές τους, όσο και για τους επικεφαλής τους. Η ραγδαία επέκταση του ΕΕΣ έκανε επιτακτική την ύπαρξη έμπειρων αξιωματικών και υπαξιωματικών που θα αναλάμβαναν τη διοίκηση, εκπαίδευση και καθοδήγηση στη μάχη των τμημάτων και αυτοί πολύ απλά δεν υπήρχαν σε τέτοιους αριθμούς, για λόγους που θα αναλυθούν παρακάτω.

Η οργανωμένη κίνηση των στρατιωτικών τμημάτων για εμπλοκή με τον εχθρό και καταστροφή ή αιχμαλώτισή του ονομάζεται τακτική. Αυτή καθορίζεται από πολλούς παράγοντες (εχθρός, καιρός και έδαφος), αλλά και από τα υπάρχοντα οπλικά συστήματα και την εξοικείωση χρησιμοποίησής τους από το προσωπικό. Έτσι για παράδειγμα, στον σημερινό αμύητο περί της πολεμικής τέχνης μπορεί να φαίνεται ακατανόητη η τακτική των ναπολεόντειων πολέμων, όταν οι δύο αντίπαλοι στρατοί παρατάσσονταν ο ένας απέναντι στον άλλο σε απόσταση 50 – 80 μέτρων, σε πυκνούς σχηματισμούς και αντάλλασσαν ομοβροντίες μέχρι η μία πλευρά να υποχωρήσει και η νικήτρια να ορμήσει με τη λόγχη. Όταν όμως σκεφτούμε ότι το μουσκέτο της εποχής είχε βεληνεκές που δεν ξεπερνούσε τα 200 μέτρα, ενώ η ακρίβειά του μόλις ξεπερνούσε τα 50 μέτρα, η ταχυβολία του περιοριζονταν από την ψυχραιμία και την εκπαίδευση του στρατιώτη που το χειρίζονταν και σε καμία περίπτωση δεν ξεπερνούσε τις 3 – 4

./.

βολές το λεπτό και ότι μετά την πρώτη ομοβροντία ήταν σχεδόν αδύνατο να σκοπεύσεις, λόγω του πυκνού καπνού που κάλυπτε το πεδίο της μάχης από την καύση της μαύρης πυρίτιδας, τότε καταλαβαίνουμε καλύτερα την εφαρμοζόμενη τακτική. Η παραπάνω τακτική όμως, ήταν ιδανική για τα αναπεπταμένα πεδία της δυτικής Ευρώπης εναντίον στρατών που μάχονταν με τον ίδιο τρόπο. Η ίδια τακτική όταν οι Βρετανοί προσπάθησαν να την εφαρμόσουν στα πυκνά δάση της βόρειας Αμερικής εναντίον των ιθαγενών, που μάχονταν με τελείως διαφορετικό τρόπο, κατέληξε στην καταστροφή του ποταμού Μονονγκαχέλα (Monongahela), στις 9 Ιουλίου 1755¹³.

Αντίστοιχα και ο ΕΕΣ ήταν οργανωμένος, εκπαιδευμένος και εξοπλισμένος να διεξάγει ένα συμβατικό πόλεμο, εναντίον ενός συμβατικού στρατού που θα εφαρμόζε προβλέψιμες τακτικές. Ο ΔΣΕ όμως ούτε συμβατικός στρατός ήταν, ούτε οι τακτικές του ήταν προβλέψιμες, τουλάχιστον στα αρχικά στάδια. Από την άλλη πλευρά, στα αρχικά στάδια της σύγκρουσης, υπερερούσε του εθνικού στρατού σε αυτόματα όπλα, που είναι και αυτά που κρίνουν τις μάχες εκ του συστάδιν στα μικρά κλιμάκια (επιπέδου ομάδας, διμοιρίας, λόχου). Ενώ το 1940 ο ΕΣ διέθετε 4.852 πολυβόλα, το 1947 διέθετε 96 (62 σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο), με τα οποία συγκρότησε 7 λόχους πολυβόλων, ένα ανά Μεραρχία Πεζικού¹⁴. Επίσης το 1940 διέθετε περίπου 980 πυροβόλα διαφόρων διαμετρημάτων (ορειβατικά, πεδινά, βαρέα, ελαφρά, μέσα), ενώ το 1947 διέθετε 77 πεδινά πυροβόλα των 25 pdr., 12 ορειβατικά πυροβόλα και 8 πυροβόλα το 5,5 ιντσών. Ομοίως το 1940 διέθετε 323 όλμους 81χιλ., ενώ το 1947 36 όλμους των 4,2 ιντσών¹⁵. Σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο, ο ΔΣΕ υπερείχε κατά 30% σε αυτόματα όπλα έναντι του ΕΕΣ¹⁶.

¹³ Ιδιαίτερα κατατοπιστικά για τον τρόπο που μάχονταν οι στρατοί την παραπάνω περίοδο είναι τα βιβλία των Rothenberg, G., *The Art of Warfare in the Age of Napoleon*, Indiana University Press, USA, 1980 και Chandler, D., *The Art of Warfare in the Age of Marlborough*, Da Capo Press, New York, 1995.

¹⁴ Περιοδικό Στρατιωτική Ιστορία, Σειρά «Μεγάλες Μάχες – Ο Ελληνικός Στρατός και το Έπος της Β. Ηπείρου, 1940 – 1941» και τεύχος 194, Μάρτιος 2013.

¹⁵ Ομοίως, καθώς και Ζαφειρόπουλος, Δ., *Ο Αντισυμμοριακός Αγών, 1945 – 1949*, Αθήνα, 1956, σελ. 124.

¹⁶ Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι μετά την κατάκτηση της χώρας από τους Ναζί, όλο το υλικό περιήλθε στα χέρια των κατακτητών, ενώ οι δυνάμεις που συγκροτήθηκαν στη Μέση Ανατολή ήταν μόνο δύο Ταξιαρχίες (μετά την ανταρσία μόνο η III^η ΕΟΤ). Οι Βρετανοί επίσης δεν μπορούσαν να διαθέσουν τις ποσότητες που απαιτούνταν, ούτε να τις υποστηρίξουν λογιστικά. Επιπλέον δεν θα

Η τακτική μικρών κλιμακίων, που ήταν ο πόλεμος που διεξάγονταν στα ελληνικά βουνά τα πρώτα έτη, απαιτούσε την εύρεση των μονάδων των ανταρτών, την καθήλωσή τους με υπέρτερα πυρά και παράλληλα τον ελιγμό στα πλευρά της διάταξής τους για την καταστροφή τους. Αυτή η τακτική ονομάζεται «πυρ και κίνηση», είχε πρωτοεφαρμοσθεί από τους Γερμανούς στον Α' ΠΠ και έκτοτε είχε υιοθετηθεί από όλους τους στρατούς. Για να πετύχει όμως ο ελιγμός απαιτεί υπεροχή πυρός από τον επιτιθέμενο, με σκοπό να καθηλώσει με το πυρ του τον αμυνόμενο, έτσι ώστε αυτός να μην μπορεί να μετακινηθεί και να μην μπορεί να εκτελέσει σκοπευμένα πυρά εναντίον των τμημάτων ελιγμού. Ο ΔΣΕ όμως δεν εφαρμόζε τις κλασικές τακτικές και ποτέ δεν εμπλέκονταν (στα αρχικά στάδια τουλάχιστον) σε μάχες εκ του συστάδην όταν δεν είχε το τακτικό πλεονέκτημα και υπήρχε φόβος καθήλωσής του. Άρα αυτός καθόριζε τον ρυθμό των επιχειρήσεων και την εμπλοκή ή απεμπλοκή των τμημάτων του. Ένας άλλος τρόπος να καθηλωθεί ο εχθρός ήταν με τη χρήση πυρών πυροβολικού, όλμων ή με αεροπορικές προσβολές. Είδαμε παραπάνω όμως πόσο φτωχός ήταν ο ΕΣ σε πυροβόλα και όλμους, ενώ και η αεροπορία δεν ήταν δυνατόν να είναι πανταχού παρούσα, πέραν του προβλήματος ότι δεν μπορούσαν τόσο μικρά κλιμάκια να επικοινωνήσουν με τα αεροπλάνα και να τα κατευθύνουν στο στόχο, λόγω μη ύπαρξης κατάλληλων ασυρμάτων. Επίσης όταν ο εχθρός μάχονταν από προετοιμασμένες θέσεις (όπως στον Γράμμο και στο Βίτσι), όπου είχε το χρόνο να οργανώσει την τοποθεσία του και να κατασκευάσει οχυρωματικά έργα, ήταν πολύ δύσκολο για τις ομάδες πεζικού του ΕΣ να τις καταλάβουν χωρίς επαρκή αεροπορική υποστήριξη ή πυρών βαρέως πυροβολικού. Απέναντι στα πολυβολεία του ΔΣΕ που ήταν κατασκευασμένα από επάλληλες σειρές κορμών δέντρων με στρώσεις χώματος ενδιάμεσα, οι όλμοι 2' και 3' του στρατού ήταν ανίσχυροι, ακόμα και εάν πετύχαιναν απευθείας πλήγμα.

πρέπει να αγνοούνται οι πολιτικές σκοπιμότητες της εποχής, που δεν ήθελαν τον ΕΕΣ μια βαριά εξοπλισμένη δύναμη, η οποία θα προκαλούσε στρατιωτικά τους γείτονές του.

J.

Οι Πρώτες Προσπάθειες Ανασυγκρότησης του ΕΕΣ

Οι πρώτες προσπάθειες συγκρότησης τακτικού στρατού στην απελευθερωμένη Ελλάδα ξεκίνησαν πριν ακόμα την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από τη χώρα. Στις 23 Αυγούστου 1944¹⁷, εκδόθηκε διαταγή για τη μυστική συγκρότηση του «Εθνικού Στρατού Αθηνών», ο οποίος θα περιλάμβανε τρία (3) Συντάγματα Πεζικού (ΣΠ), ένα Τάγμα Κρητών και ένα Ανεξάρτητο Τάγμα. Η οργάνωση του στρατού αυτού είχε σαφή αντικομμουνιστικό προσανατολισμό και πρόθεση των δημιουργών του ήταν να αποτρέψουν την ένοπλη επικράτηση των οπαδών του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας μετά την αποχώρηση των Γερμανών. Ήταν προφανές ότι όποιος έλεγχε την Αθήνα μετά την Απελευθέρωση, αυτός θα μπορούσε να επιβάλλει και την κυβέρνηση της επιλογής του, ή να διαπραγματευθεί από θέση ισχύος. Μπορεί να μην αναφέρεται ρητά στο κείμενο, αλλά εύκολα μπορεί να συμπεράνει κανείς από τη σύνθεσή του, ότι υπήρχε πρόθεση ένοπλης ρήξης με το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ. Το 1^ο ΣΠ προβλέπονταν να έχει ως διοικητή τον Αντισυνταγματάρχη Γεώργιο Γρίβα και επρόκειτο να επανδρωθεί από μέλη της οργάνωσης «Χ», των «ΕΔ», καθώς και «αριθμό μικρών οργανώσεων». Το 34^ο ΣΠ θα είχε διοικητή τον Συνταγματάρχη Πεζικού Βασίλειο Καμπάνη και θα περιλάμβανε μέλη των ΕΔΕΣ και ΠΕΑΝ. Το 30^ο ΣΠ με διοικητή τον Αντισυνταγματάρχη Δημήτριο Μαρκόπουλο θα περιλάμβανε μέλη των ΡΑΝ, Εθνικού Κομιτάτου, ΕΣΑΣ, «Ιεράς Ταξιαρχίας» και άλλων μικρών οργανώσεων. Τέλος η συγκρότηση του 1^{ου} Τάγματος Κρητών και του Ανεξάρτητου Τάγματος Μεσογείων υπήρχε μόνο ως πρόβλεψη, μιας και δεν κατονομάζονταν ούτε ο διοικητής τους, ούτε η προέλευση των μελών τους.

Για τη συγκρότηση των παραπάνω Μονάδων προβλέπονταν η χρησιμοποίηση των αξιωματικών που υπηρετούσαν στις προαναφερθείσες αντιστασιακές οργανώσεις και η διάθεση επιπλέον αξιωματικών σε περίπτωση μη αριθμητικής επάρκειάς τους. Η κάθε Μονάδα όφειλε να οργανώσει σύστημα προμήθειας (αγοράς) και υποδοχής (φύλαξης και αποθήκευσης) οπλισμού με

¹⁷ http://dis.army.gr/archive_el.html, την 25 Ιουν 12, με θέμα «Εθνικός Στρατός Αθηνών». ΓΕΣ/ΔΙΣ, Τμήμα 5, Φάκελος 928/Β/1δ, Ταξινόμησης 8. Στο κάτω μέρος του εγγράφου υπάρχει έγγραφη βεβαίωση του Υποστράτηγου Στέφανου Δούκα για την ακρίβεια του εγγράφου, το οποίο προέρχεται από το προσωπικό του αρχείο.

υπεύθυνο αξιωματικό οπλισμού και αρκετούς βοηθούς. Η έλλειψη στολών για την ομοιόμορφη εμφάνιση των τμημάτων οδήγησε στην υιοθέτηση της χρήσης περιβραχιονίων, η κατασκευή και προμήθεια των οποίων, θεωρούνταν εξαιρετικά επείγουσα¹⁸. Η χρήση περιβραχιονίων ως διακριτικό του τμήματος αυτού, γίνονταν για δύο λόγους. Ο ένας λόγος ήταν ότι με αυτό τον τρόπο οι αξιωματικοί εφαρμόζαν τα προβλεπόμενα από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1929 σχετικά με τον ορισμό των νόμιμων μαχητών και της μεταχείρισής τους ως αιχμαλώτων πολέμου, σε περίπτωση σύλληψης των μελών του από τον εχθρό. Ο άλλος λόγος ήταν για να είναι δυνατή η αναγνώρισή τους στο συγκεχυμένο πεδίο μάχης που συνιστά το αστικό περιβάλλον. Η παραπάνω πρακτική ήταν σε αντιστοιχία με τις αντίστοιχες πρακτικές των εξεγερμένων Πολωνών στην Βαρσοβία την ίδια περίοδο. Είναι γνωστό ότι η Πολωνική Αντίσταση που είχε παραμείνει νομιμόφρων στην εξόριστη κυβέρνηση του Λονδίνου, είχε συγκροτήσει τον «*Στρατό Εσωτερικού (Home Army) / Armija Krajowa*», ο οποίος προσπάθησε να καταλάβει την Βαρσοβία και να εγκαταστήσει προσωρινή κυβέρνηση πιστή στην εξόριστη. Ο χρόνος που επιλέχτηκε για την εξέγερση, συνέπεσε με την προσέγγιση του Σοβιετικού Στρατού στην περιοχή¹⁹. Δεν είναι γνωστός ο λόγος για τον οποίο συγκροτήθηκε ο Εθνικός Στρατός Αθηνών, αλλά μπορεί βάσιμα να υποτεθεί ότι σκοπός των εμπνευστών του ήταν να προλάβουν ενδεχόμενη βίαιη κατάληψη της εξουσίας στην Αθήνα από τον ΕΛΑΣ. Πιθανόν να ήθελαν να υπάρχουν έτοιμα ένοπλα τμήματα που θα αντιστέκονταν στις δυνάμεις του ΕΑΜ / ΕΛΑΣ και θα κρατούσαν υπό τον έλεγχό τους ορισμένα κομβικά σημεία της Αθήνας, με σκοπό να υποχρεώσουν την αγγλική πλευρά να σπεύσει σε ενίσχυσή τους και να καταστήσουν γνωστό στην ελληνική και διεθνή κοινή γνώμη ότι υπήρχαν τμήματα του πληθυσμού που δεν συντάσσονταν με την Αριστερά. Αυτή άλλωστε ήταν και η

¹⁸ Στο ίδιο.

¹⁹ Σύμφωνα με την 3^η Συνθήκη της Γενεύης πρέπει να τυγχάνουν μεταχείριση Αιχμαλώτων Πολέμου, μεταξύ άλλων, τα μέλη Εθνοφυλακών και Εθελοντικών Σωμάτων τα οποία διοικούνται από άτομο το οποίο είναι υπεύθυνο για τις πράξεις τους, φέρουν εμφανώς διακριτικό σήμα, φέρουν οπλισμό φανερά και διεξάγουν τις επιχειρήσεις σύμφωνα με τους καθιερωμένους νόμους και ήθη του πολέμου. Επίσης παρόμοιας μεταχείρισης πρέπει να τυγχάνουν και πολίτες οι οποίοι αναλαμβάνουν υποστηρικτικό ρόλο στις ένοπλες δυνάμεις και φέρουν έγκυρη ταυτότητα η οποία έχει εκδοθεί από τις δυνάμεις αυτές. Είναι γνωστό άλλωστε ότι στο τέλος (και μετά από απίστευτες πράξεις βαρβαρότητας) οι Γερμανοί αναγνώρισαν το καθεστώς του αιχμαλώτου πολέμου στους εξεγερμένους της Βαρσοβίας. http://www.militaryjustice.gr/athra/simfonia_diataxceon_spk.pdf, την 25 Ιουλ 12.

στρατηγική των εξεγερμένων της Βαρσοβίας. Ήθελαν να έχουν υπό τον έλεγχό τους τουλάχιστον την πρωτεύουσα της χώρας, έτσι ώστε να μην μπορεί ο Κόκκινος Στρατός να ισχυριστεί ότι αυτός την απελευθέρωσε και να επιβάλλει τους όρους του στους Πολωνούς. Οι Πολωνοί υπολόγιζαν ότι οι Σοβιετικοί θα επιτίθονταν στους Γερμανούς και μετά την απελευθέρωση της Βαρσοβίας θα επιτυγχάνονταν ένας διακανονισμός που θα εξασφάλιζε την πολιτική ανεξαρτησία της χώρας από τον έλεγχο του Στάλιν. Τα γεγονότα όμως τους διέψευσαν, με τον πλέον τραγικό τρόπο.

Επιπλέον, διαπιστώνουμε ότι αν και σαφούς αντικομμουνιστικού προσανατολισμού, οι ηγέτες του «*Εθνικού Στρατού Αθηνών*» δεν έκαναν καμία προσπάθεια προσεταιρισμού των μελών των Ταγμάτων Ασφαλείας ή της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων. Πρόθεσή τους ήταν να ελέγξουν τις πολιτικές εξελίξεις στην απελευθερωμένη Αθήνα (και κατ' επέκταση Ελλάδα) και να παρουσιαστούν ως νόμιμοι εκπρόσωποι της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης (άλλωστε ενεργούσαν σε συνεργασία μαζί της) και να μη στιγματιστεί η δημιουργία του νέου στρατού από τη συνεργασία του με τα παραπάνω μισητά και απαξιωμένα ένστολα τμήματα. Η ίδια η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση είχε χαρακτηρίσει ως εγκληματίες και προδότες τα Τάγματα Ασφαλείας, οπότε αποκλείονταν οποιαδήποτε μορφή συνεργασίας μαζί τους. Επίσης οι Βρετανοί δεν υπήρχε περίπτωση για λόγους πολιτικής, να ανεχθούν μια τέτοια ενέργεια²⁰.

²⁰ Τελικά, όπως είναι γνωστό, δέχτηκαν την κατάταξη των μελών των ΤΑ στις μονάδες Εθνοφυλακής κατά την περίοδο των Δεκεμβριανών.

Η Εθνοφυλακή και οι Προσπάθειες Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας

Τον Αύγουστο του 1944 (όταν πλέον ήταν ξεκάθαρο ότι η οριστική αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων ήταν θέμα χρόνου) είχε αποφασιστεί επίσης η μυστική συγκρότηση ενός επιτελικού οργάνου που θα δημιουργούσε και θα διοικούσε τον Εθνικό Στρατό Αθηνών, η Ανώτερη Στρατιωτική Διοίκηση Αττικής (ΑΣΔΑ). Αυτή είχε συγκροτηθεί μυστικά και ήταν αναγνωρισμένη η νομιμότητα της ύπαρξής της τόσο από την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση, όσο και από το Συμμαχικό Στρατηγείο. Κάτω από τη Διοίκηση αυτή συγκροτήθηκαν τα απαιτούμενα όργανα μεταφορών και υποστήριξης για τη μεταγενέστερη ανάπτυξη και υποστήριξη των Μονάδων Εθνοφυλακής²¹.

Το ΓΕΣ, που αρχικά αποτελούσαν λίγοι ανώτεροι και κατώτεροι Αξιοί, έφτασε στην Ελλάδα σε 2 κλιμάκια (13 και 19 Νοεμβρίου 1944)²².

Όσον αφορά στη συγκρότηση και ανάπτυξη της Εθνοφυλακής, το σχέδιο προέβλεπε τη συγκρότηση μιας Διοίκησης Εθνοφυλακής επιπέδου Μεραρχίας, 10 Υποδιοικήσεων Εθνοφυλακής (των 3 – 7 Ταγμάτων η κάθε μία) και 40 Ταγμάτων Εθνοφυλακής (ΤΕ). Σε πρώτη φάση συγκροτήθηκαν η Διοίκηση Εθνοφυλακής, 3 Υποδιοικήσεις και 14 ΤΕ. Η συγκρότηση των υπολοίπων δεν υλοποιήθηκε λόγω των «Δεκεμβριανών». Το τμήμα του Ιερού Λόχου και η ΙΙΙ Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία (ΕΟΤ) (ή Ταξιαρχία «*PIMINI*») που είχαν αφιχθεί στην Ελλάδα, υπάχθηκαν υπό βρετανική διοίκηση. Μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας οι ένοπλες χερσαίες δυνάμεις στην υπηρεσία της κυβέρνησης ήταν η ΙΙΙ ΕΟΤ (της οποίας είχε ολοκληρωθεί η μεταφορά από την Ιταλία), το 6^ο Τάγμα Φρουρών, το 6^ο Τάγμα Πεζικού και τμήματα του Ιερού Λόχου.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 1945 ιδρύθηκαν και διαλύθηκαν αρκετές Διοικήσεις και Μονάδες Εθνοφυλακής. Στα τέλη του έτους υπήρχαν οι εξής Διοικήσεις Εθνοφυλακής (Ανώτατες Στρατιωτικές Διοικήσεις): Στερεάς Ελλάδας (με

²¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού (1821 – 1954)*, σελ. 393.

²² Στο ίδιο, σελ. 394. Μετά τα Δεκεμβριανά, το ΓΕΣ κατά την περίοδο Μαρτίου – Οκτωβρίου 1945 λειτουργούσε με την εξής σύνθεση: Αρχηγός ΓΕΣ, Υπαρχηγός ΓΕΣ, Βοηθός Αναπληρωτής Αρχηγού ΓΕΣ, Ι ΕΓ (Προσωπικό), ΙΙ ΕΓ (Πληροφοριών), ΙΙΙ ΕΓ (Εκπαίδευσης και Επιχειρήσεων) και ΙV ΕΓ (Μεταφορών, Οργάνωσης και Επιτελικών Καθηκόντων), καθώς και τις Διευθύνσεις Πεζικού Ιππικού – Τεθωρακισμένων, Πυροβολικού, Μηχανικού, Διαβιβάσεων, και ΔΔΒ και Υγειονομικής Υπηρεσίας. Από τον Οκτώβριο του ίδιου έτους άρχισε να λειτουργεί ανεπίσημα με τη σύνθεση που παγιώθηκε με νόμο τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους

έδρα την Αθήνα), Νοτιοδυτικής Ελλάδας (με έδρα την Κόρινθο), Θεσσαλίας και Δυτικής Μακεδονίας (με έδρα τη Λάρισα), Κεντρικής Μακεδονίας (με έδρα τη Θεσσαλονίκη), Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (με έδρα την Καβάλα) και Ηπείρου (με έδρα τα Ιωάννινα). Υπό αυτές υπήρχαν οι Στρατιωτικές Διοικήσεις Αττικής (έδρα Αθήνα), Λαμίας, Τρίπολης, Πατρών, Πρέβεζας, Βόλου (προήλθε από τη διάλυση της Στρατιωτικής Διοίκησης Βόλου), Βέροιας, Δυτικής Μακεδονίας (προήλθε από τη διάλυση της Στρατιωτικής Διοίκησης Κοζάνης), Σερρών, Αλεξανδρούπολης, Δράμας, Ξάνθης, η Ανεξάρτητη Στρατιωτική Διοίκηση Νήσων Αιγαίου (με έδρα αρχικά τη Χίο και μετά τη Μυτιλήνη), η Ανεξάρτητη Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης (με έδρα τα Χανιά) και η Ταξιαρχία Εθνοφυλακής Φλώρινας. Υπό τις Στρατιωτικές Διοικήσεις υπάγονταν τα Τάγματα Εθνοφυλακής και συγκεκριμένα: 105, 173, 300, 602 (Αθήνα), 109 (Κόρινθος), 110 (Τρίπολη), 205 (Δολιανά), 316 (Καλαμάτα), 117 (Πάτρα), 108 (Πύργος), 315 (Μεσολόγγι), 300 (Χαλκίδα), 147 (Θήβα), 106 (Λαμία), 118 (Τρίκαλα), 119 (Λάρισα), 203 (Ιωάννινα), 164 (Παραμυθιά), 204 (Πρέβεζα), 206 (Άρτα), 128, 605 (Θεσσαλονίκη), 113 (Κιλκίς), 303 (Γιαννιτσά), 601 (Πολύγυρος), 145 (Σέρρες), 158 (Σιδηρόκαστρο), 111 (Αριδαία), 305 (Βέροια), 115, 165 (Φλώρινα), 150, 183 (Καστοριά), 101, 141 (Δράμα), 159 (Νευροκόπι), 133 (Σουφλί), 134 (Αλεξανδρούπολη), 135 (Ξάνθη), 167, 306 (Κομοτηνή), 120 (Μυτιλήνη), 152 (Χίος), 606 (Χανιά), 607 (Ρέθυμνο) και 603 (Ηράκλειο)²³.

Από τη διασπορά των μονάδων Εθνοφυλακής συμπεραίνει κανείς ότι υπήρξε από την αρχή μια προσπάθεια επιβολής της κυβερνητικής εξουσίας, τόσο στην Αθήνα όσο και στην επαρχία. Η ίδρυση μονάδων Εθνοφυλακής σε κάθε μεγάλη πόλη είχε να κάνει με τον έλεγχο του εσωτερικού εχθρού (όπως τον αντιλαμβάνονταν η κυβέρνηση) και όχι με την άμυνα της χώρας έναντι κάποιου ξένου εχθρού. Βέβαια υπήρξε μια προσπάθεια ενίσχυσης των προς Βορρά συνόρων, με δυσανάλογη παρουσία ΤΕ σε σχέση με τον πληθυσμό των περιοχών αυτών. Έτσι στους νομούς Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλας και Κιλκίς (σύνορα με τη Γιουγκοσλαβία) παρατηρείται η ύπαρξη 7 ΤΕ, ενώ στους νομούς Σερρών, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου (σύνορα με Βουλγαρία) παρατηρείται η ύπαρξη 10

²³ Αρχείο ΔΙΣ, Φ.1001/Α/13.

ΤΕ. Σε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα (πλην Αθηνών – Θεσσαλονίκης) υπήρχαν 21 ΤΕ. Αυτό είχε να κάνει και με την εθνολογική σύσταση του πληθυσμού των περιοχών αυτών, όσο και με τη στάση που είχε επιδείξει αυτός κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Βέβαια θα ήταν λάθος να ισχυριστεί κάποιος ότι τα ΤΕ είχαν οποιαδήποτε μαχητική αξία στο πεδίο της μάχης, ή ότι θα είχαν καμία τύχη απέναντι σε τακτικό στρατό. Ο εξοπλισμός τους αποτελούνταν από μία πανσπερμία υλικού. Ο οπλισμός τους αποτελούσε ένα καλειδοσκόπιο όπλων του προπολεμικού στρατού, ανάμεικτος με ιταλικά και γερμανικά λάφυρα, πολλά από τα οποία προέρχονταν από τον παραδοθέντα οπλισμό του ΕΛΑΣ, μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας. Εννοείται ότι μιλάμε για ελαφρύ οπλισμό, με το πιο βαρύ τμήμα του να το αποτελούν κυρίως Γερμανικά πολυβόλα MG 34 και MG 42²⁴. Φυσικά όλη αυτή η πολυτυπία αποτελούσε έναν πραγματικό εφιάλτη για τους υπεύθυνους αξιωματικούς του Σώματος Υλικού Πολέμου, που ήταν επιφορτισμένοι με τον ανεφοδιασμό των Μονάδων σε πυρομαχικά και ανταλλακτικά. Υπήρχαν τραγικές ελλείψεις σε όλα τα υπόλοιπα υλικά. Στολές, άρβυλα, εξαρτήσεις, κράνη, είδη στρατοπεδίας (σκηνικό υλικό, κινητά μαγειρεία, γεννήτριες, κλπ), κουβέρτες, είδη στρατωνισμού κλπ. Ο στρατωνισμός τους γίνονταν σε παλιά στρατόπεδα, πολλά από τα οποία είχαν χρησιμοποιηθεί από τους Γερμανούς κατά τη διάρκεια της Κατοχής και είχαν υποστεί σημαντικές φθορές (καταστροφές) είτε από τους ίδιους κατά την αποχώρησή τους, είτε από τους ντόπιους κατοίκους προκειμένου να προσποριστούν τα οικοδομικά υλικά για τις δικές τους ανάγκες.

Η στελέχωση των μονάδων της Εθνοφυλακής γινόταν με άνδρες παλαιότερων κλάσεων, έτσι ώστε να μην απαιτούνται ξεχωριστές υποδομές υποδοχής και εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων (πχ ΚΕΝ), οι οποίες την περίοδο εκείνη αφενός δεν υπήρχαν, αφετέρου δε απαιτούσαν πόρους και χρόνο για τη δημιουργία τους. Οι αξιωματικοί που στελέχωσαν τις μονάδες της προέρχονταν στο μεγαλύτερο μέρος τους από όσους δεν είχαν εκτεθεί στη διάρκεια της Κατοχής

²⁴ Για τον χρησιμοποιούμενο οπλισμό της περιόδου, καθώς και για μια συνοπτική περιγραφή του κάθε όπλου, μαζί με κατατοπιστικές φωτογραφίες και ένα σύντομο ιστορικό τους προτείνεται η καλαίσθητη έκδοση της ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού, 1868 – 2004*. Κάθε αναφορά στον οπλισμό των ένοπλων Ελληνικών τμημάτων της περιόδου έχει βασισθεί στον παραπάνω τόμο.

μέσω της ένταξής τους στα Τάγματα Ασφαλείας ή στις παραστρατιωτικές ακροδεξιές οργανώσεις²⁵. Η εμπειρία των Δεκεμβριανών έδειξε ότι οι μονάδες της επαρχίας είχαν αφοπλιστεί από τον ΕΛΑΣ χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες, κάτι που κατέδειξε την ανάγκη για προσεκτική επιλογή των ανδρών που θα τις επάνδρωναν, με κριτήριο την προθυμία τους να συμμετάσχουν στην αναμενόμενη εμφύλια σύρραξη. Επίσης η Εθνοφυλακή λειτούργησε (την περίοδο των Δεκεμβριανών) ως «πλυντήριο» για όσους βαρύνονταν με κατηγορίες για συνεργασία με τον κατακτητή την περίοδο της Κατοχής, οπότε είχαν μέσω της ένταξής τους σε αυτή, την ευκαιρία να προβάλλουν τον αντικομμουνιστικό χαρακτήρα της στάσης τους²⁶.

Η επιχειρησιακή τους αξία έγκειτο στην αντιμετώπιση των μαχητών του ΕΛΑΣ που δεν είχαν συμμορφωθεί με τις διατάξεις της Βάρκιζας, καθώς και σε όσους είχαν εξαναγκαστεί να καταφύγουν στην ασφάλεια των βουνών φοβούμενοι αντίποινα από τις ακροδεξιές συμμορίες. Οι Μονάδες της Εθνοφυλακής είχαν την περίοδο αυτή (1945) στενή συνεργασία με τις Μονάδες της Χωροφυλακής, του Στρατού, αλλά και με ορισμένες παρακρατικές ομάδες και όφειλαν να συνεργάζονται και να αναφέρουν τις κινήσεις τους στις κατά τόπους Βρετανικές στρατιωτικές Αρχές. Βασική αποστολή τους την περίοδο αυτή είναι οι έρευνες στην ύπαιθρο για ανακάλυψη οπλισμού του ΕΛΑΣ που δεν είχε παραδοθεί μετά τη Βάρκιζα και η καταδίωξη όσων ανταρτών είχαν αρνηθεί να υπακούσουν στην εντολή του ΕΑΜ για αποστράτευση. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα όλων αποτελεί η καταδίωξη του Άρη Βελουχιώτη που οδήγησε στην αυτοκτονία του στις 15 Ιουνίου 1945 και την επίδειξη του κομμένου κεφαλιού του στην πλατεία Ρήγα Φεραίου των Τρικάλων.

Στις 5 Ιουλίου 1945, ο τότε Γενικός Διοικητής της Γενικής Διοίκησης Δυτικής Μακεδονίας, με αναφορά του προς τον Υπουργό Εσωτερικών²⁷, ανέφερε τα αποτελέσματα της επίσκεψης του Άγγλου Ταξίαρχου Τσάμπλις – Τζέικομπς (Chablis – Jacobs) στην έδρα του. Θέμα της συζήτησης ήταν η κατάσταση

²⁵ Μαργαρίτης, Γ., *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946 – 1949, Τόμος Α'*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2001, σελ. 219, 220.

²⁶ Στο ίδιο, σελ. 220.

²⁷ Αριθμός Πρωτοκόλλου 4273/05 Ιουλ 45/Γενική Διοίκησης Δυτικής Μακεδονίας, στο http://dis.army.gr/archive_el.html.

ασφάλειας στην Περιοχή Ευθύνης (ΠΕ) του, την οποία ο Γενικός Διευθυντής θεωρούσε ανησυχητική²⁸ και διαρκώς επιδεινούμενη, ενώ ο Άγγλος εκτιμούσε ότι υπήρχε υπερβολική ανησυχία από ελληνικής πλευράς και ότι η κατάσταση έβαινε διαρκώς βελτιούμενη. Στο έγγραφο αναφέρεται ότι υπήρχαν διαταγές σύμφωνα με τις οποίες τα ελληνικά τμήματα όφειλαν να πάρουν την άδεια των κατά τόπους αγγλικών στρατιωτικών Αρχών προκειμένου να προβούν σε ενέργειες εναντίον των ατάκτων («*συμμοριτών*» όπως τους αναφέρει) και πρότεινε την αυτόβουλη ανάληψη δράσης από ελληνικής πλευράς και στη συνέχεια την ενημέρωση των Βρετανών. Ζητούσε την αντικατάσταση του υπάρχοντος οπλισμού ιταλικής προέλευσης, ο οποίος κρίνονταν ως απαρχαιωμένος, με νέου τύπου, ή τη συμπλήρωσή του με αυτόματα όπλα, χειροβομβίδες, πολυβόλα κλπ. Αντίτασσε ότι οι αντίπαλοί τους είχαν ανώτερης ποιότητας οπλισμό, με αυτόματα όπλα στο σύνολό τους, ενώ ο Άγγλος Ταξίαρχος αφού εκθείαζε τις αρετές του ιταλικής προέλευσης οπλισμού, γνωστοποιούσε ότι υπήρχαν μεγάλες δυσκολίες στην αντικατάσταση του υπάρχοντος οπλισμού, μιας και την ίδια περίοδο συνεχίζονταν ο πόλεμος με τους Ιάπωνες και το εκεί μέτωπο απορροφούσε πόρους και μέσα. Την ίδια απάντηση έδωσε και σε αίτημα περί παροχής μέσων διαβιβάσεων (ασύρματος, τηλέφωνα κλπ).

Η εκτίμηση του Γενικού Διοικητή περί των Άγγλων στρατιωτικών ήταν ότι αγνοούσαν τόσο το έδαφος όσο και τις ιδιαιτερότητες του ανορθόδοξου πολέμου. Στην ΠΕ του εγείρονταν επίσης θέματα μειονοτήτων και υπήρχε διείσδυση ανταρτών στο ελληνικό έδαφος, από την Γιουγκοσλαβία και την Αλβανία. Για τον μήνα Ιούνιο (1945) εκτιμούσε ότι η κατάσταση ασφάλειας στην περιοχή του έβαινε επιδεινούμενη και συνεπώς η άρνηση του Άγγλου Ταξιάρχου να αποδεχτεί τις εκτιμήσεις του και να επιμένει πεισματικά στην άποψή του ότι η κατάσταση ασφαλείας έβαινε βελτιούμενη, οφείλονταν σε οδηγίες που αυτός είχε λάβει από

²⁸ Μην ξεχνάμε ότι την περίοδο αυτή (μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας) δραστηριοποιούνταν στην ύπαιθρο οι ακροδεξιές συμμορίες, οι οποίες προέβαιναν σε διώξεις Αριστερών, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να καταφεύγουν στα βουνά για να κρυφτούν, επιδιδόμενοι σε ληστείες και αρπαγές για τη συντήρησή τους, ενώ στις μεθοριακές περιοχές της δυτικής Μακεδονίας υπήρχαν και εθνοτικές διώξεις σλαβόφωνων, επιτείνοντας το κλίμα αναρχίας που επικρατούσε στην περιοχή. Ο Στρατός και οι λοιποί κρατικοί θεσμοί δημόσιας τάξης και ασφάλειας ήταν ακόμη ανίσχυροι για να ελέγξουν τη δράση της Ακροδεξιάς.

τους πολιτικούς του προϊσταμένους²⁹. Εντύπωση προκαλεί επίσης η ομολογία ότι η αύξηση των δυνάμεων της Εθνοφυλακής και Χωροφυλακής στην ΠΕ του ήταν στην αρμοδιότητα καθαρά του Άγγλου Ταξιάρχου, αναφέροντας χαρακτηριστικά: *«Εἰς ουδεμίαν σοβαράν αύξησιν των εν τη περιοχῇ δυνάμεων Χωροφυλακῆς ἢ Εθνοφυλακῆς – ἔστω και προσωρινῶς – εἶναι διατεθειμένος, ουδέ προς συμπλήρωσιν του οπλισμοῦ Χωροφυλακῆς, επιμένων ὅπως αντιμετωπίσωμεν την κατάστασιν με τα υπάρχοντα μέσα»*. Αφού διαπίστωσε λοιπόν την αρνητική στάση του Άγγλου Ταξιάρχου πρότεινε στην κυβέρνηση τη λήψη άμεσων μέτρων που θα αποκαθιστούσαν την τάξη και ένα από αυτά ήταν η ενίσχυση των δυνάμεων της Χωροφυλακής και Εθνοφυλακής στην ΠΕ του, καθώς και η χορήγηση σε αυτές σύγχρονου οπλισμού. Πρότεινε ακόμα τη συγκρότηση μεταβατικών αποσπασμάτων Εθνοφυλακής και Χωροφυλακής, με σκοπό την ταχεία μετακίνησή τους όπου παρουσιάζονταν δράση των ανταρτών, με σκοπό την καταστολή και την εξάλειψή της, ενώ πρέπει να τονιστεί η πρότασή του περί δημιουργίας *«εφεδρικών εθελοντικών δυνάμεων παρ' εκάστω τμήματι Εθνοφυλακῆς»*, που σκοπό θα είχε να εξοπλίζεται σε καιρό ανάγκης από τον πλεονάζοντα οπλισμό της Εθνοφυλακής για να τη συνδράμει στο έργο της και μετά το πέρας της αποστολής τους, τα τμήματα θα παρέδιδαν τον οπλισμό τους και θα επέστρεφαν στα χωριά τους. Παρατηρείται εδώ μια πρωτόλεια πρόταση δημιουργίας των παραστρατιωτικών Μονάδων που αργότερα θα ονομάζονταν ΜΑΥ και ΜΑΔ, οι οποίες εξελίχθηκαν σε απηνείς διώκτες των μελών του ΔΣΕ και των υποστηρικτών του. Συμπεραίνεται επίσης ότι η οργάνωσή τους αφορούσε καθαρά την ύπαιθρο και όχι τα αστικά κέντρα της ΠΕ του, καθότι ο Γενικός Διοικητής τόνιζε ότι μετά το πέρας της αποστολής τους θα παρέδιδαν τον οπλισμό τους και θα επέστρεφαν στα χωριά τους. Στις αναφορές είναι έκδηλη επίσης η αγωνία του για την πρόληψη της διασποράς του οπλισμού (ο οποίος μπορεί να περιέλθει στα χέρια των

²⁹ Στο σημείο αυτό δεν μπορεί κάποιος παρά να κάνει έναν παραλληλισμό με την αντίστοιχη στάση των Αμερικανών συμβούλων στο Βιετνάμ κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Ντιέμ. Ενώ στα κατώτερα στελέχη και στους δημοσιογράφους που ζούσαν στην ύπαιθρο ήταν ολοφάνερη η ανικανότητα και η διαφθορά της κυβέρνησης, καθώς και η αυξανόμενη ισχύς των Βιετκόνγκ, εν τούτοις για καθαρά πολιτικούς και προσωπικούς λόγους η πρεσβεία των ΗΠΑ και η ηγεσία της Στρατιωτικής Αποστολής στη χώρα, επέμεναν ότι όλα έβαιναν καλώς και ότι οι Βιετκόνγκ επρόκειτο οσονούπω να συντριβούν. Φυσικά η Ιστορία έδειξε την πλάνη (και την ύβρη) των πεποιθήσεών της. Ιδιαίτερα κατατοπιστικό είναι το βιβλίο του Sheehan, N., *A Bright Shining Lie – John Paul Vann and America in Vietnam*, Pimlico, New York, 1998.

ανταρτών), μιας και αναφέρει ότι αυτός θα φυλάσσεται από την Εθνοφυλακή και θα παραδίδεται σε αυτήν μετά το πέρας των επιχειρήσεων³⁰.

Την ίδια περίοδο το ΓΕΣ υπολόγιζε να χρησιμοποιήσει την Εθνοφυλακή και σε αποστολές επιβολής της τάξης στα αστικά κέντρα. Στα αρχεία της ΔΙΣ³¹ διαβάζουμε ότι στις 21 Αυγούστου 1945 το ΓΕΣ διέταξε τη διάθεση ενισχύσεων των μονάδων Εθνοφυλακής της Θεσσαλονίκης από αντίστοιχες της Βέροιας για το Σάββατο και την Κυριακή, με σκοπό την αντιμετώπιση της διαμορφωθείσας απειλητικής κατάστασης, «*λόγω των απεργιών των αρτοποιείων και μυλωθρών*». Διέταξε δε την αύξηση των περιπολιών στις οδούς της πόλης. Οι μονάδες Εθνοφυλακής από την πλευρά τους εμφανίζονταν πολιτικά διχασμένες. Από τη μία πλευρά προσπαθούσαν να επιβάλλουν το νόμο και την τάξη αδιακρίτως πολιτικών πεποιθήσεων και από την άλλη πλευρά, η ίδια η συγκρότησή τους με στοιχεία που ήταν σαφώς αντικομμουνιστικού πολιτικού προσανατολισμού, δεν επέτρεπε την εκτέλεση της αποστολής τους με αμερόληπτο τρόπο. Στο ίδιο πληροφοριακό δελτίο της 25 Αυγούστου, αναφέρεται ότι μονάδες της Εθνοφυλακής εμπλάκηκαν με εθνικιστικές ομάδες στο χωριό Νεόκαστρο και συνέλαβαν 5 άτομα, ενώ στο 113 ΤΕ, στο Κιλκίς, υπήρξαν δύο περιπτώσεις ξυλοκοπήματος και τρομοκρατίας πολιτών από μέλη του Τάγματος. Επίσης στο 143 ΤΕ συνελήφθη ένας Λοχίας και 5 συνεργάτες του, και έτσι «*εξηλείφθη η μόνη δεξιά ομάς τρομοκρατήσεως πολιτών εις Δυτικήν Μακεδονίαν*». Στις Σέρρες 3 εθνοφύλακες καταδικάστηκαν διότι μεταχειρίστηκαν βία κατά πολιτών.

Οι μονάδες της Εθνοφυλακής ήταν τα πρώτα στρατιωτικά τμήματα τα οποία αναπτύχθηκαν στην ύπαιθρο, με σκοπό την επιβολή της τάξης και την αστυνόμευση του πληθυσμού. Το πρόβλημα όμως ήταν ότι μεγάλο μέρος των ανδρών της (αν όχι η πλειοψηφία) φέρονταν καταπιεστικά στον ντόπιο πληθυσμό των χωριών που είχαν συνεργαστεί με το ΕΑΜ / ΕΛΑΣ κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Η κυβέρνηση είχε επιλέξει να μην επιτρέψει στους άνδρες που

³⁰ Και πάλι είναι άμεση η συσχέτιση με τον πόλεμο στο Βιετνάμ, τόσο εναντίον των Γάλλων όσο και εναντίον των Αμερικάνων, διότι πριν την χορήγηση οπλισμού στους Βιετμίνχ από την Κίνα (μετά το 1949) και στους Βιετκόνγκ από το Βόρειο Βιετνάμ και τη Ρωσία (μετά το 1967), η κύρια πηγή οπλισμού των ανταρτών προέρχονταν είτε από αυτά που περισυνέλλεγαν μετά από επιτυχημένες ενέδρες εναντίον των κυβερνητικών και Γαλλικών / Αμερικανικών στρατευμάτων, είτε (κυρίως) από όπλα που είχαν χορηγηθεί σε Μονάδες αντίστοιχες των ΜΑΥ και ΜΑΔ τις επονομαζόμενες «*Civilian Irregular Defense Groups (CIDG) / Ομάδες Αμύνης Πολιτών Εναντίον Ατάκτων*».

³¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου*, Τόμος 13, σελ. 3

κατατάσσονταν στην Εθνοφυλακή να υπηρετούν στον τόπο καταγωγής τους, αλλά τους τοποθετούσε σε Μονάδες που υπηρετούσαν μακριά από αυτόν και στη θέση τους έρχονταν άλλοι από άλλα μέρη της χώρας³². Αυτό εκτιμάται ότι έγινε για λόγους που είχαν σχέση με την έλλειψη εμπιστοσύνης στις μονάδες Εθνοφυλακής από την κυβέρνηση. Θεωρούσε ότι σε περίπτωση που οι άνδρες τοποθετούνταν στον τόπο καταγωγής τους και πρόσκεινταν φιλικά στο ΕΑΜ, τότε ήταν πολύ εύκολο να μεταπηδήσουν στις τάξεις του και να χαθεί ο έλεγχός τους. Ενώ σε περίπτωση που τοποθετούνταν σε άλλες περιοχές της χώρας, που δεν γνώριζαν το έδαφος και τους κατοίκους και ιδίως εάν σκορπίζονταν και δεν αποτελούσαν συμπαγείς ομάδες εντός των μονάδων, θα ήταν ευκολότερος ο έλεγχός τους, καθώς και πιο δύσκολη η οργάνωσή τους στο ΕΑΜ.

Η Εθνοφυλακή σταδιακά απορροφήθηκε από τον ΕΣ, μιας και από τον Ιούνιο του 1946 άρχισε η διάλυση των Μονάδων Εθνοφυλακής και η μετάπτωσή τους σε Τάγματα Πεζικού, διαδικασία που είχε ολοκληρωθεί μέχρι τον Μάιο του επόμενου έτους.

³² Λη Σαράφη, *Η Αστυνόμευση της Δεσκάτης, 1946*, στο Mark Mazower (επιμ.), *Μετά τον Πόλεμο*, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, Αθήνα, 2003, σελ. 238.

MAY και ΜΑΔ και η Μετατροπή τους σε Τάγματα Εθνοφρουράς

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του ελληνικού εμφύλιου πολέμου (αλλά σε καμία περίπτωση μοναδικό), ήταν η συγκρότηση παραστρατιωτικών τμημάτων, τα οποία αποτελούνταν από εξοπλισμένους χωρικούς, αποστολή των οποίων ήταν η αυτοάμυνα των χωριών τους ενάντια στις επιθέσεις των ανταρτών, καθώς και η καταδίωξη των τοπικών πυρήνων τους. Η πρακτική αυτή είχε ξεκινήσει από τα χρόνια της Κατοχής από τους Γερμανούς και τις κατοχικές κυβερνήσεις και με την έναρξη του εμφυλίου το μέτρο επανήλθε επεκτάθηκε. Τον Οκτώβριο του 1946 συγκροτήθηκαν οι Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου (MAY) και οι Μονάδες Αποσπασμάτων Δίωξης (ΜΑΔ). Οι πρώτες προορίζονταν για στατικές αποστολές φύλαξης των χωριών και των αγροτικών εργασιών τους, οι δε δεύτερες για τη συμμετοχή, μαζί με τη Χωροφυλακή και το Στρατό, σε αποστολές καταδίωξης και καταστροφής των αντάρτικων ομάδων. Η θεωρία πίσω από τη δημιουργία τους ήταν σωστή και βασίζονταν στην υπόθεση ότι τα μέλη των ΜΑΔ ως άριστοι γνώστες της περιοχής δράσης τους και των τοπικών περιβαλλοντικών, εδαφολογικών και λοιπών συνθηκών, θα μπορούσαν να συνδράμουν αποφασιστικά στο έργο του Στρατού. Την οργάνωσή τους την ανέλαβε αρχικά ο Στρατός και ορίστηκαν υπεύθυνοι αξιωματικοί σε κάθε Σχηματισμό, οι οποίοι ήταν εξουσιοδοτημένοι να επιστρατεύουν και να οργανώνουν τα κατάλληλα άτομα. Η οργάνωσή τους ήταν σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, όπου στο δεύτερο συγκροτούσαν λόχους ή μεγαλύτερα συγκροτήματα, ως ένα είδος κανονικού στρατού³³.

Η πραγματικότητα του πολέμου έφερε στην επιφάνεια προβλήματα που δεν τα είχαν υπολογίσει οι εμπνευστές της ιδέας. Οι MAY (το «Α» αντιστοιχούσε σε Ασφάλειας, αλλά και Αυτασφάλειας) σε πολλές περιπτώσεις υπήρξαν οι διάδοχοι των παρακρατικών ακροδεξιών συμμοριών που εξασκούσαν πιέσεις στους τοπικούς πληθυσμούς, ενώ σε άλλες περιπτώσεις ήταν επικουρικά στρατιωτικά τμήματα. Εναντίον μεμονωμένων ανταρτών ή μικρών ομάδων ήταν εξαιρετικά αποτελεσματικοί (καθότι άριστοι γνώστες του εδάφους), ιδιαίτερα προς το τέλος

³³ Μαργαρίτης, Γ., Τόμος Α', σελ. 228.

του πολέμου, όταν στόχος τους ήταν η ανεύρεση και εξόντωση κρυπτόμενων ανταρτών. Η επικήρυξη (δηλαδή η σύλληψη ή εξόντωση) στελεχών του ΔΣΕ, λειτούργησε ως επιπλέον κίνητρο για τα μέλη τους, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να εξελιχθούν σε επιτυχημένους «κυνηγούς κεφαλών».

Η γνώμη των επαγγελματιών στρατιωτικών όμως για τους «ΜΑΥδες» (όπως έμειναν γνωστοί), δεν ήταν πάντα θετική. Σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο, στο βιβλίο του «Ο Αντισυμμοριακός Αγών», οι ΜΑΥ δεν θεωρούνταν στρατιωτικός σχηματισμός και η μαχητική τους αξία υπήρξε μικρή, λόγω της προχειρότητας της οργάνωσής τους και της έλλειψης κατάλληλων επικεφαλής στελεχών, πειθαρχίας και ενότητας. Οι κάτοικοι δεν ήταν ιδιαίτερα πρόθυμοι να επανδρώνουν τις μονάδες αυτές για το φόβο αντιποίνων σε αυτούς και τις οικογένειές τους από τους αντάρτες και για το λόγο αυτό κατέφευγαν σε πολιτικά μέσα για να επιτύχουν την εξαίρεσή τους. Η εμπειρία απέδειξε ότι όσο εύκολα παραλάμβαναν τον οπλισμό τους, άλλο τόσο εύκολα τον παρέδιδαν στους αντάρτες με την πρώτη προσβολή τους. Για το λόγο αυτό αποτέλεσαν την καλύτερη και ασφαλέστερη πηγή εξοπλισμού των ανταρτών³⁴.

Η διασπορά των ομάδων αυτών σε απομακρυσμένα μεταξύ τους χωριά, δεν επέτρεπε την αλληλοϋποστήριξή τους σε περίπτωση προσβολής ενός χωριού από τον ΔΣΕ, ενώ οι αιφνιδιαστικές ενέργειές του, πολλές φορές δεν επέτρεπαν τη συγκέντρωση των τμημάτων ούτε και στο ίδιο το χωριό. Η αποτελεσματικότητα των ΜΑΥ ήταν καθαρά θέμα του τοπικού επικεφαλής και για το λόγο αυτό δεν υπήρχε ομοιομορφία στην απόδοσή τους στη μάχη.

Σε αντίθεση με τις ΜΑΥ, οι ΜΑΔ έμοιαζαν περισσότερο με στρατιωτικές μονάδες. Στρατωνίζονταν και συσσιτούνταν συγκροτημένα, ενώ είχαν ως επικεφαλής εφέδρους ή εν ενεργεία αξιωματικούς και υπαξιωματικούς. Καθώς η αποστολή τους απαιτούσε μετακινήσεις σε ευρύτερες περιοχές, ήταν εξοικειωμένοι στη συνεργασία τους με τη Χωροφυλακή και το Στρατό και στο να πειθαρχούν στους κανόνες και τις διαταγές. Στην πλειοψηφία τους οι άνδρες των ΜΑΔ είχαν προηγούμενη μάχιμη εμπειρία. Δηλαδή στην Ήπειρο ήταν στελέχη ή μέλη του ΕΔΕΣ, ενώ στη Μακεδονία τουρκόφωνοι Πόντιοι, οι οποίοι συνέχιζαν την

³⁴ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ. 101.

αντιστασιακή παράδοση που είχε δημιουργηθεί από τον καιρό της Κατοχής. Σε αντίθεση με τη βόρεια Ελλάδα, στη νότια οι ΜΑΔ είχαν απογοητευτική απόδοση.

Βέβαια δεν θα πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι σε κάποιες περιπτώσεις ΜΑΔ συγκροτήθηκαν και από μέλη πρώην ακροδεξιών συμμοριών, τα οποία με την ανεξέλεγκτη και ακραία δράση τους, προκαλούσαν περισσότερα προβλήματα στις τοπικές αρχές, παρά συνεισέφεραν βοήθεια. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι ΜΑΔ που οργανώθηκαν από την ΙΧ ΜΠ στη βόρεια Θεσσαλία, οι οποίες πήραν και ονομασίες Ταγμάτων (Καλαμπάκα, Τρίκαλα, Ελασσόνα), ή αντίστοιχες περιπτώσεις στην Εύβοια και τη Στερεά, όπου οι ΜΑΔ και οι ΜΑΥ αναπτύχθηκαν ως τους 6.000 άνδρες. Η συνολική δύναμη των μονάδων αυτών εκτιμάται ότι ανήλθε σε 41.000 ενόπλους³⁵.

Οι αποστολές που αναλάμβαναν οι ΜΑΔ ήταν η περιφρούρηση των περιοχών που είχαν εκκαθαριστεί από το στρατό, για τυχόν διεισδύσεις ανταρτών, καθώς και η καταδίωξη όσων είχαν ξεφύγει από την πρώτη φάση των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων. Επίσης αναλάμβαναν αποστολές οδηγών στα τμήματα του στρατού που επιχειρούσαν σε μια περιοχή, καθώς και παρείχαν στα στρατιωτικά τμήματα πληροφορίες για τις δυνάμεις του ΔΣΕ που επιχειρούσαν σε αυτή. Σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο³⁶ τα παραπάνω τμήματα είχαν συκοφαντηθεί ως «στρατοί πολιτικής σκοπιμότητας», με αποτέλεσμα η κυβέρνηση Σοφούλη να προβεί στη διάλυσή τους και την αντικατάστασή τους με Τάγματα Εθνοφρουράς, με στατική αποστολή και προορισμό την εξασφάλιση της τάξης και της ασφάλειας στην περιοχή ευθύνης τους. Η κυβέρνηση είχε σχεδιάσει τη συγκρότηση 100 τέτοιων Ταγμάτων (ένα ανά επαρχία), ήδη από το 1947, αλλά τελικά αυτά συγκροτήθηκαν στα μέσα του 1948 με τη βοήθεια των Αμερικανών (98 Τάγματα). Σε αντίθεση με τις Μονάδες της Εθνοφυλακής, οι άνδρες της Εθνοφρουράς υπηρετούσαν υποχρεωτικά στους τόπους καταγωγής τους, ενώ απαγορεύονταν η μετακίνησή τους εκτός της περιοχής ευθύνης τους.

Κάθε Τάγμα Εθνοφρουράς προβλέπονταν να έχει 500 άνδρες δύναμη, οι αξιωματικοί και οι οπλίτες τους ανήκαν στις προπολεμικές κλάσεις, και είχε αποφασιστεί τα μέλη τους να προέρχονται από όλα τα Όπλα και όχι μόνο στο

³⁵ Μαργαρίτης, Γ., Τόμος Α', σελ. 229, 230.

³⁶ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ. 103.

Πεζικό. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλιζόνταν ότι δεν απαιτούνταν επιπλέον εκπαίδευση στα μέλη τους, ενώ μπορούσαν να συγκροτηθούν άμεσα. Κάθε Τάγμα αποτελούνταν από 4 Λόχους Τυφεκιοφόρων και ένα Λόχο Διοίκησης, με βρετανικό οπλισμό. Αρχικά η απόδοση των Ταγμάτων Εθνοφρουράς ήταν φτωχή και οι μονάδες της αποτελούσαν καλή πηγή εφοδιασμού σε όπλα για τον ΔΣΕ. Από το 1948 όμως η επάνδρωσή τους γίνονταν από κληρωτούς οπλίτες και μόνιμα στελέχη, με αποτέλεσμα η απόδοσή τους να προσεγγίσει αυτή των Ταγμάτων του τακτικού στρατού³⁷.

Μια άλλη παραστρατιωτική οργάνωση της περιόδου εκείνης ήταν τα Τάγματα Φρουρών (Guard Duty Battalions), τα οποία είχαν ως αποστολή τη φύλαξη των πολιτικών φυλακών και από τα οποία υπήρχαν 4. Σε σύσκεψη μεταξύ της Ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας με την αντίστοιχη Βρετανική, αποφασίστηκε (στα τέλη του 1946) η μετατροπή τους σε Τάγματα Εθνοφυλακής και η απόδοση του ρόλου τους στην Χωροφυλακή³⁸.

³⁷ Βλέπουμε λοιπόν ότι ο ΕΕΣ σταδιακά απορροφά όλα τα ένοπλα τμήματα και εδραιώνει την εξουσία του. Ίσως από την άλλη πλευρά αυτός να ήταν και ο αρχικός σκοπός των κυβερνήσεων. Να παρακάμψουν δηλαδή με εύσημο τρόπο τις συμφωνίες περί της οροφής των δυνάμεων που επέβαλλαν οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί και να αυξήσουν τη δύναμη του ΕΣ στις 200.000 άνδρες, όπως επιθυμούσαν αρχικά. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι ενώ αρχικά η Εθνοφρουρά θα ήταν ανεξάρτητη ή υπό το ΓΕΣ, τελικά αποφασίστηκε να υπάγονται οι Μονάδες Εθνοφρουράς στη γειτονική Μεραρχία ή Σώμα στρατού, όπου δεν υπήρχε τακτικός στρατός. Στις σχέσεις Χωροφυλακής – Εθνοφρουράς, η πρώτη υπάγονταν υπό τη δεύτερη.

³⁸ WO 202/946, C528385, p.2

Οι Αρχικές Προβλέψεις Οργάνωσης του Ελληνικού Εθνικού Στρατού

Οι Ελληνοβρετανικές συμφωνίες προέβλεπαν τη συγκρότηση ενός στρατού που δεν θα υπερέβαινε τις 100.000 άνδρες. Οι Βρετανοί θεωρούσαν ότι ο παραπάνω αριθμός ήταν παραπάνω από αρκετός για να εξασφαλίζει ο στρατός την εσωτερική ασφάλεια και την αμυντική αποτροπή έναντι των γειτονικών χωρών, χωρίς όμως να είναι αρκετά ισχυρός ώστε να μπορεί να προκαλέσει αναταραχές στα Βαλκάνια³⁹. Οι Βρετανοί είχαν συμφωνήσει να παραχωρήσουν στην Ελλάδα 300 τεθωρακισμένα οχήματα κάθε είδους, 80 πυροβόλα και 3.000 αυτοκίνητα, πέραν των απαραίτητων ελαφρών όπλων και ατομικού εξοπλισμού. Από τις προαναφερθείσες ποσότητες εύκολα μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι ο σχεδιαζόμενος στρατός θα ήταν οργανωμένος στα πρότυπα του ελαφρού πεζικού. Το οργανόγραμμά του προέβλεπε τη συγκρότηση 3 Σωμάτων Στρατού, 3 Μηχανοποιημένων (ή Πεδινών) Μεραρχιών αποτελούμενων από 9 Ταξιαρχίες και 27 Τάγματα Πεζικού⁴⁰, 4 Ορεινών Μεραρχιών (7 Ταξιαρχίες και 21 Τάγματα), 2 Ανεξάρτητων Ταξιαρχιών (6 Τάγματα), 1 Τεθωρακισμένου Συντάγματος και λοιπών μονάδων πυροβολικού, υγειονομικού, διαβιβάσεων και υπηρεσιών. Οι Μηχανοποιημένες Μεραρχίες Πεζικού (Μ/Χ ΜΠ) θα ακολουθούσαν το τυπικό Βρετανικό πρότυπο οργάνωσης, δηλαδή θα περιελάμβαναν η καθεμία 3 Ταξιαρχίες των 3 Ταγμάτων, 2 Συντάγματα πεδινού πυροβολικού (ΣΠΠ) (μειωμένης σύνθεσης), ένα Τάγμα Διαβιβάσεων (ΤΔΒ) και λοιπές υπηρεσίες, με τη δύναμή τους να ανέρχεται σε περίπου 10.500 άνδρες. Οι Ορεινές ΜΠ θα ήταν μειωμένης σύνθεσης, με τη δύναμή τους να ανέρχεται σε 4 έως 9 ΤΠ, και με λίγο ή καθόλου οργανικό πυροβολικό και μειωμένες υπηρεσίες. Οι Ορεινές ΜΠ ουσιαστικά θα ήταν Μεραρχίες Προκάλυψης, μιας και η αποστολή τους θα ήταν η φύλαξη των βορείων συνόρων και θα είχαν μικρή επιχειρησιακή αξία εναντίον ενός

³⁹ Την παραπάνω άποψη την ενστερνίζεται και ο Ζαφειρόπουλος στο βιβλίο του, σελ. 92.

⁴⁰ Η διαφορά της Μηχανοποιημένης Μεραρχίας από τη Μηχανοκίνητη είναι ότι στην πρώτη οι δυνάμεις της μεταφέρονται με αυτοκίνητα και δεν διαθέτουν τεθωρακισμένα οχήματα ή αυτοκινούμενο πυροβολικό ή άρματα μάχης. Σε αντίθεση οι Μηχανοκίνητες Μεραρχίες βασίζονται για τη μετακίνησή τους σε Τεθωρακισμένα Οχήματα Μεταφοράς Προσωπικού (ΤΟΜΠ) ή Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης (ΤΟΜΑ), έχουν μονάδες ΤΘ και αυτοκινούμενου πυροβολικού. Στη σημερινή εποχή μάλιστα, όπου σε πολλούς στρατούς έχει επικρατήσει η «τετράγωνη» ή «ισόρροπη» συγκρότηση, οι μηχανοκίνητες Μεραρχίες ή Ταξιαρχίες δεν ξεχωρίζουν από τις Τεθωρακισμένες, όσον αφορά στη συγκρότηση και εξοπλισμό τους.

βαριά εξοπλισμένου στρατού. Οι πίνακες σύνθεσης του προσωπικού που κατατέθηκαν τον Οκτώβριο του 1945 προέβλεπαν στρατό 100.000 ανδρών σε ειρηνική περίοδο, που θα μπορούσε να αυξηθεί στις 115.000 σε καιρό πολέμου. Η κατανομή του προσωπικού ήταν η παρακάτω:

	Αξιωματικοί	Οπλίτες	Σύνολο
Μάχιμα τμήματα	4.286	57.354	61.640
Σώματα – Υπηρεσίες	1.769	17.121	18.980
Κέντρα Βασικής Εκπαίδευσης	700	4.900	5.600
Νεοσύλλεκτοι	0	13.780	13.780 ⁴¹

Στην οργάνωση του στρατού είχε καταβληθεί προσπάθεια να συμπεριληφθούν σε αυτόν όσο το δυνατόν περισσότεροι αξιωματικοί του παλαιού στρατού. Η αναλογία οπλιτών προς αξιωματικούς ήταν, στις μάχιμες μονάδες 13,4:1, στις υπηρεσίες 9,7:1 και στους σχηματισμούς εκπαίδευσης (πλην νεοσυλλέκτων) 7:1. Ο συνωστισμός αξιωματικών στο στράτευμα οδήγησε στο φαινόμενο της διοίκησης τμημάτων από αξιωματικούς βαθμού ανώτερου του προβλεπόμενου. Παρατηρήθηκε επίσης το φαινόμενο να υπάρχει τρομερή ανομοιογένεια μεταξύ των αξιωματικών, μιας και άλλοι προέρχονταν από το στρατό της Μέσης Ανατολής, άλλοι από τον ΕΔΕΣ και τις λοιπές αντιστασιακές οργανώσεις (συμπεριλαμβανομένου του ΕΛΑΣ), άλλοι από τα Τάγματα Ασφαλείας, ενώ κάποιοι δεν είχαν συμμετάσχει καθόλου σε ένοπλες οργανώσεις ή στρατεύματα καθόλη της διάρκεια της Κατοχής και της Αντίστασης. Το παραπάνω φαινόμενο, ναι μεν άμβλυνε τις αντιθέσεις εντός του Σώματος των αξιωματικών, από την άλλη πλευρά δημιουργούσε σοβαρές δυσλειτουργίες στο στράτευμα, με αποτέλεσμα να είναι μειωμένης επιχειρησιακής αξίας. Για μεγάλο μέρος των αξιωματικών που είχαν παραμείνει εκτός ενεργείας για τόσο μεγάλο χρονικό

⁴¹ Μαργαρίτης, Γ., Τόμος Α', σελ. 234, 235.

διάστημα, στο οποίο είχε αλλάξει ριζικά η μορφή διεξαγωγής του πολέμου και των οπλικών συστημάτων, η επανείσοδος τους στο στράτευμα αποτελούσε μιας μορφής αργομισθία που έλυνε το βιοποριστικό τους πρόβλημα και αποτελούσε μια μορφή κοινωνικής καταξίωσης και τίποτε άλλο. Οι ίδιοι άλλωστε είχαν επίγνωση ότι δεν είχαν προοπτικές ανέλιξης στην ιεραρχία. Η μεγάλη δοκιμασία του Στρατού ήρθε στα έτη 1946 και 1947, όταν αποδείχθηκε ότι αυτός ήταν ανέτοιμος να αντιμετωπίσει το νέο είδος πολέμου, που διεξήγαγαν αρχικά οι αντάρτες και στη συνέχεια ο ΔΣΕ, οπότε η στρατιωτική και πολιτική ηγεσία επανέφεραν έναν παλαιότερο νόμο που προέβλεπε την υποχρεωτική αποστρατεία αξιωματικών οι οποίοι είχαν συμπληρώσει 10 χρόνια στον ίδιο βαθμό. Με τον τρόπο αυτό άνοιξε ο δρόμος για την ανέλιξη νέων και φιλόδοξων αξιωματικών⁴². Εκτιμάται ότι ένας άλλος λόγος που η κυβέρνηση επέλεξε να διατηρήσει στο στράτευμα υπεράριθμους και ακατάλληλους αξιωματικούς ήταν διότι φοβόταν ότι αυτοί ενδεχομένως να κατέληγαν στους αντάρτες, παρέχοντάς τους έτσι τις γνώσεις τους και την εμπειρία τους στη συγκρότηση, εκπαίδευση και οργάνωση ένοπλων τμημάτων, καθώς και στην εμπέδωση της πειθαρχίας.

⁴² Στο ίδιο, σελ. 235.

Τα Κρίσιμα Έτη (1946 – 1947)

Με την πάροδο του χρόνου και την κλιμάκωση των επιχειρήσεων, η αύξηση της δύναμης του ΕΕΣ και η προσπάθεια μετάπτωσης του ΔΣΕ σε τακτικό στρατό που έπρεπε να υπερασπιστεί εδαφικές περιοχές, επέφερε αλλαγές και στο πνεύμα των διαταγών. Η όλη υπόθεση έπαψε πλέον να είναι μια υπόθεση εσωτερικής ασφάλειας και προσέλαβε χαρακτηριστικά ορεινού αγώνα. Οι νέες συνθήκες επανέφεραν στο προσκήνιο τις συζητήσεις για το μέγεθος του Στρατού και στις 23 Σεπτεμβρίου 1946, το ΓΕΣ διατύπωσε αίτημα προς τη ΒΜΜ για την αριθμητική αύξηση του στρατού στις 130.000 άνδρες. Το πρόβλημα ήταν ότι η Μ. Βρετανία αδυνατούσε οικονομικά πλέον να ανταποκριθεί στο Ελληνικό αίτημα.

Ένας άλλος παράγοντας που δρούσε ανασταλτικά στην αύξηση της παρατακτής δύναμης του Στρατού ήταν η σύνδεση της επιχειρησιακής οροφής του με την αντίστοιχη δύναμη της Χωροφυλακής. Κάθε αύξηση στη δύναμη της Χωροφυλακής αφαιρούσε δυνάμεις και πόρους από τον στρατό. Η ανώτατη δύναμη που είχαν συμφωνήσει να συντηρούν οι Βρετανοί ήταν 120.000, έτσι το φθινόπωρο του 1946 η δύναμη της Χωροφυλακής ανέρχονταν σε 28.000 άνδρες και του Στρατού σε 92.000⁴³. Η δύναμη αυτή μπορεί να φαίνεται εντυπωσιακή, αλλά στην πραγματικότητα η διαθέσιμη δύναμη για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων εναντίον των ανταρτών ήταν πολύ μικρότερη. Όπως προαναφέρθηκε, μεγάλο μέρος του προσωπικού απασχολούνταν σε γραφεία και υπηρεσίες των μετόπισθεν (π.χ. συνεργεία, αποθήκες εφοδιασμού κλπ) που ήταν εγκατεστημένες σε μεγάλα αστικά κέντρα και απορροφούσαν αρκετό προσωπικό για τη λειτουργία και φύλαξή τους⁴⁴. Όπως αναγνώριζε το ίδιο το ΓΕΣ σε έκθεσή του: *«Εκ του αριθμού των 92.000 Στρατού μόλις το 1/3 αποτελεί μάχιμον δύναμιν, διότι το υπόλοιπον ή αποτελείται εκ κληρωτών ή απαρτίζει Σώματα και Υπηρεσίας απαιρήτους βεβαίως δια την συντήρησιν του στρατεύματος, μη αποτελούσας*

⁴³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου*, Τόμος 2, σελ. 394.

⁴⁴ Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ακόμα και σε ένα Τάγμα Πεζικού, μεγάλο μέρος του προσωπικού του είναι βοηθητικό ή υποστηρικτικό προσωπικό, όπως γραφείς, μάγειρες, οδηγοί, νοσοκόμοι, διαβιβαστές, τεχνίτες, κλπ. Αυτοί, όσο και εάν είναι απαραίτητοι για τη λειτουργία της Μονάδας, εν τούτοις δεν είναι άμεσα διαθέσιμοι για επιχειρήσεις.

όμως μάχιμα τμήματα»⁴⁵. Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα που επηρέαζε την απόδοση του Στρατού στη μάχη, ήταν η επάνδρωσή του από τους κληρωτούς στρατιώτες. Αυτοί ανήκαν στις προπολεμικές κλάσεις του 1937 έως 1940 και οι οποίοι θεωρούσαν ότι μετά τις εμπειρίες του πολέμου 1940 – 1941, της Κατοχής και της Αντίστασης, είχαν προσφέρει και με το παραπάνω τις υπηρεσίες τους προς την πατρίδα και είχαν πλέον κάθε δικαίωμα να επιστρέψουν στις ειρηνικές ασχολίες τους και να προσπαθήσουν να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους. Σύμφωνα με τον Γ. Μαργαρίτη, τα αισθήματά τους τα γνώριζε και τα συμμερίζονταν τόσο η πολιτική όσο και η στρατιωτική ηγεσία, αλλά οι παραπάνω διέθεταν το πλεονέκτημα ότι δεν απαιτούσαν επενδύσεις σε έργα υποδομής για την εκπαίδευσή τους, σε μια περίοδο που ούτε η Ελληνική ούτε και η Βρετανική μπορούσαν να τις πραγματοποιήσουν⁴⁶.

Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα που ταλάνιζε τον ΕΕΣ την περίοδο εκείνη, αλλά και πολλά χρόνια μετά, ήταν αυτό του στρατωνισμού. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, πολλά από τα προπολεμικά στρατόπεδα είχαν καταστραφεί από τους υποχωρούντες Γερμανούς, είχαν λεηλατηθεί από τους κατοίκους για τις στεγαστικές τους ανάγκες, ή από τον ΔΣΕ για να δυσχεράνουν την πολεμική προσπάθεια του ΕΕΣ. Οι ελλείψεις και οι ανάγκες γίνονταν προσπάθειες να καλυφθούν με επιτάξεις διαφόρων κτιρίων, τα οποία επιτελούσαν πλήθος λειτουργιών.

Η έναρξη των επιχειρήσεων το φθινόπωρο 1946 βρήκε το στρατό εκστρατείας να διαθέτει 3 ΣΣ που θα σήκωναν το βάρος των επιχειρήσεων. Το Α' ΣΣ είχε έδρα στην Αθήνα και ήταν υπεύθυνο για τη Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο, την Κρήτη και τα νησιά, ενώ περιλάμβανε και όλους τους βοηθητικούς σχηματισμούς. Διέθετε δύναμη 27.000 ανδρών, από τους οποίους όμως ένα πολύ μικρό ποσοστό είχε μάχιμα καθήκοντα. Το Β' ΣΣ ήταν υπεύθυνο για την Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Δυτική Μακεδονία, δηλαδή τις περιοχές που δραστηριοποιούνταν ιδιαιτέρως οι αντάρτες. Το πρόβλημα ήταν ότι το Σώμα είχε και τη μικρότερη δύναμη, η οποία ανέρχονταν σε 17.000 άνδρες, με παρατακτή δύναμη τις 11.000. Αυτοί κατανέμονταν σε 34 ΤΠ, τα οποία είχαν αναπτυχθεί στη

⁴⁵ Μαργαρίτης, Γ., Τόμος Α', σελ. 395.

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 238.

Θεσσαλία (14 ΤΠ με 6.000 άνδρες), Ήπειρο (2 ΤΠ με 1.000 άνδρες), Δ. Μακεδονία (3 ΤΠ με 1.500 άνδρες), ενώ διέθετε και 5 ΤΠ (2.500 άνδρες) για την προκάλυψη⁴⁷. Το Γ' ΣΣ με έδρα τη Θεσσαλονίκη ήταν υπεύθυνο για την περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας και τη Θράκη και διέθετε δύναμη 23.000 ανδρών, από τους οποίους όμως μόνο 5.000 – 6.000 θεωρούνταν ως παρατακτή δύναμη. Τα Τάγματά του ήταν μειωμένης επάνδρωσης της τάξης των 250 – 300 ανδρών αντί της προβλεπόμενης 550 – 650. Από την ανάλυση της κατανομής δυνάμεων στο χώρο (αυτό που αποκαλείται *troops to space ratio*) προκύπτει ότι υπήρχαν δυσανάλογα μικρές δυνάμεις για την εκπλήρωση της αποστολής τους.

Στο νέο είδος πολέμου που θα αντιμετώπιζε για πρώτη φορά ο Στρατός στην ιστορία του, έπρεπε να ανακαλυφθούν η στρατηγική και οι τακτικές που θα του επέτρεπαν να επικρατήσει επί των αντιπάλων του. Οι αξιωματικοί και τα υπόλοιπα στελέχη του ήταν εκπαιδευμένοι για ένα συμβατικό πόλεμο, με ξεκάθαρες εδαφικές φίλιες και εχθρικές περιοχές, με περιοχές μετώπου και μετόπισθεν, με δεδομένη τη στάση του ελληνικού πληθυσμού προς τις φίλιες δυνάμεις και εναντίον ενός αλλοδαπού εχθρού. Τώρα δεν υπήρχε τίποτε τέτοιο και όλα ήταν ρευστά. Ο εχθρός πολεμούσε με τους δικούς του όρους και προσπαθούσε να επιβάλλει τους δικούς του κανόνες. Η εμπειρία των Ελλήνων στρατιωτών εκείνους τους πρώτους μήνες του πολέμου ήταν οι ίδιες με εκείνες που αντιμετώπιζαν την ίδια εποχή οι Γάλλοι στο Βιετνάμ και που θα αντιμετώπιζαν και οι Αμερικανοί στρατιώτες μετά από 20 χρόνια στην ίδια χώρα. Μπορεί να διένυαν καθημερινά πολλά χιλιόμετρα στα ελληνικά βουνά, με ό, τι αυτό συνεπάγεται σε σωματική καταπόνηση και φθορά του ρουχισμού, της υπόδησης και του εξοπλισμού και να μην αντίκριζαν ούτε ίχνος του εχθρού. Αντίθετα μπορεί να έπεφταν σε ενέδρα ή να δέχονταν επίθεση σε μια θεωρούμενη «ασφαλή» περιοχή, όπου είχαν καταλύσει για ανάπαυση και ανεφοδιασμό.

Η κλιμάκωση των επιχειρήσεων το δεύτερο μισό του 1946, δυσχέραινε τις προσπάθειες ανασυγκρότησης και εκπαίδευσης του προσωπικού του στρατού. Σύμφωνα με έκθεση της ΒΜΜ το μήνα Νοέμβριο 1946, η αύξηση των αποστολών εσωτερικής ασφάλειας που αναλάμβανε ο ΕΣ, δημιουργούσε προβλήματα στην

⁴⁷ Στο ίδιο, σελ. 241 και 242.

εκπαίδευση του προσωπικού, ιδιαίτερα στις μονάδες εκστρατείας⁴⁸. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν η τοποθέτηση πεπειραμένων και ικανών εκπαιδευτών από τα κέντρα εκπαίδευσης στις μονάδες εκστρατείας. Επίσης η εκπαίδευση δυσχεραίνονταν και από τη διασπορά των μονάδων για την κάλυψη αναγκών συνοδείας και φύλαξης. Η φτωχή απόδοση ορισμένων μονάδων (όπως πχ των 106 και 613 ΤΕ) οφείλονταν στην εσπευσμένη χρησιμοποίησή τους σε επιχειρήσεις, χωρίς προηγουμένως να έχουν λάβει οποιαδήποτε εκπαίδευση⁴⁹. Ιδιαίτερη μέριμνα επιβάλλονταν να δοθεί στην εκπαίδευση των Υπαξιωματικών, των Εφέδρων Αξιωματικών και των Μονίμων Αξιωματικών. Οι πρώτοι εκπαιδεύονταν σε σχολεία που διενεργούσαν οι Σχηματισμοί, ενώ οι δεύτεροι στην Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών, στο στρατόπεδο του Χαϊδαρίου. Το Νοέμβριο του ίδιου έτους η Σχολή μετακινήθηκε στην Κέρκυρα και το επίπεδο των εκπαιδευομένων και της εκπαίδευσης χαρακτηρίζονταν ως υψηλό, ενώ αναγνωρίζονταν η έλλειψη εκπαιδευτών (Ελλήνων και Βρετανών) στα αντικείμενα της Τακτικής και της ανάγνωσης χάρτη. Η ποιότητα και η εκπαίδευση των Ευελπίδων θεωρούνταν υψηλή καθώς επίσης και το ηθικό τους, ενώ αντίστοιχα υψηλό χαρακτηρίζονταν και το επίπεδο των εκπαιδευτών τους. Η Βρετανική αποστολή είχε εμπλακεί ενεργά στην εκπαίδευση του συνόλου των Όπλων και Σωμάτων του ΕΣ και παρακολουθούσε στενά κάθε φάση της εκπαίδευσής του, καθώς και της προόδου που επιτελούνταν. Αναγνώριζε την προθυμία που έδειχναν κατά την εκπαίδευσή τους τόσο οι έφεδροι, όσο και τα μόνιμα στελέχη, αλλά η εκπαίδευση παρουσίαζε κενά, λόγω της μη ύπαρξης επαρκούς αριθμού μεταφραστών. Επίσης οι Μονάδες αναγκάζονταν να διακόπτουν την εκπαίδευσή

⁴⁸ WO 202/946, C 528385.

⁴⁹ Ο Russell Weigley, κάνοντας μία κριτική του αμερικανικού στρατού και σύγκρισή του με τον αντίστοιχο γερμανικό, κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο αμερικανικός στρατός, λόγω της επιλογής των εξυπνότερων, πιο μορφωμένων και ικανότερων κληρωτών στα τεχνικά Όπλα (ΠΒ, ΔΒ κλπ), έστελνε στο Πεζικό τους λιγότερο κατάλληλους και προβληματικούς στρατιώτες. Αυτό είχε ως συνέπεια, καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου το αμερικανικό Πεζικό να έχει φτωχή απόδοση και να βασίζεται περισσότερο στην ισχύ πυρός που του εξασφάλιζε το πυροβολικό και η αεροπορία και πολύ λιγότερο στην τεχνική του «*πυρ και κίνηση*». Εξαίρεση αποτελούσαν οι μονάδες αλεξιπτωτιστών και οι καταδρομείς (Rangers), οι οποίοι επανδρώνονταν από εθελοντές και εφάρμοζαν αυστηρά κριτήρια επιλογής προσωπικού. Αντίθετα οι Γερμανοί που ακολουθούσαν την αντίθετη τακτική, είχαν υψηλής ποιότητας Πεζικό και μόνο προς το τέλος του πολέμου, όταν αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα επάνδρωσης αναγκάστηκαν να χαμηλώσουν έως εξαλείψουν τις υψηλές τους απαιτήσεις. Στις μονάδες ΔΜ κατατάσσονταν οι χαμηλότερης ποιότητας στρατιώτες και στελέχη, οπότε δεν είναι τυχαίο που η υποστήριξη των μονάδων ελιγμού του γερμανικού στρατού ήταν πάντοτε ελλιπής και προβληματική.

τους προκειμένου να μετακινηθούν σε άλλη τοποθεσία ή να παραλάβουν καινούργια υλικά, τα οποία έφταναν στη χώρα, ως μέρος της βρετανικής βοήθειας.

Εκεί που οι Βρετανοί εντόπιζαν το μεγαλύτερο πρόβλημα όσον αφορά στην εκπαίδευση του προσωπικού, ήταν στα Όπλα των Διαβιβάσεων και του Πυροβολικού⁵⁰. Ως αιτία θεωρούσαν το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των εκπαιδευομένων που δεν τους επέτρεπε να κατανοούν τα αντικείμενα και για το λόγο αυτό είχε κριθεί σκόπιμο να μάθουν πρώτα ανάγνωση και γραφή και μετά να ξεκινήσει η κανονική εκπαίδευσή τους. Ανασταλτικούς παράγοντες για τη βελτίωση της απόδοσης του Όπλου του ΠΒ θεωρούνταν η μεγάλη ηλικία των υποψηφίων εφέδρων Αξκών (ο μέσος όρος ήταν τα 26 χρόνια) και η πολύ κακή φυσική τους κατάσταση. Θεωρούσαν προβληματική τη διαδικασία επιλογής των στρατευσίμων από τα Συμβούλια Επιλογής Οπλιτών, μιας και μικρό μέρος μόνο από τους στρατεύσιμους που παρουσιάζονταν στο Κέντρο Εκπαίδευσης κρίνονταν κατάλληλοι και συνιστούσαν την επαναξιολόγηση όλων των στρατευσίμων με την παρουσίασή τους. Επίσης θεωρούσαν απαράδεκτες τις μεταφράσεις των εγχειριδίων λειτουργίας και πρότειναν την μετάφρασή τους εκ νέου, καθώς και την αποστολή περισσότερων Βρετανών εκπαιδευτών, μιας και ο αριθμός τους κρίνονταν ανεπαρκής.

Στο Γουδΐ είχε ιδρυθεί το Γενικό Κέντρο Εκπαίδευσης, το οποίο όμως δεν λειτουργούσε στην πλήρη δυναμικότητά του την προαναφερόμενη περίοδο, λόγω της αδυναμίας παρουσίας των εκπαιδευομένων, ως συνέπεια της δυσχέρειας μετακινήσεων από την υπόλοιπη χώρα και της μη έγκαιρης παρουσίας του μεγαλύτερου μέρους των εκπαιδευτών. Στο Κέντρο λειτουργούσαν τα Σχολεία των μεταφραστών, των οδηγών και μηχανικών αυτοκινήτων, βασικής εκπαίδευσης σε αντικείμενα οπλισμού, πληροφοριών και πολυβόλων Vickers.

Το πρόγραμμα εκπαίδευσης που ακολουθούσαν οι νεοσυγκροτούμενες μονάδες ανέρχονταν σε 8 εβδομάδες για τις μονάδες Εθνοφυλακής και τις 4 εβδομάδες για τις μονάδες προστασίας των γραμμών επικοινωνιών. Η εκπαίδευση

⁵⁰ WO 202/946, C 528385. Δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει η παραπάνω διαπίστωση. Ας μην ξεχνάμε ότι ο ελληνικός λαός έβγαινε από μια σκληρότατη Κατοχή, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας ήταν οι κάθε είδους στερήσεις. Για τρία χρόνια οι Έλληνες λάμβαναν τροφή στα επίπεδα επιβίωσης (και τον πρώτο χρόνο υπήρξε σε κάποιες περιοχές λιμός), ενώ η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ιδίως στην ύπαιθρο βασιζόταν τις περισσότερες φορές σε παραδοσιακές μεθόδους (γιατροσόφια), λόγω της έλλειψης γιατρών, νοσοκομείων / κλινικών και φαρμακευτικού υλικού.

αφορούσε στα αντικείμενα των ασκήσεων πυκνής τάξης, της χρησιμοποίησης του ατομικού οπλισμού, της εκτέλεσης βολών με τα διάφορα οπλομηχανήματα, των καθηκόντων του σκοπού, της εκπαίδευσης σε επίπεδο ομάδας και διμοιρίας, καθώς και στην εθνική και ηθική διαπαιδαγώγηση (μεγάλο μέρος των διαλέξεων αφιερώνονταν σε διαλέξεις εναντίον των κομμουνιστών και της κομμουνιστικής ιδεολογίας εν γένει), ενώ η εκπαίδευση διεξάγονταν τόσο την ημέρα όσο και τη νύχτα. Ένα σημαντικό στοιχείο της εκπαίδευσης του προσωπικού ήταν ότι οι Μείζονες Σχηματισμοί (τα Σώματα Στρατού), ήταν υπεύθυνα για την εφαρμογή και παρακολούθηση της εκπαίδευσης των Μονάδων τους, αλλά δεν μπορούσαν να τροποποιήσουν τα προγράμματα εκπαίδευσης που είχαν καταρτιστεί από το ΓΕΣ σε συνεργασία με τη ΒΜΜ.

Η εκπαίδευση του προσωπικού του ΕΣ δεν περιοριζόνταν μόνο στην επί τόπου εκπαίδευσή του από τα μέλη της ΒΜΜ, αλλά υπήρχαν και αξιωματικοί οι οποίοι στέλνονταν για εκπαίδευση στη Μ. Βρετανία και οι οποίοι με την επάνοδό τους χρησιμοποιούνταν σαν εκπαιδευτές των υπολοίπων. Η απόδοση των αξιωματικών – εκπαιδευτών τόσο στην εκπαίδευσή τους στη Μ. Βρετανία, όσο και η ποιότητά της εκπαίδευσης που παρείχαν με την επάνοδό τους θεωρούνταν εξαιρετική και εγκωμιάζαν το υψηλό επίπεδο και την αφοσίωσή τους. Ένα άλλο θέμα που απασχολούσε τους Βρετανούς ήταν η ύπαρξη επαρκούς αριθμού Ελλήνων μεταφραστών – διερμηνέων. Οι υπάρχοντες μεταφραστές κρίνονταν λίγοι (ιδιαίτερα μετά την απόλυση των προπολεμικών κλάσεων), ενώ υπήρχε και απουσία εθελοντών από τους κατατασσόμενους. Για την αύξηση του αριθμού τους οι Βρετανοί πρότειναν την εξέταση όλων των νεοσυλλέκτων στην Αγγλική γλώσσα με την κατάταξή τους και την επιλογή τους στα καθήκοντα του μεταφραστή, έστω και παρά τη θέλησή τους. Μια άλλη πηγή απογοήτευσης ήταν ότι οι αγγλομαθείς αξιωματικοί που είχαν αποφοιτήσει από τη Σχολή Συνδέσμων, αντί να τοποθετηθούν ως μεταφραστές, είχαν τοποθετηθεί στα Επιτελεία των Σχηματισμών, λόγω των επιχειρησιακών αναγκών⁵¹.

Τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων του ΕΣ αυτών των πρώτων μηνών (Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1946), χαρακτηρίζονταν από τους Βρετανούς ως

⁵¹ WO 202/946, C 528385.

ανάμεικτα. Στη Νάουσα και τη Ρητίνη για παράδειγμα, οι επιχειρήσεις εναντίον των «ανταρτών» χαρακτηρίστηκαν από αποτυχία και απώλειες, που οφείλονταν στην έλλειψη ικανής ηγεσίας, ενώ οι επιχειρήσεις στην περιοχή του Κηπουργιού και της Νέας Κουτσούφλιανης θεωρήθηκαν επιτυχημένες, με τους αντάρτες να υφίστανται σοβαρές απώλειες. Ένα άλλο πρόβλημα στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων του Στρατού θεωρούνταν οι προβληματικές επικοινωνίες, λόγω ακαταλληλότητας του διατιθέμενου διαβιβαστικού υλικού και η μη σωστή επιτελική επεξεργασία των συλλεγόμενων πληροφοριών από τα επιτελεία.

Προβλήματα στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων παρουσιάζονταν όχι μόνο σε λόγους που αφορούσαν στο προσωπικό, αλλά και στη συντήρηση του υλικού. Σε επίσκεψη του Ταξίαρχου Φουτ (Foote) στην Επιλαρχία Αναγνωρίσεων της IX ΜΠ, αναγνωρίστηκε το πρόβλημα της έλλειψης ανταλλακτικών για τα οχήματα και εκφράζονταν φόβοι για τη δυνατότητα συνέχισης χρησιμοποίησής τους εάν συνεχίζονταν οι επιχειρήσεις με το ίδιο ρυθμό. Η φθορά των οχημάτων αυξάνονταν από την κακή οδηγική συμπεριφορά των Ελλήνων οδηγών, καθώς και από την μη ύπαρξη τεχνικής συντήρησης από πλευράς τους. Αυτό είναι εύκολα εξηγήσιμο, εάν λάβουμε υπόψη ότι την εποχή εκείνη ελάχιστοι Έλληνες γνώριζαν να οδηγούν και ότι το μέσο μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού ήταν χαμηλό. Απλούστατα οι Έλληνες στρατιώτες δεν ήταν εξοικειωμένοι με τη χρήση των αυτοκινήτων, τα οποία εισάγονταν στο στρατό σε ολοένα και μεγαλύτερους αριθμούς⁵². Φυσικά θα πρέπει να υπογραμμιστεί και το γεγονός ότι και η κατάσταση των οχημάτων που στέλνονταν στην Ελλάδα δεν ήταν η καλύτερη δυνατή, μιας και μεγάλο μέρος από αυτά ήταν ήδη καταπονημένα από την προηγούμενη χρήση τους σε διάφορα θέατρα πολέμου, κάτι που αναγνώριζαν άλλωστε και οι ίδιοι οι Βρετανοί⁵³.

Την κατάσταση δεν βοηθούσε η απελπιστικά κακή κατάσταση ακόμα και των κύριων οδικών αρτηριών που είχαν ανάγκη άμεσων επισκευών. Στην ίδια

⁵² Ας μην ξεχνάμε ότι και στον Β' ΠΠ ο γερμανικός στρατός, ο οποίος αποτελούνταν από στρατιώτες που προέρχονταν από μία ανεπτυγμένη βιομηχανική κοινωνία, αντιμετώπισε το ίδιο ακριβώς πρόβλημα και ήταν ένα μόνιμο παράπονο των Γερμανών στρατηγών, η αδιαφορία που επέδειχναν για τη συντήρηση των πάσης φύσης οχημάτων οι στρατιώτες τους που προέρχονταν από αγροτικές περιοχές (ή μη αστικές), με αποτέλεσμα τις συχνές βλάβες ή καταστροφές στα πολύτιμα οχήματα

⁵³ National Archives, WO 202/946, C 528385.

αναφορά της BMM διαβάζουμε ότι, η οδός που ένωνε το Βόλο με τη Λάρισα ήταν σε απελπιστική κατάσταση και μολονότι ήταν σε οριακή κατάσταση για οδήγηση από τροχοφόρα οχήματα, εκφράζονταν ο φόβος ότι σε περίπτωση που δεν ξεκινούσαν άμεσα οι εργασίες επιδιόρθωσης του οδοστρώματος, ο δρόμος δεν θα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθεί μετά από ένα μήνα. Ο δρόμος από τον Τύρναβο στην Ελασσόνα ήταν γεμάτος τρύπες⁵⁴ από τις νάρκες και τις καταστροφές των ανταρτών, με ορισμένες από τις τρύπες να έχουν βάθος μεγαλύτερο του ενός μέτρου.

Από τα παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι μεγάλη βαρύτητα την περίοδο αυτή δίνονταν στο Όπλο του Μηχανικού (MX), μιας και αυτό διέθετε προσωπικό για τον έλεγχο και αποναρκοθέτηση των οδών και των γεφυρών, για την απόδοσή τους τόσο στην πολιτική κυκλοφορία, όσο και για τη χρησιμοποίησή τους από τον ΕΕΣ για τις ανάγκες των επιχειρήσεων⁵⁵. Σε όλες τις αναφορές της BMM γινόταν ιδιαίτερη μνεία στην αποτελεσματικότητα, το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και ηθικού του προσωπικού του Όπλου του MX (τα οποία χαρακτήριζαν ως «exceptionally good») και τους έκανε εντύπωση η ταχεία εξοικείωση του προσωπικού στη χρήση του Βρετανικού υλικού γεφυροσκευής και ιδίως με τις γέφυρες τύπου BAILEY.

Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του φτωχού οδικού δικτύου, καθώς και της κακής κατάστασης των δρόμων, που επηρέαζαν άμεσα την υποστήριξη των επιχειρήσεων του στρατού, οι Βρετανοί αναγκάστηκαν να εισάγουν άλογα και μουλάρια από την Ιταλία. Το πρόβλημα ήταν ότι τα ζώα αυτά ήταν σε πολύ κακή φυσική κατάσταση και συνεπώς μικρή βοήθεια προσέφεραν στο στρατό⁵⁶.

Η αύξηση του ρυθμού των επιχειρήσεων, καθώς και η εισαγωγή ολοένα και περισσότερων αυτόματων όπλων στο οπλοστάσιο του ΕΕΣ (πολυβόλα,

⁵⁴ «Holes», στο πρωτότυπο.

⁵⁵ Το μηχανικό επίσης είχε αναλάβει την επισκευή ή κατασκευή νέων γεφυρών και του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, μιας και οι καταστροφές που αυτά είχαν υποστεί τόσο από τους Γερμανούς, όσο και από τις δολιοφθορές των ανταρτών ήταν πολύ εκτεταμένες. Είναι περιττό να ειπωθεί ότι εκείνη την εποχή ο μόνος φορέας που μπορούσε να συνδράμει τις πολιτικές αρχές στο έργο της ανοικοδόμησης της χώρας ήταν οι ένοπλες δυνάμεις. Όπως το ΒΝ είχε αναλάβει το τιτάνιο έργο της αποναρκοθέτησης των λιμανιών της χώρας και της εξασφάλισης των θαλάσσιων μεταφορών και σύνδεσης της νησιωτικής με την ηπειρωτική χώρα, έτσι και ο ΕΕΣ με τις υπηρεσίες του, συνέδραμε τις προσπάθειες αποκατάστασης του σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου, της επιδιόρθωσης και κατασκευής έργων υποδομής κλπ.

⁵⁶ WO 202/946, C 528385.

οπλοπολυβόλα, υποπολυβόλα), είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση της κατανάλωσης των πυρομαχικών, τα οποία έπρεπε να χρησιμοποιούνται με φειδώ. Το πρόβλημα της επάρκειας και τυποποίησης των πυρομαχικών είχε αναγνωριστεί ως ζήτημα άμεσης προτεραιότητας από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΓΕΣ και ήταν ένα θέμα που έθεταν μετ' επιτάσεως στη ΒΜΜ.

Η δύναμη του ΕΕΣ το φθινόπωρο του 1946 ανέρχονταν σε 7.063 Αξκούς, 1.181 Ανθστές και 87.324 Οπλίτες⁵⁷. Ένα πρόβλημα που δείχνουν οι αναφορές της περιόδου είναι η ανυποταξία. Από 600 εφέδρους που κλήθηκαν να παρουσιαστούν στην VIII ΜΠ, παρουσιάστηκαν οι 444 (χωρίς να αναφέρονται οι αιτίες της ανυποταξίας), ενώ από 1.000 προσκληθέντες για κατάταξη στα κέντρα εκπαίδευσης, υπήρξαν 496 περιπτώσεις ανυποταξίας. Προς το τέλος του έτους η δύναμη του ΕΣ συνέχισε να αυξάνει, γεγονός που επέτρεψε την απόλυση των οπλιτών της κλάσης του 1939 και την κατάταξη νεοτέρων ΕΣΣΟ⁵⁸. Η δύναμη του ΕΕΣ και της Εθνοφρουράς συνέχισε να αυξάνει, αλλά αυτό δεν σήμαινε αυτόματα και αύξηση της μαχητικής ισχύος του στρατεύματος ή βελτίωση της κατάστασης ασφάλειας στην ύπαιθρο χώρα. Οι κύριοι λόγοι για τα παραπάνω ήταν τρεις. Ο ένας ήταν ότι οι περισσότερες μονάδες εισέρχονταν στο θέατρο επιχειρήσεων με μικρή ή καθόλου εκπαίδευση, τόσο των στρατιωτών όσο και των επιτελείων τους, με αποτέλεσμα να έχουν φτωχή απόδοση στο πεδίο της μάχης και χαμηλό ηθικό. Οι παλαιότερες κλάσεις (πχ 1937) δεν ήταν εξοικειωμένες στη χρήση του βρετανικού οπλισμού και των τακτικών που απορρέουν από αυτόν, με αποτέλεσμα να απαιτείται μεγαλύτερο διάστημα εκπαίδευσης, που τις περισσότερες φορές απλώς δεν υπήρχε. Ο άλλος ήταν ότι ο διαθέσιμος στρατός εκστρατείας παρέμενε μικρός, μιας και υπήρχαν συνέχεια απαιτήσεις για τη

⁵⁷ WO 202/946, C 528385. Με τον όρο Οπλίτες αναφέρονται όλοι οι βαθμοί από τον στρατιώτη μέχρι και τον Αρχιλοχία.

⁵⁸ Όσον αφορά στα αίτια της ανυποταξίας των κληρωτών, μόνο υποθέσεις μπορούν να γίνουν. Μία αιτία μπορεί να είναι ότι οι προσκαλούμενοι δεν είχαν ενημερωθεί έγκαιρα για την κατάταξή τους, με αποτέλεσμα να μην μπορέσουν να παρουσιαστούν στα κέντρα εκπαίδευσης. Ενδέχεται επίσης οι στρατολογικοί κατάλογοι να μην ήταν ενημερωμένοι και αυτοί να είχαν μετακινηθεί σε άλλες περιοχές και να μην έλαβαν ποτέ το χαρτί της πρόσκλησης για κατάταξη, ή να είχαν αποβιώσει ή καταστεί ανίκανοι προς στράτευση. Μπορεί ακόμα και να είχαν καταφύγει στις γραμμές των ανταρτών. Ίσως να μην το επέτρεπαν οι συνθήκες, δηλαδή η κακή κατάσταση του οδικού, σιδηροδρομικού και ακτοπλοϊκού δικτύου, σε συνδυασμό με την έλλειψη μεταφορικών μέσων που καθιστούσαν δύσκολες τις μετακινήσεις. Είναι πολλά τα πιθανά ενδεχόμενα και ας μην ξεχνάμε ότι την περίοδο αυτή ανασυγκροτείται το κράτος και οι υπηρεσίες του, μετά τη διάλυση που είχε επέλθει κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

διάθεση στρατιωτικών τμημάτων για τη φύλαξη των χωριών, με σκοπό την ανύψωση του ηθικού του άμαχου πληθυσμού και την εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας⁵⁹. Ένας άλλος παράγοντας που δυσχέραινε τις επιχειρήσεις του ΕΕΣ, προκαλούσε καταπόνηση και πτώση του ηθικού, ήταν οι κακές καιρικές συνθήκες στα Ελληνικά βουνά και η ανυπαρξία χειμερινού εξοπλισμού για την παραμονή των στρατιωτικών τμημάτων στην ύπαιθρο. Ο τελευταίος λόγος ήταν ότι, παρόλη την ταχεία αύξηση της δύναμής του (από 80.000 τον Ιούλιο σε 98.200 το Δεκέμβριο), δεν υπήρξε ανάλογη αύξηση στη δύναμη των αξιωματικών που διατίθεντο στις Μονάδες και τους Σχηματισμούς εκστρατείας. Στο παραπάνω διάστημα η δύναμη των αξιωματικών αυξήθηκε μόνο κατά 400 άτομα⁶⁰ και την κατάσταση επιδείνωσε το γεγονός ότι η αύξηση αυτή ήταν μεγαλύτερη στους χαμηλόβαθμους αξιωματικούς, από ότι στους ανώτερους. Ανάλογο πρόβλημα (και ίσως χειρότερο κατά την άποψη των επιτελών) ήταν η τρομακτική έλλειψη πεπειραμένων υπαξιωματικών, με αποτέλεσμα οι μονάδες να εμφανίζουν έλλειμμα ηγεσίας σε όλα τα κλιμάκια διοικήσεως. Ελπίδες είχαν δημιουργηθεί από τον αναμενόμενο προς ψήφιση νέο νόμο «περί Στρατολογίας», ο οποίος περίμεναν να ψηφιστεί από το Κοινοβούλιο στις αρχές του 1947. Στο νέο νόμο υπήρχαν σημαντικές αλλαγές ως προς τους όρους και κανονισμούς υπηρεσίας σε σχέση με τον εν ισχύ προπολεμικό και καθιέρωνε θητεία 2 ετών, γεγονός που το θεωρούσαν σημαντική βελτίωση. Στο μόνο σημείο που υπήρχε διαφωνία μεταξύ της ΒΜΜ και του ΓΕΣ ήταν ότι η προβλεπόμενη σύνθεση του Στρατού που θα προέκυπτε από την εφαρμογή του νέου νόμου και την κλήση προς κατάταξη των εφέδρων, ήταν ότι ο αριθμός των 6.000 αξιωματικών και 8.000 ανθυπασπιστών και υπαξιωματικών ήταν πολύ μεγάλος και πολύ μικρός αντίστοιχα για ένα στράτευμα

⁵⁹ Σε αυτό το πρόβλημα συνέβαλε σε αρκετά μεγάλο βαθμό και η πολιτική ηγεσία, με τους διάφορους βουλευτές ή πολιτευτές να απαιτούν από την κεντρική κυβέρνηση να διαθέτει στρατιωτικά τμήματα στην περιοχή τους, για ψηφοθηρικούς και άλλους λόγους, άσχετα εάν υπήρχε πραγματική επιχειρησιακή ανάγκη. Το γεγονός αυτό το στηλιτεύει και ο Ζαφειρόπουλος στο βιβλίο του, στις σελίδες 145, 146.

⁶⁰ Η δύναμη των αξιωματικών είναι πολλές φορές πλασματική. Πολλοί από αυτούς ήταν μεγάλης ηλικίας και είχαν παραμείνει εκτός στρατεύματος για μεγάλο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα να είναι ακατάλληλοι για το νέο είδος πολέμου που καλούνταν να διεξάγουν. Σε κάθε περίπτωση ο ΕΕΣ είχε τρομακτικές ανάγκες σε νεαρούς αξιωματικούς, βαθμών Ανθυπολοχαγού μέχρι Λοχαγού, ενώ οι πλεονάζοντες αξιωματικοί ήταν, ως επί το πλείστον στις ανώτερες βαθμίδες, βαθμού Ταγματάρχη και άνω. Ας μην ξεχνάμε ότι από το 1941 έως το 1946 δεν λειτουργούσε η Σχολή Ευελπίδων, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η απαραίτητη δεξαμενή χαμηλόβαθμων αξιωματικών.

δυνάμεως 100.000 ανδρών. Για το Στρατό εκστρατείας προβλέπονταν το μήνα Νοέμβριο η κλήση των κλάσεων 1940, 1941, 1942, 1943 και 1945, ενώ για την Εθνοφρουρά η κλήση εφέδρων των κλάσεων 1937, 1938 και 1939. Τον ίδιο μήνα σχεδιάζονταν η απόλυση από τον Στρατό της κλάσης του 1939 (13.070 άτομα, εκ των οποίων οι 9.200 προέρχονταν από το Πεζικό). Το ΓΕΣ σχεδίαζε επίσης την κλήση 3.000 πρώην ανταρτών (προφανώς από τις μη – κομμουνιστικές αντιστασιακές οργανώσεις), οι οποίοι θα σχημάτιζαν 40 ταχυκίνητες ομάδες, υπό τη διοίκηση των δικών τους αξιωματικών για να επιχειρούν στις ΠΕ του Β' ΣΣ (Θεσσαλία) και Γ' ΣΣ (Μακεδονία και Θράκη)⁶¹.

Μία από τις αρχές του πολέμου είναι η «ορθή αρχική συγκρότηση», που σημαίνει την αναλογία των διαφόρων στοιχείων ελιγμού και υποστήριξης για την επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού. Το ζήτημα της οργάνωσης και της δύναμης κάθε Όπλου και Σώματος στον ΕΣ, προκειμένου να φέρει σε πέρας την αποστολή που του είχε ανατεθεί, απασχόλησε έντονα τις ελληνικές και βρετανικές ηγεσίες. Στα μέσα του 1946, αποφασίστηκε ότι η βασική του δομή θα παρέμενε η ίδια και θα υπήρχε αύξηση των μονάδων Πεζικού σε βάρος άλλων μη άμεσα αναγκαίων μονάδων, όπως ήταν οι μονάδες Αντιαεροπορικού Πυροβολικού, κάτι λογικό, μιας και ο άμεσος εχθρός (οι αντάρτες) στερούνταν παντελώς αεροπορίας, ενώ προκρίθηκε η σύσταση τριών Μοιρών Ορειβατικού Πυροβολικού, σε βάρος αντίστοιχων Πεδινού, μιας και οι κυριότερες επιχειρήσεις διεξάγονταν σε δύσβατα ορεινά εδάφη, μακριά από μεγάλους οδικούς άξονες και με περιορισμένες περιοχές ανάπτυξης και τάξης των πυροβόλων.

Σε σύσκεψη που έλαβε χώρα στο τέλος Δεκεμβρίου 1946 μεταξύ των Ελλήνων και Βρετανών αξιωματικών για τον προγραμματισμό των επιχειρήσεων του 1947, αποφασίστηκε ο σχηματισμός 6 Μοιρών Ορειβατικού Πυροβολικού για την υποστήριξη των τμημάτων Πεζικού, αλλά το πρόβλημα που υπήρχε για το

⁶¹ Τα αρχεία εδώ δεν είναι ξεκάθαρα, εάν αυτές οι ομάδες θα ήταν οι αντάρτες του ΕΔΕΣ ή της ΠΑΟ, ή μέλη των ακροδεξιών συμμοριών, οι οποίες θα ενσωματώνονταν στο Στρατό προκειμένου να τις ελέγχει καλύτερα. Πάντως η θεωρία ήταν απλή. Όπως λένε οι Άγγλοι «it takes a thief to catch a thief», δηλαδή αυτές οι ομάδες αποτελούμενες από πρώην αντάρτες θα γνώριζαν, τόσο το έδαφος, όσο και τις τακτικές του ανταρτοπόλεμου, με αποτέλεσμα να μπορούν να επιχειρούν για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα στο βουνό, με μικρότερες ανάγκες σε υποστήριξη ΔΜ και χωρίς να απαιτείται εκπαίδευσή τους. Αυτές οι ομάδες μετονομάστηκαν αργότερα σε ΜΑΔ, όπως προαναφέρθηκε.

σχηματισμό τους ήταν η ανυπαρξία κατάλληλης σαγής⁶² για τη μεταφορά των πυροβόλων στα βουνά και οι Βρετανοί δεσμεύτηκαν να προωθήσουν τα κατάλληλα υλικά απευθείας από την Ινδία και τη Μ. Βρετανία και αναμένονταν στη χώρα στις αρχές του Φεβρουαρίου 1947. Σε όλη τη χώρα υπήρχαν 1.000 μουλάρια που επαρκούσαν για τη συγκρότηση 3 πυροβολαρχιών όλμων 4,2' και 4 Μοιρών Ορειβατικού Πυροβολικού. Οι Βρετανοί δεν μπορούσαν να στείλουν άλλα μουλάρια από την Αίγυπτο ή τη Νότια Αφρική ή τις άλλες Κτήσεις, ούτε και μπορούσαν να αγοράσουν από τη Νότια Αμερική, λόγω έλλειψης κονδυλίων, οπότε αποφασίστηκε η προμήθεια μουλαριών από την αμερικανική βοήθεια. Η προτίμηση των Βρετανών στα μουλάρια, όσο και εάν μοιάζει παράξενη στον σύγχρονο παρατηρητή, ήταν εν τούτοις απόλυτα ορθολογική. Η κακή κατάσταση των δρόμων και η σπανιότητά τους στα βουνά δεν επέτρεπε την εγγύς υποστήριξη των τμημάτων Πεζικού από αυτοκινούμενα ή ρυμουλκούμενα πυροβόλα. Επίσης οι αντάρτες δεν δρούσαν σε συμπαγείς σχηματισμούς, εξαρτώμενοι για τον ανεφοδιασμό τους από οδικούς άξονες ή λιμάνια, αναπτυσσόμενοι σε αστικά κέντρα ή στις πεδιάδες, οπότε θα είχε νόημα η χρησιμοποίηση των παραπάνω πυροβόλων. Το μειονέκτημα του ορειβατικού πυροβολικού που το αναγνώριζαν τόσο οι Έλληνες, όσο και οι Βρετανοί επιτελικοί αξιωματικοί ήταν ότι δεν μπορούσε να κινηθεί γρηγορότερα από τους αντάρτες, οπότε εάν οι αντάρτες δεν εγκλωβίζονταν από το Πεζικό, τότε θα μπορούσαν να βρίσκονται εκτός του βεληνεκούς του. Για το λόγο αυτό βλέπουμε στις μεγάλες επιχειρήσεις που ξεκινούν από το επόμενο έτος, να προσπαθεί ο Στρατός να κυκλώσει και να εγκλωβίσει τους αντάρτες, με τη δημιουργία κλοιών, γύρω από τις υποτιθέμενες βάσεις τους.

Σε διαταγή του το ΓΕΣ τον Απρίλιο του 1947⁶³ τόνιζε προς τους υπ' αυτόν Σχηματισμούς, την ανάγκη εμφυσήσεως στους υφισταμένους τους, επιθετικού πνεύματος για την αναζήτηση και καταστροφή του εχθρού⁶⁴. Οι Μονάδες θα έπρεπε να αποτινάξουν το αμυντικό πνεύμα και να υιοθετήσουν μια επιθετική

⁶² Η σαγή είναι η ειδική διαμόρφωση της σέλας στα μουλάρια, τα άλογα ή τα γαϊδούρια, που επιτρέπει τη φόρτωσή τους με υλικά.

⁶³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου*, Τόμος 13, σελ. 7.

⁶⁴ Η διαταγή αυτή θα μπορούσε να έχει εκδοθεί και το 1966 από τον Στρατηγό Ουεστμόρλαντ (Westmoreland) στο Βιετνάμ με την πολιτική της «Αναζήτησης και Καταστροφής / Search and Destroy» του εχθρού.

προσέγγιση των επιχειρήσεων. Το ΓΕΣ τόνιζε ότι τα αστικά κέντρα θα αποτελούσαν βάσεις εξόρμησης του στρατού και όχι περιοχές που θα έπρεπε να προστατευθούν και που θα απορροφούσαν δυνάμεις για τη φύλαξή τους. Στην παραπάνω διαταγή γίνονταν ιδιαίτερη μνεία στη βοήθεια που μπορούσε να παράσχει η Ελληνική Βασιλική Αεροπορία (ΕΒΑ) στις επιχειρήσεις εναντίον του ΔΣΕ, ενώ επιπλήττονταν οι Διοικήσεις που η συνεργασία αυτή δεν είχε αποδώσει μέχρι τώρα, με ευθύνη τους.

Ένα διαχρονικό δίδαγμα όλων των πολέμων εναντίων ατάκτων είναι η ανάγκη συλλογής και εκμετάλλευσης αξιόπιστων, έγκυρων και έγκαιρων πληροφοριών για τις κινήσεις και τις προθέσεις των ανταρτών, καθώς και για την ταυτότητά τους, όταν αυτοί αναμιγνύονται με τον άμαχο πληθυσμό. Το ΓΕΣ δυσανασχετούσε που ο τομέας αυτός δεν είχε αποδώσει την εξεταζόμενη περίοδο. Ενώ θεωρούσε ότι υπήρχαν διαθέσιμοι και πρόθυμοι να παράσχουν πληροφορίες «εθνικόφρονες» πληροφοριοδότες, ότι διέθετε χρήματα για την εξαγορά πληροφοριών, καθώς και για την παροχή προστασίας αυτών, εν τούτοις δεν υπήρξε ανάλογη ανταπόκριση. Όπως αναφέρει και το ίδιο: *«χωρίς όμως πληροφορίας ο ανταρτοπόλεμος συνεπάγεται μόνον κοπώσεις – αποτυχίας – απογοητεύσεις – πτώσιν του ηθικού και ουδέν θετικό αποτέλεσμα»*⁶⁵.

⁶⁵ Αυτό αποτελεί μία διαχρονική αξία σε όλους τους ανορθόδοξους πολέμους, παρόλη την πρόοδο της τεχνολογίας. Η απόκτηση πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές ή HUMINT (Human Intelligence) αποτελεί πρωταρχικό μέλημα όλων των σύγχρονων στρατών που εμπλέκονται σε επιχειρήσεις εναντίον ατάκτων. Η αμερικανική εμπειρία στο Βιετνάμ, το Ιράκ, το Αφγανιστάν και αλλού, επιβεβαιώνει απόλυτα τις διαπιστώσεις του ΓΕΣ. Στο ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου*, Τόμος 13, σελ. 8.

Η Εκκαθάριση του Στρατεύματος από τους Αριστερούς

Στα πρώτα του βήματα ο Ελληνικός Εθνικός Στρατός αντιμετώπιζε μεγάλα προβλήματα, που δεν είχαν να κάνουν μόνο με την έλλειψη εξοπλισμού και υλικών. Ένα μεγάλο πρόβλημα που επηρέαζε άμεσα την αποτελεσματικότητά του ήταν ότι στις τάξεις του υπηρετούσε προσωπικό που ανήκε στην Αριστερά και δρούσε διαλυτικά για το ηθικό και την αξιοπιστία του. Το πρόβλημα είχε εντοπιστεί από την περίοδο της Μέσης Ανατολής και τα εκεί στασιαστικά κινήματα. Τότε, με τη βοήθεια των Βρετανών, είχε γίνει εκκαθάριση των αριστερών στελεχών και στρατιωτών (όσοι είχαν συμμετάσχει στα κινήματα ή ανήκαν σε οργανώσεις τύπου ΑΣΟ κλπ) και η επάνδρωσή του από προσωπικό που ήταν πολιτικά αξιόπιστο. Οι πιεστικές ανάγκες για την ταχεία αύξηση της δύναμής του όμως, καθώς και οι προβλέψεις της Συμφωνίας της Βάρκιζας, επέφεραν μία χαλάρωση των κριτηρίων στράτευσης, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει αξιολόγηση των στρατευμένων από πολιτικής πλευράς. Στις περισσότερες μονάδες του Στρατού και της Εθνοφυλακής, υπήρχαν στρατευμένοι οι οποίοι την περίοδο της Κατοχής είχαν ενταχθεί πολιτικά και στρατιωτικά στο ΕΑΜ – ΕΛΑΣ και ήταν λογικό να βλέπουν με συμπάθεια τις θέσεις της Αριστεράς. Επίσης σε αρκετές μονάδες είχαν δημιουργηθεί και λειτουργούσαν κομμουνιστικοί πυρήνες που προπαγάνδιζαν τις αριστερές θέσεις και βρισκόνταν σε επαφή με τις κατά τόπους οργανώσεις της Αριστεράς. Αυτές οι δραστηριότητες φυσικά δεν μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητες από τα Γραφεία Πληροφοριών των Μονάδων και Σχηματισμών, ή τις Διοικήσεις τους και λαμβάνονταν κατασταλτικά μέτρα, που αποσκοπούσαν στην απομάκρυνσή τους από το στράτευμα, ή τη Ζώνη των Επιχειρήσεων. Από το Μάιο του 1946 ξεκίνησε συστηματική εκστρατεία εκκαθάρισής τους, με την απόλυσή τους, ενώ 3.000 στρατεύσιμοι συγκρότησαν άοπλα τμήματα Σκαπανέων, τα οποία στάλθηκαν στην Κρήτη, για ευκολότερο έλεγχο. Ταυτόχρονα εφαρμόστηκε το σύστημα της κατάταξης με ατομικές προσκλήσεις (τα γνωστά Φύλλα Ατομικής Πρόσκλησης / ΦΑΠ), σε αντικατάσταση του μέχρι τότε ισχύοντος συστήματος, της κλήσης προς κατάταξη μιας ολόκληρης στρατολογικής κλάσης.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της χαοτικής κατάστασης που είχε δημιουργηθεί στο στράτευμα, όσον αφορά την πολιτική του αξιοπιστία και ήταν

./.

απόρροια της περιόδου της Κατοχής και της Αντίστασης και που απαιτούνταν η άμεση αντιμετώπισή του, αποτελεί η περίπτωση των αξιωματικών της τάξης 1940 της Σχολής Ευελπίδων. Από τους 316 Ευέλπιδες οι οποίοι εισήλθαν στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1937, κάποιοι σκοτώθηκαν στις μάχες του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού πολέμου το 1940 – 1941 (30 Ανθυπολοχαγοί), κάποιοι διέφυγαν στη Μέση Ανατολή, άλλοι υπηρέτησαν σε διάφορες υπηρεσίες της κατοχικής κυβέρνησης (Φρουραρχεία, Εφορία Υλικού Πολέμου κλπ) και άλλοι εντάχθηκαν σε διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις (ΕΑΜ / ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ κλπ). Άλλοι εντάχθηκαν στα Τάγματα Ασφαλείας ή σε συνεργαζόμενες με τον κατακτητή οργανώσεις (ΕΕΣ), ενώ τέλος κάποιοι παρέμειναν αμέτοχοι. Στη διάρκεια του Εμφυλίου συμμαθητές της τάξης βρέθηκαν σε αντίπαλα στρατόπεδα, με νεκρούς και από τις δύο πλευρές, όπως ο Σωτήρης Τσιτσιπής («Λοκρός»), Επιτελάρχης της 138 Ταξιαρχίας του ΔΣΕ, ο οποίος έπεσε νεκρός από τα πυρά του εκτελεστικού αποσπάσματος στα τέλη Μαΐου του 1949 και του Ευάγγελου Κόζαρη, ο οποίος εκτελέστηκε, όντας αιχμάλωτος του ΔΣΕ, στις 5 Δεκεμβρίου 1946, στον Κόρυμβο του νομού Έβρου⁶⁶. Από τους αξιωματικούς της τάξης 1940, οι 10 είχαν ενταχθεί στον ΔΣΕ και όλοι τους προηγουμένως είχαν αποταχθεί από το στράτευμα επειδή είχαν υπηρετήσει στον ΕΛΑΣ και είχαν γίνει μέλη του ΚΚΕ. Σύμφωνα με τις αποφάσεις 6, 43, 18, 8, 10, 12 και 14/1945 του Β' Ειδικού Στρατιωτικού Συμβουλίου, τέθηκαν περίπου 30 αξιωματικοί, στις τάξεις των «εκτός υπηρεσίας και οργανικών θέσεων τελούντων», ενώ οι Σωτήρης Τσιτσιπής και Κων/νος Μπασακίδης προφυλακίστηκαν τον Οκτώβριο του 1945, ως ενεχόμενοι σε φόνους⁶⁷.

Από τα παραπάνω φαίνεται ξεκάθαρα ότι εάν η εμπειρία του πολέμου, της Κατοχής και της Αντίστασης προκάλεσαν τέτοιο διχασμό και ποικίλες συμπεριφορές σε μόνιμους αξιωματικούς, τότε γίνεται εύκολα κατανοητό το πόσο είχε διχασθεί η ελληνική κοινωνία και κατ' επέκταση ο ανδρικός πληθυσμός, ο οποίος καλούνταν να επανδρώσει το καινούριο στράτευμα, είτε ως κληρωτός, είτε ως κατώτερο στέλεχος και πόσο δύσκολο ήταν το έργο της δημιουργίας

⁶⁶ Χανδρινός, Ι., *Η Τάξη 1940 της Σχολής Ευελπίδων*, περιοδικό «Στρατιωτική Ιστορία», Τεύχος 190, Νοέμβριος 2012.

⁶⁷ Στο ίδιο.

ομοιογενούς και αξιόπιστου πολιτικά στρατού. Είναι επίσης πρόδηλο ότι για να μπορέσει η ηγεσία (πολιτική και στρατιωτική) να επιβάλλει τη θέλησή της στους στρατευμένους (μόνιμους και κληρωτούς) έπρεπε να φανεί αμείλικτη και να κάνει ξεκάθαρο ότι δεν υπήρχαν εναλλακτικά περιθώρια από την χωρίς όρους υποταγή στο καθεστώς. Ένα γεγονός θα έδινε την ευκαιρία στο καθεστώς να δείξει το αμείλικτο και δολοφονικό του πρόσωπο και να αποτελέσει τον καταλύτη μελλοντικών εξελίξεων.

Την αφορμή την έδωσε το επεισόδιο της Ποντοκερασιάς. Η Ποντοκερασιά είναι ένα χωριό Ποντίων, σε απόσταση 25 χιλιομέτρων από την πόλη του Κιλκίς, στα Κρούσια όρη. Εκεί είχε καταυλιστεί ένας λόχος του στρατού και στις 4 Ιουνίου 1946 είχε παρουσιαστεί ο νέος διοικητής του λόχου, Λοχαγός Στεφάνου, για να αναλάβει τα καθήκοντά του. Ο προκάτοχος διοικητής απουσίαζε εκτάκτως και την ενημέρωσή του ανέλαβε ο Δεκανέας Σκαντζέλης, ο οποίος εκτελούσε τα καθήκοντα του Επιλοχία Λόχου⁶⁸. Αυτό που αγνοούσε ο Λοχαγός, ήταν ότι ο Σκαντζέλης συνεργάζονταν και βρίσκονταν σε επαφή με την τοπική οργάνωση του ΕΑΜ, καθώς και με το συγκρότημα των ανταρτών που δρούσαν στην περιοχή. Τη νύχτα 4/5 Ιουλίου στις 03:30 ο Λόχος ξύπνησε από κραυγές και τυμπανοκρουσίες και ιαχές, καθώς και ΕΑΜικά συνθήματα. Η τοπική οργάνωση του ΕΑΜ είχε κινητοποιήσει τα στελέχη του χωριού και επέδραμαν εναντίον του Λόχου. Ο Στεφάνου διέταξε τους άνδρες του να λάβουν θέσεις μάχης, ενώ οι πολίτες καλούσαν τους στρατιώτες να *«ενωθούν με το λαό και να χτυπήσουν τους φασίστες αξιωματικούς»*, ενώ παράλληλα πετούσαν πέτρες εναντίον των στρατιωτών. Ενώ η προσοχή των ανδρών του Λόχου ήταν στραμμένη στο υπό εξέλιξη επεισόδιο, εκδηλώθηκε η επίθεση των ανταρτών. Ο Στεφάνου διέταξε των Σκαντζέλη να συγκεντρώσει τους καλύτερους στρατιώτες και να ετοιμαστούν για αντεπίθεση. Πράγματι ο Σκαντζέλης κατέφτασε σε λίγο με μια ομάδα από στρατιώτες και όταν ο Στεφάνου διέταξε να ανοίξουν πυρ, αυτοί έβαλαν, όχι εναντίον των ανταρτών, αλλά εναντίον του Λοχαγού και των λοιπών αξιωματικών του Λόχου. Αυτό που αγνοούσε ο Λοχαγός ήταν ότι ο Σκαντζέλης ήταν ο

⁶⁸ Τα καθήκοντα του Επιλοχία Λόχου (σήμερα Αρχιλοχίας Λόχου ή Υπομονάδας) αναλαμβάνει ο αρχαιότερος εκ των Υπαξιωματικών του Λόχου και η αποστολή του είναι να επιβλέπει την καθημερινή λειτουργία του. Αποτελεί τον άμεσο βοηθό του Διοικητή του Λόχου και είναι (ή πρέπει να είναι) πρόσωπο της απολύτου εμπιστοσύνης του.

γραμματέας της ΕΑΜικής οργάνωσης του Λόχου. Η άμυνα του Λόχου κατέρρευσε, ενώ ο Στεφάνου, επικεφαλής 10 ανδρών, διενέργησε έφοδο για διάσπαση των εχθρικών γραμμών και κατάφερε να διασπάσει τον κλοιό και να καταφύγει τραυματισμένος στο Κιλκίς. Οι αντάρτες, σε συνεργασία με τους πολίτες κατέλαβαν τις θέσεις του Λόχου και τις πυρπόλησαν. Επτά στρατιώτες έπεσαν νεκροί, ενώ ο Ανθυπίατρος με άλλους 40 στρατιώτες ακολούθησαν (με τη θέλησή τους ή με τη βία) τους αντάρτες. Οι υπόλοιποι στρατιώτες σκόρπισαν και κρύφτηκαν στο βουνό. Όταν τα νέα έγιναν γνωστά στο Κιλκίς, οργανώθηκε η καταδίωξη των ανταρτών, από ισχυρές δυνάμεις του στρατού και της Χωροφυλακής, οι οποίες κατάφεραν να συλλάβουν τον Σκαντζέλη και 15 αυτόμολους στρατιώτες, ενώ οι υπόλοιποι αντάρτες διέφυγαν. Ταυτόχρονα προέβησαν σε συλλήψεις και των χωρικών που έλαβαν μέρος στην επίθεση και δεν πρόλαβαν να διαφύγουν, με επικεφαλής τον δάσκαλο του χωριού. Όλοι αυτοί παραπέμφθηκαν να δικαστούν στο Στρατοδικείο του Κιλκίς, σε μία δίκη που διήρκεσε από τις 9 μέχρι τις 11 Αυγούστου, του ίδιου έτους. Ο Σκαντζέλης, ο δάσκαλος, πέντε στρατιώτες και πέντε χωρικοί καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν στις 16 Αυγούστου, ενώ 14 χωρικοί (μία γυναίκα), ένας Λοχίας και 2 στρατιώτες, σε ισόβια κάθειρξη⁶⁹.

Το επεισόδιο λειτούργησε καταλυτικά για τη λήψη κατασταλτικών μέτρων από την πλευρά του στρατού και επηρέασε αποφασιστικά τη μελλοντική οργάνωση και συγκρότησή του. Στον απόηχο του γεγονότος, τον Ιούλιο, στην περιοχή της Κοζάνης, έγιναν μαζικές συλλήψεις στρατιωτών στις 21, 41 και 42 Ταξιαρχίες Πεζικού. Η επίσημη εκδοχή ήταν ότι υπήρχε φόβος για την εκδήλωση στασιαστικού κινήματος, παρόμοιου με εκείνου της Μέσης Ανατολής, με αποτέλεσμα την ανάληψη των διοικήσεων από στρατιώτες, οι οποίοι θα απαιτούσαν το σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας, με τη συμμετοχή της Αριστεράς. Ανεξάρτητα από το βάσιμο ή όχι των ισχυρισμών, γεγονός είναι ότι συνελήφθησαν 300 οπλίτες ως κύριοι αυτουργοί, ενώ 1.500 αφοπλίστηκαν ως ευνοούντες το κίνημα. Οι συλληφθέντες παραπέμφθηκαν σε Στρατοδικεία, όπου

⁶⁹ Γρηγοριάδης, Σ., *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, Τόμος Β'*, Polaris, Αθήνα, 2010, σελ. 146 – 148.

καταδικάστηκαν σε βαρύτατες ποινές, ενώ σημαντικός αριθμός από αυτούς εκτελέστηκαν⁷⁰.

Η σκλήρυνση της στάσης του Στρατού εναντίον της Αριστεράς ήρθε ως συνέχεια της αντίστοιχης στάσης της Πολιτείας. Στις 18 Ιουνίου του 1946 η Δ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων ψήφισε αυτό που έγινε γνωστό ως «Γ' Ψήφισμα», το οποίο αν και δεν έθετε επίσημα την Αριστερά εκτός νόμου, έθετε εν τούτοις, τους οπαδούς της. Τα έκτακτα μέτρα, που αφορούσαν τη «*Δημόσια Τάξη και Ασφάλεια*», παρέπεμπαν σε δικαστήρια ή στρατοδικεία, που θα λειτουργούσαν για το σκοπό αυτό, οποιονδήποτε επιτίθονταν εναντίον των αρχών του κράτους, ή προπαγάνδιζε ή υποστήριζε τη μεταβολή του εδαφικού καθεστώτος (πχ αυτονόμηση εδαφικών περιοχών). Για τις παραμεθόριες βόρειες περιοχές (ως τέτοια θεωρούνταν και ο νομός Κιλκίς), οι κάθε είδους διώξεις ανατίθεντο σε ειδικά, επί τούτου συγκροτούμενα στρατοδικεία, στο πρότυπο αντίστοιχων του 1941, στα οποία μετείχαν αξιωματικοί της Χωροφυλακής, ή άλλων μονάδων του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και δικαστικός. Στην υπόλοιπη χώρα τις υποθέσεις θα αναλάμβαναν ειδικά δικαστήρια, όπως εκείνα που είχαν συγκροτηθεί το 1924 για τη δίωξη της ληστείας⁷¹, τα οποία θα συγκροτούνταν μόνο από εφέτες, 5 μάλιστα τον αριθμό, κατά τρόπο ώστε να μπορούν να επιβάλλουν τις βαρύτερες των ποινών, χωρίς να αφήνουν στους κατηγορούμενους το δικαίωμα για άσκηση περαιτέρω ένδικων μέσων κατά της απόφασης. Η επιζητούμενη ποινή ήταν η θανατική καταδίκη και η ποινή αυτή ήταν αυτόματη στις προαναφερθείσες περιπτώσεις. Ο Γ. Μαργαρίτης εκτιμά ότι με το Γ' Ψήφισμα καθετί που θα μπορούσε να στηρίξει μια πολιτική παρουσία και δραστηριότητα βρισκόταν υπό διωγμό (με βαρύτατες ποινές), ενώ η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και των στοιχειωδών ελευθεριών των πολιτών τέθηκε σε αναστολή. Από πολλές πλευρές, η κήρυξη απλώς και μόνο στρατιωτικού νόμου στη χώρα, θα ήταν ίσως μια ηπιότερη εξέλιξη⁷².

⁷⁰ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ. 183.

⁷¹ Εδώ βλέπουμε ακόμα μία προσπάθεια ταύτισης των ανταρτών με ληστές ή συμμορίες, σε μια προσπάθεια δυσφήμισης και απονομιμοποίησης του αγώνα τους, καθώς επίσης και προσπάθεια παρουσίασης της όλης ένοπλης σύγκρουσης σαν ένα θέμα δημόσιας τάξης.

⁷² Μαργαρίτης, Γ., Τόμος Α', σελ. 156, 157.

Η ύπαρξη αριστερών στοιχείων στους κόλπους του στρατεύματος, έκανε επιτακτική ανάγκη την εκκαθάρισή του από αυτούς. Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα και να πετύχει την ποθητή πολιτική αξιοπιστία του στρατεύματος η κυβέρνηση προχώρησε το 1947 στην ίδρυση του στρατοπέδου της Μακρονήσου. Στις 19 Φεβρουαρίου 1947, ο Α/ΓΕΣ, Αντιστράτηγος Βεντήρης, εισηγήθηκε στον Υπουργό Στρατιωτικών, Γεώργιο Στράτο, την οργάνωση τριών στρατοπέδων. Στη Μακρόνησο για τους στρατεύσιμους, στο Τρίκερι Μαγνησίας για τους ύποπτους άνδρες και γυναίκες των εκκαθαρισμένων περιοχών, και στη Γυάρο για τους φυλακισμένους. Η μεταφορά των στρατεύσιμων στη Μακρόνησο γίνονταν βάσει ορισμένων στοιχείων και προτάσεων των κατά τόπους αστυνομικών αρχών, κατά πόσον ο στρατεύσιμος παρείχε εχέγγυα εμπιστοσύνης. Από τη Μακρόνησο από το 1947 έως το 1950 πέρασαν 1.100 έφεδροι αξιωματικοί και 27.700 έφεδροι οπλίτες. Από αυτούς αποδόθηκαν στο στρατό 800 έφεδροι αξιωματικοί, 200 παρέμειναν στη Μακρόνησο ως Λοχαγοί και Διμοιρίτες και 100 υπέστησαν έκπτωση του βαθμού τους ως «αμετανόητοι κομμουνιστές». Από τους στρατεύσιμους αποδόθηκαν στο στρατό οι 15.400, 6.600 απολύθηκαν από το στρατό και επέστρεψαν στις οικίες τους, ενώ 300 παρέμειναν στη Μακρόνησο ως «αμετανόητοι κομμουνιστές» 300 άτομα⁷³.

Σημαντικό ρόλο στις επιχειρήσεις του Στρατού και στην προσπάθεια ειρήνευσης της υπαίθρου έπαιζε και η Χωροφυλακή, η οποία είχε αναλάβει και στρατιωτικά καθήκοντα. Είχε συμφωνηθεί μεταξύ των Ελλήνων και των Βρετανών η συμμετοχή της Χωροφυλακής στις επιχειρήσεις και ο σχηματισμός κινητών αποσπασμάτων Χωροφυλακής (μεταβατικά αποσπάσματα), τα οποία θα αναλάμβαναν τον εντοπισμό, καταδίωξη και εξουδετέρωση μικρών ομάδων ανταρτών. Είχε ζητηθεί από τους Βρετανούς η παροχή εξειδικευμένων ασυρμάτων για επικοινωνία τόσο των αποσπασμάτων με τις χερσαίες δυνάμεις του Στρατού, όσο και με τη ΒΠΑ, για την παροχή αεροπορικής υποστήριξης. Σε σύσκεψη που

⁷³ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ. 211, 212. Εάν κάποιος εξετάσει την αποτελεσματικότητα του μέτρου πέρα από την ηθική του διάσταση και ποιες ανθρώπινες τραγωδίες κρύβονται πίσω από τον όρο της «αναμόρφωσης» των στρατεύσιμων, δεν μπορεί παρά να το χαρακτηρίσει ως επιτυχημένο, μιας και πέτυχε ένα διπλό στόχο. Πρώτον να απομονώσει τους ύποπτους ως φίλα προσκείμενους στην Αριστερά και δεύτερον, να τους στρέψει εναντίον των πρώην συντρόφων τους. Φυσικά το τίμημα για τον κόσμο αυτό ήταν εξαιρετικά βαρύ, όσον αφορά στον αυτοσεβασμό τους, στην ψυχική και σωματική τους υγεία και τη σχέση τους με τους συνανθρώπους τους. Αυτό όμως ξεφεύγει από το θέμα της παρούσας εργασίας.

είχε πραγματοποιηθεί το Δεκέμβριο του 1946, μεταξύ εκπροσώπων του ΓΕΑ, του ΓΕΣ, της ΒΜΜ και της Βρετανικής Αεροπορικής Αποστολής, τέθηκαν επί τάπητος τα παραπάνω θέματα, καθώς και η δέσμευση από πλευράς των Βρετανών ότι θα προσπαθούσαν για την ικανοποίηση των αιτημάτων της ελληνικής πλευράς. Στην ίδια επίσης σύσκεψη αποφασίστηκε η πραγματοποίηση εναέριων περιπολιών από ελληνικά αεροσκάφη πάνω από απομονωμένους Σταθμούς Χωροφυλακής, με σκοπό την επιτήρησή τους, την τόνωση του ηθικού και την αντίστοιχη κάμψη του ηθικού των ανταρτών.

Αν και ξεφεύγει από το θέμα της παρούσας εργασίας, θα πρέπει να τονιστεί ότι η μεγάλη αλλαγή στην αποτελεσματικότητα του ΕΕΣ επήλθε το 1948, όταν πλέον ήταν και σε πλήρη εξέλιξη η αμερικανική βοήθεια και υποστήριξη. Από τις πρώτες διαπιστώσεις των συμβούλων της JUSMAPG ήταν ότι η μεγάλη μάζα του ΕΕΣ ήταν *«γερασμένη, εξαντλημένη και αναποτελεσματική»* και δεν μπορούσε να διεξάγει τις αντιανταρτικές επιχειρήσεις με τον απαιτούμενο ζήλο. Για την αντιμετώπιση του παραπάνω προβλήματος, ξεκίνησε ένα πρόγραμμα απόλυσης των παλαιότερων ΕΣΣΟ οπλιτών και χρηματοδότησης της κατάταξης και εκπαίδευσης νεότερων κλάσεων. Το μειονέκτημα του προγράμματος αυτού ήταν ότι μειώθηκε η διάρκεια της βασικής εκπαίδευσης σε μόλις 8 εβδομάδες, χρόνος που κρίθηκε ανεπαρκής για τη στρατιωτικοποίηση και εξοικείωση των νέων οπλιτών με τον οπλισμό και την εκμάθηση της ατομικής τακτικής εκπαίδευσης. Αποτέλεσμα ήταν ότι αυτοί οι φτωχά εκπαιδευμένοι οπλίτες επέτειναν το πρόβλημα της φτωχής απόδοσης του ΕΣ στο πεδίο της μάχης. Για την αντιμετώπιση του παραπάνω προβλήματος εντατικοποιήθηκαν τα προγράμματα εκπαίδευσης εντός των Μονάδων και σε Σχολεία που διενεργούσαν οι Σχηματισμοί. Παράλληλα όμως αυξήθηκε και η δύναμη της Εθνοφρουράς σε 96 Τάγματα, με σκοπό την παροχή τοπικής ασφάλειας σε κατοικημένους τόπους, και παράλληλη αποδέσμευση των ενεργών Μονάδων στην καταδίωξη των ανταρτών. Με τον καιρό μεγάλο μέρος των ΤΕ απορροφήθηκαν από τον ενεργό Στρατό και μετονομάστηκαν σε Ελαφρά Τάγματα Πεζικού (ΕΤΠ).

ΟΙ Μυστικές Οργανώσεις ΕΝΑ και ΙΔΕΑ

Καμία εξιστόρηση και ανάλυση του ΕΕΣ κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου δεν μπορεί να είναι ολοκληρωμένη, εάν δεν κάνει αναφορά στον ρόλο των μυστικών οργανώσεων ΕΝΑ και ΙΔΕΑ. Η εμπλοκή του στρατεύματος στα πολιτικά πράγματα της χώρας είχε μακρά παράδοση, καθώς και η δημιουργία μυστικών οργανώσεων αξιωματικών, οι οποίες είχαν σκοπό την προώθηση των πολιτικών σκοπών τους ή την άσκηση επιρροής εντός του στρατεύματος, μέσω της προώθησης σε καίριες θέσεις μελών τους.

Στη δεκαετία του 1940 και μετά την κατάληψη της χώρας από τους Ναζί, άρχισαν στη Μέση Ανατολή οι προσπάθειες ανασυγκρότησης του στρατεύματος, για τη συνέχιση του πολέμου στο πλευρό των Συμμάχων, υπό την καθοδήγηση και επιρροή των Βρετανών. Σε μια προσπάθεια απογαλακτισμού από το μεταξικό παρελθόν της και επίδειξης πνεύματος ενότητας από την εξόριστη Ελληνική Κυβέρνηση, ο ΥΕΘΑ Παναγιώτης Κανελλόπουλος επανέφερε στο στράτευμα τους απόστρατους αξιωματικούς που είχαν συμμετάσχει στο κίνημα του 1935, απονέμοντάς τους μάλιστα αναδρομικά τους βαθμούς που δικαιούνταν. Η ενέργεια αυτή προκάλεσε τη δυσaráσκεια των εν ενεργεία αξιωματικών, οι οποίοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους αδικημένους, καθώς επίσης και ότι οι νεοπροαχθέντες αξιωματικοί στερούνταν πολεμικής πείρας, μιας και δεν είχαν συμμετάσχει στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν να υπάρξει αντισυσπείρωση των φιλοβασιλικών αξιωματικών. Καταλυτικό ρόλο έπαιξαν οι πολιτικές αναταραχές εντός του στρατεύματος, που οδήγησαν σε ανταρσία οπλιτών και αξιωματικών που πρόσκεινταν στο ΕΑΜ, το καλοκαίρι του 1943. Τον Αύγουστο του 1943, ιδρύθηκε στο Γενικό Κέντρο Εκπαίδευσης Στρατευμάτων (ΓΚΕΣ) στην Παλαιστίνη, η Ένωση Νέων Αξιωματικών (ΕΝΑ), από αντικομμουνιστές αξιωματικούς. Στις τάξεις της οργάνωσης προσχώρησαν αξιωματικοί και οπλίτες, οι οποίοι είχαν απομακρυνθεί από το στράτευμα ως ακραίοι συντηρητικοί, ενώ από τις τάξεις της εξαιρέθηκαν οι υψηλόβαθμοι αξιωματικοί και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία⁷⁴. Η οργάνωση είχε σαφώς

⁷⁴ Τζανετάκος, Π., *Οργάνωση ΙΔΕΑ, Ο Στρατός στο Δρόμο για την Εξουσία*, Περιοδικό Ιστορικά Θέματα, Τεύχος 120, Νοέμβριος 2012, σελ. 41 – 43.

αντικομμουνιστικό προσανατολισμό και σκοπός της ήταν η επαναφορά της Μοναρχίας στην Ελλάδα, μετά την Απελευθέρωση. Στην ΕΝΑ οργανώθηκαν περίπου 250 χαμηλόβαθμοι αξιωματικοί, ενώ φιλικές σχέσεις (χωρίς να είναι μέλος της) διατηρούσε ο Αντισυνταγματάρχης Σόλων Γκίκας, ο οποίος είχε προβεί στην ίδρυση δικής του οργάνωσης με την ονομασία ΣΑΝ (Σύνδεσμος Αξιωματικών Νέων). Ο ΣΑΝ δεν διέυρνε τις τάξεις του, μιας και οι περισσότεροι αξιωματικοί στους οποίους απευθύνονταν ήταν ήδη μέλη του ΕΝΑ. Ο ΕΝΑ είχε επίγνωση της όξυνσης των πολιτικών παθών στην Ελλάδα και ότι πιθανόν να οδηγούνταν η χώρα σε εμφύλια σύρραξη και μάλιστα είχε προτείνει την αποστολή στην Ήπειρο, Μονάδων οι οποίες θα πολεμούσαν εναντίον του ΕΛΑΣ. Το Επιτελείο είχε αποδεχθεί την πρόταση αυτή και είχε προβεί στη συγκρότηση 7 Ταγμάτων, αλλά κατόπιν αντιδράσεων των δημοκρατικών υπουργών, το όλο σχέδιο εγκαταλείφθηκε⁷⁵.

Το 1944 και κατόπιν της ίδρυσης στην Ελλάδα της ΠΕΕΑ, ξέσπασε νέο στασιαστικό κίνημα στη Μέση Ανατολή, η οποία κατεστάλη από τους Βρετανούς, οι οποίοι προχώρησαν στη διάλυση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων της Μέσης Ανατολής και στη συνέχεια συγκρότηση νέων Μονάδων, από πολιτικά αξιόπιστα στελέχη και οπλίτες. Στον στρατό ξηράς, δημιουργήθηκε η ΙΙΙ ΕΟΤ, η οποία αποτελούνταν αποκλειστικά από αντικομμουνιστές αξιωματικούς και οπλίτες, ενώ ο ΕΝΑ απαίτησε την αμνήστευση των φιλομοναρχικών που βρίσκονταν εκτός στρατεύματος και την επαναφορά τους στο στράτευμα. Η οργάνωση επιδίωκε τη δημιουργία ενός πλέγματος εξουσίας αποτελούμενου από κατώτερο στρατιωτικό προσωπικό, το οποίο θα είχε τη δυνατότητα ελέγχου του ανώτερου στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού. Η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία που βρίσκονταν στη Μέση Ανατολή, επειδή ανησυχούσαν για την πιθανή κατάληψη της εξουσίας από το ΕΑΜ και κατ' επέκταση από τους κομμουνιστές, μετά το τέλος του πολέμου, ικανοποίησαν τα περισσότερα από τα αιτήματα του ΕΝΑ και επανέφερε και αποκατέστησε τους περισσότερους απομακρυνθέντες αξιωματικούς και οπλίτες.

Ο ΕΝΑ δεν είχε εμπιστοσύνη στις ελληνικές αστικές πολιτικές δυνάμεις και επιδίωξε τη δημιουργία νέων ισχυρών στρατιωτικών δομών, με στόχο την πολιτική

⁷⁵ Στο ίδιο, σελ. 42.

επικράτηση μετά την αποχώρηση των Ναζί. Αυτές οι νέες δομές, θα εγγυώντο την αναδιοργάνωση της ελληνικής πολιτείας σε βάσεις που θα ήταν συμβατές με τα πιστεύω και τις επιδιώξεις της οργάνωσης. Τον Οκτώβριο του 1944, το ιδρυτικό μέλος της ΕΝΑ, Ταγματάρχης Γεώργιος Καραγιάννης, ο οποίος ήταν Διοικητής Τάγματος της ΙΙΙ ΕΟΤ στην Ιταλία, συναντήθηκε με χαμηλόβαθμο αξιωματικό, ο οποίος υπηρετούσε στην ελληνική κυβέρνηση. Σκοπός της συνάντησης ήταν η συγκρότηση από κατώτερους αντικομμουνιστές αξιωματικούς, ένας σύνδεσμος ευρύτερης επιρροής, από εκείνης του ΕΝΑ. Στη συνέχεια ο Καραγιάννης ήλθε σε επαφή με την αντικομμουνιστική οργάνωση «ΤΡΙΑΙΝΑ», η οποία αν και κατ' όνομα αντιστασιακή, εν τούτοις δεν είχε προβεί ποτέ από την ίδρυσή της, το 1942, σε επιθέσεις εναντίον των Γερμανών, αλλά μόνο εναντίον του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Στις 25 Οκτωβρίου έξι στελέχη της «ΤΡΙΑΙΝΑΣ» συναντήθηκαν με έναν εκπρόσωπο του ΕΝΑ και ίδρυσαν τον ΙΔΕΑ (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών). Στις αρχές του 1945, 20 αξιωματικοί της ΙΙΙ ΕΟΤ (μεταξύ αυτών και ο Καραγιάννης) μυήθηκαν στο Δεσμό, επιβεβαιώνοντας με αυτόν τον τρόπο, την άμεση σχέση με τη νέα οργάνωση. Μέχρι τον Μάιο του ίδιου έτους, οι περισσότεροι χαμηλόβαθμοι αξιωματικοί της ΙΙΙ ΕΟΤ είχαν ενταχθεί στον ΙΔΕΑ⁷⁶. Σύμφωνα με τον Γρηγοριάδη, το καλοκαίρι του 1945, ο ΙΔΕΑ αριθμούσε ήδη 1.000 μέλη⁷⁷. Από εκεί και μετά η εξάπλωση της οργάνωσης υπήρξε ταχεία και μέχρι το καλοκαίρι τα μέλη της υπερέβαιναν τα χίλια. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη στελέχωση με πιστούς αξιωματικούς των μάχιμων Μονάδων, ενώ οι επίλεκτες Μονάδες των ΛΟΚ αποτελούνταν σχεδόν αποκλειστικά από μέλη της οργάνωσης. Εκτιμάται ότι στην κορύφωση του Εμφυλίου Πολέμου, το 1948, υπηρετούσαν στις τάξεις του ΕΕΣ 2.500 αξιωματικοί μέλη της οργάνωσης⁷⁸.

Οι κινήσεις αυτές του ΙΔΕΑ δεν μπορούσαν φυσικά να είναι εν αγνοία των μελών της Ελληνικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και των πατρώνων τους, των Βρετανών. Οι μεν Έλληνες ανέχονταν την ύπαρξη μιας οργάνωσης, η οποία αμφισβητούσε την επαναφορά του δημοκρατικού πολιτεύματος, για τον απλούστατο λόγο ότι ο ακραιφνής αντικομμουνισμός των αξιωματικών εξασφάλιζε

⁷⁶ Στο ίδιο, σελ. 43, 44.

⁷⁷ Γρηγοριάδης, Σ. σελ. 86.

⁷⁸ Τζανετάκος, Π., σελ. 44.

την πολιτική αξιοπιστία του στρατεύματος. Η τοποθέτησή τους στις μάχιμες Μονάδες σήμαινε ότι το στράτευμα θα συνέχιζε να μάχεται μέχρι την τελική επικράτησή του εναντίον των κομμουνιστών, ενώ παράλληλα αποκλείονταν κάθε πιθανότητα δημιουργίας συνωμοτικών κύκλων και αμφισβήτησης της ανάγκης συνέχισης του πολέμου, από τους χαμηλόβαθμους αξιωματικούς και οπλίτες. Ήταν βέβαιο πλέον ότι δεν επρόκειτο να υπάρξουν άλλες κινήσεις όπως αυτές που είχαν διαλύσει το στράτευμα στη Μέση Ανατολή (πχ ΑΣΟ). Για τους αξιωματικούς και οπλίτες που προέρχονταν από την αριστερά ή δεν είχαν εκδηλώσει πολιτικές προτιμήσεις κατά τη διάρκεια της Κατοχής, οι επιλογές ήταν εξαιρετικά περιορισμένες. Έπρεπε να μείνουν και να πολεμήσουν εναντίον των ανταρτών, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα αμφισβήτησης των διαταγών και να κρατούν το στόμα τους κλειστό. Σε αντίθετη περίπτωση τους περίμενε το Στρατοδικείο και η εκτέλεση ή η Μακρόνησος.

Η Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (British Military Mission)

Είναι εύκολα κατανοητό ότι οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις έπρεπε να συγκροτηθούν σε όλα τα επίπεδα από την αρχή, μετά την Απελευθέρωση και την εγκατάσταση της εξόριστης κυβέρνησης. Για το σκοπό αυτό είχε υπάρξει συμφωνία για την εγκατάσταση στη χώρα της ΒΣΑ (ή BMM στην Αγγλική γλώσσα), σκοπός της οποίας ήταν η παροχή τεχνογνωσίας και βοήθειας για την οργάνωση, εξοπλισμό, εφοδιασμό και συντήρηση (πλην μισθοδοσίας) μιας ένοπλης δύναμης 100.000 ανδρών⁷⁹. Η αρχική ονομασία της ήταν British Liaison Unit (BLU) και η οποία μετονομάστηκε σε British Military Mission to Greece ([BMM(G)], στις 01 Ιανουαρίου του 1945. Η αποστολή ξεκίνησε τη λειτουργία της την άνοιξη του 1945 και σύντομα οι δραστηριότητές της επεκτάθηκαν σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Ο οπλισμός, τα οχήματα και κάθε είδους υλικά που ήταν αναγκαία για την ανασυγκρότηση του νέου στρατού θα προέρχονταν από τη Μ. Βρετανία⁸⁰.

Φυσικά η παρουσία Βρετανικών στρατευμάτων δεν ήταν κάτι πρωτόγνωρο για τους Έλληνες, μιας και η παρουσία τους χρονολογούνταν ήδη από την περίοδο του Ελληνοϊταλικού Πολέμου και τη διάρκεια της Κατοχής. Στα πλαίσια της επιχείρησης «ΚΙΒΩΤΟΣ», που αφορούσε στην προσπάθεια πρόκλησης φθοράς κατά των αποχωρούντων Γερμανικών στρατευμάτων, είχαν αποβιβασθεί τμήματα των Special Air Service (SAS), Special Boat Squadron (SBS) και Αλεξιπρωτιστών στη χώρα, ενώ είναι γνωστός ο καταλυτικός ρόλος που έπαιξαν τα βρετανικά στρατεύματα για την επικράτηση της κυβερνητικής πλευράς κατά τις μάχες στην Αθήνα τον Δεκέμβριο του 1944.

Τον πρώτο καιρό μετά την Απελευθέρωση παρουσιάστηκαν κάποια φαινόμενα δυσαρμονίας μεταξύ των Βρετανικών στρατευμάτων και του ΕΑΜ –

⁷⁹ Η προβλεπόμενη παρατακτή δύναμη του νέου ΕΣ ήταν 6.775 Αξικοί και 93.225 Υπαξικοί και οπλίτες. Ως συνέπεια αυτής της απόφασης είχε υπογραφεί στο Κάιρο, την 13 Νοεμβρίου 1944, συμφωνία μεταξύ της ελληνικής και της βρετανικής κυβέρνησης, σύμφωνα με την οποία, η δεύτερη αναλάμβανε την υποχρέωση εφοδιασμού και εξοπλισμού του καθορισθέντος στρατού. Περιλαμβάνονταν ακόμα η χορήγηση 300 τεθωρακισμένων οχημάτων, 80 πεδινών πυροβόλων, 3000 αυτοκινήτων και ανάλογα πολεμικά όπλα και λοιπό πολεμικό υλικό. Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ. 90.

⁸⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού, 1821 – 1954*, σελ. 396.

ΕΛΑΣ. Σύμφωνα με τα αρχεία της ΔΙΣ⁸¹, την 16 Νοεμβρίου 1944, εκδόθηκε διαταγή από το ΙΙ ΕΓ του ΓΣ του ΕΛΑΣ (με κοινή υπογραφή των Σαράφη και Βελουχιώτη), κατόπιν παραπόνων του Βρετανικού 3^{ου} ΣΣ, με την οποία διατάσσονταν η τήρηση φιλικής στάσης προς τα Βρετανικά στρατεύματα, από τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ και τους κατοίκους των περιοχών υπό ΕΑΜική κυριαρχία.

Σταδιακά η ΒΣΑ ενισχύθηκε σε προσωπικό και μέσα (όσο η παρουσία τακτικών βρετανικών στρατευμάτων έφθινε) και ξεκίνησε να παρέχει συμβουλές και εκπαίδευση για την αναδιοργάνωση των Ελληνικών ΕΔ. Τον Μάρτιο του 1945, η κυβέρνηση Τσόρτσιλ ενέκρινε ένα μεγάλο πακέτο οικονομικής βοήθειας προς την ελληνική κυβέρνηση, με κύριο συντονιστή του προγράμματος βοήθειας τον Βρετανό πρέσβη στην Αθήνα, Ρέτζιναλντ Λίπερ (Reginald Leeper). Ο διοικητής των βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα, Αντιστράτηγος Ρόναλντ Σκόμπι (Ronald Scobie), με βάση την μέχρι τότε εμπειρία του (κυρίως από τα Δεκεμβριανά), σχολίασε ότι η σύγκρουση κυβερνητικών και ΕΑΜικών στρατευμάτων του θύμιζε «τα Βορειοδυτικά σύνορα της Ινδίας»⁸² (σ. τα σημερινά σύνορα Πακιστάν – Αφγανιστάν), όπου από δεκαετίες οι επιδρομές Αφγανικών και Πακιστανικών φυλών αντιμετωπίζονταν με την «Αυτοκρατορική Αστυνόμευση (*Imperial Policing*)», από μονάδες του βρετανικού Ιππικού και ελαφρού Ινδικού Πεζικού. Τα πρώτα μέτρα για την αποκατάσταση της τάξης που συνέστησαν οι Βρετανοί στους Έλληνες ομολόγους τους ήταν συμβατικής φύσης και αφορούσαν την επιβολή απαγόρευσης κυκλοφορίας (*curfew*) και τα βρετανικά στρατεύματα είχαν την εξουσιοδότηση επιβολής της τάξης σε έκτακτες περιπτώσεις. Ο Διοικητής του Θεάτρου Επιχειρήσεων Μεσογείου, Στρατάρχης Αλεξάντερ (Field Marshal Sir Harold Alexander), είχε προτείνει τη συστηματική εκκαθάριση των περιοχών στις οποίες επιχειρούσαν οι ένοπλες ομάδες και στη συνέχεια τη φύλαξή τους από επικουρικά ένοπλα τμήματα, απελευθερώνοντας με αυτό τον τρόπο τις μάχιμες μονάδες για τη χρησιμοποίησή τους σε άλλες περιοχές. Αυτή η στρατηγική ονομάστηκε «Εκκαθάριση και κατοχή / *Clear and Hold*» και τον Απρίλιο του 1945, έγινε η επίσημη πολιτική της ΒΜΜ. Για λόγους που θα αναλυθούν παρακάτω, η

⁸¹ http://dis.army.gr/archive_el.html, την 25 Ιουν 12. ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φάκελος 928/Α/36, Ταξινόμησης 8.

⁸² Jones, T., *The British Army and Counter – guerrilla Warfare in Greece, 1945 – 1949*, στο περιοδικό «Small Wars and Insurgencies», Vol. 8, No1, Spring 1997, σελ. 89.

στρατηγική αυτή δεν κατέστη δυνατό να εφαρμοστεί στα πρώτα στάδια της σύγκρουσης⁸³.

Τελικά η παραπάνω πολιτική υιοθετήθηκε επίσημα από τον ΕΕΣ και εγκρίθηκε από το βρετανικό ΓΕΕΘΑ, στις 27 Ιανουαρίου 1947 και περιλάμβανε τρεις φάσεις. Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης θα λάμβανε χώρα αναδιοργάνωση και επανεκπαίδευση των δυνάμεων ασφαλείας, με τη βοήθεια των Βρετανών. Στη δεύτερη φάση θα λάμβαναν χώρα δράσεις εναντίον των μυστικών μηχανισμών / οργανώσεων του ΚΚΕ και μετακινήσεις πληθυσμών σε ασφαλείς περιοχές. Παράλληλα ο ΕΕΣ θα εκτελούσε ευρείες συμβατικές κυκλωτικές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις με τη χρησιμοποίηση τεθωρακισμένων και πυροβολικού, τις οποίες επιθυμούσε η ηγεσία του. Αυτές θα ακολουθούνταν από επιχειρήσεις σταθεροποίησης, με τη χρησιμοποίηση των νέων Ταγμάτων Εθνοφρουράς. Κατά την τρίτη και τελευταία φάση, όταν η περιοχή ευθύνης ενός Σώματος Στρατού, είχε θεωρηθεί «καθαρή» θα επέστρεφε στη δικαιοδοσία των πολιτικών αρχών⁸⁴.

Η αρχική δύναμη της BMM ήταν 300 αξιωματικοί και 1.000 οπλίτες, υπό τη διοίκηση του Ταξιάρχου Φερθ (Firth) και στη συνέχεια του Υποστρατήγου Σμόλγουντ (Smallwood). Κατόπιν απόφασης του Έλληνα Πρωθυπουργού, η αρμοδιότητες του Διοικητή της BMM ή του νόμιμου αντικαταστάτη αυτού, συνίσταντο στο να γνωματεύει σε όλα τα στρατιωτικά νομοθετήματα και διατάγματα και να συμμετέχει στο Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο και στα συμβούλια στα οποία προήδρευε ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας ή ο Α/ΓΕΣ, με την ιδιότητα του συμβούλου. Σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο⁸⁵, στην BMM είχαν χορηγηθεί δικαιώματα ανώτερα αυτών που είχαν χορηγηθεί στην αντίστοιχη Γαλλική Στρατιωτική Αποστολή του 1911, ενώ οι μετέπειτα γαλλικές αποστολές του 1917 και 1925, είχαν καθαρά εκπαιδευτικό ρόλο.

⁸³ Στο ίδιο, σελ. 89.

⁸⁴ Στο ίδιο, σελ. 94, 95. Τελικά αυτή η στρατηγική, παρόλες τις αρχικές αποτυχίες και απογοητεύσεις, εφαρμόστηκε με αναπροσαρμογές, μέχρι το τέλος της σύγκρουσης, μιας και θεωρήθηκε η πλέον ενδεδειγμένη από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία τόσο των Ελλήνων, όσο και των Βρετανών και Αμερικανών ιθυνόντων. Ακριβώς η ίδια στρατηγική προσπάθησε να εφαρμοστεί και από τους Αμερικανούς αργότερα στο Βιετνάμ, χωρίς όμως αποτέλεσμα για τους λόγους που αναλύει στο βιβλίο του ο Krepinovich, A., *The Army and Vietnam*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, US, 1988.

⁸⁵ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ.85.

Τα μέλη της προέρχονταν από όλους τους Κλάδους των βρετανικών ΕΔ (Στρατός, Ναυτικό, Αεροπορία), καθώς και από την Στρατιωτική Αστυνομία και τη Scotland Yard για την παροχή συμβουλών και εκπαίδευσης στην Αστυνομία Πόλεων και τη Χωροφυλακή. Τον Ιούλιο του 1945 οι Βρετανοί στην Ελλάδα διατάχθηκαν να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην τήρηση της ασφάλειας και τάξης στη χώρα και η αποστολή τους άλλαξε από «*παροχή συμβουλών και εκπαίδευσης*» στις ελληνικές ΕΔ, στην ενεργό συμμετοχή τους στις επιχειρήσεις του ΕΣ για την απόκτηση «*επιχειρησιακής εμπειρίας*». Οι βρετανικές δυνάμεις επιχειρούσαν πλέον σε ορεινούς όγκους, υπό τη μορφή ταχικίνητων περιπόλων, συνοδεύοντας κυβερνητικά στρατεύματα⁸⁶.

Για την καλύτερη απόδοσή της τα μέλη της κατανεμήθηκαν σε τρεις ομάδες, ανάλογα με τις αρμοδιότητές τους. Η πρώτη ομάδα είχε αναλάβει την επιτελική επεξεργασία των αποφάσεων για την εκπαίδευση και οργάνωση του ΕΕΣ. Οι άνδρες της δεύτερης ομάδας είχαν τοποθετηθεί ως σύνδεσμοι στις Μονάδες μέχρι επιπέδου Τάγματος για την παρακολούθηση και διευκόλυνση της εφαρμογής των αποφάσεων για την εκπαίδευση και την οργάνωση του στρατού. Τέλος η τρίτη ομάδα ανέλαβε την εκπαίδευση των στελεχών στην τεχνική και τακτική χρησιμοποίηση των νέων υλικών και στις μεθόδους του αγώνα μικρών κλιμακίων (ομάδες, διμοιρίες, λόχοι), ενώ αργότερα ανέλαβε και την επιτελική κατάρτιση των επιτελών αξιωματικών (Σχολή Επιτελών)⁸⁷.

Η παρουσία των βρετανικών στρατευμάτων και η ενεργός εμπλοκή τους στην προσπάθεια αποκατάστασης της ομαλότητας και ενίσχυσης της κυβερνητικής εξουσίας στην Ελληνική επαρχία, συνεχίστηκε καθόλη τη διάρκεια του 1945. Σύμφωνα με τα αρχεία της ΔΙΣ⁸⁸ τον Αύγουστο του 1945 η 5^η Ινδική Ταξιαρχία επιχειρούσε στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας, μαζί με τις ελληνικές δυνάμεις «*διώκουσα τας ενόπλους ομάδας*». Το ΓΕΣ ευελπιστούσε ότι η κατάσταση ασφάλειας στην περιοχή της Μακεδονίας θα βελτιώνονταν όσο προχωρούσε η ανασυγκρότηση του τακτικού στρατού, με τη δημιουργία νέων μονάδων και τη μεταφορά άλλων από άλλες περιοχές της χώρας, που θα αναλάμβαναν το βάρος

⁸⁶ Jones, T., σελ. 90 και WO 170/7531, 31 July 1945.

⁸⁷ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ.85.

⁸⁸ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου*, τόμος 13, σελ. 3.

των επιχειρήσεων σε συνεργασία με τα βρετανικά στρατεύματα. Η σχέση των βρετανικών στρατευμάτων με τους κατοίκους των περιοχών που στρατοπέδευαν φαίνεται ότι ήταν καλή και δεν αναφέρονται προβλήματα. Κοντά στη Δεσκάτη για παράδειγμα είχε εγκατασταθεί μια μονάδα Ινδών (πιθανότατα της προαναφερθείσας 5^{ης} Ινδικής Ταξιαρχίας), με αποστολή την αστυνόμευση της περιοχής. Το Τάγμα προκάλεσε συζητήσεις στο χωριό και οι άνδρες με τη μελαμψή επιδερμίδα εντυπωσίασαν τους χωρικούς, πολλοί από τους οποίους πίστευαν ότι τόσο η Δεσκάτη όσο και οι Ινδοί στρατιώτες ήταν θύματα του Βρετανικού ιμπεριαλισμού. Οι κάτοικοι θυμούνται τους Ινδούς στρατιώτες ως υπερβολικά ήρεμους και συμβιβαστικούς στα περιστατικά που σημειώθηκαν, ανάμεσα σε χωρικούς που υποστήριζαν το ΕΑΜ και τα δεξιά στοιχεία που είχαν αρχίσει να οργανώνονται στην περιοχή. Η Ινδική μονάδα παρέμεινε στη Δεσκάτη για περίπου 2 ½ μήνες⁸⁹.

Η στάση των Βρετανών στρατιωτικών προς τους Έλληνες ομολόγους τους ήταν πατερναλιστική και χαρακτηρίζονταν από αποικιοκρατική υπεροψία. Θεωρούσαν ότι οι Έλληνες στρατιωτικοί ήταν ανίκανοι να οργανώσουν και να διεξάγουν επιχειρήσεις εναντίον των ανταρτών και ότι δεν είχαν επαρκή στρατιωτικά προσόντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της στάσης αποτελεί η επιστολή που έστειλε ο Βρετανός Αντιστράτηγος Γουντς (Woods) στο Ελληνικό Γενικό Επιτελείο τον Οκτώβριο του 1946, με την οποία ασκούσε δριμεία κριτική σχετικά με τις επιχειρήσεις της ΙΧ Μεραρχίας Πεζικού στη Θεσσαλία. Ο Βρετανός Στρατηγός καυτηρίαζε την πρακτική που έστελνε τα ελληνικά στρατιωτικά τμήματα σε μακρινές και μακροχρόνιες αποστολές χωρίς επαρκή υποστήριξη σε εφόδια, με αποτέλεσμα την καταπόνησή τους και την πτώση του ηθικού τους. Απέδιδε το παραπάνω γεγονός σε πλημμελή προετοιμασία και αδιαφορία των επιτελών στο σχεδιασμό των επιχειρήσεων, ενώ αναγνώριζε τις δυσκολίες που υπήρχαν για το σωστό σχεδιασμό τους, που πηγάζαν από την έλλειψη αξιόπιστων πληροφοριών περί των θέσεων, των κινήσεων και της δύναμης των τμημάτων των ανταρτών. Πρότεινε τον καταρτισμό σχεδίων διοικητικής υποστήριξης, αρκετά ευέλικτων, ώστε να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις των επιχειρήσεων εσωτερικής

⁸⁹ Λη Σαράφη, σελ. 238.

ασφάλειας (έτσι θεωρούσαν την περίοδο εκείνη τις επιχειρήσεις του ΕΕΣ οι Βρετανοί)⁹⁰.

Οι Βρετανοί χρησιμοποιούσαν το προσωπικό των τακτικών δυνάμεων που έδρευαν στη χώρα για την παροχή εκπαίδευσης στον ΕΣ, παράλληλα με το προσωπικό της ΒΜΜ. Αξιωματικοί του 13/17 Συντάγματος⁹¹ Λογχοφόρων (13th / 17th Lancers, μία μονάδα τεθωρακισμένων) είχαν αποσπαστεί στην ΙΧ ΜΠ για την εκπαίδευση του προσωπικού της Επιλαρχίας Αναγνωρίσεως της Μεραρχίας⁹².

Το Νοέμβριο του 1946 ο Στρατηγός Ρόλινς (Rawlins), μαζί με τον Έλληνα Α/ΓΕΣ, Αντιστράτηγο Σπηλιωτόπουλο, προσκλήθηκαν στο Βρετανικό Υπουργείο Πολέμου για να συζητήσουν την στρατιωτική πολιτική πάνω στον μαινόμενο Εμφύλιο Πόλεμο. Στις 28 Νοεμβρίου το Αυτοκρατορικό Γενικό Επιτελείο αποφάσισε την εφαρμογή αλλαγών στον ΕΕΣ. Ο Βρετανός CIGS⁹³, Στρατάρχης Μοντγκόμερυ (Montgomery) πρότεινε τη μεγαλύτερη χρήση αεροπορικών μέσων για την παροχή εγγύς αεροπορικής υποστήριξης στα πεζοπόρα τμήματα, καθώς και την μεγαλύτερη ανάπτυξη μονάδων ελαφρού πεζικού και καταδρομών, με σκοπό να μπορούν να καταδιώκουν τα τμήματα των ανταρτών στα βουνά, χωρίς να έχουν μεγάλες ανάγκες υποστήριξης ΔΜ και να είναι δέσμια του ούτως ή άλλως φτωχού οδικού δικτύου. Ανάμεσα στα υπόλοιπα προταθέντα μέτρα, η ΒΜΜ πρότεινε τη δημιουργία ενός συμπληρωματικού σχεδίου εσωτερικής ασφάλειας, που σκοπό θα είχε την αποκάλυψη και καταστροφή της «*υπόγειας υποδομής υποστήριξης*» των ανταρτών.

Με την πάροδο του χρόνου και τη σταδιακή μετατροπή των διάσπαρτων αντάρτικων τμημάτων σε οργανωμένα ένοπλα τμήματα ικανά να αμφισβητήσουν την κυριαρχία στο χώρο του ΕΕΣ, οι Βρετανοί σύμβουλοι θεωρούσαν ότι το μείζον πρόβλημα του ΕΕΣ για την επιτυχή αντιμετώπιση του ΔΣΕ εστιάζονταν στην έλλειψη επαρκών πληροφοριών από την πλευρά του πρώτου και στο άριστο δίκτυο του δευτέρου. Εκτιμούσαν ότι καμία μονάδα του ΕΕΣ δεν μπορούσε να κινηθεί στα ελληνικά βουνά ημέρα ή νύκτα χωρίς να γίνει έγκαιρα αντιληπτή από

⁹⁰ WO 202/946, C 528385.

⁹¹ Στον Βρετανικό στρατό πολλές φορές ο όρος Σύνταγμα (Regiment) και Τάγμα (Battalion) αναφέρονται στο ίδιο επίπεδο διοικήσεως. Ιδίως στο Ιππικό – Τεθωρακισμένα, ο όρος Regiment αναφέρεται σε Μονάδα επιπέδου Τάγματος (Επιλαρχίας).

⁹² WO 202/946, C 528385.

⁹³ Chief of the Imperial General Staff. Θέση αντίστοιχης του Α/ΓΕΕΘΑ στα ελληνικά δεδομένα.

τους μαχητές του ΔΣΕ, ενώ είχε παρατηρηθεί το φαινόμενο ότι στις περιοχές που αυτός έλεγχε ήταν αδύνατο για τα στρατιωτικά τμήματα να πάρουν οποιαδήποτε πληροφορία από τους χωρικούς. Από την άλλη πλευρά οι Βρετανοί κατηγορούσαν τους Έλληνες αξιωματικούς ότι δρούσαν συμβατικά, χρησιμοποιώντας γνωστά μονοπάτια κατά τη διάρκεια της ημέρας, χωρίς να προσπαθούν να αποκρύψουν από την εχθρική παρατήρηση τις ενέργειές τους. Διαπιστώνονταν παντελής άγνοια των προθέσεων των αντίπαλων διοικητών και ο ΕΣ βάσιζε τις επιχειρήσεις του σε αναξιόπιστες και παρωχημένες πληροφορίες. Επίσης εκφράζονταν έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους Έλληνες διοικητές από τους υφισταμένους τους, οι οποίοι με τη σειρά τους έτρεφαν μικρή εμπιστοσύνη και εκτίμηση για τα τμήματα που διοικούσαν, μιας και θεωρούσαν ότι τα τμήματά τους δεν θα μπορούσαν να αντέξουν απέναντι στις επιθέσεις των ανταρτών, σε περίπτωση που τα έστελναν βαθιά μέσα στις εχθρικές γραμμές⁹⁴.

Την ίδια περίοδο παρατηρείται και μία αλλαγή στην επίσημη φρασεολογία της BMM σχετικά με το χαρακτηρισμό των ανταρτών. Πλέον οι σύμβουλοι της BMM δεν χρησιμοποιούν τις εκφράσεις «ληστές / *bandits*» ή «*συμμορίτες / brigands*», αλλά «*άτακτοι αντάρτες / partisan irregulars*», αναγνωρίζοντας με αυτό τον τρόπο την πολιτική φύση της ένοπλης εξέγερσης της Αριστεράς και κατανοώντας ότι δεν ήταν η ληστεία το κίνητρο που κατέφευγαν στα βουνά ολοένα και περισσότεροι Αριστεροί. Επίσης οι Βρετανοί σύμβουλοι αναγνώριζαν ότι η ένοπλη σύγκρουση έπαιρνε τα χαρακτηριστικά ένοπλης αναμέτρησης μεταξύ οργανωμένων τμημάτων υπό κεντρική διοίκηση και έλεγχο και όχι καταδίωξης ένοπλων ομάδων. Επίσης η ενεργός εμπλοκή των μελών της BMM στην εκπαίδευση του ΕΕΣ είχε και απώλειες για το προσωπικό της. Τον Σεπτέμβριο του 1946, ένα μέλος του Συντάγματος Bedfordshire & Hertfordshire σκοτώθηκε από τους αντάρτες, ενώ ένα άλλο μέλος που ήταν αποσπασμένο στην UNRRA σκοτώθηκε από νάρκη⁹⁵.

Οι παραπάνω εκτιμήσεις της Βρετανικής πλευράς επιβεβαιώνονται από το Ημερολόγιο Επιχειρήσεων του 525 Τάγματος Πεζικού, στο ψηφιοποιημένο αρχείο

⁹⁴ WO 202/893.

⁹⁵ Jones, T., σελ. 90.

της ΓΕΣ/ΔΙΣ⁹⁶. Την περίοδο από 5 Σεπτεμβρίου 1946 έως 4 Ιουνίου 1947, το Τάγμα επιχειρούσε μαζί με τμήματα πυροβολικού και τεθωρακισμένων οχημάτων στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας με σκοπό την προστασία των οδικών αξόνων και την ανεύρεση και εξουδετέρωση τμημάτων ανταρτών. Από την ανάγνωση των σελίδων του ημερολογίου διαπιστώνεται ότι ο ΕΕΣ της περιόδου ήταν ικανός να συνδυάζει στοιχεία διαφορετικών Όπλων για την εκτέλεση των επιχειρήσεων, πλην όμως όλες απέβαιναν άκαρπες. Ήταν συνηθισμένη η συνεχής ανεύρεση ναρκών και παγίδων επί των δρομολογίων, καθώς και θέσεων μάχης των ανταρτών, πλην όμως ελάχιστες υπήρξαν οι επαφές με αυτούς και σχεδόν όλες ήταν κατόπιν πρωτοβουλίας αυτών. Οι κάτοικοι στα χωριά ήταν από αδιάφοροι έως εχθρικοί και είναι συνηθισμένες οι καταχωρήσεις περί συλλήψεως υπόπτων χωρικών και παράδοσής τους στη χωροφυλακή. Διακρίνεται επίσης μία αντιπάθεια προς τις ακροδεξιές ένοπλες ομάδες όπου και αυτές χαρακτηρίζονται ως «συμμορίες». Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι οι συνεχείς μετακινήσεις της Μονάδας και το σχεδόν «νομαδικό» στυλ διαβίωσης που είχαν καθιερώσει, γεγονός που το πιθανότερο είναι να έφθειρε όχι μόνο τα οχήματα και το λοιπό υλικό, αλλά και το ηθικό των στρατιωτών.⁹⁷

Ο ρόλος της αποστολής μέχρι το τέλος του 1946 συνίστατο στην οργάνωση, εκπαίδευση και ανεφοδιασμό του ΕΕΣ. Από τον Ιανουάριο του 1947 ο ρόλος της επεκτάθηκε και περιλάμβανε την παροχή συμβουλών στην ηγεσία του

⁹⁶ http://dis.army.gr/archive_el.html. Για τους μη μνημένους στην στρατιωτική γραφειοκρατία, τα Ημερολόγια Επιχειρήσεων, είναι τα βιβλία που τηρούνται με μέριμνα των 3^{ων} Γραφείων ή Επιτελικών Γραφείων των Μονάδων και Σχηματισμών και περιέχουν αναλυτικά τις εκπαιδεύσεις – επιχειρήσεις – απώλειες – καιρικές συνθήκες στις οποίες συμμετέχει το τμήμα ανά ημέρα. Αυτά τηρούνται στις Μονάδες – Επιτελεία για μια δετία και στη συνέχεια υποβάλλονται στην Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (ΥΣΑ) για μικροφωτογράφιση, η οποία και τα υποβάλλει κατόπιν στη ΓΕΣ/ΔΙΣ για το ιστορικό της αρχείο. Εννοείται ότι σε περίπτωση διάλυσης μιας Μονάδας τα ημερολόγια υποβάλλονται με την απενεργοποίησή της.

⁹⁷ Όποιος έχει διαβάσει το κλασικό βιβλίο του Μπερνάρ Φαλ (Bernard Fall) *Street Without Joy*, που αναφέρεται στην εμπλοκή των Γάλλων στην Ινδοκίνα την περίοδο 1946 – 1954 και συγκεκριμένα το τμήμα του βιβλίου που μιλάει για τις «Κινητές Ομάδες / Groupement Mobile (GM)» δεν μπορεί παρά να εντυπωσιαστεί από την ομοιότητα τόσο των τακτικών, όσο και των εμπειριών του προσωπικού. Το ίδιο και όποιος διαβάσει το βιβλίο του Νιλ Σίχαν (Neil Sheehan) *A Bright Shining Lie*, σχετικά με τον πόλεμο του Βιετνάμ, την περίοδο της αμερικανικής εμπλοκής. Μια κοινή εμπειρία του προσωπικού που συμμετείχε σε τέτοιου τύπου επιχειρήσεις είναι ότι πολεμούσαν έναν αόρατο εχθρό που ήταν παντού και πουθενά και έναν αδιάφορο έως εχθρικό, φοβισμένο πληθυσμό που προσπαθούσε να επιβιώσει. Μεγάλα διαστήματα απραξίας, κόπωσης και ανίας, μπορούσαν να τα διαδεχθούν βίαια ξεσπάσματα τρόμου και έντασης, όταν το τμήμα έπεφτε σε ενέδρα των ανταρτών ή είχε απώλειες από νάρκες και παγίδες.

Στρατού περί της χρησιμοποίησης των ΕΔ για την τήρηση της τάξης και του νόμου. Σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο⁹⁸ η μεταβολή αυτή της αποστολής ήταν αναπόφευκτη, λόγω της μεταβολής της οργάνωσης του Στρατού. Το πρόβλημα που αντιμετώπιζε ο ΕΕΣ ήταν εάν έπρεπε να χρησιμοποιήσει το εκπαιδευμένο προσωπικό του ως εκπαιδευτές ή σε μάχιμους ρόλους. Το παραπάνω προσωπικό δεν επαρκούσε για όλες τις παραπάνω αποστολές και η BMM ανέλαβε το ρόλο του επιδιαιτητή για την κατανομή του προσωπικού.

Από την πλευρά τους όσο προχωρούσε η αναδιοργάνωση των ελληνικών ΕΔ, οι Έλληνες επιτελείς (και η κυβέρνηση) πίεζαν τους Βρετανούς για τη δημιουργία ενός συμβατικού στρατού, ο οποίος θα περιλάμβανε τεθωρακισμένα, βαρύ πυροβολικό, μηχανοκίνητο πεζικό και σύγχρονες επικοινωνίες, κατάλληλο δηλαδή για τη διεξαγωγή συμβατικού πολέμου και όχι τόσο για τη διεξαγωγή αντιανταρτικών επιχειρήσεων, σε απομακρυσμένους και δυσπρόσιτους ορεινούς όγκους. Η παραπάνω προσέγγιση εύρισκε αντίθετους τους Βρετανούς ιθύνοντες, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η πρωταρχική αποστολή του ΕΕΣ έπρεπε να είναι εναντίον των κομμουνιστών ανταρτών, άρα απαιτούνταν διαφορετικού τύπου οργάνωση, σύνθεση και εξοπλισμός. Βέβαια η παροχή των υλικών και μέσων στις ποσότητες που απαιτούσαν οι Έλληνες υπερέβαινε τις οικονομικές δυνατότητες της Βρετανίας.

Οι Βρετανοί επίσης δεν σκόπευαν να ενισχύσουν με κάθε είδους υλικό τον ΕΕΣ και κατ' επέκταση τις ελληνικές ΕΔ⁹⁹. Η BMM δεν ασχολήθηκε μόνο με την εκπαίδευση και οργάνωση του ΕΕΣ, αλλά μεριμνούσε για κάθε πτυχή των δραστηριοτήτων του. Στην έκθεση – απολογισμό της BMM το Νοέμβριο του 1946¹⁰⁰, αναφέρεται η άφιξη αθλητικών ειδών και εξοπλισμού για τις ανάγκες του ΕΕΣ, από τη Μέση Ανατολή, ενώ είχε οργανωθεί η περιήγηση στις μονάδες του ΕΕΣ που στρατοπέδευαν σε μια ακτίνα 20 χιλιομέτρων περίξ των Αθηνών, της Κινητής Κινηματογραφικής Μονάδας του Τμήματος Ενημέρωσης της Βρετανικής Πρεσβείας. Μέτρα λαμβάνονταν επίσης για την πρόληψη και καταπολέμηση της ελονοσίας, ενώ είχαν σταλεί στρατιωτικοί γιατροί για εκπαίδευση στη Μ. Βρετανία

⁹⁸ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ. 86.

⁹⁹ WO 178/74.

¹⁰⁰ WO 202/946, C 528385.

και τη Μέση Ανατολή. Τον ίδιο μήνα ήταν προγραμματισμένα τα εγκαίνια της Σχολής Αδελφών Νοσοκόμων (ΣΑΝ), στο 401 Γενικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αθηνών, με διάρκεια φοίτησης τα 3 έτη.

Οι ελλείψεις του ΕΕΣ σε παντός είδους υλικά ήταν τεράστιες και για την οργάνωσή του απαιτούνταν τα πάντα. Σε άλλη αναφορά διαβάζουμε ότι το Νοέμβριο του 1946 στάλθηκαν στη χώρα 15.000 διπλά κρεβάτια¹⁰¹ και ότι αναμένονταν με ανυπομονησία η άφιξη κονσερβοποιημένου κρέατος από την Αίγυπτο. Η χορήγησή του στα μαχόμενα τμήματα του ΕΕΣ, όσο και στα βρετανικά κρίνονταν άκρως απαραίτητη, λόγω της διακοπής του κανονικού ρεύματος εφοδιασμού σε περιοχές της χώρας, που οφείλονταν στη δράση των ανταρτών και της ανάγκης δημιουργίας αποθεμάτων, λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών που καθιστούσαν τους δρόμους αδιάβατους. Στην ίδια αναφορά διαβάζουμε για ελλείψεις σε κάλτσες, ενώ ακόμα και για υλικά και ανταλλακτικά που υπήρχαν διαθέσιμα, η προώθησή τους στα μάχιμα τμήματα ήταν προβληματική, λόγω της μη εξοικείωσης των Ελλήνων διαχειριστών υλικού με το βρετανικό λογιστικό σύστημα εφοδιασμού των μονάδων.

Βέβαια θα πρέπει να τονιστεί ότι και η ποιότητα των χορηγούμενων υλικών δεν ήταν πάντα η καλύτερη δυνατή. Πολλά από τα οχήματα ήταν καταπονημένα από την προηγούμενη χρήση τους ή ελαττωματικά, ή η αποστολή τους δεν συνοδεύονταν από τα αντίστοιχα ανταλλακτικά για τη συντήρησή τους. Πυροβόλα παραλαμβάνονταν από τον ΕΕΣ χωρίς όλα τα απάρτια (σκοπευτικά, ακόντια σκοπεύσεως κλπ), ασύρματοι που δεν λειτουργούσαν κλπ. Από την επίσημη αλληλογραφία δεν φαίνεται εάν τα παραπάνω οφείλονταν σε αδιαφορία των υπευθύνων στις μονάδες αποστολής, στην κακή οικονομική κατάσταση της Βρετανίας που δεν επέτρεπε την αποστολή καινούριου υλικού, ή σε απροθυμία των Βρετανών αξιωματικών να αποχωριστούν λειτουργικό υλικό και με τον τρόπο αυτό «ξεφορτώνονταν τη σαβούρα» των μονάδων τους. Εντύπωση προκαλεί μια αναφορά της BMM προς το Αυτοκρατορικό Γενικό Επιτελείο με το οποίο στηλιτεύονταν η παραπάνω πρακτική, με αφορμή την αποστολή ενός φορτίου αλόγων για τις ανάγκες του ΕΕΣ. Από τα παραληφθέντα άλογα, περισσότερα από

¹⁰¹ WO 202/946, C528385, p.16.

το 50% ήταν ακατάλληλα για άμεση χρήση ή ακόμα και τελείως ακατάλληλα. Ανάμεσά τους υπήρχαν άλογα τυφλά, γέρικα, υποσιτισμένα, με φθαρμένα πέταλα, χωρίς κουβέρτες, χαλινούς κλπ. Η Βρετανική πλευρά τόνιζε την ντροπή που ένοιωσαν τα μέλη της BMM στα λιμάνια παραλαβής, όταν έπρεπε να δικαιολογηθούν στους Έλληνες ομολόγους τους και τόνιζε το γεγονός ότι τα είδη που έλειπαν ήταν αδύνατο να βρεθούν στη χώρα. Στηλίτευε το γεγονός ότι είχε περιέλθει σε γνώση της ότι μεγάλος αριθμός αλόγων χρησιμοποιούνταν για ψυχαγωγικούς σκοπούς στη Βόρεια Ιταλία και τη ΒΤΑ, ενώ την ίδια στιγμή ο ΕΕΣ είχε απεγνωσμένα ανάγκη από καλά άλογα¹⁰².

Η δριμύτητα του ελληνικού χειμώνα καθιστούσε απαραίτητη τη χορήγηση ειδικού χειμερινού ιματισμού στα ελληνικά στρατεύματα. Αυτά προέρχονταν από βρετανικά πλεονάσματα, τα οποία δεν ήταν αρκετά, και οι περιορισμένες βρετανικές δυνατότητες δεν επέτρεπαν την χορήγησή τους σε όλο το προσωπικό, ούτε την αντικατάστασή τους, κάτι που τόνιζε η BMM. Η χορήγησή τους θα γίνονταν σε συγκεκριμένες ειδικότητες και καθήκοντα, όπως σκοπούς, στρατονόμους, οδηγούς, ομάδες αποχιονισμού, περίπολα, και προσωπικό επικοινωνιών. Τονίζονταν ότι δεν θα έπρεπε να γίνει χορήγηση σε αξιωματικούς κατ' εξαίρεση, εκτός και εάν αυτοί ενέπιπταν σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες.

Μετά το δεύτερο τρίμηνο του 1947 και τη δεδηλωμένη αδυναμία της Βρετανίας να συνεχίσει την υποστήριξη των Ελληνικών ΕΔ, οι Αμερικανοί πίεσαν τους Βρετανούς να συνεχίσουν την παραμονή τους στη χώρα, με σκοπό την παρουσίαση ενός ενιαίου μετώπου στην αντιμετώπιση του «κομμουνιστικού κινδύνου». Στις 2 Σεπτεμβρίου του 1947, ο επικεφαλής της AMAG, Ντουάϊτ Γκρίσγουολντ (Dwight Griswold), ζήτησε από τους Βρετανούς να συνεχίσουν την παροχή συμβουλών στον ΕΣ από κοινού με τους Αμερικανούς συμβούλους. Ο Βρετανός ΥΠΕΞ, Έρνεστ Μπέβιν (Ernest Bevin), θέλοντας να καταστήσει αποτελεσματικότερη τη BMM, μετέθεσε στην Ελλάδα αξιωματικούς και οπλίτες του Ινδικού Στρατού¹⁰³, καθώς και λοιπά στελέχη με εμπειρία στον ανορθόδοξο

¹⁰² WO 202/946, C528385.

¹⁰³ Indian Army. Αυτή ήταν η ονομασία του Βρετανικού Στρατού στην Ινδία, που τότε ακόμα αποτελούσε κτήση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και αποτελούνταν τόσο από γηγενή στρατεύματα

πόλεμο. Υπό αυτές τις συνθήκες γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν οι ελληνικές Δυνάμεις Καταδρομών και συντάχθηκαν τα πρώτα σχέδια αντιανταρτικών επιχειρήσεων του ΕΕΣ. Το αποτέλεσμα ήταν ότι αν και τα Αμερικανικά πρωτεία στα ελληνικά πράγματα δεν αμφισβητήθηκαν, εν τούτοις ο βρετανικός παράγοντας εξακολούθησε να είναι ισχυρός.

Στα πλαίσια καθορισμού των ρόλων της κάθε αποστολής στα μέσα του Ιανουαρίου 1948 ο Διοικητής της JUSMAPG, Στρατηγός Λάιβσεϊ (Livesay), σε συνεργασία με τα Βρετανικά ΥΠΕΞ και ΥΠΑΜ καθόρισαν ότι στο εξής η BMM θα ασχολούνταν με την οργάνωση και εκπαίδευση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων και η JUSMPAG με την παροχή συμβουλών σχετικά με θέματα ΔΜ και επιχειρησιακής σχεδίασης. Τον Μάρτιο του ίδιου έτους ο Υποστράτηγος Έρνεστ Ντάουν (Ernest Down), αντικατέστησε τον Ρόλινς στη διοίκηση της BMM, με σκοπό την προώθηση της στρατηγικής «*clear and hold*» (αναθεωρημένη με βάση τις μέχρι τότε εμπειρίες), σε αντικατάσταση των αποτυχημένων προσπαθειών περικύκλωσης των δυνάμεων ΔΣΕ που είχε εφαρμοστεί το προηγούμενο έτος και που αποσκοπούσε στην αποσταθεροποίηση των δυνάμεων του ΔΣΕ. Σύμφωνα με την αναθεωρημένη στρατηγική, οι αντιανταρτικές τακτικές θα συνδυάζονταν με συνεχείς επιθετικές επιχειρήσεις, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη μεγάλου αριθμού συμβατικών χερσαίων δυνάμεων, υποστηριζόμενων από τον μέγιστο διαθέσιμο αριθμό αεροπορικών μέσων. Η Επιχείρηση «Χαραυγή», τον Απρίλιο, υπήρξε η πρώτη δοκιμή της νέας στρατηγικής, με περιορισμένα όμως αποτελέσματα. Στον πολιτικό τομέα, το νέο στοιχείο υπήρξαν οι μαζικές συλλήψεις ανθρώπων που θεωρούνταν ύποπτοι ότι υποστήριζαν ή παρείχαν πληροφορίες στις δυνάμεις του ΔΣΕ.

Ένας άλλος τομέας που εμπλόκηκαν οι Βρετανοί στη μεταπολεμική / εμφυλιοπολεμική Ελλάδα, όπως προαναφέρθηκε, ήταν αυτός της οργάνωσης και εκπαίδευσης των δυνάμεων ασφαλείας και συγκεκριμένα της Αστυνομίας Πόλεων και της Χωροφυλακής. Οι Βρετανοί προσπάθησαν να εμψυχήσουν ένα πνεύμα επαγγελματισμού και αμεροληψίας στις παραπάνω δυνάμεις, αλλά το πρόβλημα

διοικούμενα από Βρετανούς αξιούχους, όσο και από Μητροπολιτικά στρατεύματα που στάθμευαν μόνιμα στη χώρα. Την εποχή εκείνη ήταν σε εξέλιξη η διαδικασία απόδοσης ανεξαρτησίας στην Ινδία (και το Πακιστάν) (1947), με αποτέλεσμα να υπάρχει πλεόνασμα στελεχών που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε άλλες αποστολές.

J.

ήταν ότι αυτές είτε χρησιμοποιούνταν από την κυβέρνηση για την καταπολέμηση της Αριστεράς, είτε είχαν οι ίδιες διαβρωθεί από ακροδεξιά στοιχεία ή διατηρούσαν στενές σχέσεις με αυτά. Αποτέλεσμα ήταν να είναι έκθετοι στις κατηγορίες περί αναποτελεσματικότητας ή συνεργασίας με αντιδραστικά στοιχεία. Χαρακτηριστική είναι η κριτική που ασκεί το 1950 (αμέσως μετά τη λήξη του Εμφυλίου) ο Geoffrey Chandler¹⁰⁴ τόσο για την επιτυχία της Βρετανικής Αστυνομικής Αποστολής, όσο και για την αποτελεσματικότητα και αμεροληψία της Βασιλικής Χωροφυλακής. Αναφέρει ότι στην περιοχή του Πηλίου δρούσε η ακροδεξιά ομάδα κάποιου Καλαμπαλίκης, ο οποίος είχε συνεργασθεί με τους Ναζί κατά τη διάρκεια της Κατοχής, ενώ ήταν καταζητούμενος και επικηρυγμένος για φόνους. Στη διάρκεια του Εμφυλίου όμως αναβαπτίσθηκε σε διώκτη των κομμουνιστών και «πουλούσε προστασία» στα χωριά της περιοχής, έναντι της δράσης των ανταρτών. Κάθε φορά που αστυνομικά αποσπάσματα στέλνονταν να τον συλλάβουν, γυρνούσαν πίσω άπρακτα, καίτοι όλοι γνώριζαν την περιοχή της δράσης και ανάπαυσής του. Ο συγγραφέας αναφέρει ότι τον είχε συναντήσει ο ίδιος σε μια ταβέρνα και το σπουδαιότερο, ο Καλαμπαλίκης ήταν παρέα με τον τοπικό χωροφύλακα, ο οποίος όταν αντιλήφθηκε την παρουσία του προσπαθούσε να κρυφτεί πίσω από τον πάγκο του καταστήματος για να μην τον δει.

Οι Βρετανοί στρατιωτικοί στην Ελλάδα δεν έμειναν ανεπηρέαστοι από τις πολιτικές εξελίξεις και ζυμώσεις της περιόδου. Ένας αριθμός Βρετανών στρατιωτικών που συμμετείχαν με κάποια ιδιότητα στις Βρετανικές αποστολές μετά την Απελευθέρωση, είχαν γνωρίσει τη χώρα κατά την περίοδο της εκστρατείας των Βαλκανίων και της Μάχης της Κρήτης το 1941, καθώς και από τη συμμετοχή τους στην Εθνική Αντίσταση την περίοδο 1941 – 1944. Από τα μέχρι τώρα διαθέσιμα στοιχεία και από τα όσα είναι επισήμως γνωστά, η πλειοψηφία

¹⁰⁴ Geoffrey Chandler *Greece, Relapse or Recovery?*, *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 26, No. 2 (Apr., 1950), pp. 180-194. Published by: Wiley-Blackwell on behalf of the Royal Institute of International Affairs. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2605592>. Ο Sir Geoffrey Chandler (1922 – 2011) υπήρξε απόφοιτος Ιστορίας του Trinity College, Cambridge, συμμετείχε ως πράκτορας του SOE στην αντίσταση κατά των Ναζί στη Δυτική Μακεδονία, όπου είχε την ευκαιρία να βιώσει από πρώτο χέρι τις διαιρέσεις που τελικά οδήγησαν στον Εμφύλιο Πόλεμο. Το 1959 έγραψε ένα βιβλίο (“The Divided Land”) στο οποίο περιέγραφε τις εμπειρίες του από την Ελλάδα και ασκούσε κριτική στη βρετανική πολιτική, η οποία δεν προσπαθούσε να στηρίξει και να ενισχύσει τις μετριοπαθείς πολιτικές δυνάμεις της χώρας, με αποτέλεσμα να διολισθήσει η Ελλάδα στον Εμφύλιο. Σίγουρα δεν μπορεί να κατηγορηθεί για φιλοκομμουνιστικές τάσεις.

τους υποστήριξε την επίσημη πολιτική της χώρας τους, στο θέμα του Ελληνικού Εμφύλιου Πολέμου. Τα ονόματα των Κρίστοφερ Γούντχαους (Christopher Woodhouse), Στάνλεϋ Μος (Stanley Moss) και Πάτρικ Λη Φέρμορ (Patrick Leigh Fermor) είναι καταγεγραμμένα στην ελληνική ιστοριογραφία κυρίως για τη δράση τους κατά τη διάρκεια της Αντίστασης και λιγότερο για τη βραχύβια παραμονή τους στη χώρα μετά την Απελευθέρωση.

Στο βιβλίο του «Ο Αντισυμμοριακός Αγών, 1945 – 1949», ο Δημήτριος Ζαφειρόπουλος¹⁰⁵ θεωρεί ότι η BMM κατά τα έτη 1945 – 1947 αναμείχθηκε αναρμοδίως σε προσωπικά ζητήματα του Στρατού, σε βάρος της αποστολής και του κύρους της, με αποτέλεσμα να γίνει αντιπαθής σε μεγάλο μέρος του στρατεύματος. Οι αποκάλυπτες επεμβάσεις της για την προαγωγή ή αποστράτευση ηγετικών στελεχών του ΕΣ την κατέστησε συνυπεύθυνη για τις αποτυχίες του στρατού, ενώ προώθησε σε ανώτατες θέσεις εμφανώς ακατάλληλα άτομα. Επίσης εκτιμά ότι πολλές από τις λανθασμένες συμβουλές που προσέφεραν οι Βρετανοί αξιωματικοί που ήταν τοποθετημένοι ως σύνδεσμοι στα ελληνικά επιτελεία, δίνονταν εσκεμμένα, λόγω των αριστερών πεποιθήσεών τους¹⁰⁶.

Μία ξεχωριστή περίπτωση αποτελεί ο, αυστραλιανής καταγωγής, Συνταγματάρχης Σέπαρντ (Sheppard)¹⁰⁷, ο οποίος όχι μόνο στάθηκε κριτικά απέναντι στην αμερικανική και βρετανική πολιτική απέναντι στο ελληνικό ζήτημα,

¹⁰⁵ Ζαφειρόπουλος, Δ., σελ. 87.

¹⁰⁶ Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι την εποχή εκείνη την κυβέρνηση του Η.Β. την ασκούσε το Εργατικό Κόμμα, του οποίου η αριστερή πτέρυγα ήταν φίλα προσκείμενο προς τις σοσιαλιστικές – κομμουνιστικές ιδέες. Μπορεί η αυτοκρατορική πολιτική να μην είχε διαταραχθεί ριζικά, αλλά υπήρχαν οπωσδήποτε εντάσεις στο εσωτερικό της κυβέρνησης. Για περισσότερες πληροφορίες προτείνεται το βιβλίο του Θανάση Σφήκα, *The British Labour Government and the Greek Civil War, 1945 – 1949 – The Imperialism of «Non Intervention»*, Ryburn Publishing, Keele University Press, Keele Staffordshire, 1994 και συγκεκριμένα το Κεφάλαιο III (Changing the Guard: 1946 – 1947) και IV (Riding in “Double Harness”: 1947).

¹⁰⁷ Ο Συνταγματάρχης Σέπαρντ δεν ήταν άγνωστος στα ελληνικά πράγματα. Του απονεμήθηκε ο βαθμός του Συνταγματάρχη σε ηλικία 27 ετών, σε ηλικία που οι συνομήλικοί του αξιωματικοί συνήθως κατείχαν το βαθμό του Λοχαγού. Είχε συμμετάσχει με τις αυστραλιανές δυνάμεις στην εκστρατεία στην Ελλάδα το 1941. Τότε εκτελούσε χρέη συνδέσμου (λόγω της γνώσης της ελληνικής γλώσσας) μεταξύ των δυνάμεων του Τμήματος Στρατιάς Δυτικής Μακεδονίας (ΤΣΔΜ) και της 6^{ης} Αυστραλιανής Μεραρχίας του Υποστράτηγου Μακκέι (Iven McKay). Συμμετείχε στις μάχες στην ηπειρωτική Ελλάδα καθώς και στη Μάχη της Κρήτης και ήρθε σε ρήξη με τον Διοικητή του 1^{ου} Αυστραλιανού Σώματος Στρατού, Στρατηγό Μπλάμει (Sir Thomas Blamey). Μετά την Απελευθέρωση επανήλθε στην Ελλάδα ως μέλος της UNRRA και αργότερα ως μέλος της Βρετανικής Οικονομικής Αποστολής. Στη συνέχεια επέστρεψε στην Αυστραλία όπου ασχολήθηκε με τη συγγραφή και έκδοση βιβλίων, ενώ υπήρξε και ο ίδιος ιδιοκτήτης βιβλιοπωλείου.

αλλά και μετά την αποστρατεία του συνέχισε ενεργά να τάσσεται στο πλευρό της Αριστεράς, με ταξίδια, ομιλίες και συναντήσεις σε Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, σε μια προσπάθεια προβολής των θέσεων της ΠΔΚ. Οι δραστηριότητές του είχαν ως αποτέλεσμα την παρακολούθησή του από το FBI, τη δημιουργία φακέλου με τις δραστηριότητες και τις πεποιθήσεις του από το βρετανικό ΥΠΕΞ και την κατάθεση σχετικής επερώτησης για το άτομό του και τις πολιτικές δραστηριότητές του, στο Βρετανικό Κοινοβούλιο¹⁰⁸. Από τα παραπάνω φαίνεται ξεκάθαρα ότι ανεξάρτητα από τις πολεμικές περγαμηνές και το κύρος οποιουδήποτε, εάν αυτός τολμούσε να εναντιωθεί στην επίσημη κυβερνητική γραμμή, τότε θα υπήρχαν και σοβαρές κυρώσεις στην καριέρα του και στην προσωπική του ζωή. Δεν είναι γνωστό πόσοι άλλοι Βρετανοί στρατιωτικοί ή πολίτες επηρεάστηκαν από τις πολιτικές θέσεις της Αριστεράς και αφήφησαν την επίσημη κυβερνητική πολιτική, καθώς και ποιες συνέπειες είχε αυτή τους η στάση.

¹⁰⁸ FO 371/72308, C511045, 1948/Greece.

Οι ΛΟΚ και η SAS. Η Γέννηση των Σύγχρονων Καταδρομών του ΕΣ

Ένα παραγνωρισμένο κεφάλαιο στην ιστορία της οργάνωσης του ΕΕΣ από τους Βρετανούς υπήρξε η εμπλοκή της SAS στην οργάνωση, εκπαίδευση και υιοθέτηση κατάλληλων αντιανταρτικών τακτικών από τις Δυνάμεις Καταδρομών, ή ΛΟΚ όπως ήταν η ονομασία τους εκείνη την εποχή.

Η SAS από την εποχή της ίδρυσής της στην Βόρεια Αφρική από τον Ντέιβιντ Στέρλινγκ (David Sterling) είχε εξειδικευθεί στη διενέργεια καταδρομικών αποστολών σε μεγάλο βάθος πίσω από το εχθρικό μέτωπο. Οι αποστολές που αναλάμβαναν ήταν η εκτέλεση δολιοφθορών σε αεροδρόμια και εγκαταστάσεις Διοικητικής Μέριμνας (ΔΜ)¹⁰⁹ του εχθρού, καθώς και η εκτέλεση αναγνωρίσεων για την εχθρική διάταξη και δρομολόγια κινήσεων. Αργότερα, κατά τις μάχες για την απελευθέρωση της Γαλλίας και των Κάτω Χωρών, τμήματα της SAS ρίχνονταν με αλεξίπτωτα πίσω από τις Γερμανικές γραμμές και έρχονταν σε επαφή με αντιστασιακές ομάδες, με σκοπό την οργάνωση και καθοδήγησή τους, έτσι ώστε να προκαλούν χάος στα εχθρικά μετόπισθεν και να διευκολύνονται οι επιχειρήσεις των τακτικών στρατευμάτων. Στη διάρκεια του πολέμου, ο ΕΕΣ και συγκεκριμένα ο Ιερός Λόχος, είχε αποκτήσει μία εμπειρία επιτυχημένης και αποδοτικής συνεργασίας με τη SAS και αργότερα με την SBS, από τη διενέργεια καταδρομικών επιχειρήσεων σε Γερμανικές φρουρές στα ελληνικά νησιά.

Το τέλος του πολέμου και η μαζική αποστράτευση των βρετανικών δυνάμεων που ακολούθησε, δημιούργησε νέα δεδομένα για τους επιτελείς της SAS. Γνώριζαν ότι εξετάζονταν σοβαρά το ενδεχόμενο της διάλυσης της Μονάδας τους και αναζήτησαν εναγωνίως ένα νέο ρόλο στον μεταπολεμικό κόσμο που θα δικαιολογούσε τη συνέχιση της ύπαρξής της. Το ρόλο αυτό τον προσέφερε ο Ελληνικός Εμφύλιος. Με το πρόσχημα της ενίσχυσης της Βρετανικής Επιτροπής Στρατιωτικών Αποζημιώσεων (British Military Reparations Committee)¹¹⁰,

¹⁰⁹ ΔΜ: Διοικητική Μέριμνα. Είναι το σύνολο των μέσων και υλικών που είναι απαραίτητα για την υποστήριξη των μάχιμων στρατευμάτων, δηλαδή, καύσιμα, ανταλλακτικά, ιματισμός, τεχνικό υλικό, υγειονομικό υλικό και υπηρεσίες κλπ.

¹¹⁰ Jones, T., σελ.92. Η συγκεκριμένη μονάδα είχε συσταθεί κατόπιν επιμονής της MI 9, η οποία ήταν υπεύθυνη για τη φυγάδευση του συμμαχικού στρατιωτικού προσωπικού που είχε εγκλωβισθεί στην κατεχόμενη Ευρώπη. Για την Ελλάδα, τα κλιμάκια της μονάδας αυτής, ταξίδευαν σε όλη τη χώρα και έπαιρναν καταθέσεις για τη βοήθεια που προσφέρθηκε σε στρατιωτικό προσωπικό της

αφίχθησαν το Νοέμβριο του 1945, τα πρώτα στελέχη της SAS στην Ελλάδα. Τα κλιμάκια αυτά αποτελούνταν από 4μελείς ομάδες, με επικεφαλής αξιωματικό της SAS και είχαν μαζί τους, πέρα από τον οπλισμό και τα εφόδιά τους και σημαντικά χρηματικά ποσά. Οι ομάδες κοινοποιούσαν στις κατά τόπους αρχές τα δρομολόγια κινήσεως και τα προς επίσκεψη χωριά και αυτές με τη σειρά τους αναλάμβαναν να ειδοποιήσουν τους πληθυσμούς που θα δέχονταν τις επισκέψεις. Η κοινοποίηση των δρομολογίων και των προγραμμάτων επίσκεψης γίνονταν με σκοπό να προλάβουν να ενημερωθούν οι χωρικοί και να μπορέσουν να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία, προκειμένου να λάβουν την καθορισμένη αποζημίωση, καθώς και για να μεταβούν έγκαιρα στα καθορισμένα σημεία. Εννοείται ότι τα παραπάνω αποτελούσαν απλώς προσχήματα και απέκρυπταν τη βαθύτερη πρόθεση των Βρετανών της SAS να αποκτήσουν πολύτιμη γνώση της ελληνικής υπαίθρου και της μορφολογίας του εδάφους, καθώς και των πολιτικών πεποιθήσεων μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, μιας και τις παραπάνω αποστολές θα μπορούσαν να τις αναλάβουν κάλλιστα τμήματα των σταθμευμένων στη χώρα τακτικών βρετανικών δυνάμεων.

Οι άνδρες της SAS είχαν εμπλοκή με τις ελληνικές πολιτικές υποθέσεις και ως παρατηρητές με την Συμμαχική Αποστολή για την Επιτήρηση των Ελληνικών Εκλογών (Allied Mission For Observing Greek Elections / AMFOGE) κατά τη διενέργεια των εκλογών του Μαρτίου 1946 και του δημοψηφίσματος για την επιστροφή του βασιλιά Γεώργιου Β' τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Είχαν έτσι την ευκαιρία να συλλέξουν πολύτιμες πληροφορίες για την πολιτική κατάσταση στη χώρα, τη στάση των αρχών και τα πολιτικά πάθη σε τοπικό επίπεδο.

Στη Μ. Βρετανία όμως η διάλυση του Συντάγματος είχε ήδη αποφασισθεί και δρομολογηθεί, με αποτέλεσμα να διαταχθεί η διάλυσή του με την 30 Ιουνίου 1946, η οποία παρατάθηκε για το τέλος Αυγούστου του ίδιου έτους. Το διάστημα αυτό υπήρξε αρκετό για τους υποστηρικτές της συνέχισης ύπαρξής του

Κοινοπολιτείας και επιβεβαίωναν τις μαρτυρίες τους. Είχαν εξουσιοδότηση να αποζημιώνουν επί τόπου τους αιτούντες μέχρι του ποσού των 50 λιρών. Για μεγαλύτερα ποσά τα στελέχη της προωθούσαν τις καταθέσεις στα κατά τόπους επαρχιακά κέντρα ή στην Αθήνα. Οι μονάδες αυτές ήταν τμήμα της Allied Screening Commission to Greece [ASC(G)], η οποία διενήργησε τους ελέγχους από τα μέσα του 1945 έως τα μέσα του 1946.

.I.

(συνεπικουρούμενων από την έναρξη του Εμφυλίου), να πείσουν τους ιθύνοντες για την ακύρωση της διαταγής και της συμμετοχής των ανδρών στη σύγκρουση.

Η εμφανής αδυναμία του τακτικού στρατού, της Εθνοφυλακής και των λοιπών ένοπλων τμημάτων, να αντιπαρατεθούν επιτυχώς με τους αντάρτες και να καταστείλουν την εξέγερση, έκανε εμφανή στην ελληνική στρατιωτική και πολιτική ηγεσία, την ανάγκη συγκρότησης ειδικά εξοπλισμένων και εκπαιδευμένων τμημάτων, τα οποία θα μάχονταν τον εχθρό με τους δικούς του όρους. Έτσι λοιπόν τον Δεκέμβριο του 1946, ο Συνταγματάρχης Ανδρέας Καλλίνσκης έλαβε την άδεια για τη συγκρότηση των πρώτων 40 ΛΟΚ. Τον Μάρτιο του 1947 συγκροτήθηκαν οι πρώτοι 20 λόχοι και τον Ιούνιο του ίδιου έτους οι υπόλοιποι 20. Αυτοί εντάχθηκαν στις νεοϊδρυθείσες Α', Β', Γ' και Δ' Μοίρες Καταδρομών. Οι Βρετανοί παρείχαν το σύνολο του χρησιμοποιηθέντος εξοπλισμού, δηλαδή τυφέκια Lee Enfield, υποπολυβόλα Thompson 0,45' και Sten 9mm, πολυβόλα Browning 0,30', οπλοπολυβόλα Bren και όλμους 2', 3' και 4,2'.

Εκπαιδευτές της SAS μετέβησαν στα νεοσυσταθέντα Κέντρα Εκπαίδευσης Καταδρομών στην Πάρνηθα, τη Βουλιαγμένη, το Βόλο και την Κομοτηνή και στις περιοχές ευθύνης των Α', Β' και Γ' ΣΣ. Αρχικά η εκπαίδευση των καταδρομέων είχε ορισθεί στις 6 εβδομάδες και ανάμεσα στα διδακτέα αντικείμενα περιλαμβάνονταν θέματα διενέργειας δολιοφθορών, χρήσης εκρηκτικών υλών και διενέργειας καταδρομικών ενεργειών. Πολύτιμη αποδείχτηκε και η εμπειρία των εκπαιδευτών που είχαν υπηρετήσει στον Ιερό Λόχο κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, ενώ η έμφαση των Βρετανών στη διακλαδικότητα (τη στενή συνεργασία με την αεροπορία κυρίως και δευτερευόντως με το ναυτικό), αποτελούσε κάτι επαναστατικό για τα ελληνικά δεδομένα¹¹¹.

Οι σύμβουλοι της SAS πρότειναν τη δημιουργία αυτόνομων λόχων, δυνάμεως 82 ανδρών (5 Αξκοί και 77 Οπλίτες, καθώς και 7 μουλάρια για τη μεταφορά εφοδίων), οι οποίοι θα ήταν ταχυκίνητοι και θα δρούσαν σε μεγάλο βάθος πίσω από τις γραμμές του ΔΣΕ, ανεφοδιαζόμενοι από τον αέρα. Αυτοί θα

¹¹¹ Δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι η πλειοψηφία των αξιωματικών του ΕΕΣ είχαν παραμείνει εκτός στρατεύματος και των εξελίξεων που είχαν λάβει χώρα κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ. Εκτός ενός μικρού πυρήνα αξιωματικών που είχαν υπηρετήσει με τον Ιερό Λόχο και είχαν εμπειρία συνδυασμένων και διακλαδικών επιχειρήσεων, ακόμα και όσοι συμμετείχαν στις πολεμικές επιχειρήσεις στη Β. Αφρική και την Ιταλία είχαν εμπειρία συμβατικών, μόνο, επιχειρήσεων.

εφάρμοζαν τακτικές αντιανταρτοπολέμου, δηλαδή θα εντόπιζαν στρατηγεία και σταθμούς διοίκησης των ανταρτών, κλιμάκια ΔΜ, θέσεις τάξης πυροβολικού κλπ και θα μετέδιδαν τις συντεταγμένες στην αεροπορία για την προσβολή τους, ή θα ενεργούσαν καταδρομικές ενέργειες για την καταστροφή τους οι ίδιοι¹¹².

Η ελληνική στρατιωτική ηγεσία αμφέβαλλε εάν μπορούσαν να επιβιώσουν τα τμήματα σε βάθος εντός της εχθρικής τοποθεσίας, διότι θεωρούσε (και βάσιμα), ότι η βασική διαφορά από αντίστοιχες επιχειρήσεις εναντίον των Γερμανών ή των Ιαπώνων ήταν ότι οι αντάρτες του ΔΣΕ δεν ήταν ξένοι στο χώρο που μάχονταν, αλλά αντιθέτως, η πλειοψηφία τους κατάγονταν από τις περιοχές που επιχειρούσαν, ενώ σε πολλές περιοχές μπορούσαν να βασίζονται στην ενεργό υποστήριξη του ντόπιου πληθυσμού. Επίσης δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι μέχρι την τελευταία φάση του πολέμου, ο ΔΣΕ υπερείχε στον τομέα συλλογής και αξιοποίησης των πληροφοριών και καμία επιχείρηση του ΕΣ δεν μπόρεσε να επιτύχει την απαιτούμενη μυστικότητα.

Φυσικά η πραγματικότητα που αντιμετώπιζαν οι άνδρες των ΛΟΚ κατά τις επιχειρήσεις εναντίον των δυνάμεων του ΔΣΕ, επέβαλλαν την αναπροσαρμογή της εκπαίδευσής τους και των διαμορφούμενων τακτικών. Μέσα από διαδικασίες «δοκιμής και λάθους» (trial and error), τόσο οι Βρετανοί όσο και οι Έλληνες επιτελείς κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο αποδοτικότερος τρόπος χρησιμοποίησης των ΛΟΚ θα ήταν αυτός του επίλεκτου πεζικού, σε ρόλους επιθετικής αναγνώρισης και δημιουργίας ρηγμάτων στην εχθρική διάταξη, τα οποία θα διεύρυναν οι συμβατικές δυνάμεις, με απώτερο σκοπό τη διάρρηξη της εχθρικής τοποθεσίας. Ο ρόλος τους θα ήταν αντίστοιχος των Γερμανικών Stosstruppen του Α' ΠΠ, τα οποία σε περίπτωση που επιτυγχάνονταν επαφή με τον εχθρό, αντί να καθελώνονται και να εκτελούν πυρά εναντίον του, ελίσσονταν

¹¹² Το όλο δόγμα επιχειρήσεων ήταν παρόμοιο με αυτό των «Chindits» στη Βιρμανία. Ο εμπνευστής και ιδρυτής των Chindits, Υποστράτηγος Ορντ Γουίνγκεϊτ (Orde Wingate), εφάρμοσε τις παραπάνω τακτικές με σχετική επιτυχία εναντίον των Ιαπώνων στη Βιρμανία. Βέβαια και οι δικές του ιδέες και προτάσεις συνάντησαν ισχυρές αντιδράσεις από το συντηρητικό στρατιωτικό κατεστημένο των Βρετανών και χρειάστηκε όλη η επιρροή του Winston Churchill και του Sir Archibald Wavell για να του δοθεί η ευκαιρία να εφαρμόσει τις ιδέες του στην πράξη. Με καθαρά στρατιωτικά κριτήρια οι αποστολές των Chindits είχαν από μέτρια έως απογοητευτικά αποτελέσματα, αλλά είχαν τεράστια επίδραση στο ηθικό του στρατού, διότι έδειξαν ότι οι Βρετανοί μπορούσαν να επιβιώσουν στη ζούγκλα και να πολεμήσουν επί ίσοις όροις τους θεωρούμενους έως τότε ανίκητους Ιάπωνες.

με σκοπό την περικύκλωσή του και την καταστροφή του από τις ακολουθούσες δυνάμεις πεζικού. Ομοίως κατά τις νυχτερινές ενέργειες, οι δυνάμεις των ΛΟΚ θα έπρεπε να δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την καταστροφή του εχθρού από τις δυνάμεις πεζικού με το φως της ημέρας.

Οι πρώτες επιχειρήσεις των ΛΟΚ στέφθηκαν από αποτυχία και από το καλοκαίρι του 1947 εκπαιδευτές της SAS μετέβησαν για προκεχωρημένη εκπαίδευση στις Μονάδες πρώτης γραμμής. Τα όρια σε αυτές τις περιπτώσεις ανάμεσα στην παροχή συμβουλών και εκπαίδευσης και της ενεργού συμμετοχής σε επιχειρήσεις είναι ιδιαιτέρως ρευστά και αναφέρονται περιπτώσεις αξιωματικών της SAS, οι οποίοι εμπλάκηκαν σε επιχειρήσεις με τις μονάδες των ΛΟΚ που συμβούλευαν. Στις 22 Μαΐου 1947 σε δρόμο 20χλμ ΒΔ της Αλεξανδρούπολης, ένα βρετανικό όχημα έγινε στόχος των ανταρτών που κατέληξε στο θάνατο δύο οπλιτών. Στη συνέχεια οι αντάρτες συνέλαβαν αιχμάλωτους τον αξιωματικό επικεφαλής και τους άλλους δύο στρατιώτες, τους οποίους απελευθέρωσαν την επόμενη ημέρα, ενώ στις 10 Φεβρουαρίου 1948, ένας Βρετανός αξιωματικός έχασε τη ζωή του από πυρά όλμων.¹¹³

Αυτές οι ενέργειες έβρισκαν αντίθετη την πολιτική ηγεσία της Μ. Βρετανίας, η οποία φοβόνταν μήπως χρησιμοποιηθεί η εμπλοκή των βρετανικών δυνάμεων στις μάχες του Εμφυλίου, ως πρόσχημα για την ενεργό συμμετοχή των κομμουνιστικών χωρών με την αποστολή «εθελοντών», κατά τα πρότυπα των Διεθνών Ταξιαρχιών κατά τη διάρκεια του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου. Επίσης, φοβόνταν μήπως υπάρξουν αντιδράσεις από το αμερικανικό Κογκρέσο, το οποίο μπορεί να θεωρούσε ότι χρηματοδοτούσε τη συνέχιση της βρετανικής ιμπεριαλιστικής πολιτικής στην ανατολική Μεσόγειο.

Οι σχέσεις μεταξύ της BMM γενικά και της SAS ειδικότερα, με την JUSMPAG ήταν αρκετά περίπλοκες. Αρχικά, οι Αμερικανοί σύμβουλοι έδειξαν ενδιαφέρον για την Βρετανική κεκαλυμμένη συμβολή στην ανάπτυξη αντιανταρτικών τακτικών και δογμάτων. Όμως στην πορεία και όσο ισχυροποιούνταν η Αμερικανική επιρροή, η έμφαση δόθηκε στην ανάπτυξη συμβατικών δυνάμεων και τη συντριβή του εχθρού με τακτικό αγώνα

¹¹³ Δημητράκης, Π., *Δυνάμεις Καταδρομών και SAS*, περιοδικό «Μάχες και Στρατιώτες», τεύχος 9, Μάιος – Ιούνιος 2012, σελ. 15.

συνδυασμένων Όπλων. Σε αυτό βοήθησε και η μετατροπή του ΔΣΕ σε μια συμβατική δύναμη και στην προσπάθεια υπεράσπισης από την πλευρά του σαφώς καθορισμένων εδαφικών περιοχών, όπως ήταν οι ορεινοί όγκοι του Γράμμου και του Βισίου, ή του Μαίναλου. Σε αυτής της μορφής αγώνα, η υπεροπλία του ΕΕΣ σε τεθωρακισμένα οχήματα, πυροβολικό και αεροπορία θα μπορούσε να συντρίψει τις εχθρικές δυνάμεις, χωρίς να χρειάζεται να καταφύγει σε ανορθόδοξο πόλεμο. Με την άποψη των Αμερικανών συντάσσονταν και η ελληνική στρατιωτική ηγεσία, η οποία είχε κατά νου τη δημιουργία ενός βαριά εξοπλισμένου τακτικού στρατού, που θα μπορούσε να αντιπαρατεθεί, εάν απαιτούνταν στις ένοπλες δυνάμεις των γειτονικών κομμουνιστικών χωρών, μετά το τέλος της εμφύλιας σύγκρουσης. Έχοντας ως δεδομένο τα παραπάνω, όταν τον Ιούλιο του 1948 η BMM ζήτησε την αύξηση του αριθμού των εκπαιδευόμενων καταδρομέων και την έμφαση στην εκπαίδευση επί αντικειμένων χειμερινού ορεινού αγώνα για την καταδίωξη των Μονάδων του ΔΣΕ, ο Διοικητής της JUSMPAG, Στρατηγός Van Fleet αρνήθηκε και το ΓΕΣ συντάχθηκε με την άποψή του¹¹⁴. Γενικά μπορεί να ειπωθεί ότι από το 1948 και μέχρι το τέλος του Εμφυλίου η Αμερικανική πλευρά πίεζε τη BMM για τη μη μετάβαση μελών της στη ζώνη των επιχειρήσεων¹¹⁵.

Το τέλος των επιχειρήσεων και η τελική επικράτηση των δυνάμεων του ΕΣ επί του ΔΣΕ, φάνηκε ότι επιβεβαίωσαν τις προταθείσες στρατηγικές των Βρετανών. Τα διδάγματα από τον Ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο, φάνηκαν χρήσιμα στις Βρετανικές ΕΔ και τους συμμάχους τους, όταν χρειάστηκε να εφαρμόσουν τις ίδιες τακτικές εναντίον των κομμουνιστών ανταρτών του Εθνικού Απελευθερωτικού Στρατού της Μαλαισίας (Malayan National Liberation Army / MNLA).

¹¹⁴ Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι σε αυτό το στάδιο του πολέμου η επιρροή της ΒΣΑ έφθινε συνεχώς, μιας και όλα τα υλικά και χρήματα για τη συντήρηση, εξοπλισμό και οργάνωση του ΕΣ προέρχονταν από τις ΗΠΑ. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι Έλληνες επιτελείς συντάσσονταν εκόντες άκοντες με την Αμερικανική πλευρά, η οποία καθόριζε και τη ροή αυτής της βοήθειας.

¹¹⁵ Δημητράκης, Π., σελ. 19.

Η Αμερικανική Στρατιωτική Αποστολή

Όπως και οι προκάτοχοί τους Βρετανοί, έτσι και οι Αμερικανοί δεν ήταν άγνωστοι στους Έλληνες. Κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ είχαν εγκατασταθεί στα ελληνικά βουνά αποσπάσματα του OSS (προκάτοχος της CIA), με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών, τη διενέργεια δολιοφθορών εναντίον των γερμανικών δυνάμεων και τη διάσωση και φυγάδευση σύμμαχων αεροπόρων που είχαν καταρριφθεί σε ελληνικό έδαφος. Αποστολή τους επίσης ήταν ο εξοπλισμός, εκπαίδευση και χρηματοδότηση ελληνικών αντιστασιακών οργανώσεων και ομάδων που θα τους βοηθούσαν στο έργο τους. Τα μέλη τους μάλιστα ήταν στην πλειοψηφία τους Ελληνοαμερικανοί. Σε χρονικό διάστημα 219 ημερών (από τις 23 Απριλίου έως τις 20 Νοεμβρίου 1944), αναπτύχθηκε στην Ελλάδα ο Γ' Λόχος του 2671 Ειδικού Τάγματος Αναγνωρίσεων, ο οποίος δρούσε μαζί με τα Ελληνικά αντάρτικα τμήματα και υπό τη διοίκηση των Βρετανών αξιωματικών του SOE. Ο Λόχος προέκυψε από το 122 Ανεξάρτητο Τάγμα Πεζικού, που ήταν επανδρωμένο σχεδόν αποκλειστικά από Έλληνες και συγκροτήθηκε μετά από αίτηση της εξόριστης Ελληνικής κυβέρνησης, μετά την είσοδο των ΗΠΑ στον Β' ΠΠ. Ο Λοχαγός Φρανκ Μπλάνας, ορίστηκε το Μάιο ως ο Ανώτερος Αξιωματικός της Επιχειρησιακής Ομάδας στην Ελλάδα, με καθήκοντα συνδέσμου μεταξύ των ομάδων (που είχαν ως αποστολή την εκτέλεση δολιοφθορών) και των Βρετανών αξιωματικών που διοικούσαν τις περιοχές στις οποίες οι ομάδες ενεργούσαν. Συνολικά αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα οκτώ ομάδες και κινήθηκαν σε ένα πολύ μεγάλο μέρος της ηπειρωτικής χώρας. Χιλιάδες ντόπιοι γνώριζαν την ύπαρξή τους στην κατεχόμενη χώρα και πολλοί κάτοικοι είχαν έρθει σε άμεση επαφή μαζί τους. Λόγω του μεγάλου ποσοστού κατοίκων οι οποίοι είχαν τουλάχιστον ένα συγγενή τους μετανάστη στις ΗΠΑ και της μη ανάμειξης μέχρι εκείνη την εποχή της Αμερικής στα ελληνικά πολιτικά πράγματα, η υποδοχή τους ήταν εξαιρετικά ευμενής και έτυχαν ευρύτατης αποδοχής¹¹⁶.

Η αλλαγή στο βαθμό εμπλοκής των ΗΠΑ στα ελληνικά πολιτικά και στρατιωτικά πράγματα ήρθε τον Φεβρουάριο του 1947, όταν στις 21 του μήνα η

¹¹⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δράση τους στην Ελλάδα, προτείνεται η έκδοση της ΓΕΣ/ΔΙΣ *Οι Ελληνοαμερικανοί Εθελοντές στην Εθνική Αντίσταση*, Αθήνα, 2005

βρετανική κυβέρνηση ενημέρωσε την αμερικανική ότι θα διέκοπτε τη στρατιωτική και οικονομική βοήθεια προς την ελληνική και τουρκική κυβέρνηση μετά την 31^η Μαρτίου, του ίδιου έτους. Η Βρετανική πλευρά ζήτησε από τις ΗΠΑ να αναλάβουν το κόστος της παροχής βοήθειας σε αυτές τις χώρες. Η κυβέρνηση του Προέδρου Τρούμαν (Truman) κατάφερε και πέρασε νόμο από το Κογκρέσο με το οποίο εγκρίθηκε ποσό \$400 εκατ., αρχής γενομένης από την 22 Μαΐου 1947. Αυτό που αποκλήθηκε «*Δόγμα Τρούμαν*» έδινε έμφαση στην παροχή βοήθειας σε όσες χώρες αντιμετώπιζαν την «*κομμουνιστική απειλή*». Δεν προέβλεπε την ενεργό εμπλοκή Αμερικανικών δυνάμεων και η ευθύνη του αγώνα ήταν αποκλειστικά των βοηθούμενων χωρών¹¹⁷.

Η αμερικανική κυβέρνηση την εποχή εκείνη άρχιζε να συνειδητοποιεί ότι θα έπρεπε να αναπτύξει μία παγκόσμια στρατηγική για την προάσπιση των συμφερόντων της και να εγκαταλείψει την πολιτική του απομονωτισμού που ήταν δημοφιλής σε μεγάλα τμήματα της κοινωνίας, αλλά και των πολιτικών ελίτ. Μπορεί να ήταν αντίθετη στην αποκατάσταση της αποικιοκρατίας των ευρωπαϊκών χωρών (Μ. Βρετανίας, Γαλλίας, Ολλανδίας), αλλά από την άλλη δεν ήθελε οι νέες χώρες που θα προέκυπταν από τη διάλυση των παλιών αυτοκρατοριών να περιέλθουν υπό την πολιτική και οικονομική επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος και η αμερικανική εμπλοκή σε αυτόν θα πρέπει να ειδωθεί υπό αυτό το πρίσμα και να συνεξεταστεί με τα τεκταινόμενα στις υπόλοιπες περιοχές της υφελίου. Την εποχή εκείνη οι Αμερικανοί είχαν γίνει μάρτυρες της παραβίασης των όσων είχαν συμφωνηθεί στη Γιάлта, από την πλευρά του Στάλιν και είχαν παρακολουθήσει, ανήμποροι να αντιδράσουν, την εγκαθίδρυση κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Την ίδια εποχή η Σοβιετική Ένωση πίεζε την Τουρκία για να προβεί σε παραχωρήσεις, με κυριότερη την αναθεώρηση της Συνθήκης του Μοντρέ για το καθεστώς των Στενών των Δαρδανελίων. Στο Ιράν οι Σοβιετικοί καθυστέρουσαν να εκκενώσουν το τμήμα της χώρας που είχαν καταλάβει από κοινού με τους Βρετανούς κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ και προσπαθούσαν να αποσπάσουν εδάφη του και να προσδέσουν την υπόλοιπη χώρα στο Σοβιετικό άρμα. Στο Βιετνάμ είχε ήδη ξεκινήσει ο αγώνας των

¹¹⁷ Κόντης, Β. *Η Αγγλοαμερικανική Πολιτική και το Ελληνικό Πρόβλημα: 1945 – 1949*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1986, σσ. 235 – 262.

κομμουνιστών – εθνικιστών Βιετμίνχ εναντίον των Γάλλων, ενώ και στην Ινδονησία οι Ολλανδοί προσπαθούσαν μάταια να αποκαταστήσουν την απολεσθείσα κυριαρχία τους. Στην Κίνα μαίνονταν ο εμφύλιος ανάμεσα στους κομμουνιστές του Μάο Τσε Τουνγκ και τους εθνικιστές του Τσιάνγκ Κάι Σεκ, με τους δεύτερους να προσπαθούν απεγνωσμένα να διατηρήσουν τις θέσεις τους στο μέτωπο της Μαντζουρίας (παρόλο που ο ίδιος ο Στάλιν είχε αναγνωρίσει το καθεστώς του Τσιάνγκ ως τη νόμιμη κυβέρνηση της χώρας). Όλα αυτά τους γέμιζαν φόβο και αγωνία για τη θέση τους στον μεταπολεμικό κόσμο και ανησυχία για την τύχη των οικονομικών και γεωστρατηγικών συμφερόντων τους.

Πριν ληφθεί η απόφαση από τον Πρόεδρο Τρούμαν για την εμπλοκή των ΗΠΑ στις Ελληνικές υποθέσεις, έπρεπε να έχει άμεση αντίληψη της εδώ κατάστασης. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αμερικανικής πολιτικής για την Ελλάδα έπαιξαν ο Πρέσβης στη χώρα, Lincoln MacVeagh και ο Mark Ethridge, επικεφαλής της Ειδικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Βαλκάνια (United Nations Special Committee on the Balkans / UNSCOB) στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τον John Walmsley¹¹⁸, η εκτίμηση των παραπάνω αξιωματούχων βασίστηκε σε πληροφορίες και αναφορές που λάμβαναν από το προσωπικό του Ακόλουθου Άμυνας (AKAM) των ΗΠΑ στην Αθήνα. Την εποχή εκείνη χρέη AKAM εκτελούσε ο Σχης Donald Wackwitz, ο οποίος προέρχονταν από την Αεροπορία Στρατού¹¹⁹, είχε τοποθετηθεί στη θέση αυτή στις 30 Ιανουαρίου 1946 και εκτελούσε παράλληλα και χρέη Αεροπορικού Ακολούθου. Ο παραπάνω, μάλλον δεν ήταν και τελείως ο κατάλληλος άνθρωπος για τη θέση αυτή. Σχεδόν αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, άρχισε να «βομβαρδίζει» τους ανωτέρους του με αναφορές παραπνοούμενος για έλλειψη προσωπικού, διαθέσιμου χώρου εργασίας και εξοπλισμού, παράγοντες οι οποίοι περιορίζαν σοβαρά, κατά την άποψή του, την αποδοτικότητα του πόστού του. Στην πραγματικότητα η δύναμη του γραφείου του ανέρχονταν σε 4 αξιωματικούς και 3 οπλίτες, οι οποίοι μέχρι το

¹¹⁸ Walmsley, J., *US Military Advisers in Greece: The Development of United States Military Assistance and Counterinsurgency Operations During the Civil War*, Ohio State University, USA, 2003. Προσβάσιμο στο <http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/Walmsley%20John%20K.pdf?osu1208899469>, την 12 Δεκ 12. Το παρόν κείμενο αποτελεί την μεταπτυχιακή εργασία του συγγραφέα, στο Ohio State University το 2003.

¹¹⁹ Το 1946 η USAF (United States Air Force) δεν αποτελούσε ακόμα ξεχωριστό Κλάδο των ΕΔ των ΗΠΑ. Η επίσημη ονομασία ήταν USAAF (United States Army Air Force).

Νοέμβριο του 1946 είχαν ενισχυθεί από άλλους 7 αξιωματικούς και 7 οπλίτες, καθιστώντας το γραφείο του το μεγαλύτερο γραφείο ΑΚΑΜ των Βαλκανίων. Παρόλο που ο Πρέσβης αναγνώριζε την επαγγελματική ανεπάρκεια του Wackwitz, εν τούτοις σε αναφορές του εκθείαζε την *«αφοσίωση στο καθήκον, την ακατάβλητη ενεργητικότητά και το πνεύμα συνεργασίας του»*. Σε επιστολή του στο Πεντάγωνο ο MacVeagh έγραφε ότι *«ούτε η εκπαίδευσή του, ούτε οι ικανότητές του τον καθιστούν ιδιαίτερα κατάλληλο για τα παρόντα καθήκοντά του. Παρόλα αυτά έχει επιδείξει ένταση και πίστη στην εργασία του»*¹²⁰. Για θέματα πληροφοριών, ο Πρέσβης προτιμούσε να βασίζεται στον Αντισυνταγματάρχη Μίλερ (Miller) (Βοηθό ΑΚΑΜ), ο οποίος προέρχονταν από το Πεζικό και είχε υπηρετήσει ως Διοικητής Τάγματος Αλεξιπρωτιστών κατά το Β' ΠΠ. Ο Miller είχε την ικανότητα να αποκτάει έγκυρες και έγκαιρες πληροφορίες από προσωπικές αναγνωρίσεις, από τις επαφές του στο ΓΕΣ, καθώς και από μέλη της βρετανικής αντικατασκοπείας. Παρείχε συχνά πληροφορίες για τις δραστηριότητες των ανταρτών στα βόρεια σύνορα και ο MacVeagh συχνά προωθούσε στην Ουάσινγκτον τις αναφορές του, καθώς και τις εκτιμήσεις του περί Σοβιετικής υποστήριξης στους αντάρτες¹²¹. Ο Mark Ethridge ως πρόεδρος της UNSCOB, παρόλο που πέρασε αρκετούς μήνες στη χώρα χωρίς να μπορέσει να βρει ισχυρές αποδείξεις περί υποστήριξης των ανταρτών από τις γειτονικές χώρες, καθώς και παραβιάσεις της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας από αυτές, εν τούτοις υιοθέτησε και αυτός τις εκτιμήσεις του Miller περί επικείμενης κατάρρευσης της Ελλάδας και υπαγωγής της υπό κομμουνιστικό έλεγχο, καθώς και επακόλουθης απώλειας όχι μόνο της χώρας, αλλά και της Μέσης Ανατολής και ακολούθως της Γαλλίας και της Ιταλίας¹²².

Εν τω μεταξύ, πριν τη δήλωση αδυναμίας των Βρετανών, είχε καταφτάσει στην Αθήνα στις 18 Ιανουαρίου 1947 (δηλαδή 4 εβδομάδες νωρίτερα) μια αποστολή με επικεφαλής τον Πωλ Πόρτερ (Paul Porter), η οποία αποκλήθηκε Αμερικανική Οικονομική Αποστολή (American Economic Mission to Greece). Λίγο αργότερα, στις 30 Ιανουαρίου, αφίχθη και η αποστολή των Η.Ε. που θα ερευνούσε

¹²⁰ John Walmsley, σελ. 31.

¹²¹ Στο ίδιο, σελ. 32.

¹²² Εδώ βλέπουμε μια ακόμα ένδειξη της «Θεωρίας του Ντόμινο» που διατυπώθηκε και θεωρητικοποιήθηκε ξεκάθαρα επί προεδρίας Αϊζενχάουερ και Κέννεντι.

τις καταγγελίες της ελληνικής κυβέρνησης, ότι οι όμορες προς βορρά χώρες ευθύνονταν για τη συνέχιση του Εμφυλίου Πολέμου, με την παροχή υποστήριξης και ασύλου στους αντάρτες. Η έκθεση Πόρτερ περιέγραφε με μελανά χρώματα την κατάσταση στην Ελλάδα. Η χώρα είχε έλλειμμα \$87 εκατ. για το οικονομικό έτος που έληγε στις 31 Μαρτίου 1947. Για το επόμενο οικονομικό έτος, η ελληνική κυβέρνηση υπολόγιζε έξοδα \$421 εκατ. και έσοδα \$256 εκατ. Εκ των πραγμάτων λοιπόν, η χορήγηση βρετανικής βοήθειας προς τον ΕΕΣ θα έπρεπε να συνεχιστεί. Σύμφωνα με την εκτίμησή του, τα οικονομικά προβλήματα της χώρας θα μπορούσαν να επιλυθούν εάν η κυβέρνηση έκανε γενναίες περικοπές στις αμυντικές δαπάνες και αύξανε τους φόρους, αν οι ΗΠΑ προμήθευαν τρόφιμα και εάν οι Βρετανοί συνέχιζαν την αποστολή βοήθειας προς τον ΕΕΣ¹²³. Ο Πόρτερ θεωρούσε ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν είχε δώσει δείγματα ότι θα μπορούσε να σταθεροποιήσει την κατάσταση ή να προβεί στη λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων. Σύμφωνα με τον John Walmsley¹²⁴, ο Πόρτερ δεν ήταν αρχικά βέβαιος ότι άξιζε τον κόπο η βοήθεια προς την Ελλάδα, ή ότι η ελληνική κυβέρνηση θα ήταν ικανή να διεξάγει τον πόλεμο και να ανασυντάξει τη χώρα, αλλά μεταπείστηκε από τον Ethridge, ο οποίος ήταν στενός του φίλος και από τον MacVeagh, ενώ εμμέσως εξέφραζε και τις απόψεις του Miller και του γραφείου του ΑΚΑΜ στην Αθήνα.

Στην Μεγάλη Βρετανία η εξαγγελία του Προέδρου ενώ έγινε δεκτή με ανακούφιση και ικανοποίηση από το Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ) και τον Τσόρτσιλ, η αριστερή πτέρυγα του κυβερνώντος Εργατικού Κόμματος, την καταδίκασε απερίφραστα ως την διακήρυξη δημιουργίας μιας «Αμερικανικής Αυτοκρατορίας», η οποία σχηματίζονταν με ιδιαίτερη έμφαση στην πλούσια σε πετρέλαια Μέση Ανατολή. Στην υπόλοιπη Ευρώπη οι αντιδράσεις των πολιτικών

¹²³ Κόντης, Β., σελ. 235. Η εκτίμηση του Πόρτερ δείχνει τον βαθμό της άγνοιάς του, για τις πραγματικές συνθήκες στη χώρα. Πώς θα ήταν δυνατόν η κυβέρνηση να περικόψει τις αμυντικές δαπάνες εν μέσω ενός εμφυλίου πολέμου και πώς θα συνέχιζαν οι Βρετανοί τη χορήγηση βοήθειας, ενώ είχαν δηλώσει ότι δεν αντέχουν άλλο; Επίσης πώς θα μπορούσε η κυβέρνηση να αυξήσει τους φόρους, χωρίς να τροφοδοτήσει περαιτέρω τη δυσαρέσκεια του λαού, ή ακόμα και εάν τους αύξανε πώς θα μπορούσε να τους συλλέξει όταν προσπαθούσε να αναδιοργανώσει τον διαλυμένο κρατικό μηχανισμό. Για να μη μιλήσουμε ότι τυχόν τέτοιο μέτρο σε μια κατεστραμμένη οικονομία θα στέγνωνε την αγορά και από αυτό το λίγο ρευστό που κυκλοφορούσε, επιτείνοντας την οικονομική δυσπραγία.

¹²⁴ John Walmsley, σελ. 30.

κύκλων διέφεραν αναλόγως της πολιτικής τους τοποθέτησης σε σχέση με τον διαμορφούμενο Ψυχρό Πόλεμο¹²⁵.

Από τη στιγμή που αποφασίστηκε η ενεργός εμπλοκή των ΗΠΑ στις Ελληνικές υποθέσεις, ήταν απαραίτητος ο καθορισμός της δύναμης του απαραίτητου προσωπικού που θα έρχονταν στη χώρα, η σύνθεσή του και ο τρόπος κατανομής της βοήθειας. Ξεκίνησε ένας γύρος ακροάσεων Αμερικανών πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων στην Επιτροπή Εξωτερικών Σχέσεων της Βουλής των Αντιπροσώπων, με καταθέσεις αξιωματούχων και από την Ελλάδα, μεταξύ αυτών του Πρέσβη Lincoln MacVeagh και του Αντισυνταγματάρχη Allen Miller, βοηθού ΑΚΑΜ στην Αθήνα. Στην κατάθεσή του ο Υπουργός Πολέμου, Ρόμπερτ Πάτερσον (Robert Paterson), ισχυρίστηκε κατ' επανάληψη ότι το αμερικανικό στρατιωτικό προσωπικό που θα αποστέλλονταν στην Ελλάδα, θα αποτελούνταν από 10 έως 40 άτομα.

Τον Ιούνιο του 1947 εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα η Μεικτή Ομάδα Στρατιωτικής Βοήθειας των Ηνωμένων Πολιτειών προς την Ελλάδα (ΜΟΣΒΗΠΕ) (Joint United States Military Aid Group, Greece / JUSMAGG), της οποίας ένα τμήμα ήταν η Στρατιωτική Ομάδα των Ηνωμένων Πολιτειών για την Ελλάδα (ΣΟΗΠΕ) (United States Army Group Greece / USAGG) . Αποστολή της ήταν να εποπτεύει το πρόγραμμα διανομής της βοήθειας των ΗΠΑ για τον ΕΕΣ. Καθήκον της ήταν ο προγραμματισμός του υλικού, η εποπτεία παράδοσης των εφοδίων, η αποθήκευση, συντήρηση και αξιοποίησή τους, καθώς και η παροχή συμβουλών και βοήθειας προς τον ΕΕΣ για θέματα τεχνικά, εκπαίδευσης και οργάνωσης. Για την εκτέλεση της αποστολής της η ΣΟΗΠΕ είχε οργανωθεί σε δύο Κλάδους. Ο ένας κλάδος (G3) ήταν υπεύθυνος για την παροχή συμβουλών και βοήθειας προς τον ΕΣ σχετικά με τη σύνταξη των στρατιωτικών σχεδίων, την οργάνωση, τις επιχειρήσεις και την εκπαίδευση, σύμφωνα με τα ισχύοντα στρατιωτικά δόγματα των ΗΠΑ. Επίσης ήταν υπεύθυνος για την παροχή συμβουλών και βοήθειας στη λειτουργία και την τακτική χρησιμοποίηση των παρεχόμενων υλικών. Ο άλλος κλάδος (G4) ήταν υπεύθυνος για την παροχή συμβουλών για θέματα διοικητικής

¹²⁵ Σφήκας, Θ., σελ. 133 – 144.

μέριμνας και βοήθειας προς τον ΕΕΣ και επόπτευε τις ενέργειες που αφορούσαν θέματα υλικού του.

Επισημώς οι Αμερικανοί στρατιωτικοί δεν συμμετείχαν στις επιχειρήσεις και δεν αναλάμβαναν πολεμικές αποστολές. Στο ντοκιμαντέρ όμως των Ροβήρου Μανθούλη, Παναγιώτη Καραμπίνη και Κωνσταντίνου Μωριάτη «*Βίοι Παράλληλοι του Εμφυλίου*»¹²⁶, φαίνεται ξεκάθαρα η συμμετοχή ενός Αμερικανού ανώτερου Υπαξκού δίπλα σε έναν Έλληνα στρατιώτη χειριστή οπλοπολυβόλου Bren, σε ρόλο παρατηρητή – καταδείκτη στόχων κατά τη διάρκεια μιας μάχης (μιας και το όπλο βάλει).

Η κλιμάκωση των επιχειρήσεων και η αύξηση της Αμερικανικής εμπλοκής στον εξοπλισμό, εκπαίδευση και επιτήρηση των επιχειρήσεων, οδήγησε και σε αύξηση της επιρροής των στρατιωτικών, εις βάρος της Αμερικανικής Πρεσβείας. Η Αμερικανική Στρατιωτική Αποστολή σχεδόν αυτονομήθηκε και ενημέρωνε περί των σχεδίων και προθέσεων της την Πρεσβεία, μόνο εθιμοτυπικά και επιφανειακά¹²⁷.

Αυτό το οποίο έπρεπε να επεξεργαστούν οι Αμερικανοί στην εμπλοκή τους στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο, ήταν ένα δόγμα για την καταστολή ανατρεπτικών εξεγέρσεων (counterinsurgency doctrine ή αλλιώς COIN doctrine). Η προηγούμενη εμπειρία των Αμερικανών εστιάζονταν στον ανταρτοπόλεμο που είχαν αντιμετωπίσει στις Φιλιππίνες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, καθώς και από την εμπλοκή τους στις διάφορες χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής. Στις παραπάνω χώρες οποιεσδήποτε στασιαστικές κινήσεις αποθαρρύνονταν από την παρουσία σημαντικών τακτικών αμερικανικών δυνάμεων, ή την απειλή ανάπτυξης τέτοιων. Ήταν η πρώτη φορά που οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν την ανάγκη να επέμβουν για την καταστολή μιας εξέγερσης, χωρίς την αποστολή μάχιμων δυνάμεων σε μία κυρίαρχη χώρα. Η Ελλάδα αντιπροσώπευε μία από τις πρώτες φορές που στρατιωτικό προσωπικό των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, στην περίπτωση αυτή στρατιωτικοί σύμβουλοι, εμπλάκηκαν σε αντισταρτικές επιχειρήσεις με μάχιμα τμήματα που δεν υπάγονταν υπό τον άμεσο επιχειρησιακό

¹²⁶

<http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=75977&autostart=0>, επεισόδιο 5, την 25 Οκτ 12.

¹²⁷ Αυτό δημιούργησε ένα προηγούμενο που θα το δει κάποιος να επαναλαμβάνεται κυρίως στο Βιετνάμ, τόσο στην πρώτη φάση του πολέμου εκεί, όταν έπρεπε να υποστηρίξουν τους Γάλλους, όσο και στο μεσοδιάστημα από την ανακήρυξη του κράτους του Νοτίου Βιετνάμ και την ανταρσία των Βιετκόνγκ, μέχρι την άμεση εμπλοκή των Αμερικανικών στρατευμάτων, το 1965.

έλεγχό τους και χωρίς να υπάρχει προηγούμενο αποικιακό παρελθόν. Κατ' αυτό τον τρόπο δεν υπήρχε ένα επίσημο στρατιωτικό και πολιτικό δόγμα επιχειρήσεων, αλλά υπήρχαν απλώς διάφορες οδηγίες που αφορούσαν συμπεράσματα που είχαν εξαχθεί από προηγούμενες εμπειρίες.

Η οικονομική βοήθεια που αποφασίστηκε να διατεθεί στην Ελλάδα αφορούσε στο ποσό των 300.000.000\$ και τα μισά από αυτά έπρεπε να κατευθυνθούν σε έργα αποκατάστασης της κατεστραμμένης χώρας. Η κλιμακούμενη όμως βία και οι εκτεταμένες καταστροφές που προκαλούσαν οι πολεμικές επιχειρήσεις, κατέστησαν αυτό τον στόχο ανέφικτο. Έγινε αντιληπτό ότι η αποκατάσταση των κατεστραμμένων υποδομών και η επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας, έπρεπε να περιμένουν το τέλος των επιχειρήσεων. Ο Eugene Clay, ο επικεφαλής οικονομικού τομέα της AMAG, μετέφερε επιπλέον 9.000.000\$ στα κονδύλια που προορίζονταν για το στρατό, κατόπιν πρότασης του Αντισυνταγματάρχη Miller. Αυτά τα κονδύλια προορίζονταν αρχικά για έργα υποδομής στον αγροτικό τομέα και τελικά κατευθύνθηκαν για την αύξηση των δυνάμεων του ΕΕΣ κατά επιπλέον 20.000 άνδρες, οι οποίοι ήδη υπηρετούσαν, για χρονικό διάστημα 3 επιπλέον μηνών¹²⁸. Οι παραπάνω διαπιστώσεις έγιναν αποδεκτές και από την Ουάσινγκτον. Όπως αναφέρει ο George McGee, ο συντονιστής του προγράμματος βοήθειας σε Ελλάδα και Τουρκία «όταν οι αντάρτες ανατίναξαν κάποιες από τις γέφυρες, τις οποίες μόλις είχαμε κατασκευάσει, τότε χωρίς να πάρω την έγκριση κανενός έξω από την Υπηρεσία, έστειλα στο Υπουργείο Οικονομικών μια επιταγή που μετέφερε 50.000.000\$ από το ελληνικό οικονομικό πρόγραμμα στο Υπουργείο Πολέμου για τη διάθεσή του στην κατανίκηση των ανταρτών. Κανένας δεν έφερε αντίρρηση και δεν έκανε ερωτήσεις»¹²⁹.

Το εύρος της βοήθειας που αντιστοιχούσε σε αυτό το ποσό (τα 300.000.000\$), περιελάμβανε: 47 αεροσκάφη C – 47 (τα γνωστά Dakota), 10.639 οχήματα, 11.907 μουλάρια, 4.030 πυροβόλα και όλμοι, 159.922 ελαφρά όπλα (κυρίως τυφέκια), 45.400.000 γαλόνια βενζίνη, 5.549.929 βλήματα πυροβολικού

¹²⁸ Jones, H., *A New Kind of War – America's Global Strategy and the Truman Doctrine in Greece*, Oxford University Press, New York, 1989, σελ. 95.

¹²⁹ Walmsley, J., σελ. 39.

και όλμων, 445.042.245 πυρομαχικά ελαφρών όπλων, 1.140 εντοπιστές ναρκών, 7.063 σταθμούς ασυρμάτου, 15.119 μίλια τηλεφωνικό καλώδιο, 1.759.843 ζευγάρια άρβυλα και παπούτσια, 1.137.894 μάλλινες μπλούζες, 76.364 τόνους βρώμης (για ζωοτροφή)¹³⁰.

Ο Πρόεδρος Τρούμαν αναγνώρισε επίσης τον κίνδυνο από τις δραστηριότητες των ανταρτών στην Ελλάδα και ενέκρινε τη μεταφορά επιπλέον 23.000.000\$ από το οικονομικό στο στρατιωτικό πρόγραμμα. Τα επιπλέον κεφάλαια χρηματοδότησαν τη δημιουργία επιπλέον μονάδων Εθνοφρουράς, για την άμυνα χωριών και πόλεων, με σκοπό την απελευθέρωση μονάδων του ΕΕΣ από αποστολές στατικής φύλαξης, για την καταδίωξη των ανταρτών. Τελικά, από το 1947 έως το 1949 τα κονδύλια που διατέθηκαν για τις πολεμικές επιχειρήσεις ήταν κατά πολύ περισσότερα από τα αντίστοιχα για τον πολιτικό – οικονομικό τομέα. Από τον Σεπτέμβριο 1947, οπότε ξεκίνησε το πρόγραμμα, έως το Μάρτιο 1949, στο απόγειο του προγράμματος στρατιωτικής βοήθειας, αυτή αυξήθηκε από τα 25.000.000\$ στα 270.000.000\$¹³¹. Ένα άλλο παράδειγμα της αυξημένης σημασίας του στρατιωτικού προγράμματος εις βάρος του πολιτικού, φαίνεται στις τριμηνιαίες ενημερώσεις των μελών του Κογκρέσου από τον Πρόεδρο Τρούμαν. Στη δεύτερη αναφορά του που κάλυπτε την περίοδο μέχρι το Δεκέμβριο του 1947, η αναφορά στη στρατιωτική κατάσταση κάλυπτε επτά σελίδες, ενώ η αντίστοιχη στον πολιτικό – οικονομικό τομέα είκοσι πέντε. Λιγότερο από 18 μήνες μετά, στην έβδομη αναφορά, δεκαπέντε σελίδες αφορούσαν την στρατιωτική κατάσταση, ενώ ο πολιτικός – οικονομικός τομέας μόνο μία.

Πέρα από τις αλλαγές στις προτεραιότητες που αφορούσαν στην κατανομή των κονδυλίων, αλλαγές υπήρξαν και στην AMAG, με την αύξηση του ρόλου της USAGG. Βασισμένοι στις εισηγήσεις του Βοηθού AKAM, Miller, και του διοικητή της USAGG, Υποστράτηγου William Livesay, τόσο ο Griswold όσο και ο Πρέσβης MacVeagh, συνέστησαν την αύξηση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων και την αύξηση της αμερικανικής στρατιωτικής αποστολής. Δεν υπονοούσαν την ανάπτυξη μάχιμων τμημάτων, αλλά την επέκταση των επιχειρησιακών συμβουλών που

¹³⁰ Paul Braim, *The Will to Win – The Life of General James A. Van Fleet*, Naval Institute Press, Annapolis, USA, 2001, σελ. 192.

¹³¹ Οι αριθμοί αφορούν ποσά που είχαν προβλεφθεί για το οικονομικό έτος.

παρέχονταν στις ένοπλες δυνάμεις και κατ' επέκταση την αύξηση του αριθμού των συμβούλων που θα την παρείχαν.

Με την άφιξη της η USAGG, η οποία αποτελούνταν από 40 στρατιωτικούς και 20 πολίτες, άρχισε τη σύνταξη καταστάσεων που περιείχαν τις ανάγκες σε πολεμικό υλικό του ΕΕΣ και το συντονισμό των αποστολών εφοδιασμού, μεταξύ των Ελλήνων και των Βρετανών. Προέβη επίσης στην εκτίμηση των δυνατοτήτων των υπάρχουσών υποδομών. Κρίθηκε απαραίτητη η επέκταση, επιδιόρθωση ή ακόμα και κατασκευή έργων υποδομής σε λιμάνια, αεροδρόμια, σιδηροδρομικά και οδικά δίκτυα που θα υποδέχονταν, θα αποθήκευαν και θα διακινούσαν την άφιξη και διανομή της αμερικανικής βοήθειας. Παρόλο που ο ΕΕΣ χρησιμοποιούσε μια πλειάδα βρετανικού, γερμανικού και ιταλικού στρατιωτικού εξοπλισμού, εν τούτοις δεν ήταν εξοικειωμένος με τη χρήση του αμερικανικού. Έτσι η USAGG ανέλαβε τον επιπλέον ρόλο της εκπαίδευσης του ΕΕΣ στη χρήση και συντήρηση του αμερικανικής προέλευσης υλικού. Μέχρι τον Αύγουστο του 1947, Αμερικανοί εκπαιδευτές είχαν εγκατασταθεί μαζί με τους αντίστοιχους Βρετανούς ομολόγους τους στα τρία κύρια Κέντρα Εκπαίδευσης Νεοσυλλέκτων. Χρησιμοποιώντας αμερικάνικο εξοπλισμό, εκπαιδευτές στο Κέντρο Εκπαίδευσης Διαβιβάσεων (ΚΕΔΒ) στο Χαϊδάρι, στο Κέντρο Εκπαίδευσης Τεχνικού (KETX) στην Αθήνα και στη Σχολή Μηχανικού (ΣΜΧ) στο Λουτράκι, εφάρμοζαν ένα πρόγραμμα εξοικείωσης και εκπαίδευσης σε επιλεγμένο ελληνικό προσωπικό. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι Αμερικανοί εκπαιδευτές συνόδευαν τους εκπαιδευόμενους στις ασκήσεις για να διακριβώσουν την ορθή χρησιμοποίηση του υλικού, καθώς και για την παροχή επιτόπιας βοήθειας. Εντός ολίγων μηνών το προσωπικό της USAGG είχε εμπλακεί ενεργά σε καθημερινή βάση, στις τακτικές, επιχειρησιακές, στρατηγικές και πολιτικές εκφάνσεις του ελληνικού Εμφύλιου Πολέμου. Οι Αμερικανοί εκπαιδευτές γρήγορα συνειδητοποίησαν ότι η μετατροπή του ΕΕΣ σε μια αποτελεσματική πολεμική μηχανή, απαιτούσε περισσότερα από τη χρησιμοποίηση αμερικανικού εξοπλισμού. Από το Σεπτέμβριο του 1947, οι σύμβουλοι είχαν απομακρυνθεί από τις αρχικές προβλέψεις χρησιμοποίησής τους, παρέχοντας πληροφορίες και βοηθώντας τον ΕΕΣ στο σχεδιασμό των

επιχειρήσεων. Στα τέλη του Οκτωβρίου η USAGG προσέθεσε στο Επιτελείο της και ένα Τμήμα Σχεδιασμού και Πολιτικής¹³².

Στο Επιτελείο της USAGG αναγνώρισαν τρεις τομείς στους οποίους υστερούσε ο ΕΕΣ. Πρώτον ότι οι δυνάμεις του δεν επαρκούσαν για να επανδρώνουν σταθερά εκτεταμένες περιοχές. Δεύτερον ότι ο ΕΕΣ βρισκόταν υπό ασφυκτική πολιτική πίεση που τον υποχρέωνε να καθηλώνει τις δυνάμεις του για την προστασία ορισμένων ευαίσθητων και καίριων πολιτικά περιοχών. Το τρίτο πρόβλημα ήταν η συνισταμένη των δύο παραπάνω παραγόντων που δημιουργούσε ένα αμυντικό πνεύμα μεταξύ των Ελλήνων αξιωματικών¹³³.

Η λειτουργία δύο παράλληλων δομών που εφάρμοζαν την αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα δεν ήταν χωρίς προβλήματα. Η σχέση μεταξύ του Griswold, του επικεφαλής της AMAG, με τον Πρέσβη MacVeagh, ήταν δυσλειτουργική. Ο Αμερικανός πρέσβης αντιπαθούσε την τάση του πρώτου να ανακατεύεται στα εσωτερικά θέματα της ελληνικής πολιτικής σκηνής και θεωρούσε λάθος τη χρησιμοποίηση (ή την απειλή διακοπής) της αμερικανικής βοήθειας για την άσκηση πίεσης στους Έλληνες πολιτικούς. Η αδυναμία των δύο ανδρών να συνεργαστούν, αποτέλεσε πηγή προβληματισμού για τους πολιτικούς προϊσταμένους τους στην Ουάσινγκτον. Την ίδια στιγμή, ενώ και οι δύο συνιστούσαν την επέκταση της αποστολής των Αμερικανών συμβούλων στην Ελλάδα, εν τούτοις ήθελε ο καθένας, για λογαριασμό της υπηρεσίας του, να ελέγχει τη διαδικασία¹³⁴. Η αμερικανική ηγεσία, προκειμένου να αξιολογήσει τις προτάσεις των εκπροσώπων της στην Ελλάδα, έστειλε με άκρα μυστικότητα, τον Σεπτέμβριο του 1947, τον Υποστράτηγο Stephen Chamberlain, Διευθυντή της Διεύθυνσης Πληροφοριών του Στρατού (Army Intelligence), προκειμένου να εκτιμήσει επί τόπου την κατάσταση, έχοντας μάλιστα την απόλυτη εμπιστοσύνη του υπουργού Εξωτερικών, George Marshall¹³⁵. Από την παραπάνω κίνηση βλέπουμε μία στροφή της αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας, η οποία αντί να εμπιστεύεται τους εντεταλμένους διπλωμάτες τους στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής, να στρέφεται για την παροχή συμβουλών και εκτιμήσεων στην

¹³² Walmsley, J., σελ. 44.

¹³³ Στο ίδιο, σελ. 45.

¹³⁴ Jones, H., σελ. 72, 73 και 88.

¹³⁵ Walmsley, J., σελ. 45.

στρατιωτική ηγεσία. Επίσης παρατηρείται το φαινόμενο ένας στρατιωτικός να ενεργεί ως επιδιαιτητής σε μία διένεξη μεταξύ δύο υπηρεσιών του ΥΠΕΞ. Τον Οκτώβριο ο Chamberlain υπέβαλε την αναφορά του στον Στρατηγό Eisenhower, τον Αμερικανό Α/ΓΕΣ, συνιστώντας την επέκταση της αποστολής των Αμερικανών συμβούλων. Πρότεινε τη δημιουργία μιας καινούργιας αποστολής με τον τίτλο «*US Advisory and Planning Group*», υπό τον έλεγχο της αμερικανικής πρεσβείας, αλλά υπαγόμενη στο ΓΕΕΘΑ για την παροχή βοήθειας και συμβουλών στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις¹³⁶. Οι προτάσεις του Chamberlain έγιναν δεκτές και επιπλέον προσωπικό άρχισε να αφικνείται στην Ελλάδα από τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Η υπαγωγή της νέας υπηρεσίας υπό τον Αμερικανό πρεσβευτή, δυσaráστησε τον επικεφαλής της AMAG, ο οποίος απείλησε με παραίτηση εάν δεν ανακαλούνταν η απόφαση. Ως αποτέλεσμα ο Αμερικανός ΥΠΕΞ, αποφάσισε μία σολομώντεια λύση, σύμφωνα με την οποία η υπηρεσία θα υπάγονταν υπό την AMAG, εκτός σε ό, τι αφορούσε σε θέματα υψηλής πολιτικής, οπότε η τελική ευθύνη ήταν του πρεσβευτή. Τελικά ο MacVeagh μετατέθηκε στη Λισαβόνα, ενώ ο Griswold παραιτήθηκε, επιτρέποντας τη συγχώνευση των υπηρεσιών της AMAG και των λειτουργιών της πρεσβείας στο πρόσωπο του νέου πρέσβη των ΗΠΑ, Henry Grady, τον Ιούλιο του 1948.

Η νέα υπηρεσία έγινε γνωστή ως Joint United States Military Advisory and Planning Group (JUSMAPG) και είχε μία μοναδική στα χρονικά αλυσίδα διοικήσεως. Η υπηρεσία είχε άμεση πρόσβαση στο ΓΕΕΘΑ και πλήρη αρμοδιότητα σε όλα τα θέματα που άπτονταν της στρατιωτικής σφαίρας στην Ελλάδα, πλην αυτών που επηρέαζαν τη δραστηριότητα της AMAG. Η υπηρεσία υπάγονταν στην AMAG για όλα τα μη – στρατιωτικά θέματα. Επιπλέον ο αρχαιότερος αξιωματικός ήταν επικεφαλής όλου του στρατιωτικού, ναυτικού και αεροπορικού προσωπικού σε θέματα σχεδιασμού και επιχειρησιακών συμβουλών. Αυτός ο διακανονισμός αφαίρεσε κάθε πολιτικό έλεγχο επί των στρατιωτικών θεμάτων στην Ελλάδα. Η JUSMAPG οργανώθηκε επίσημα στις 31 Δεκεμβρίου 1947. Καθώς άρχισε να αφικνείται νέο προσωπικό, ο Υποστράτηγος Livesay ανέλαβε το επιπλέον έργο της διοίκησης τόσο της USAGG όσο και της JUSMAPG.

¹³⁶ Στο ίδιο, σελ. 46.

Η JUSMPAG άρχισε να οργανώνει και να προωθεί τους Αμερικανούς συμβούλους στα ελληνικά επιτελεία. Σε επίπεδο Μεραρχίας το κλιμάκιο αποτελούνταν από 8 συμβούλους που επέβλεπαν την εκπαίδευση και παρείχαν επιχειρησιακές συμβουλές. Παρόλο που οι σύμβουλοι επιτρέπονταν να συνοδεύουν τους Σχηματισμούς στις επιχειρήσεις, εν τούτοις απαγορεύονταν να συμμετέχουν οι ίδιοι σε αυτές. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του Livesay, οι σύμβουλοι ήταν εκπρόσωποι των ΗΠΑ και κάθε ενέργειά τους αντανakλούσε το κύρος της χώρας τους και πρωταρχική αποστολή τους ήταν να ανορθώσουν το κύρος και την επιθετικότητα του ΕΕΣ. Οι σύμβουλοι θα έπρεπε να το πετύχουν αυτό παρέχοντας συμβουλές, αλλά με τέτοιο τρόπο, ώστε ο Έλληνας αξιωματικός να νομίζει ότι η ιδέα πίσω από την απόφασή του ήταν δική του και όχι προϊόν αμερικανικής πίεσης. Αυτό γίνονταν για να μη τρωθεί το κύρος των Ελλήνων αξιωματικών μπροστά στους άνδρες τους και να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στις ικανότητές τους στη διοίκηση των Μονάδων τους¹³⁷. Παρόλες όμως τις καλές προθέσεις, πολλές φορές ορισμένοι δημοσιογράφοι ανέφεραν ότι οι Αμερικανοί σύμβουλοι φαίνονταν ότι αυτοί διοικούσαν τις Μονάδες, χωρίς να προσπαθούν ιδιαίτερα να κρύψουν το γεγονός αυτό¹³⁸. Επίσης παρόλο που επισήμως οι σύμβουλοι δεν έφεραν όπλα, εν τούτοις στην πράξη όλοι έφεραν ατομικό οπλισμό για την προσωπική τους ασφάλεια.

Ο Livesay παρέμεινε στην ηγεσία της JUSMPAG λιγότερο από ένα μήνα, μιας και αντικαταστάθηκε από τον Αντιστράτηγο James Van Fleet, κατόπιν απαίτησης του ΥΠΕΞ, Τζορτζ Μάρσαλ (George C. Marshall). Σύμφωνα με τον βιογράφο του Van Fleet, η απόφαση τοποθέτησής του πάρθηκε κατά τη διάρκεια των γάμων της Πριγκίπισσας Ελισάβετ II και του Πρίγκιπα Φιλίππου της

¹³⁷ Wittner, L., σελ. 242.

¹³⁸ Κατά το γνωστό επεισόδιο του βομβαρδισμού της Θεσσαλονίκης από τον ΔΣΕ, ένας δημοσιογράφος του πρακτορείου United Press, ανέφερε ότι ο Συνταγματάρχης Regnier, ο οποίος ασκούσε καθήκοντα συμβούλου, οδήγησε μία διμοιρία του ΕΕΣ για την κατάληψη μιας θέσης που κατείχαν οι αντάρτες. Η δημοσίευση προκάλεσε αναστάτωση, μιας και σύμφωνα με το νόμο, απαγορεύονταν σε Αμερικανούς να διοικούν ελληνικά στρατιωτικά τμήματα. Διενεργήθηκαν ανακρίσεις και τελικά το όλο θέμα καλύφτηκε. Η ερευνούσα επιτροπή κάλεσε σε εξέταση τον Συνταγματάρχη, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι απλώς συμβούλευε τον Έλληνα αξιωματικό και το δημοσιογράφο, ο οποίος κατέθεσε ότι δεν ήταν παρών ο ίδιος στο γεγονός, αλλά έγραψε το άρθρο του βασιζόμενος σε ελληνικές πηγές. Harris, W., *Instilling Aggressiveness: US Advisors and Greek Combat Leadership in the Greek Civil War, 1947 – 1949*, Combat Studies Institute Press, Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2013, σελ. 50.

Ελλάδας, στις 20 Νοεμβρίου 1947 στο Λονδίνο, όπου η Βασίλισσα Φρειδερίκη της Ελλάδας είχε προσωπική συνάντηση με τον Μάρσαλ. Εκεί φέρεται να εντυπωσίασε τον Αμερικανό Υπουργό Εξωτερικών με τις γνώσεις της περί διεθνούς πολιτικής και του έθεσε ένα αίτημα. Αναφερόμενη στον επικεφαλής του προγράμματος Στρατιωτικής Βοήθειας των ΗΠΑ προς την Ελλάδα είπε στον αμερικανό ΥΠΕΞ: «*Μας στείλατε έναν αξιωματικό του Εφοδιασμού*¹³⁹. *Εμείς αυτό που χρειαζόμαστε είναι έναν μάχιμο στρατηγό, κάποιον που να μπορεί να εκπαιδεύσει τους στρατιώτες μας στη μάχη εναντίον των κομμουνιστών συμμοριτών*»¹⁴⁰.

Ο Van Fleet πριν αναλάβει τα καθήκοντά του είχε ένα γύρο ενημερώσεων – συνεντεύξεων στην Ουάσινγκτον και στο Λονδίνο, όπου είχε συναντήσεις με τη βρετανική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία. Οι Βρετανοί προσπάθησαν να επηρεάσουν τον νεοτοποθετημένο στρατηγό και να τον κατευθύνουν να δεχθεί τις απόψεις τους γύρω από το ελληνικό ζήτημα. Οι απόψεις του Van Fleet για την ανάγκη ύπαρξης μιας ενιαίας αλυσίδας διοικήσεως και της αναδιοργάνωσης του συστήματος ελέγχου και διοίκησης των ελληνικών ΕΔ και κυρίως του ΕΕΣ, ήταν ταυτόσημες με των Βρετανών. Στο τακτικό – επιχειρησιακό σκέλος όμως οι απόψεις των δύο πλευρών διέφεραν. Οι Βρετανοί πίστευαν ότι το κλειδί για την επιτυχία του ΕΕΣ στο πεδίο της μάχης ήταν η ύπαρξη ισχυρής αεροπορικής υποστήριξης, κάτι που έβρισκε αντίθετο τον Αμερικανό, ο οποίος πίστευε ότι η αεροπορία δεν μπορούσε να αναλάβει ρόλους που θα έπρεπε να τους αναλαμβάνει ο ΕΕΣ. Έλεγε ότι υπερβολική επανάπαυση στην αεροπορία θα

¹³⁹ Βέβαια η Φρειδερίκη σε αυτό κάνει λάθος, διότι ο Livesay είχε σημαντική πολεμική εμπειρία, καθόσον είχε πολεμήσει στον Α' ΠΠ με τον βαθμό του υπολοχαγού και του λοχαγού, ενώ στον Β' ΠΠ είχε διοικήσει την 91^η Μεραρχία Πεζικού.

¹⁴⁰ Το γεγονός μνημονεύεται από τον Paul Braim στη βιογραφία του Στρατηγού Van Fleet, *The Will to Win*, σελ. 156 και από τον Σόλωνα Νεοκ. Γρηγοριάδη στο *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, 1941 – 1974, Τόμος Β' (Εμφύλιος – Ανένδοτος)*, Αθήνα, Polaris, 2010, σσ. 369 – 371. Δεν θεωρείται πιθανό πολιτικές αποφάσεις σε τόσο υψηλό επίπεδο και τόσο ζωτικής σημασίας να λαμβάνονται με βάση προσωπικές συμπάθειες ή αντιπάθειες, ή κάνοντας χρήση της προσωπικής γοητείας κάποιου ή κάποιας. Γνωρίζοντας τον χαρακτήρα του Μάρσαλ από τις περιγραφές των υφισταμένων του κατά τα χρόνια του Β' ΠΠ και νωρίτερα, αλλά και ως ΥΠΕΞ των ΗΠΑ κατά την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, είναι σχεδόν αδύνατο να επηρεάστηκε στις αποφάσεις του από τη Φρειδερίκη ή από οποιονδήποτε άλλο Έλληνα πολιτικό. Αυτό που αποδεικνύεται από τη στιχομυθία, εάν έλαβε χώρα (και είναι πολύ πιθανό να έλαβε), είναι ότι οι βασιλείς της Ελλάδας εννοούσαν να δρουν σαν κομματάρχες και όχι ως ανώτατοι πολιτειακοί άρχοντες υπεράνω πολιτικών παρατάξεων. Επίσης θεωρούσαν δεδομένο ότι μπορούσαν να υποκαθιστούν την υπεύθυνη ελληνική κυβέρνηση και να δρουν εν αγνοία της.

«κακομάθαινε τους Έλληνες», μιας και ο πόλεμος έπρεπε να κερδηθεί από τα χερσαία τμήματα, που θα έπρεπε να επιδείξουν την ανάλογη αποφασιστικότητα και επιθετικότητα, ώστε να έρθουν σε επαφή με τον εχθρό και να τον κερδίσουν με αγώνα εκ του συστάδην¹⁴¹. Ένα άλλο σημείο στο οποίο συμφωνούσαν και οι δύο πλευρές ήταν ότι οι πολιτικοί θα έπρεπε να ανακατεύονται όσο το δυνατόν λιγότερο στη διεύθυνση και σχεδιασμό των επιχειρήσεων, κάτι που ο Van Fleet ήταν αποφασισμένος να εργαστεί για να επιβάλλει, με την άφιξή του στην Αθήνα. Ήταν επίσης αποφασισμένος να μην αποδέχεται τις συνήθεις δικαιολογίες των Ελλήνων αξιωματικών περί ελλείψεων σε εξοπλισμό, προκειμένου να δικαιολογούν την αδράνειά τους και την έλλειψη επιθετικού πνεύματος.

Μία σημαντική αλλαγή στη σχέση της ελληνικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, με αυτήν της AMAG – JUSMAPG ήταν ότι ο Van Fleet αποτελούσε μέλος του Ανώτατου Συμβουλίου Εθνικής Άμυνας, αν και χωρίς δικαίωμα ψήφου. Το συμβούλιο αποτελούσε ένα πολιτικό – στρατιωτικό κυβερνητικό όργανο που ήταν υπεύθυνο για τη χάραξη της κυβερνητικής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής και αποτελεί τον πρόδρομο του σημερινού ΚΥΣΕΑ. Η παρουσία σε ένα τέτοιο όργανο ενός ξένου αξιωματούχου, έστω και χωρίς δικαίωμα ψήφου, εύλογα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η χώρα τελούσε ουσιαστικά υπό κηδεμονία. Τη στιγμή που η αμερικανική οικονομική και υλική βοήθεια ήταν ζωτικής σημασίας για τη συνέχιση και διεξαγωγή του πολέμου, είναι λογικό ο λόγος του αμερικανού αξιωματούχου να έχει βαρύνουσα σημασία. Το πόσο βαρύνουσα σημασία είχε ο λόγος του, γίνεται αντιληπτό από το γεγονός ότι από την πρώτη συνάντηση είχε ζητήσει να οριστεί ο Α/ΓΕΣ και διοικητής του ΕΕΣ, με σκοπό την ενοποίηση της αλυσίδας διοίκησης και να αποστρατευθούν κάποιοι ανώτατοι αξιωματικοί, ως αναποτελεσματικοί ή ανίκανοι¹⁴². Επίσης η AMAG πρότεινε στην ελληνική κυβέρνηση την ψήφιση νομοθεσίας που αποστράτευε ορισμένους Αντιστράτηγους και τους αντικαθιστούσε με άλλους ικανότερους. Η JUSMAPG επίσης ξεκίνησε ένα πρόγραμμα για τη βελτίωση της ποιότητας των υπαξιωματικών, σύμφωνα με το οποίο τους παρέχονταν κίνητρα απόδοσης, όπως καλύτεροι μισθοί, ευκαιρίες προαγωγής και ενθαρρύνοντας την ανάληψη πρωτοβουλιών από μέρους τους.

¹⁴¹ Braim, P., σελ.186.

¹⁴² Στο ίδιο, σελ.186, 187.

Ο Van Fleet αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι ο ρόλος του δεν ήταν μόνο στρατιωτικός, αλλά και πολιτικός, φρόντισε να δημιουργήσει καλές σχέσεις με το βασιλικό ζεύγος, καθώς και με τον Πρωθυπουργό της χώρας. Έχοντας υπόψη του επίσης το ρόλο που έπαιζε ο Τύπος τόσο για την ευνοϊκή κάλυψη των κυβερνητικών πεπραγμένων, όσο και για την υποστήριξη του ρόλου της Αμερικής στη διεξαγωγή του ελληνικού Εμφύλιου Πολέμου, δημιούργησε καλές και λειτουργικές σχέσεις με τους Έλληνες και ξένους δημοσιογράφους. Φρόντιζε πάντως σε κάθε συνάντηση με τους δημοσιογράφους να τονίζει τις ικανότητες της Ελληνικής πλευράς και να προσπαθεί να περιορίσει στο ελάχιστο την αμερικανική συμβολή. Βέβαια οι σχέσεις αυτές δεν ήταν ανέφελες, ούτε και οι δημοσιογράφοι ήταν ιδιαίτερα πρόθυμοι να γίνουν πειθήνια φερέφωνα της αμερικανικής και της κυβερνητικής προπαγάνδας.

Η τοποθέτηση του Van Fleet δεν σήμαινε και την εξομάλυνση όλων των προβλημάτων μεταξύ του τριγώνου Αμερικανική Πρεσβεία – AMAG – JUSMAPG. Το αντίθετο, οι σχέσεις του υπήρξαν προβληματικές, τόσο με τον Griswold όσο και με τον Grady. Σε κάποιο σημείο μάλιστα οι σχέσεις τους ήταν τόσο κακές, που ο Πρόεδρος Τρούμαν σκέφτηκε την αντικατάσταση του Van Fleet. Φοβούμενος ότι κάποια στιγμή θα έπρεπε να επιλέξει μεταξύ των δύο ανδρών, ο Τρούμαν έστειλε στην Ελλάδα τον Kenneth Royall, Υπουργό Στρατού (Secretary of the Army), για να εκτιμήσει την κατάσταση. Λόγω του γεγονότος όμως, ότι κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο Grady έλειπε στην Ουάσινγκτον, ο Van Fleet είχε την ευκαιρία να μονοπωλήσει τις συναντήσεις. Με την επιστροφή του στις ΗΠΑ, ο Royall ανέφερε στον Πρόεδρο ότι *«όλα βαίνουν καλώς στην Ελλάδα. Απλώς αφήστε ήσυχο τον Van Fleet και με τον Πρέσβη ή και χωρίς αυτόν, θα καταφέρει να κερδίσει τον πόλεμο»*¹⁴³. Ο αυξημένος ρόλος του Van Fleet στα ελληνικά πολιτικά πράγματα και οι καλές σχέσεις που είχε καλλιεργήσει με την ελληνική πολιτειακή και πολιτική ηγεσία του επέτρεπαν να παρακάμπτει πολλές φορές την ιεραρχία. Όταν τον Οκτώβριο του 1948 ο ΥΠΕΞ Μάρσαλ επισκέφτηκε την Ελλάδα, η βασίλισσα Φρειδερίκη τον παρακάλεσε να κανονίσει μία κατ' ιδίαν συνάντηση μαζί του. Πράγματι μετά την επίσκεψη της Αμερικανικής αντιπροσωπείας στα Ανάκτορα,

¹⁴³ Wittner L., σελ. 247.

στη συνέχεια ο Μάρσαλ έδωσε τον Grady και προχώρησε στην κατ' ιδία συνάντηση με το βασιλικό ζεύγος, έχοντας μαζί του μόνο τον Van Fleet¹⁴⁴.

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεων του Van Fleet για την ελληνική πραγματικότητα έπαιξε ο Παπάγος, τον οποίο πιθανολογούσαν ως αντικαταστάτη του Γιαντζί, στην αρχηγία του ΕΕΣ. Και οι δύο άνδρες συμφώνησαν στα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο ΕΕΣ στις επιχειρήσεις του εναντίον του ΔΣΕ και στις δυσλειτουργίες στη δομή και την οργάνωσή του. Εκεί που διέφεραν οι απόψεις τους ήταν στον τρόπο αντιμετώπισής τους. Ο Παπάγος πίστευε ότι απαιτούνταν περισσότερος και καλύτερος οπλισμός που θα αύξανε την ισχύ πυρός του ΕΕΣ και την ελλειπή εκπαίδευσή του. Θεωρούσε ότι περισσότερα ομαδικά όπλα, πυροβόλα και επιπλέον βομβαρδιστικά αεροπλάνα θα ελάττωναν την πίεση που δέχονταν το πεζικό. Αντίθετα ο Van Fleet θεωρούσε ότι ο υπάρχον οπλισμός και εξοπλισμός του ΕΕΣ ήταν αρκετός και ότι η λύση βρίσκονταν στην καλύτερη εκπαίδευση και στην επιθετικότερη και ικανότερη ηγεσία.

Για να προωθηθεί το έργο της εκπαίδευσης του ΕΕΣ, η JUSMAPG κατέφυγε στην ήδη εφαρμοσμένη από τους Βρετανούς μέθοδο της αποστολής ομάδων εκπαιδευτών στις Σχολές και τα Κέντρα Εκπαίδευσης που υπήρχαν στους μεγάλους Σχηματισμούς. Δέκα ομάδες εκπαιδευτών (μία για κάθε Μεραρχία) εγκαταστάθηκαν και εφάρμοσαν ταχύρρυθμα προγράμματα εκπαίδευσης, στα οποία συμμετείχαν *en bloc* οι Μονάδες του κάθε Σχηματισμού, εστιασμένα στην εξάλειψη αναγνωρισμένων κενών. Οι Μονάδες αποσύρονταν από την πρώτη γραμμή για εκπαίδευση και μετά το πέρας της, αντικαθιστούσαν άλλη Μονάδα της πρώτης γραμμής, που αποσύρονταν με τη σειρά της, για εκπαίδευση. Η καινοτομία ήταν ότι οι ομάδες αυτές αποτελούνταν από μέλη του ΕΕΣ και δεν ήταν ξένοι. Κάθε ομάδα είχε 62 στρατιώτες, τρεις Υπαξιωματικούς και έναν Υπολοχαγό, όλοι τους εμπειροπόλεμοι και διακριθέντες σε μάχη. Αυτοί οργανώνονταν σε μία διμοιρία, μία ομάδα όλμων και μία ομάδα πολυβόλων. Την όλη εκπαίδευση επέβλεπε ένας Ταγματάρχης, ο οποίος είχε επίσης διακριθεί στη μάχη. Επιπλέον τόσο η JUSMAPG όσο και η BMM παρείχαν η καθεμία από έναν αξιωματικό, προκειμένου να επιβλέπει την εφαρμογή του προγράμματος και να παρέχει

¹⁴⁴ Braim P., σελ. 187.

συμβουλές και οδηγίες στη διάρκεια της εκπαίδευσης. Ο Van Fleet ίδρυσε επίσης και Τμήμα Εκπαίδευσης στην JUSMAPG, την 1^η Ιουλίου 1948, με σκοπό την αναθεώρηση των δογμάτων εκπαίδευσης του ΕΕΣ, τη μετάφραση Αμερικάνικων εκπαιδευτικών εγχειριδίων στα Ελληνικά και την εισαγωγή των αμερικανικών δογμάτων και μεθόδων εκπαίδευσης. Τότε καθιερώθηκε και η Προκεχωρημένη Εκπαίδευση Νεοσυλλέκτων, για την κάλυψη των κενών εκπαίδευσης που δημιουργούνταν από το γεγονός της εκπαίδευσης στα ΚΕΝ επί 8 εβδομάδες, που αναφέρθηκε παραπάνω. Χονδρικά το αμερικανικό σύστημα εκπαίδευσης βασιζόνταν σε 4 στάδια: εξήγηση, επίδειξη, εφαρμογή και εξέταση.

Σύμφωνα με το βιογράφο του, ο Van Fleet έτρεφε μεγάλη εκτίμηση για τον Έλληνα στρατιώτη. Θεωρούσε ότι ο Έλληνας μαχητής ήταν *«υπέροχος σε ατομικό επίπεδο, σκληραγωγημένος, αποφασισμένος, και γεμάτος με θέληση, θάρρος και πατριωτισμό»*¹⁴⁵. Αυτό που έλειπε στο πεζικό (που σήκωνε και το κύριο βάρος του αγώνα), ήταν η κατάλληλη εκπαίδευση, και η έλλειψη επιθετικού πνεύματος. Σε προσωπική επιστολή στον Στρατηγό Courtney Hodges, στηλίτευε το γεγονός ότι ο ΕΕΣ διακατέχονταν από την πεποίθηση ότι οι εχθρικές οχυρώσεις (πολυβολεία) απαιτούσαν την εξουδετέρωσή τους από το πυροβολικό και την αεροπορία, πριν μπορέσει το πεζικό να προχωρήσει. Εκτιμούσε ότι αυτή η στάση ήταν ηλίθια (nonsense) και πίστευε ότι *«καλά εκπαιδευμένα τμήματα πεζικού με καλή ηγεσία στα μικρά κλιμάκια, τα οποία και τα δύο απουσιάζουν από την ελληνική πλευρά, μπορούν να εξουδετερώσουν εχθρικά πολυβολεία, το ίδιο εύκολα, με τη χρήση καλά στοχευμένων πυρών και μερικές χειροβομβίδες»*¹⁴⁶.

Τα παραπάνω προβλήματα φυσικά δεν επρόκειτο να διορθωθούν ούτε εύκολα, ούτε γρήγορα. Χρειάζονταν χρόνος, επιμονή και επιμονή, αλλά τα αποτελέσματα θα έρχονταν και μάλιστα πιο γρήγορα από ό, τι πιστεύονταν. Για παράδειγμα τον Φεβρουάριο του 1948, ένας σύμβουλος της JUSMAPG έγραφε μια ιδιαίτερα καυστική αναφορά για έναν διοικητή Τάγματος. Σύμφωνα με τον

¹⁴⁵ Braim P., σελ. 189. Βέβαια δεν μπορεί να πάρει κανείς τοις μετρητοίς τις παραπάνω δηλώσεις. Ακόμα και εάν δεν έτρεφε καμία εκτίμηση για τους Έλληνες μαχητές, δεν μπορούσε να προβεί δημόσια σε τέτοιες δηλώσεις. Αποστολή του ήταν, ανάμεσα στα υπόλοιπα, και η τόνωση του φρονήματος των Ελλήνων και σε καμία περίπτωση δεν θα έκανε απαξιωτικά σχόλια. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι και η δική του καριέρα εξαρτιόταν από την νίκη των κυβερνητικών δυνάμεων επί του ΔΣΕ.

¹⁴⁶ Walmsley, J., σελ. 67.

Αμερικανό «Ο Διοικητής του Τάγματος ήταν πιο πιθανόν να χρησιμοποιήσει τα πυρά των όλμων ή του πυροβολικού, από ό, τι τα στρατεύματά του για να εμπλακεί σε αγώνα εκ του συστάδην με τον εχθρό. Ένα πολυβόλο μπορεί να σταματήσει ένα Τάγμα. Ο Διοικητής του Τάγματος δεν χρησιμοποιεί το σκοτάδι για να καταλάβει έναν αντικειμενικό σκοπό, ή να διατηρήσει την επαφή με τον εχθρό». Το Νοέμβριο του ίδιου έτους, οι Αμερικανοί σύμβουλοι έβλεπαν σαφή δείγματα βελτίωσης της απόδοσης, που οφείλονταν στα εκπαιδευτικά προγράμματα που αναφέρθηκαν παραπάνω και αύξηση του ενθουσιασμού από τους Διοικητές για συμμετοχή των Μονάδων τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα¹⁴⁷.

Σε αυτό το σημείο και προς υπεράσπιση των Ελλήνων διοικητών, θα πρέπει να τονιστεί ότι μεγάλο μέρος της κριτικής του Van Fleet ενάντια στα ελληνικά στρατεύματα και την ηγεσία τους ήταν άδικη. Στο κλασικό βιβλίο του Αμερικανού στρατιωτικού ιστορικού S.L.A. Marshall «*Men Against Fire: The Problem of Combat Command in Future War*»¹⁴⁸, αναφέρεται ότι μόνο το 25% – 30% των τυφεκιοφόρων έβαλαν με τα όπλα τους κατά τη διάρκεια της μάχης. Και το ποσοστό αυτό αναφέρονταν σε καλοδιοικούμενες και καλοεκπαιδευμένες μονάδες, όπως ήταν αυτές των αλεξιπτωτιστών. Στα περισσότερα Συντάγματα το ποσοστό όσων έβαλαν με τα όπλα τους εναντίον του εχθρού κυμαίνονταν στο 15%. Τα ποσοστά αυτά δεν υπονοούν ότι οι παραπάνω μαχητές έβαλαν συνεχώς εναντίον του εχθρού, αλλά απλώς ότι κατά τη διάρκεια της μάχης αυτοί εκτέλεσαν πυρά με τα όπλα τους τουλάχιστον μία φορά. Οι υπόλοιποι στρατιώτες παρέμειναν καλυμμένοι είτε στις θέσεις μάχης (ορύγματα) είτε οπισθοχωρούσαν σε πιο ασφαλή τοποθεσία. Όταν τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής έγιναν γνωστά μετά τον πόλεμο (το βιβλίο εκδόθηκε το 1947), αναπροσαρμόστηκε η εκπαίδευση του Πεζικού, με αποτέλεσμα στον πόλεμο της Κορέας και στο Βιετνάμ, αυτά να ανεβούν θεαματικά. Είναι σίγουρο ότι ο Van Fleet είχε επηρεαστεί στις κρίσεις και στα συμπεράσματά του τόσο από τις αποκαλύψεις του βιβλίου, όσο και από τη δική του σημαντικότερη εμπειρία, κατά το Β' ΠΠ.

¹⁴⁷ Braim P., σελ. 190, 191.

¹⁴⁸ Για τη συγγραφή του βιβλίου αυτού και την εξαγωγή των αντίστοιχων συμπερασμάτων, ο συγγραφέας είχε βασιστεί σε χιλιάδες συνεντεύξεις από Αμερικανούς πολεμιστές στα θέατρα επιχειρήσεων του Ειρηνικού και της Ευρώπης. Τα συμπεράσματα του Marshall αναφέρει και ο Russell Weigley στο βιβλίο του «*Eisenhower's Lieutenants*», στο τμήμα του βιβλίου που ασκεί κριτική στην απόδοση του αμερικανικού Πεζικού κατά τον Β' ΠΠ, σελ. 26.

Ο Έλληνας στρατιώτης, όπως και ο Αμερικανός ομόλογός, του μεγάλωνε (και μεγαλώνει) σε μια κοινωνία που απεχθάνεται τους σκοτωμούς και τους πολέμους, κάτι που τονίζει ιδιαίτερα η χριστιανική θρησκεία και το εκπαιδευτικό σύστημα. Η βιαστική εκπαίδευση που του παρέχονταν πριν εισέλθει στη μάχη, σε συνδυασμό με τη μοναξιά που αισθάνεται κάποιος στο πεδίο αυτής και την αίσθηση απομόνωσης που τον διακατείχε, αποτελούσαν επιβαρυντικούς παράγοντες για την μαχητική του απόδοση. Σε σχέση με προηγούμενες εποχές, οι σχηματισμοί μάχης ήταν πολύ πυκνοί (όπως προαναφέρθηκε στους ναπολεόντειους πολέμους), ενώ στην εποχή που αναφερόμαστε επικρατούσαν οι τακτικές της διασποράς των τμημάτων, κάτι που επέβαλλε επίσης και το ελληνικό ανάγλυφο. Η απουσία από δίπλα του των αξιωματικών και των υπαξιωματικών που θα κατεύθυναν το πυρ του και θα τον διέταζαν να βάλει, επέτειναν την αδράνειά του. Το φαινόμενο αυτό δεν ίσχυε για τους χειριστές των πυροβόλων, των όλμων ή τους πιλότους της αεροπορίας, διότι αυτοί δεν έβλεπαν από κοντά τον εχθρό και δεν βίωναν άμεσα τα αποτελέσματα των πυρών τους. Εάν στα παραπάνω συνυπολογίσουμε ότι στο πεζικό κατευθύνονταν και οι λιγότερο έξυπνοι, μορφωμένοι και ικανοί στρατιώτες¹⁴⁹, τότε καταλαβαίνουμε γιατί οι Μονάδες είχαν τόσο φτωχή απόδοση.

Εάν το 1947 ήταν το έτος της πρώτης διστακτικής αμερικανικής εμπλοκής στα ελληνικά πράγματα, στην αναζήτηση ενός νέου παγκόσμιου ρόλου στον μεταπολεμικό κόσμο και στον δημιουργούμενο Ψυχρό Πόλεμο, το 1948 ήταν το έτος της επέκτασης και της κλιμάκωσης της Αμερικανικής εμπλοκής.

¹⁴⁹ Όπως έχει ήδη αναφερθεί, μεγάλο πρόβλημα αντιμετώπιζαν οι ξένες αποστολές με την έκταση του αναλφαριθμητισμού στους Έλληνες στρατιώτες της περιόδου. Λογικό λοιπόν ήταν ότι οι πιο απαιτητικές τεχνικές θέσεις, όπως ήταν των τεχνιτών, των διαβιβαστών, των μηχανικών αεροσκαφών, κλπ, καλύπτονταν από τους καλύτερους στρατιώτες. Επίσης οι πιο αποφασισμένοι κατατάσσονταν στους ΛΟΚ, ενώ οι πιο μορφωμένοι γίνονταν έφεδροι αξιωματικοί. Ακόμα, λόγω της διαφθοράς, μεγάλο μέρος από τους γόνους της ελίτ της χώρας, που θα έπρεπε να παράσχουν την ηγεσία των μικρών κλιμακίων του στρατεύματος, συστηματικά απέφευγαν τη στράτευση επικαλούμενοι λόγους υγείας ή σπουδών, ή έφευγαν στο εξωτερικό, επιτείνοντας ένα ήδη υπαρκτό πρόβλημα.

Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα

Ίσως ακούγεται κοινότοπο, αλλά η οργάνωση του ΕΕΣ μετά την απελευθέρωση από τη ναζιστική κατοχή, δεν θα ήταν εφικτή, χωρίς την ενεργό συμμετοχή των Βρετανών και στη συνέχεια των Αμερικανών. Η προσπάθεια επαναδημιουργίας οργανωμένου και εξοπλισμένου στρατεύματος εκ του μηδενός, παράλληλα με την ανασυγκρότηση του κράτους και των υποδομών του, με την ταυτόχρονη διεξαγωγή επιχειρήσεων στο εσωτερικό του, απλώς υπερέβαινε τις ελληνικές δυνατότητες. Δεν υπήρξε σκοπός της παρούσας εργασίας να αναλυθούν τα αίτια του ελληνικού εμφυλίου πολέμου ή να αποδοθούν ευθύνες για το αιματοκύλισμα στη μία ή την άλλη πολιτική παράταξη. Αυτό που πρέπει να καταδειχθεί είναι ότι τα κρίσιμα μεταπολεμικά χρόνια (1945 – 1947) τέθηκαν οι βάσεις για τη δημιουργία ενός αξιόμαχου στρατεύματος, το οποίο μπόρεσε να ανταπεξέλθει νικηφόρα στην αναμέτρησή του εναντίον άλλων Ελλήνων, κάτι που δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο με βάση την μεταπολεμική διεθνή εμπειρία. Αρκεί μόνο να αναφερθούν τα παραδείγματα των Βιετνάμ και Αφγανιστάν. Στο Βιετνάμ πρώτα οι Γάλλοι και στη συνέχεια οι Αμερικανοί διεξήγαγαν δύο πολέμους χωρίς επιτυχία, ενώ όταν εξαντλημένοι από την προσπάθεια αποχώρησαν, οι ντόπιες δυνάμεις κατέρρευσαν σαν χάρτινος πύργος, απέναντι σε ένα αποφασισμένο εσωτερικό εχθρό, ο οποίος είχε κερδίσει προ πολλού την καρδιά και το μυαλό του άμαχου πληθυσμού. Οι ένοπλες δυνάμεις που δημιούργησαν οι Γάλλοι στις Συνδεδεμένες Χώρες (Associated States¹⁵⁰), στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν τον έλεγχο στην Ινδοκίνα μετά τη λήξη του Β' ΠΠ και να μην φανούν ως συνεχιστές του παλιού αποικιοκρατικού καθεστώτος, αντιμετωπίστηκαν από τον λαό ως απλοί υπηρέτες των αποικιοκρατών και όχι ως κομμάτι του λαού που μάχονταν για τα συμφέροντά του. Στη συνείδηση του λαού, αυτοί οι οποίοι υπερασπίζονταν την ελευθερία και αξιοπρέπεια του Βιετνάμ ήταν οι Βιετμίνχ, άσχετα εάν υποστήριζαν ή όχι τον κομμουνισμό. Μετά την αποχώρηση των Γάλλων και τη δημιουργία των δύο Βιετνάμ (Βορείου και Νοτίου), το καθεστώς Ντιέμ γρήγορα έχασε την όποια υποστήριξη του πληθυσμού (εάν την είχε και

¹⁵⁰ Η ονομασία των Βιετνάμ, Καμπότζη και Λάος στα πλαίσια της Γαλλικής Ένωσης της Ινδοκίνας.

ποτέ) και εάν δεν επενέβαιναν δυναμικά οι Αμερικανοί το 1965, με την αποστολή τακτικών στρατευμάτων, θα είχε καταρρεύσει, χωρίς να χρειαστεί να επέμβει στρατιωτικά ο Βορράς. Μετά από ποταμούς αίματος και χρήματος όταν αποχώρησαν οι Αμερικανοί, το 1972, το καθεστώς Θιέου δεν μπόρεσε να ελέγξει την κατάσταση και με τη σειρά του κατέρρευσε το 1975, μετά από την εισβολή των στρατευμάτων του Βόρειου Βιετνάμ. Το παιγνίδι είχε χαθεί όμως προ πολλού, μιας και οι Βιετκόνγκ ήδη έλεγχαν το μεγαλύτερο μέρος της υπαίθρου, ενώ παρόλα τα σύγχρονα και άφθονα μέσα που διέθετε ο Νοτιοβιετναμικός στρατός το 1975 (είχε την 4^η μεγαλύτερη αεροπορική δύναμη στον κόσμο και σχεδόν 500.000 υπό τα όπλα), οι μονάδες του διαλύονταν στην πρώτη σοβαρή εμπλοκή με τον εχθρό.

Ομοίως στο Αφγανιστάν, η ενεργός συμμετοχή των Σοβιετικών στρατευμάτων, δεν στάθηκε ικανή να εξαλείψει την αντίσταση των Μουτζαχεντίν, ενώ όταν και αυτοί αναγκάστηκαν να αποσυρθούν απηυδισμένοι και εξαντλημένοι από τον δεκαετή πόλεμο, το καθεστώς Νατζιμπουλάχ κατέρρευσε το 1992.

Σε αντίθεση με τις παραπάνω περιπτώσεις, ο ΕΕΣ δεν αντιμετώπιστηκε ποτέ από τον πληθυσμό ως όργανο των ξένων ιμπεριαλιστών, παρά την κομμουνιστική προπαγάνδα. Μπορεί οι κληρωτοί να προτιμούσαν να ήταν στα σπίτια τους για να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους μετά την αναστάτωση των χρόνων του πολέμου και της Κατοχής και όχι να σκοτώνονται ή να τραυματίζονται από συμπατριώτες τους, καθόλη όμως τη διάρκεια του πολέμου, ο ΕΕΣ δεν αντιμετώπισε ποτέ σοβαρό πρόβλημα λιποταξιών ή άρνησης στράτευσης, όπως οι παραπάνω χώρες. Ενώ στο Βιετνάμ και στο Αφγανιστάν οι στρατιωτικές δυνάμεις κακομεταχειρίζονταν τον ντόπιο πληθυσμό και προέβαιναν σε βασανιστήρια, λεηλασίες, βιασμούς και γενικά συμπεριφέρονταν σαν δυνάμεις κατοχής, ο ΕΕΣ προστάτεψε τους κατοίκους από τα έκτροπα των δεξιών παρακρατικών συμμοριών, ενώ περιέθαλψε και φρόντισε (πάντα μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων του) τον άμαχο πληθυσμό. Μπορεί να ήταν αμείλικτος όσον αφορά στη μεταχείριση όσων στρατεύσιμων και στελεχών ήταν ύποπτοι για τη νομιμοφροσύνη τους, αλλά δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι αυτός ήταν πάνω από όλα ένας ιδεολογικός πόλεμος στο εσωτερικό της χώρας, που δεν επέτρεπε την επίδειξη οποιουδήποτε ίχνους αδυναμίας. Άλλωστε θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τις πρακτικές που είχαν εφαρμόσει και άλλα κράτη στο

./.

εσωτερικό τους εκείνη την εποχή. Δεν έχει νόημα να γίνει σύγκριση ούτε με το σταλινικό καθεστώς της ΕΣΣΔ, ούτε με τη ναζιστική Γερμανία, απέναντι στους διαφωνούντες ή αντιφρονούντες εντός του στρατεύματος. Ακόμα και το προπύργιο της ελευθερίας (όπως αρέσκονται να αυτοπροβάλλονται οι ΗΠΑ) έζησε την περίοδο του μακαρθισμού καταστάσεις που τις κάνει να ντρέπονται. Είναι γνωστές οι δίκες που οδήγησαν στην ηθική και επαγγελματική (ενίοτε και φυσική) εξόντωση ανθρώπων, με μόνο γνώμονα τις πολιτικές τους πεποιθήσεις και δράσεις. Μπορεί να μην τουφέκισαν στο εκτελεστικό απόσπασμα ή να μην εξόρισαν πολίτες ή στρατιώτες τους, αλλά τα γεγονότα συνέβησαν ενώ οι ίδιες είχαν εσωτερική ειρήνη και μια άνευ προηγουμένου οικονομική ανάπτυξη. Επίσης το παράδειγμα του Συνταγματάρχη Sheppard αποδεικνύει ότι και η βρετανική πλευρά, ασχέτως κυβέρνησης, δεν ήταν διατεθειμένη να ανεχθεί οποιαδήποτε διαφωνία στην πολιτική της.

Φυσικά τα παραπάνω συμπεράσματα δεν φαίνονται τόσο ξεκάθαρα στα πρώτα κρίσιμα χρόνια του πολέμου που εξετάστηκαν, μιας και όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, ο πληθυσμός της υπαίθρου ήταν στην αρχή διστακτικός να υποστηρίξει ενεργά τον ΕΕΣ ή να του παράσχει πληροφορίες για τις κινήσεις των ανταρτών, φοβούμενος τα αντίποινά τους, ενώ σε ορισμένες περιοχές και ιδίως σε όσες κατοικούσαν σλαβόφωνοι, αυτοί ήταν εχθρικά διακείμενοι. Η μεταστροφή του πληθυσμού και η ενεργός υποστήριξη του ΕΕΣ από αυτόν ήρθε στα τελευταία στάδια του πολέμου, όταν πλέον ήταν φανερό η τελική νίκη του επί του ΔΣΕ.

Ο σημερινός ΕΣ είναι απευθείας απόγονος του στρατού που συγκροτήθηκε εκείνη την εποχή. Οι δομές, οι κανονισμοί, οι στολές και οι πρακτικές έχουν τις ρίζες τους στην περίοδο 1945 – 1949. Στο Πεζικό για παράδειγμα, πριν την προαναφερόμενη περίοδο, η βασική μονάδα ήταν το Σύνταγμα. Από την περίοδο 1945 και έπειτα έγινε το Τάγμα. Μέχρι τότε τα Τάγματα Πεζικού έπαιρναν αριθμητική ονομασία με βάση τη σειρά τους εντός του Συντάγματος στο οποίο ανήκαν, π.χ. Ι Τάγμα/5^{ου} Συντάγματος Πεζικού (Ι/5^{ου} ΣΠ), ΙΙ Τάγμα / 39^{ου} Συντάγματος (ΙΙ / 39^{ου} ΣΠ). Από το 1945 και μέχρι σήμερα έχουμε την μοναδική αρίθμηση των Ταγμάτων Πεζικού, π.χ. 535 Μ/Κ ΤΠ, 601 Α/Μ ΤΠ, 503 Μ/Π ΤΠ κλπ. Την περίοδο αυτή έχουμε την ευρεία χρησιμοποίηση της Ταξιαρχίας, ως το

.Ι.

ενδιάμεσο κλιμάκιο ανάμεσα στο Τάγμα και τη Μεραρχία. Η Ταξιαρχία είχε και αυτή τρία Τάγματα όπως το Σύνταγμα, αλλά είχε οργανικό δικό της πυροβολικό και κλιμάκια διοικητικής μέριμνας, επικοινωνιών και μηχανικού, οπότε μπορούσε να επιχειρεί αυτόνομα σε μια περιοχή για περιορισμένο χρονικό διάστημα, χωρίς να χρειάζεται η ενίσχυσή της από τον προϊστάμενο Σχηματισμό που ήταν η Μεραρχία. Αυτό προσέδωσε μια τακτική ευελιξία στον στρατό εκστρατείας, μιας και μπορούσαν οι μονάδες του να επιχειρούν χωρίς άμεση εξάρτηση από τους προϊστάμενους σχηματισμούς σε θέματα συντήρησης και διοικητικής μέριμνας.

Σημαντικότερη αλλαγή συντελέστηκε και στον τρόπο επάνδρωσης των Μονάδων. Μέχρι τον Β' ΠΠ τα Συντάγματα Πεζικού, Ιππικού, Πυροβολικού κλπ, επανδρώνονταν από τους άρρενες μιας γεωγραφικής περιοχής. Έτσι είχαμε το 5^ο Σύνταγμα Πεζικού (Τρικάλων), το 4^ο Σύνταγμα Πεζικού (Λάρισας), το 2^ο Σύνταγμα Πεζικού (Λαμίας) κλπ. Από τη διάρκεια του Εμφυλίου και μέχρι σήμερα, δεν υπάρχει κάποιος γεωγραφικός περιορισμός, όσον αφορά στην επάνδρωση των Μονάδων και για το λόγο αυτό μπορεί κάποιος σε μια οποιαδήποτε Μονάδα που είναι πχ. στον Έβρο, να βρει στρατεύσιμους ή στελέχη με καταγωγή από την Καλαμάτα μέχρι τον Έβρο και από την Κέρκυρα μέχρι τη Ρόδο. Αυτό είχε πολλαπλές συνέπειες. Μία συνέπεια ήταν ότι απέτρεψε τη δημιουργία αριστερών πυρήνων στο στράτευμα, μιας και δεν υπήρχαν συμπαγείς αριθμοί κληρωτών από μια συγκριμένη περιοχή, που θα γνωρίζονταν μεταξύ τους από την πολιτική ζωή. Επίσης επέτρεψε την ταχεία συγκρότηση μονάδων και αποστολή τους στο μέτωπο ή όπου αλλού κρίνονταν απαραίτητη, χωρίς να περιμένουν να συμπληρωθεί με προσωπικό της συγκεκριμένης εδαφικής περιοχής. Σε αυτό έπαιξε ρόλο και η δημιουργία των μεγάλων κέντρων εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων, όπου εκπαίδευαν στρατιώτες για όλο το στράτευμα και δεν λειτουργούσαν ως έμπεδα για τα Συντάγματα, όπως στα προηγούμενα χρόνια. Η παραπάνω πρακτική είχε ως συνέπεια την κατανομή των απωλειών σε ευρύτερα γεωγραφικά σύνολα. Όταν στους προηγούμενους πολέμους κάποια Συντάγματα λάμβαναν μέρος σε πολύνεκρες μάχες, είναι κατανοητό ότι οι απώλειές τους επηρέαζαν συγκεκριμένες κοινωνίες, μιας και αυτές τα τροφοδοτούσαν με στρατεύσιμους. Με την πρακτική που ακολουθήθηκε στον Εμφύλιο Πόλεμο, ακόμα και εάν μια Μονάδα είχε πολλές απώλειες, αυτές θα διαχέονταν μέσα στον γενικότερο πληθυσμό της χώρας.

./.

Την περίοδο εκείνη δημιουργήθηκε για πρώτη φορά το Όπλο των Τεθωρακισμένων με τη σύγχρονή του μορφή (παρόλο που εξακολουθεί να ονομάζεται Διεύθυνση Ιππικού – Τεθωρακισμένων, άσχετα εάν δεν υπάρχει οργανωμένο τμήμα Ιππικού στον ΕΣ), με την είσοδο αρχικά ελαφρών τροχοφόρων τεθωρακισμένων οχημάτων και στη συνέχεια κανονικών αρμάτων μάχης. Η μαζική είσοδος αυτοκινήτων και κάθε είδους οχημάτων έφερε σε επαφή και εξοικείωσε με τη χρήση και συντήρησή τους μεγάλο μέρος του άρρενος πληθυσμού, που μέχρι τότε αγνοούσε τη χρήση τους και ούτε ήταν πιθανό να μπορούσε να αποκτήσει ένα όχημα με βάση τις οικονομικές του δυνατότητες.

Πάρα πολλές από τις Μονάδες και υποδομές που δημιουργήθηκαν εκείνη την εποχή, παραμένουν σε χρήση ακόμα και σήμερα στον ίδιο χώρο, με την ίδια αποστολή. Παραδειγματικά αναφέρεται η κατασκευή των στρατιωτικών αρτοποιείων στην πόλη της Λάρισας, στα μέσα του 1946, με βρετανική βοήθεια, και η συνεχόμενη μέχρι σήμερα λειτουργία τους στον ίδιο χώρο και πάνω – κάτω στα ίδια κτίρια, εντός του στρατοπέδου που φιλοξενεί την 1^η Στρατιά, άλλο ένα δημιούργημα του Εμφυλίου Πολέμου. Στο ίδιο στρατόπεδο βρίσκεται και το 882 Τάγμα Εφοδιασμού – Μεταφορών που διαβάζουμε σε αναφορά της εποχής ότι μετακινήθηκε από τον Βόλο στη Λάρισα¹⁵¹.

Ο σημερινός αναγνώστης ίσως παραξενευτεί από τα σχόλια των Βρετανών για το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των Ελλήνων εκείνης της εποχής και την κακή φυσική και σωματική τους κατάσταση. Δεν θα πρέπει όμως να μας κάνει καμία εντύπωση εάν αναλογιστούμε ότι μέχρι τη διάρκεια του Εμφυλίου η πλειοψηφία του πληθυσμού ζούσε σε απομονωμένες κοινότητες και η συνήθης πρακτική ήταν να εγκαταλείπουν το σχολείο μόλις μάθαιναν να γράφουν και να διαβάζουν στοιχειωδώς, προκειμένου να βοηθήσουν τις οικογένειές τους στις αγροτικές ή κτηνοτροφικές ή άλλες εργασίες τους. Από την άλλη πλευρά, η ίδια η διαδικασία της οργάνωσης σχολείων για τους αναλφάβητους, αποτέλεσε μία θετική εμπειρία για τους στρατιώτες, οι οποίοι σε διαφορετική περίπτωση δεν θα μπορούσαν να έχουν στοιχειώδη μόρφωση, λόγω της ηλικίας τους και των πιεστικών βιοποριστικών αναγκών, που θα είχαν να αντιμετωπίσουν μετά την απόλυσή τους.

¹⁵¹ WO 202/946, C528385.

Ακόμα η εκπαίδευση χιλιάδων νέων σε πληθώρα των μη – μάχιμων ειδικοτήτων που είναι απαραίτητες σε ένα σύγχρονο στράτευμα για τη λειτουργία του (τεχνίτες, διαβιβαστές, μηχανικοί αυτοκινήτων, ηλεκτρολόγοι, μάγειρες, αρτοποιοί κλπ) τους προσέφεραν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους φαίνονταν χρήσιμες στην πολιτική τους ζωή και που πολύ δύσκολα θα μπορούσαν να μάθουν, λόγω της προέλευσής τους από φτωχές αγροτικές περιοχές. Επίσης οι στερήσεις της Κατοχής είχαν μετατρέψει μεγάλα τμήματα του πληθυσμού σε χρονίως υποσιτιζόμενα¹⁵², με αποτέλεσμα όχι μόνο την κακή φυσική και σωματική τους κατάσταση, αλλά και την ευπάθειά τους σε ασθένειες. Είναι γνωστή η έξαρση των κρουσμάτων φυματίωσης που παρουσιάστηκε εκείνη την περίοδο. Μέσα σε όλο αυτό το πλαίσιο δεν φαίνεται παράξενο που για μεγάλη μερίδα φτωχών Ελλήνων, η στράτευσή τους, έστω και στη διάρκεια ενός πολέμου, φάνταζε ως μια θετική εμπειρία. Ο στρατός, παρόλες τις ελλείψεις του μπορούσε να σιτίζει επαρκώς τα μέλη του, με μια διαφοροποιημένη και ισορροπημένη δίαιτα, κάτι που δεν ήταν καθόλου εξασφαλισμένο για τους πολίτες, ιδίως όσους κατοικούσαν σε αμφισβητούμενες ή διεκδικούμενες περιοχές. Επίσης έκανε μαζική χρήση των νέων θαυματουργών τότε φαρμάκων, των αντιβιοτικών, και παρείχε σίγουρα καλύτερη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, από αυτήν που είχαν γνωρίσει πάρα πολλοί Έλληνες μέχρι τότε. Θα μπορούσε να επεκταθεί κάποιος και σε άλλες παροχές του στρατού, όπως τα δωρεάν τσιγάρα, η άθληση κλπ, αλλά θεωρείται ότι είναι κατανοητό, ότι για πολλούς νέους, η θητεία τους δεν ήταν μια τελείως αρνητική εμπειρία.

Σε συνομιλίες του γράφοντα με βετεράνους του Εμφυλίου της κυβερνητικής πλευράς, αλλά και στο ντοκιμαντέρ του Ροβήρου Μανθούλη που αναφέρθηκε παραπάνω, παρατηρούμε ότι ενώ είναι σχεδόν στερεότυπη η αποστροφή τους για τα γεγονότα της περιόδου και θεωρούν την εμπειρία να σκοτώνουν άλλους Έλληνες ως τη χειρότερη στη ζωή τους (ιδίως όσοι χρειάστηκε να συμμετάσχουν σε εκτελεστικά αποσπάσματα), διαπιστώνει κανείς και μια περηφάνια για το ότι

¹⁵² Αξίζει να μελετήσει κάποιος το βιβλίο του Mark Mazower *Inside Hitler's Greece: The Experience of Occupation, 1941-44*, YALE UNIVERSITY PRESS, London, 1995, όπου αναλύεται διεξοδικά η τραγική κατάσταση του πληθυσμού της χώρας, κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Επίσης προτείνεται το βιβλίο του Πολυμέρη Βόγλη, *Η Ελληνική Κοινωνία στην Κατοχή, 1941 – 1944*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2010.

μπόρεσαν και ανταπεξήλθαν σε αυτή την εμπειρία και εκτέλεσαν το καθήκον που τους είχε ανατεθεί, όσο δυσάρεστο και αν ήταν αυτό. Αυτό είναι πιο έντονο σε όσους δεν είχαν προηγούμενη πολεμική εμπειρία από τον πόλεμο του 1940 – 41 ή την Αντίσταση. Όσο και εάν φαίνεται ακατανόητο αυτό σήμερα δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι πολλοί από αυτούς προήχθησαν σε βαθμούς αξιωματικών ή υπαξιωματικών στη διάρκεια του Εμφυλίου και απέκτησαν εξουσία πάνω στους συναδέλφους τους, κάτι πρωτόγνωρο για κάποιους που κατάγονταν από τα χαμηλότερα στρώματα της κοινωνίας. Οι ηθικές και υλικές αμοιβές που απονεμήθηκαν σε αυτούς από το κράτος (παράσημα, μετάλλια, συντάξεις, κλπ) αποτέλεσαν στοιχεία διάκρισης στο μικρόκοσμο του χωριού τους ή της γειτονιάς τους και μπορούσαν να περηφανεύονται γι' αυτό στις συζητήσεις τους με τους άλλους βετεράνους. Όσο άσχημος και εάν ήταν, ο Εμφύλιος ήταν ο πόλεμος της γενιάς τους και τον είχαν διεξάγει νικηφόρα¹⁵³.

Η τελική επικράτηση του ΕΕΣ εναντίον του ΔΣΕ δεν υπήρξε αποτέλεσμα ενός μόνο παράγοντα. Δεν υπήρξε ένας μόνο τομέας στον οποίον έριξε το βάρος της η ηγεσία, με αποτέλεσμα να επέλθει η νίκη. Αυτό που μπορεί να ειπωθεί είναι ότι η βοήθεια που παρείχαν οι ΗΠΑ και η Βρετανία έκαναν δυνατό τον επανεξοπλισμό και τη συντήρηση του στρατού, κάτι που δεν είχε τη δυνατότητα να το κάνει από μόνη της η κυβέρνηση. Η αύξηση της χρηματοδότησης επέτρεψε την αύξηση της παρατακτής δύναμης και τον καλύτερο εξοπλισμό της. Το παραπάνω σε συνδυασμό με την αύξηση των παραστρατιωτικών τμημάτων (ΜΑΥ – ΜΑΔ – Εθνοφρουρά – Χωροφυλακή) επέτρεψαν την αποδέσμευση των μάχιμων τμημάτων από στατικούς ρόλους και την εμπλοκή τους στον πόλεμο ελιγμών και την άσκηση συνεχούς πίεσης στον ΔΣΕ. Η αύξηση της παρατακτής δύναμης, επέτρεψε την απόσυρση των μονάδων πεζικού από την πρώτη γραμμή για αναδιοργάνωση, επανεξοπλισμό, ανάπαυση και εντατικότερη εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό, αύξησε την αυτοπεποίθηση των τμημάτων, την ομοιογένειά τους και

¹⁵³ Ίσως η καλύτερη μελέτη για να καταλάβει κάποιος την ψυχολογία του μαχητή και τους λόγους που κάνουν κάποιους ανθρώπους να νοσταλγούν τις εμπειρίες του πολέμου, πέρα από την εξιδανίκευση της νεότητας, έχει γραφτεί από τον Sir John Keegan και είναι το *The Face of Battle*, PENGUIN BOOKS, London, 1976. Στο βιβλίο του ο ιστορικός αναδεικνύει τη διαχρονικότητα των συναισθημάτων των μαχητών, άσχετα από την εποχή, τον πόλεμο ή τα πολεμικά μέσα που χρησιμοποιούσαν και την ποικιλία αυτών, όπως είναι ο τρόμος, ο φόβος, η χαρά, η περηφάνια, η νοσταλγία, η σύγχυση κλπ.

τη συνεπακόλουθη αποτελεσματικότητά τους στη μάχη. Η αύξηση της αποτελεσματικότητας προκάλεσε επιπλέον απώλειες στον ΔΣΕ και μείωσε την αίσθηση υπεροχής που είχε μέχρι τότε, με αποτέλεσμα να επέλθει η κάμψη του ηθικού του.

Από τη μελέτη των επιχειρήσεων του Εμφυλίου μπορεί βάσιμα να ειπωθεί ότι στο υλικό επίπεδο ποτέ ο ΔΣΕ δεν μπόρεσε να αμφισβητήσει την κυριαρχία του ΕΕΣ. Μπορεί η ξένη βοήθεια ή οι κατασχέσεις οπλισμού από τις κυβερνητικές δυνάμεις να του επέτρεπαν τη συντήρηση των δυνάμεών του, όμως δεν του επέτρεψαν ποτέ να αποκτήσει την υπεροπλία. Όσο χρήσιμα και εάν ήταν τα πολυβόλα ή υποπολυβόλα που κατείχε άφθονα και ήταν ζωτικά στον αγώνα μικρών κλιμακίων, η έλλειψη από την πλευρά του ικανού σε αριθμό πυροβολικού και μέσων κινήσεως, η απόκτηση αεροπορίας και αρμάτων μάχης, σήμαινε ότι δεν θα μπορούσε ποτέ να αντιπαρατεθεί ανοικτά και να νικήσει ολοκληρωτικά τον ΕΕΣ. Το παράδειγμα του Βιετνάμ είναι χαρακτηριστικό. Όσο αξιόμαχοι και εάν ήταν οι Βιετμίνχ εναντίον των Γάλλων, μπόρεσαν να ανατρέψουν την κυριαρχία τους, μόνο όταν απέκτησαν υπεροπλία σε πυροβολικό και όλμους, αφθονία μεταφορικών μέσων, αντιαρματικών και αντιαεροπορικών όπλων.

Τώρα όσον αφορά τις ξένες στρατιωτικές αποστολές και αυτές με τη σειρά τους, επηρεάστηκαν από την εμπειρία τους και την ανάμειξή τους στον ελληνικό εμφύλιο. Παρόλο που οι εμπειρίες των Βρετανών στην Ελλάδα δεν οδήγησαν στη δημιουργία ενός επεξεργασμένου δόγματος αντιαναρτοπολέμου, εν τούτοις δυνάμεις που είχαν συμμετάσχει στον Ελληνικό Εμφύλιο στάλθηκαν στη Μαλαισία για την αντιμετώπιση των ανταρτών, όπως ήταν το 1^ο Τάγμα των Green Jackets (43rd and 52nd) και οι άνδρες των SAS. Μπορεί βάσιμα κάποιος να ισχυριστεί ότι οι βάσεις για τη δημιουργία του Βρετανικού δόγματος COIN (Counterinsurgency) τέθηκαν στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940 στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το δόγμα αυτό θα πρέπει να αφαιρεθεί η πρωτοβουλία των κινήσεων από τους αντάρτες και αυτό απαιτεί τις παρακάτω ενέργειες. Πρώτα την υιοθέτηση από τις κυβερνήσεις πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων που θα τις καθιστούν ελκυστικές στη μεγάλη μάζα του πληθυσμού και να μην νιώθει αποξενωμένο από την κυβέρνηση. Την συγκέντρωση και έλεγχο του πληθυσμού σε ασφαλείς περιοχές, υπό τον έλεγχο των κυβερνητικών δυνάμεων, έτσι ώστε να

.Ι.

στερηθούν οι αντάρτες από τις πηγές στρατολόγησης και συντήρησής τους. Στις ασφαλείς περιοχές θα πρέπει να τους παρέχεται ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ευκαιρίες δημιουργικής απασχόλησης, εκπαίδευσης κλπ, σε συνδυασμό με κυβερνητική προπαγάνδα, έτσι ώστε να μην στρέφονται ενάντια στην κυβέρνηση και να θεωρούν τους αντάρτες υπεύθυνους για τα δεινά τους. Ανάπτυξη και δημιουργία ενός αξιόπιστου δικτύου πληροφοριών, το οποίο θα στοχεύει στην ανακάλυψη και εξουδετέρωση των πολιτικών οργανώσεων των ανταρτών, με σκοπό την απομόνωσή τους. Ιδιαίτερη προσοχή στη χρησιμοποίηση των μέσων πυρός του στρατού, ιδίως σε κατοικημένες περιοχές, για την αποφυγή παράπλευρων απωλειών στον άμαχο πληθυσμό.

Η διαπίστωση της αδυναμίας των Βρετανών να υπερασπιστούν αυτόνομα τα αυτοκρατορικά συμφέροντά τους στην Ελλάδα και η επίκληση στη συνδρομή των Αμερικανών, προκάλεσαν μία απογοήτευση στους θιασώτες του πάλαι ποτέ αυτοκρατορικού μεγαλείου. Το πέρασμα της σκυτάλη στους Αμερικανούς έγινε με μια δόση απογοήτευσης από τους ηγετικούς και στρατιωτικούς κύκλους της χώρας, ιδίως την περίοδο που ήταν αρχηγός του Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου ο Στρατάρχης Μοντγκόμερυ, ο οποίος δεν είχε και την καλύτερη γνώμη γι' αυτούς. Η υπεράσπιση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας δεν ήταν πλέον εφικτή με βάση της πληθυσμιακές και οικονομικές δυνατότητες της κυβέρνησης της Μ. Βρετανίας. Έλειπε επίσης και η θέληση από τον πληθυσμό και την άρχουσα τάξη για την υπεράσπισή της. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα από τις αντιδράσεις που υπήρχαν εντός του Βρετανικού Κοινοβουλίου για την αποστολή προσωπικού υλικών και μέσων στην Ελλάδα, ή για τον τρόπο που χειρίζονταν την κρίση η κυβέρνηση.

Όσον αφορά τώρα στην αντιμετώπιση των Ελλήνων από τους Βρετανούς, βλέπουμε ότι αυτή γίνονταν με ένα συγκαταβατικό τρόπο και δεν τους θεωρούσαν «*ενήλικες*», αλλά ως «*παιδιά*» που είχαν ανάγκη καθοδήγησης και επίβλεψης για να είναι αποτελεσματικοί. Δεν μπόρεσαν να καταλάβουν έγκαιρα τη φύση της σύγκρουσης, αλλά ως έμπειροι σε θέματα αντιμετώπισης εξεγέρσεων, λόγω του αυτοκρατορικού τους παρελθόντος, προσαρμόστηκαν γρήγορα και αναθεώρησαν τις απόψεις τους. Αυτό που τους εμπόδιζε να εφαρμόσουν στην πράξη όσα υποστήριζαν, δεν ήταν στενοκεφαλιά, αλλά οικονομική και στρατιωτική αδυναμία.

./.

Πολλοί επικριτές της βρετανικής συμβολής στην αναδιοργάνωση του ΕΕΣ, πιστεύουν ότι η βρετανική βοήθεια έκανε περισσότερο κακό παρά καλό. Θεωρούν ότι οι Βρετανοί προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα στράτευμα που αντανakλούσε τη δομή και την οργάνωση του βρετανικού στρατού, σε μία χώρα που ήταν εξαιρετικά φτωχή για τη συντήρησή του. Υπήρχε δυσανάλογα μεγάλος αριθμός αξιωματικών και βοηθητικών υπηρεσιών, καθώς και οχημάτων, παράγοντες οι οποίοι πολύ λίγο συνέβαλαν στην επαύξηση της μαχητικής ισχύος του ΕΕΣ. Επιπλέον η αποτυχία των Βρετανών να επέμβουν ενεργά στην αναμόρφωση του συστήματος ιεραρχίας και προαγωγών του ΕΕΣ, απογοήτευσε και αποθάρρυνε πολλούς νεώτερους και ικανότερους αξιωματικούς και διαίωνισε την υπάρχουσα κλίκα ανώτερων και ανώτατων αξιωματικών, οι οποίοι είχαν γαλουχηθεί επί μία 25ετία πολιτικών διώξεων, να αποφεύγουν με κάθε τρόπο κάθε πρωτοβουλία και ανάληψη ευθύνης.

Η εμπειρία των Αμερικανών από τη συμμετοχή τους στον Εμφύλιο ήταν μάλλον θετική. Εξερχόμενοι από τον Β' ΠΠ ως η ισχυρότερη χώρα του κόσμου, θεωρούσαν ότι καμία αποστολή δεν ήταν δύσκολη ή ακατόρθωτη γι' αυτούς και το μόνο που έπρεπε να κάνουν ήταν να εφαρμόσουν τις αρχές και τα δόγματά τους, καθώς και την τεράστια υλική τους δύναμη, για να συντρίψουν οποιονδήποτε αντίπαλο. Μπορεί τα πρώτα βήματά τους να ήταν διστακτικά και να θεωρούσαν ότι καλούνταν να βγάλουν τα «αγγλικά κάστανα από τη φωτιά», αλλά από τη στιγμή που επένδυσαν χρήμα και γόητρο στην ελληνική υπόθεση, δεν ήταν δυνατόν να κάνουν πίσω. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι τα συναισθήματα υπέρ του παραδοσιακού, μέχρι τότε, απομονωτισμού ήταν ιδιαίτερα ισχυρά στις ΗΠΑ και πολλοί ιθύνοντες δεν καλοέβλεπαν την εμπλοκή τους σε ευρωπαϊκές υποθέσεις που ένιωθαν ότι δεν τους αφορούσαν και ότι εξυπηρετούσαν αλλότρια συμφέροντα, όπως ακριβώς θεωρούσαν την εμπλοκή τους στον Α' ΠΠ.

Όσον αφορά την αμερικανική εξωτερική πολιτική στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου, η Ελλάδα αποτέλεσε την πρώτη χώρα στην οποία εφαρμόστηκαν τρεις διακριτές στρατηγικές. Η στρατηγική της «ανάσχεσης (*Containment*)» της επέκτασης του κομμουνισμού, η στρατηγική της παροχής στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας σε ένα άλλο κυρίαρχο κράτος, για την επίτευξη της ανάσχεσης και η στρατηγική της ανάπτυξης στρατιωτικών συμβούλων και της

./.

δημιουργίας μιας στρατιωτικής αποστολής για την εφαρμογή της πρώτης στρατηγικής. Στην Ελλάδα έγινε η αρχή του προγράμματος δημιουργίας στρατιωτικών συμβουλευτικών αποστολών, που διατηρήθηκε για τα επόμενα 25 χρόνια. Επίσης στις εμπειρίες της Ελλάδας βασίστηκαν τα προγράμματα της Αμοιβαίας Αμυντικής Βοήθειας (Mutual Defense Assistance Program / MDAP) και Στρατιωτικής Βοήθειας (Military Assistance Program / MAP)¹⁵⁴.

Από την άλλη πλευρά, η γρήγορη επικράτηση του ΕΕΣ επί των ανταρτών και οι σχεδόν μηδενικές απώλειες των Αμερικανών, τους έπεισαν ότι μπορούσαν να επαναλάβουν το «ελληνικό πείραμα» παντού, αρκεί να το επιθυμούσαν και να είχαν τον πρώτο λόγο. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι ο Στρατηγός Βαν Φλιτ στάλθηκε στην Κορέα και ανέλαβε την αναδιοργάνωση του νοτιοκορεατικού στρατού, κατά τη σύρραξη στην κορεατική χερσόνησο στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950. Υπήρξε ο ιδρυτής της κορεατικής Σχολής Ευελπίδων, της προώθησης στην ηγεσία του νοτιοκορεατικού στρατού μιας νέας γενιάς ηγετών, καλύτερα καταρτισμένων και αποφασισμένων να νικήσουν τον εχθρό και της ενσωμάτωσης νοτιοκορεατών στρατιωτών στις αμερικανικές Μονάδες, με σκοπό την καλύτερη εκπαίδευσή τους και την εξοικείωση τους με τον Αμερικανικό οπλισμό και τακτικές [αυτοί υπήρξαν οι γνωστοί KATUSA / Korean Auxiliaries to the United States Army (Κορεάτες Βοηθητικοί στον Στρατό των ΗΠΑ)]. Θεωρείται ο αναμορφωτής του Νοτιοκορεατικού Στρατού και τα παραπάνω δεδομένα απέδειξαν ότι παρόλες τις απογοητεύσεις που επισώρευσε ο πόλεμος στην αμερικανική ηγεσία, οι θεμελιώδεις παραδοχές τους ως προς την παροχή υποστήριξης σε φίλιες χώρες και της οργάνωσης των ενόπλων τους δυνάμεων προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους κομμουνιστές, ήταν ορθές¹⁵⁵.

Η αποτυχία των Γάλλων την ίδια εποχή (αρχές της δεκαετίας του 1950) στην Ινδοκίνα απέναντι στους Βιετμίνχ, οφειλόταν, κατά τη γνώμη των Αμερικανών, στο διεφθαρμένο και απαξιωμένο αποικιοκρατικό καθεστώς της Γαλλίας, καθώς και στην απαξίωση που ένιωθαν οι Αμερικανοί απέναντι στις στρατιωτικές ικανότητες των Γάλλων, λόγω των εμπειριών τους από τον Β' ΠΠ. Έτσι η ήττα των Γάλλων στην Ινδοκίνα (κυρίως μετά την ήττα στο Ντιέν Μπιέν

¹⁵⁴ Walmsley, J., σελ. 77 – 79.

¹⁵⁵ Braim, P., στο κεφάλαιο που αναφέρεται στον πόλεμο της Κορέας.

Φου), παρόλη την απλόχερη βοήθεια που τους παρείχαν και η συνεπακόλουθη αποχώρησή τους από την περιοχή, θεωρήθηκε ότι τους παρείχε το ελεύθερο να δοκιμάσουν αυτοί την προσπάθεια δημιουργίας ενός σταθερού μη – κομμουνιστικού Νοτίου Βιετνάμ, καθώς και των ενόπλων δυνάμεων που θα εξασφάλιζαν τη βιωσιμότητα αυτού του κράτους. Είναι γνωστές οι απογοητεύσεις και οι αποτυχημένες προσπάθειες των ΗΠΑ, αρχής γενομένης από τον Πρόεδρο Αϊζενχάουερ, συνεχίζοντας με τους Πρόεδρους Κέννεντι και Τζόνσον και τελικά με Νίξον, να επιτύχουν τον παραπάνω στόχο, καθώς και τα πολεμικά και πολιτικά γεγονότα που οδήγησαν στην κλιμάκωση του πολέμου και την άμεση εμπλοκή Αμερικανικών στρατευμάτων στην περιοχή. Αυτή η άκρατη αυτοπεποίθηση που άγγιζε τα όρια της ύβρεως, φαίνεται ακατανόητη σήμερα, έχοντας το προνόμιο της εκ των υστέρων γνώσης. Αυτό που δεν θα πρέπει να ξεχνάμε όμως είναι ότι οι βασικοί πολιτικοί αναλυτές και σύμβουλοι της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας των ΗΠΑ της εποχής του πολέμου στο Βιετνάμ, ήταν οι ίδιοι που νεαρότεροι τότε είχαν δει την επιτυχημένη εφαρμογή των θεωριών τους στην Ελλάδα. Οι Dean Acheson, Dean Rusk, Clark Clifford, Averell Harriman και άλλοι, υπήρξαν βασικοί σύμβουλοι τόσο του Προέδρου Τρούμαν, όσο και των Κέννεντι και Νίξον. Οι εμπειρίες τους και οι συμβουλές τους διαμόρφωσαν την Αμερικανική εξωτερική πολιτική τις δεκαετίες του 1950 και 1960.

Ο Στρατηγός Van Fleet επιστρέφοντας στις ΗΠΑ από την Ελλάδα, μετά τη λήξη του Εμφυλίου, έγραψε ότι οι τοπικές κλιματολογικές συνθήκες, το έδαφος και η στάση του ντόπιου πληθυσμού ήταν καθοριστικοί παράγοντες που θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη για την αντιμετώπιση του ανταρτοπόλεμου¹⁵⁶. Η προσεκτική ανάλυση των τακτικών των ανταρτών, η διαρκής έμφαση στην εκπαίδευση, η ευελιξία και η ικανότητα να προσαρμόζεσαι σε εναλλασσόμενες καταστάσεις, ήταν τα κλειδιά για την καταστολή μιας εξέγερσης. Όσον αφορά στις στρατιωτικές δεξιότητες, ο Ελληνικός Στρατός μπόρεσε και εξήλθε νικητής, γιατί απέκτησε ευκινησία, ισχύ πυρός και ικανότητα στο νυχτερινό αγώνα. Τα διδάγματα που αυτός αποκόμισε τα ενστερνίστηκαν οι George McGhee και ο Συνταγματάρχης

¹⁵⁶ Paul Braim, σελ. 189.

Edward Lansdale, το Νοέμβριο του 1961, όταν ανέφεραν τις ομοιότητες από τις αντιστασιακές επιχειρήσεις στην Ελλάδα και την κατάσταση στο Νότιο Βιετνάμ¹⁵⁷.

Όσο και εάν ακούγεται παράξενο, η αλήθεια είναι ότι τα «Στρατηγικά Χωριά», οι βόμβες ναπάλμ, τα διάφορα προγράμματα «ειρήνευσης» και η προσπάθεια «βιετναμοποίησης»¹⁵⁸ του πολέμου στο Βιετνάμ, έχουν τις ρίζες τους στον Ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο και στα δόγματα και τις τακτικές που αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν εδώ. Υπάρχει μία νοητή γραμμή που συνδέει τον Γράμμο και τη Μακρόνησο, με το Χάμπουργκερ Χιλ και το νησί Φου Κουόκ (Phu Quoc)¹⁵⁹ και η αναχώρηση του τελευταίου ελικοπτέρου από την οροφή της Αμερικανικής πρεσβείας στη Σαϊγκόν το 1975, έκλεισε την αυλαία σε μια εποχή που ξεκίνησε με την άφιξη του θωρηκτού Μισούρι στο Φάληρο, την 10 Απριλίου 1946.

¹⁵⁷ Στο ίδιο, σελ. 189, 190.

¹⁵⁸ Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από την κυβέρνηση του προέδρου Νίξον. Με τον όρο «βιετναμοποίηση», εννοούνταν η ανάληψη των επιθετικών επιχειρήσεων εναντίον των μονάδων των Βιετκόνγκ και του βορειοβιετναμικού στρατού από τον στρατό του Νοτίου Βιετνάμ, ενώ οι αμερικανικές μονάδες θα παρείχαν υποστήριξη και εκπαίδευση και σταδιακά θα αποσύρονταν ολοκληρωτικά από τη χώρα, όταν ο νοτιοβιετναμικός στρατός θα μπορούσε να αναλάβει μόνος του την άμυνα της χώρας. Για περισσότερες πληροφορίες μπορεί κάποιος να ανατρέξει στο βιβλίο του Andrew Krepinevich *The Army and Vietnam*.

¹⁵⁹ Στον Χάμπουργκερ Χιλ (λόφος 937, όπως ήταν το επίσημο όνομά του) έγιναν φονικές μάχες μεταξύ αμερικανικών και βορειοβιετναμικών στρατευμάτων από 10 έως 20 Μαΐου 1969. Παρόλο που ο λόφος είχε μικρή στρατηγική αξία, οι Αμερικανοί επέμεναν για την κατάληψή του, μόνο για να τον εγκαταλείψουν αμέσως μετά, γεγονός που προκάλεσε πολιτική κατακραυγή στις ΗΠΑ. Από τότε οι ΗΠΑ εγκατέλειψαν τις μεγάλες μετωπικές μάχες εναντίον των κύριων μονάδων των αντιπάλων τους και περιορίστηκαν σε μια μάλλον παθητική στρατηγική, ενώ αμέσως μετά ο πρόεδρος Νίξον ανακοίνωσε τις πρώτες αποσύρσεις στρατευμάτων από το Βιετνάμ. Το νησί Φου Κουόκ ήταν τόπος εξορίας και «αναμόρφωσης» αιχμαλώτων Βιετκόνγκ ή υπόπτων για συνεργασία με αυτούς. Ήταν η νοτιοβιετναμική έκδοση της Μακρονήσου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ**ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ****3^η ΕΟΤ ή ΙΙΙ ΕΟΤ****3^η Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία****Α****ΑΚΑΜ**

Ακόλουθος Άμυνας

Αξκός

Αξιωματικός

Ανχης

Αντισυνταγματάρχης

ΑΣΔΑ

Ανώτερη Στρατιωτική Διοίκηση Αττικής

ΑΣΕΑ

Ανώτατο Συμβούλιο Εθνικής Άμυνας

Β**ΒΝ**

Βασιλικό Ναυτικό

ΒΣΑ

Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (δες και ΒΜΜ)

Γ**ΓΕΣ**

Γενικό Επιτελείο Στρατού

ΓΚΕΣ

Γενικό Κέντρο Εκπαίδευσης και Σχολών

ΓΣ

Γενικό Στρατηγείο (του ΕΛΑΣ)

Δ**ΔΔΒ**

Διεύθυνση Διαβιβάσεων

ΔΕΜ

Διεύθυνση Εφοδιασμού – Μεταφορών

ΔΙΤ

Διεύθυνση Ιππικού – Τεθωρακισμένων

ΔΜ

Διοικητική Μέριμνα

ΔΜΧ

Διεύθυνση Μηχανικού

ΔΠΒ

Διεύθυνση Πυροβολικού

ΔΠΖ

Διεύθυνση Πεζικού

ΔΣΕ

Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας

ΔΥΥ

Διεύθυνση Υγειονομικής Υπηρεσίας

Ε**ΕΑΜ**

Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο

ΕΒΑ

Ελληνική Βασιλική Αεροπορία

ΕΓ

Επιτελικό Γραφείο

ΕΣ

Ελληνικός Στρατός (ή και Ελληνικός Εθνικός Στρατός)

ΕΔΕΣ

Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος

ΕΛΑΣ

Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός

ΕΣΑΣ

Εθνικός Σύνδεσμος Ανώτατων Σχολών

Κ**ΚΕΝ**

Κέντρο Εκπαίδευσης Νεοσυλλέκτων

./.

<u>Λ</u>	
ΛΟΚ	Λόχοι Ορεινών Καταδρομών
ΛΟΜ	Λόχοι Ορεινών Μεταφορών (ή και «μουλαράδες»)
<u>Μ</u>	
ΜΑΔ	Μονάδες Αποσπασμάτων Διώξεως
ΜΑΥ	Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου
ΜΕΑ	Μονάδες Εθνικής Άμυνας
ΜΟΠ	Μοίρα Ορειβατικού Πυροβολικού
ΜΟΣΒΗΠΕ	Μεικτή Ομάδα Στρατιωτικής Βοήθειας των Ηνωμένων Πολιτειών προς την Ελλάδα
ΜΠ	Μεραρχία Πεζικού
ΜΠΠ	Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού
<u>Π</u>	
ΠΑΑΒ	Πρόγραμμα Αμοιβαίας Αμυντικής Βοήθειας
ΠΑΚ	Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση
ΠΕ	Περιοχή Ευθύνης
ΠΕΑΝ	Πανελλήνιος Ένωσης Αγωνιζομένων Νέων
ΠΖ	Πεζικό
<u>Ρ</u>	
ΡΑΝ	Ρωμυλία, Αυλώνα, Νήσοι
<u>Σ</u>	
ΣΔ	Σταθμός Διοίκησης
ΣΜΧ	Σχολή Μηχανικού
ΣΟΗΠΕ	Στρατιωτική Ομάδα των Ηνωμένων Πολιτειών για την Ελλάδα
ΣΠ	Σύνταγμα Πεζικού
ΣΣ	Σώμα Στρατού
ΣΥΠ	Σώμα Υλικού Πολέμου
Σχης	Συνταγματάρχης
<u>Τ</u>	
ΤΕ	Τάγμα Εθνοφυλακής
ΤΘ	Τεθωρακισμένα
ΤΠ	Τάγμα Πεζικού
<u>Υ</u>	
Υπαξκοί	Υπαξιωματικοί
Σημείωση:	Σύμφωνα με τη Ελληνική στρατιωτική πρακτική, για την αρίθμηση των Ταγμάτων, Συνταγμάτων και Ταξιαρχιών ΠΖ και ισοδύναμων κλιμακίων χρησιμοποιούνται αραβικοί αριθμοί (πχ 501 ΤΠ, 6 ^ο ΣΠ, 71 ΤΑΞ, 125 ΜΠΠ κλπ). Η αρίθμηση των Μεραρχιών γίνεται με Λατινικούς

χαρακτήρες (πχ VIII ΜΠ) και η αρίθμηση των Σωμάτων Στρατού με γράμματα του Ελληνικού αλφάβητου (πχ Α' ΣΣ).

ΑΓΓΛΙΚΕΣ

<u>A</u>	
AMAG	American Mission for Aid to Greece
AMFOGE	Allied Mission for the Observation of the Greek Elections
<u>B</u>	
BLO	British Liaison Officer
BLU	British Liaison Units
BMM	British Military Mission
<u>C</u>	
CIGS	Chief of Imperial General Staff
<u>F</u>	
FBI	Federal Bureau of Investigation
<u>J</u>	
JUSMAG	Joint United States Military Advisory Group
JUSMAPG	Joint United States Military Advisory and Planning Group
<u>N</u>	
NAAFI	Navy, Army, Air Force Institutes
<u>O</u>	
OSS	Office of Strategic Services
<u>S</u>	
SAS	Special Air Service
SBS	Special Boat Squadron
SOE	Special Operations Executive
<u>U</u>	
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration
UNSCOB	United States Special Committee on the Balkans
USAG	United States Army Group
USAMGG	United States Army Military Group – Greece

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ & ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Εκδόσεις ΓΕΣ/ΔΙΣ

- «*Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου, 16 Τόμοι*», Αθήνα, 1998 (ανατύπωση 2006)
 «*Η Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού (1821 – 1954)*», Αθήνα, 2005
 «*Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού (1868 – 2004)*», Αθήνα 2006
 «*Οι Ελληνοαμερικανοί Εθελοντές στην Εθνική Αντίσταση*», Αθήνα 2005
 (ανατύπωση 2009)

Αρχειακές

- FO 371/72308, File No 305, C511045, 1948/Greece
 WO 202/946, 1947/Greece
 WO 202/893, 1947/Greece
 WO 178/74, 1946/Greece
 National Archives and Records Administration (NARA): Minutes of Meetings of the State – War – Navy Coordinating Committee (SWNCC), 1944 – 1947, T – 1194, Roll 1, RG – 353

Λοιπές Πηγές

Ελληνικές

- Συλλογικό Έργο «*Ανορθόδοξοι Πόλεμοι – Μακεδονία, Εμφύλιος, Κύπρος*», Αθήνα, Πατάκη, 2010
 Βόγλης, Πολυμέρης «*Η Ελληνική Κοινωνία στην Κατοχή, 1941 – 1944*», Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2010
 - «*Η Εμπειρία της Φυλακής και της Εξορίας – Οι Πολιτικοί Κρατούμενοι στον Εμφύλιο Πόλεμο*», Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2002

- Γρηγοριάδης, Σόλων Νεοκ. «*Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, 1941 – 1974, Τόμοι Α' (Κατοχή – Δεκεμβριανά) και Β' (Εμφύλιος – Ανένδοτος)*», Αθήνα, Polaris, 2010
- Δημητράκης Παναγιώτης «*Δυνάμεις Καταδρομών και SAS*», περιοδικό «*Μάχες & Στρατιώτες*», τεύχος 09, Μάιος – Ιούνιος 2012
- Ζαφειρόπουλος, Δημήτριος, «*Ο Αντισυμμοριακός Αγών, 1945 – 1949*», Αθήνα, 1956.
- Κόντης, Β. «*Η Αγγλοαμερικανική Πολιτική και το Ελληνικό Πρόβλημα: 1945 – 1949*», Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1986
- Μαραντζίδης, Νίκος «*Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (ΔΣΕ), 1946 – 1949*», Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2010
- Μαργαρίτης, Γιώργος «*Ιστορία του Ελληνικού Εμφύλιου Πολέμου, 1946 – 1949*», Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2001
- Ριζάς, Σωτήρης «*Απ' την Απελευθέρωση στον Εμφύλιο*», Αθήνα, Καστανιώτη, 2011
- Τζανετάκος, Πιέρρος, «*Οργάνωση ΙΔΕΑ, Ο Στρατός στο Δρόμο για την Εξουσία*», Περιοδικό «*Ιστορικά Θέματα*», Τεύχος 120, Νοέμβριος 2012.
- Χανδρινός, Ιάσοντας, «*Η Τάξη 1940 της Σχολής Ευελπίδων*», περιοδικό «*Στρατιωτική Ιστορία*», Τεύχος 190, Νοέμβριος 2012
- Περιοδικό Στρατιωτική Ιστορία, Σειρά «*Μεγάλες Μάχες – Ο Ελληνικός Στρατός και το Έπος της Β. Ηπείρου, 1940 – 1941*» και τεύχος 194, Μάρτιος 2013.
- Mark Mazower (επιμ.) «*Μετά τον Πόλεμο*», ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, Αθήνα, 2003.

Βρετανικές και Αμερικάνικες

- Braim, Paul F. «*The Will to Win – The Life of General James A. Van Fleet*», Naval Institute Press, Annapolis, 2001
- Harris, W., *Instilling Aggressiveness: US Advisors and Greek Combat Leadership in the Greek Civil War, 1947 – 1949*, Combat Studies Institute Press, Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2013. Προσβάσιμο στο
http://www.cgsc.edu/carl/download/csipubs/ArtOfWar_InstillingAggressiveness.pdf

, την 19 Ιουν 13. Η παραπάνω ιστοσελίδα αποτελεί τον επίσημο ιστότοπο της Σχολής Διοίκησης και Επιτελών του Στρατού των ΗΠΑ.

Hastings, Max, "*Nemesis, The Battle for Japan, 1944 – 45*", Harper Perennial, London, 2007

Jones, Howard «*A New Kind of War – America's Global Strategy and the Truman Doctrine in Greece*», Oxford University Press, New York, 1989

Jones, Tim «*The British Army and Counter – guerilla Warfare in Greece, 1945 – 1949*», Routledge, London, 2007

McNeill, William H. «*The Greek Dilemma – War and Aftermath*», USA, 1947

Sfikas, Thanasis D. «*The British Labour Government and the Greek Civil War, 1945 – 1949*», Ryburn Publishing, Keele Staffordshire, 1994

Wittner, Lawrence S. «*American Intervention in Greece, 1943 – 1949*», Columbia University Press, New York, 1982

Weigley, Russell, «*Eisenhower's Lieutenants*», Indiana University Press, USA, 1990

Walmsley, John, «US Military Advisers in Greece: The Development of United States Military Assistance and Counterinsurgency Operations During the Civil War», Ohio State University, USA, 2003. Προσβάσιμο στο <http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/Walmsley%20John%20K.pdf?osu1208899469>, την 12 Δεκ 12

Ιστοσελίδες

<http://cineguerracivil.blogspot.gr/2010/11/1971.html#more>, την 10 Ιουν 12

<http://emfilios.blogspot.gr/>, την 10 Ιουν 12

<http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?20403-British-Military-Mission-and-Army-in-Greece-1942-1952>, την 10 Ιουν 12

<http://www.anistor.gr/english/enback/e033.htm>, την 10 Ιουν 12

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

http://www.kingsacademy.com/mhodges/03_The-World-since-1900/09_The-Cold-War/09a_Start-Up-of-the-European-Cold-War.htm, την 10 Ιουν 12

el.wikipedia.org/wiki/Ελληνικός_Εμφύλιος_Πόλεμος_1946-1949#., την 10 Ιουν 12

./.

http://www.militaryjustice.gr/athra/simfonia_diataxceon_spk.pdf, την 25 Ιουλ 12.

http://dis.army.gr/archive_el.html, την 25 Ιουλ 12. Η παρούσα ιστοσελίδα παρέχει πρόσβαση στο ψηφιοποιημένο αρχείο της ΔΙΣ. Από τις επιλογές μπορούμε να αποκτήσουμε πρόσβαση σε ψηφιοποιημένα ημερολόγια Μονάδων, διαταγές επιχειρήσεων, εγκύκλιες διαταγές, εκθέσεις αξιολόγησης Μονάδων κλπ.

<http://newspaperarchive.com/european-stars-and-stripes/1948-01-20/page-6?tag=amag&rtserp=tags/amag>

http://triceratops.brynmawr.edu/dspace/bitstream/handle/10066/5245/Kariotis_6_4.pdf?sequence=1, την 18 Οκτ 12

<http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=75977&autostart=0>, την 25 Οκτ 12.

<http://americancoldwarvets.org/understanding.html>, την 25 Οκτ 12

http://www.haf.gr/el/mission/weapons/historic/1941_1950/T-6G.asp, την 25 Οκτ 12

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_military_casualties_of_war, την 25 Οκτ 12

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»
(ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ)

«**Εικόνα 1**», Στρατιώτης των ΛΟΚ κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, σε άγνωστη τοποθεσία. Φέρει μπερέ Αγγλικού τύπου, Αμερικανικό επενδύτη ισχυρού ψύχους (τύπου «Αλάσκα») πάνω από την Αγγλικού τύπου στολή μάχης (battle-dress) και Αμερικανικό υποπολυβόλο τύπου M3 0,45' με την επωνυμία «γρassa-δόρος (grease gun)». (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 2**» Στοιχείο του Εθνικού Στρατού με πολυβόλο αγγλικού τύπου VICKERS, επανδρώνει παρατηρητήριο – πολυβολείο στο Καρπενήσι (Photo by Bert Hardy/Getty Images). 1948

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 3**» Εκπαίδευση στην αναρρίχηση σκοινιών Ελλήνων στρατιωτών (πιθανώς ΛΟΚ;) από Άγγλους εκπαιδευτές. Από τον μπερέ του Άγγλου Αξιωματικού συμπεραίνεται ότι πρόκειται για Αξκό της Special Air Service (SAS), μονάδα που επίσημα δεν έδρασε στην Ελλάδα τη συγκεκριμένη περίοδο (Photo by Keystone Features/Getty Images). 1947

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 4**» Ομάδα Ελλήνων στρατιωτών εκπαιδεύεται από Άγγλο εκπαιδευτή στους κινητήρες αυτοκινήτων σε Κέντρο Εκπαίδευσης. (Photo by Keystone Features/Getty Images). 1947

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«Εικόνα 5» Εφοδιοπομπή πυρομαχικών του ΕΕΣ με μουλάρια, κοντά στους Παπάδες Ευβοίας. (Photo by Bert Hardy/Getty Images). 1948
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«Εικόνα 6» Αξιωματικοί του ΕΕΣ σχεδιάζουν επιχειρήσεις στο χάρτη κατά τη διάρκεια της επίθεσης στην κορυφή Κιάφα του Γράμμου, ενώ ένας στρατιωτικός ιερέας πίνει καφέ. Κάθε Ταξιαρχία διέθετε έναν στρατιωτικό ιερέα, ο οποίος την ακολουθούσε παντού. Ο κύριος στα δεξιά της φωτογραφίας φέρει στολή και διακριτικά «Πολεμικού Ανταποκριτή», ενώ από τα ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά του μοιάζει για αλλοδαπός (Photo by Federico Patellani/Getty Images). 1947
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

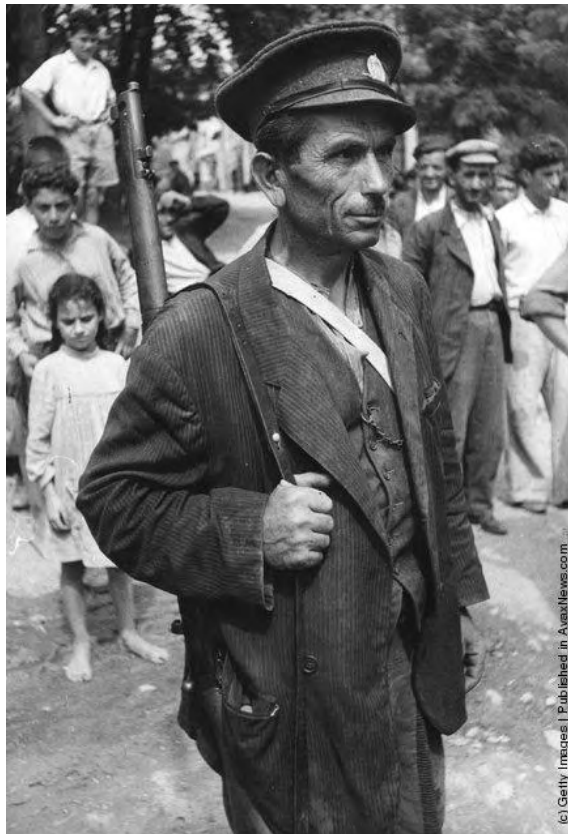
«**Εικόνα 7**» Στρατιώτες σε φυλάκιο ελέγχου του ΕΕΣ ερευνούν χωρικό και τη σύζυγό του για την παράνομη μεταφορά οπλισμού – υλικών στους αντάρτες του ΔΣΕ. Οι στρατιώτες φέρουν εξοπλισμό Βρετανικού τύπου (Photo by Haywood Magee/Picture Post/Getty Images). October 1947

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 8**» Άνδρες της Εθνοφυλακής μεταφέρουν υπόπτους από περιοχές ελεγχόμενες από τις δυνάμεις του ΔΣΕ στη Δράμα. Άξιο προσοχής είναι η έλλειψη ομοιομορφίας στη στολή, ενώ ο άνδρας σε πρώτο πλάνο φέρει Γερμανικό υποπολυβόλο τύπου MP 38 (Smeischer). Από τη στάση τους μάλλον πρόκειται για στην-μένη φωτογράφιση (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«Εικόνα 9» Άνδρας των ΜΑΥ στη Γουμένισσα (Κιλκίς) μετά την επιδρομή ανταρτών στην κωμόπολη. Προσέξτε την απουσία επίσημης στολής (πλην του καπέλου) και εξάρτυσης. Φέρει τυφέκιο Αγγλικού τύπου Short Magazine Lee Enfield (SMLE) (Photo by Haywood Magee/Picture Post/Getty Images). August 1947
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«Εικόνα 10» Βολή πυροβολικού του ΕΕΣ, με Αγγλικά πυροβόλα 25pdr. Προσέξτε την απουσία οποιασδήποτε προφύλαξης ή προσπάθειας παραλλαγής των πυροβόλων. Αυτό σημαίνει είτε απουσία οποιασδήποτε απειλής από την πλευρά του ΔΣΕ (βολές αντιπυροβολικού ή καταδρομικών τμημάτων), ή πρόκειται για εκπαιδευτική βολή ή για στημένη φωτογράφιση (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 11**» Φόρτωση τραυματία σε φορτηγό γενικής χρήσης του ΕΕΣ. Τα οχήματα είναι Αμερικανικά τύπου M34 2 ½ τον. και κάνει εντύπωση η ύπαρξη πολιτών. Μάλλον πρόκειται για ατύχημα ή έκρηξη νάρκης κατά τη διάρκεια έργων οδοποιίας και όχι για επιχειρήσεις, κάτι που ενισχύεται από το μηχάνημα στο πίσω μέρος της φωτογραφίας και την απουσία εξαρτύσεων από τους στρατιώτες. (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 12**» Αμερικανικό τροχοφόρο όχημα αναγνώρισης M8 «Greyhound», ενώ ο πυροβολητής επιτηρεί το χώρο με τη διόπτρα M70D. Τα οχήματα αυτά μαζί με τα Βρετανικά άρματα μάχης Centurion συγκρότησαν τις πρώτες Μονάδες τεθωρακισμένων του ΕΕΣ. Ο γράφων υπήρξε διμοιρίτης σε διμοιρία M8 την δεκαετία του 1990, όταν αυτά είχαν παραχωρηθεί στο όπλο του Πεζικού. (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«Εικόνα 13» Στοιχείο όλμου 60χιλ. των ΛΟΚ. Φέρουν συνδυασμό Αγγλικού και Αμερικανικού εξοπλισμού. (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 1948
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«Εικόνα 14» Χωρική σε κυβερνητικό φυλάκιο ελέγχου πριν την επιβολή της νυχτερινής απαγόρευσης κυκλοφορίας. Προσέξτε ότι ο Αξκός της φωτογραφίας έχει αφαιρέσει τα διακριτικά από τις επωμίδες του για να μη δίνει στόχο στους ελεύθερους σκοπευτές του εχθρού. (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 15**» Ο Αρχηγός του ΓΕΣ, Αντιστράτηγος Δημήτριος Γιαντζής κατά τη διάρκεια σύσκεψης με τον Αμερικανό αντιστράτηγο James Van Fleet (κέντρο) και τον Βρετανό Υποστράτηγο Down (αριστερά). (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 16**» Δεκανέας του ΕΕΣ με Γερμανικό πολυβόλο MG42, σε πρόχειρη θέση μάχης (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948

http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 17**» Πλήρωμα Βρετανικού τροχοφόρου αναγνωριστικού οχήματος τύπου Marmion – Herrington σε κάποιο ορεινό πέρασμα, ενώ στο βάθος διακρίνεται όχημα τύπου Bedford που μεταφέρει προσωπικό να έρχεται από την αντίθετη κατεύθυνση. (Photo by Bert Hardy/Picture Post/Getty Images). 22nd May 1948
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

«**Εικόνα 18**» Παράδοση αντάρτη του ΔΣΕ στις κυβερνητικές δυνάμεις. Από την στάση και ένδυση του «αντάρτη», όσο και από του στρατιώτη, εκτιμάται ότι πρόκειται για στημένη φωτογραφία για προπαγανδιστικούς σκοπούς. (Photo by Bert Hardy/Getty Images). 1948
http://avaxnews.com/educative/Greek_Civil_War.html, την 10 Ιουν 12

0000076057

ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

Επεισόδιο:005 | ΣΥΣΤΗ ΑΔΕΛΦΟΚΤΟΝΙΑ

Η σειρά «ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ» προσπαθεί, προβάλλοντας πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό, να σκιαγραφήσει τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο. Στο πέμπτο επεισόδιο οι διάφοροι εμπλεκόμενοι μιλούν για τα γεγονότα του πολέμου, το 1948. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει ο Δημοκρατικό Στρατό, στην ανθεώπιση που έπαιξαν σημαντικά ρόλο, όπως ο ΝΙΚΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ και ο ΜΑΡΚΟΣ ΡΑΦΗΙΛΑΪΣ και στη συνέπεια του εμφυλίου.

«**Εικόνα 19**» Στιγμιότυπο από το ντοκιμαντέρ «*Βίοι Παράλληλοι του Εμφυλίου, Επεισόδιο 5*», στο οποίο διακρίνεται καθαρά ο Αμερικανός Υπαξικός σε ρόλο παρατηρητή – καταδείκτη στόχων, δίπλα από τον Έλληνα χειριστή του οπλοπολυβόλου Bren.

[http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=76057](http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=76057&autostart=0)
&autostart=0, την 25 Οκτ 12.

«**Εικόνες 20 και 21**» Στην αριστερή φωτογραφία απεικονίζεται το μνημείο που ανέγειρε ο ΕΕΣ στο Γράμμο, όπου φαίνεται ξεκάθαρα η ονομασία του 596 Τάγματος Πεζικού, το οποίο είχε συγκροτηθεί από «*Μακρονησιώτες*» και σήμερα αποτελεί μία από τις επίλεκτες μονάδες του Ελληνικού Στρατού. Το μνημείο βρίσκεται στο ύψωμα Γκέσος, στην Αετομηλίτσα της Κόνιτσας. Στη δεξιά φωτογραφία είναι ο Στρατιώτης Τζίμας του ίδιου Τάγματος που αναγγέλλει τη νίκη του Γράμμου.

http://www.4x4ekdromes.gr/e_grammos08/e_gram08-03.htm, την 19 Ιουν 13 και <http://eliaserver.elia.org.gr/elia/site/content.php?sel=22&showimg=true&firstDt=0&present=463507>, την 19 Ιουν 13.

./.